

*Ole Rognstad og Trond Amund
Steinset*

Landbruket i Norge 2007
Jordbruk – Skogbruk – Jakt

Statistiske analyser

I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

© Statistisk sentralbyrå, desember 2008
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-7457-2 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-7458-9 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3221

Emnegruppe

10.04

Design: Siri Boquist

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller**Symbol**

Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	

Forord

Landbruket i Norge 2007 er en ny publikasjon som gir en oversikt over offisiell landbruksstatistikk utarbeidet av Statistisk sentralbyrå og andre institusjoner. Det er også tatt med statistikk som sammenligner norsk landbruk med landbruket i andre europeiske land. Publikasjonen omfatter kapitler om landbruk generelt, og om jordbruk, skogbruk og jakt. Kapitlene er inndelt i underkapitler. I hvert underkapittel er det lagt vekt på å vise statistikk i form av figurer og enkle tabeller, med tilhørende tekst som beskriver bakgrunn og utvikling. Bakerst i hvert underkapittel er det tabeller med mer detaljert statistikk.

Landbruket i Norge 2007 viser utviklingen i jordbruket og skogbruket over tid, og inneholder statistikk på fylkesnivå. Ved sammenligning av fylkestall over tid må en være oppmerksom på at det ikke er korrigert for at to kommuner har skiftet fylke. I 1964 ble tidligere Skoger kommune overført fra Vestfold til Buskerud, og i 2002 ble Ølen kommune flyttet fra Hordaland til Rogaland.

Statistikkene som inngår i *Landbruket i Norge*, ble tidligere presentert i publikasjonene NOS Jordbruksstatistikk, NOS Skogstatistikk og NOS Jaktstatistikk. Fra og med 2006-årgangen er innholdet i disse publikasjonene avgrenset til statistikk produsert av Statistisk sentralbyrå, med vekt på dokumentasjon av datakilder, kvalitetssikring, feilkilder, sammenlignbarhet og hovedresultater.

Landbruket i Norge 2007 er også tilgjengelig i pdf-format på Statistisk sentralbyrås nettsider under adressen <http://www.ssb.no/>. Mer detaljert statistikk om jordbruk, skogbruk og jakt finnes på <http://www.ssb.no/emner/10/04/> og i Statistikkbanken på <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>. Publikasjonen inneholder også en liste med internettadresser til andre institusjoner som produserer landbruksstatistikk.

Seniorrådgiver Ole Rognstad har skrevet kapitlene 1 og 2 og seniorrådgiver Trond Amund Steinset har skrevet kapitlene 3 og 4. Konsulent Anne Ingun Løvberget har også deltatt i utarbeidelsen av publikasjonen. Ansvarlig seksjonssjef er Ole Osvald Moss, Seksjon for primærnæringsstatistikk.

Statistisk sentralbyrå
Oslo/Kongsvinger, 31. oktober 2008

Øystein Olsen

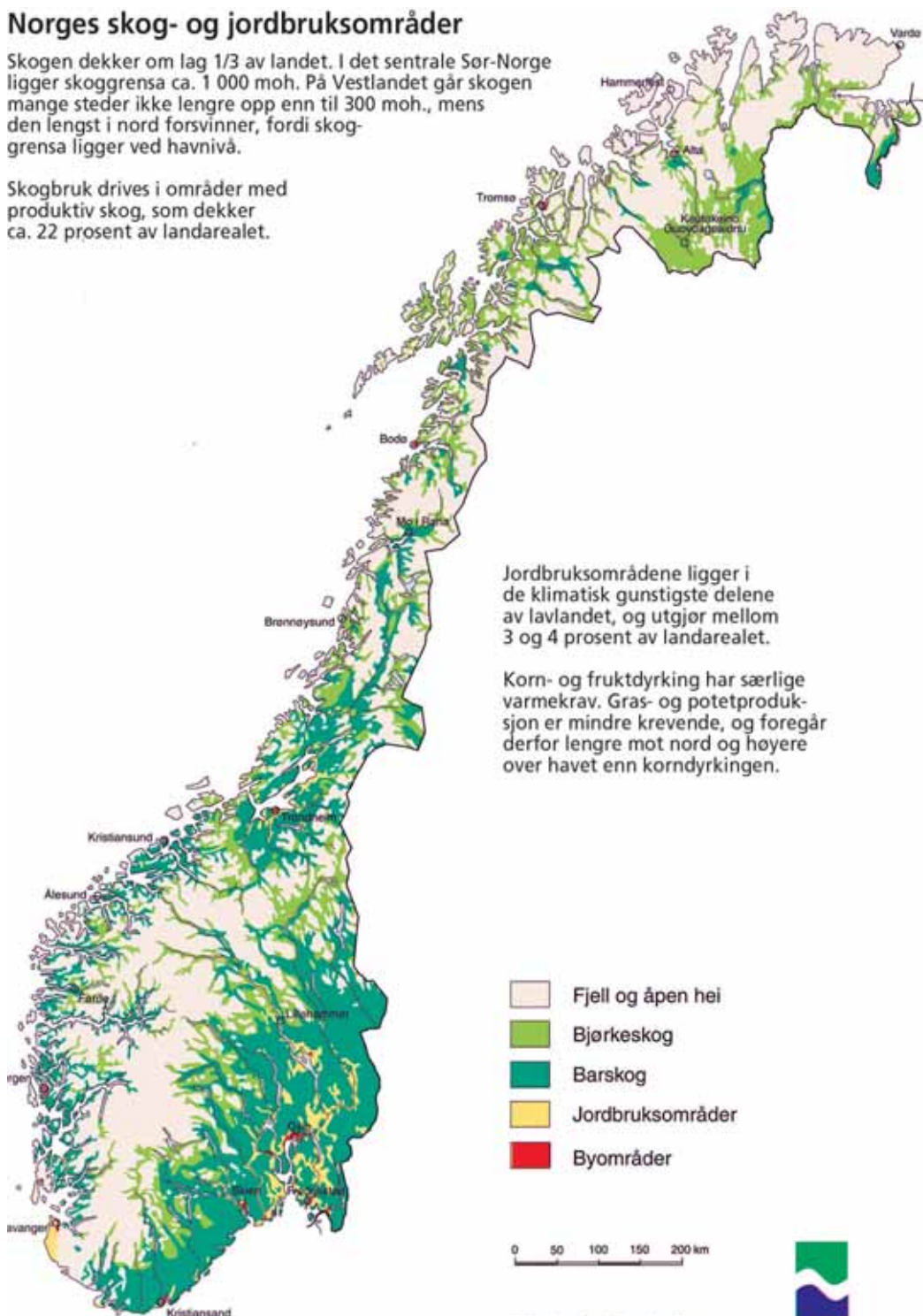
Innhold

1. Landbruk	7
Definisjoner og begreper	17
2. Jordbruk	19
2.1. Jordbruksbedrifter og brukere.....	21
2.2. Jordbruksareal og avlinger	35
2.3. Husdyr og husdyrprodukter	56
2.4. Driftsmidler.....	74
2.5. Sysselsetting	82
2.6. Økonomi	92
2.7. Import og eksport av jordbruksvarer	106
2.8. Matvareforbruk	112
Definisjoner og begreper	118
Nyttige nettadresser.....	120
Litteratur	120
3. Skogbruk	121
3.1. Skogen i Noreg.....	124
3.2. Skogbruk som næring	129
3.3. Hogst av tømmer for sal	136
3.4. Skogsvegar og skogkultur.....	141
3.5. Økonomien i skogbruket	147
3.6. Skogindustrien.....	155
Definisjonar og omgrep	161
Litteratur	162
Nyttige nettadresser.....	162
4. Jakt	163
4.1. Jaktutbyte og annan avgang av vilt.....	164
4.2. Jegerar	172
Definisjonar og omgrep	174
Litteratur	174
Nyttige nettadresser.....	174
Figurregister	175
Tabellregister	179

Norges skog- og jordbruksområder

Skogen dekker om lag 1/3 av landet. I det sentrale Sør-Norge ligger skoggrensa ca. 1 000 moh. På Vestlandet går skogen mange steder ikke lengre opp enn til 300 moh., mens den lengst i nord forsvinner, fordi skoggrensa ligger ved havnivå.

Skogbruk drives i områder med produktiv skog, som dekker ca. 22 prosent av landarealet.

1. Landbruk

Begrepet *landbruk* kan ha ulike betydninger; dels brukes det om jordbruk, dels brukes det som fellesbetegnelse for jordbruk og skogbruk. I denne publikasjonen brukes landbruk som fellesbetegnelse for jordbruk og skogbruk. Jordbruk omfatter dyrking av jord- og hagebruksvekster samt husdyrhold. Skogbruk er drift av skog.

- I 2006 var det 191 000 landbrukseiendommer i Norge. Av disse hadde 56 prosent både jordbruksareal og produktivt skogareal, 37 prosent hadde jordbruksareal, men ikke produktivt skogareal, og 6 prosent hadde produktivt skogareal, men ikke jordbruksareal.
- 96 prosent av landbrukseiendommene eies av enkeltpersoner.
- Landbrukseiendommene omfatter om lag to tredjedeler av Norges landareal, utenom Svalbard og Jan Mayen.
- I 2006 hadde to tredjedeler av landbrukseiendommene fast bosetting. Det bodde i alt 447 000 personer på disse eiendommene. Det tilsvarte snaut 10 prosent av Norges befolkning.

Landbrukseiendommer

Landbruk drives med utgangspunkt i en *landbrukseiendom*. En landbrukseiendom er en eiendom som benyttes, eller kan benyttes, til jord- og/eller skogbruk. Alt

som tilhører samme eier i en kommune, hører til samme landbrukseiendom. Det er vanlig å begrense landbrukseiendom til eiendom med minst 5 dekar jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal. Eiendom med for eksempel bare myr, snauffjell eller skogbevokst areal som ikke er produktivt, regnes ikke som landbrukseiendom.

I 2006 var det 190 600 landbrukseiendommer i Norge. Av disse var 56 prosent kombinerte jord- og skogeiendommer, 37 prosent var jordbrukseiendommer uten produktivt skogareal, og 6 prosent var skogeiendommer uten jordbruksareal. Statistikk over utviklingen av antall landbrukseiendommer er ufullstendig, og 1979 er det første året med heldekkende statistikk.

Over tid har avviket mellom antall *landbrukseiendommer med jordbruksareal* og antall *jordbruksbedrifter* blitt stadig større. Dette skyldes hovedsakelig at et økende antall eiere leier bort jordbruksarealet som tilleggsjord til de gjenværende jordbruksbedriftene. Det er sannsynligvis få landbrukseiendommer der hele jordbruksarealet går ut av drift, men for tungdrevne og avsidesliggende eiendommer kan dette forekomme.

Skogareal leies ikke ut på samme måte som jordbruksareal. Det er heller ingen

klar definisjon av om en skogeiendom er i drift eller er ute av drift. Skogeier regnes per definisjon som bruker av skogarealet, selv om alt praktisk skogsarbeid og administrasjon av skogen utføres av andre.

I gjennomsnitt er de norske landbrukseiendommene små. For landbrukseiendom-

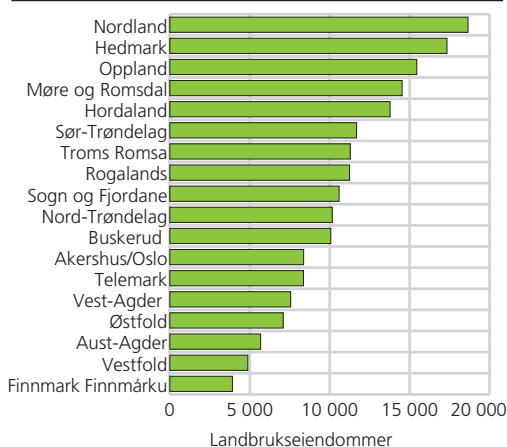
mene med minst 5 dekar jordbruksareal var gjennomsnittsstørrelsen 70 dekar jordbruksareal i 2006. Tilsvarende var gjennomsnittlig produktivt skogareal for eiendommer med minst 25 dekar produktivt skogareal 567 dekar.

Tabell 1.1. Landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter. 1949, 1957, 1959, 1967, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2006

	Landbrukseiendommer				Jordbruksbedrifter
	I alt	Med jordbruksareal, men uten produktivt skogareal	Med både jordbruksareal og produktivt skogareal	Med produktivt skogareal, men uten jordbruksareal	
1949	..	..	..	..	213 441
1957	..	..	103 929	10 778	..
1959	..	..	..	..	198 315
1967	..	..	128 337	..	170 599
1969	..	..	..	..	154 977
1979	191 707	70 777	111 595	9 335	125 302
1989	183 065	57 543	114 112	11 410	99 382
1999	..	..	..	..	70 740
2006	190 634	70 734	107 563	12 337	51 218

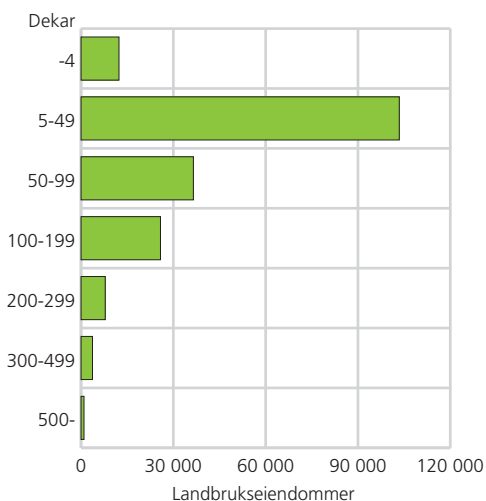
Kilde: Jordbrukstallinger 1949, 1959, 1969 og 1999, Skogbrukstallinger 1957 og 1967, Landbrukstallinger 1979 og 1989 og Landbruksstatistikk 2006, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.1. Landbrukseiendommer, etter fylke. 2006

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

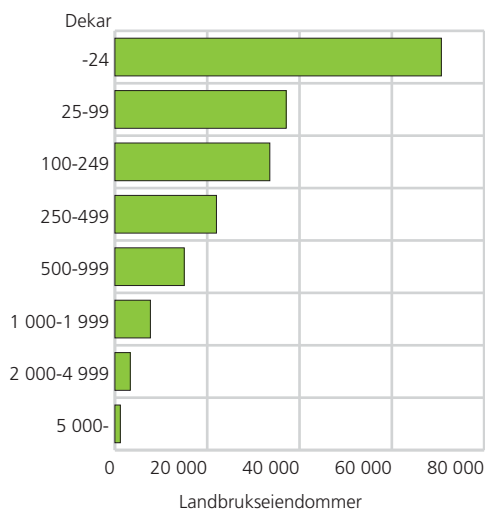
Figur 1.2. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på jordbruksarealet. 2006

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.3. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på produktivt skogareal. 2006

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Fullstendig registrering av landarealet som tilhørte landbrukseiendommene, ble sist gjort i 1989. I alt 183 100 landbrukseiendommer hadde da et totalt landareal på 205,7 millioner dekar (205 700 kvadratkilometer). Dette utgjorde 67 prosent av Norges totale landareal, utenom Svalbard og Jan Mayen.

Enkeltperson er antallsmessig den dominerende eierkategorien av landbrukseiendommer. Videre dominerer enkeltperson når det gjelder eie av jordbruksareal og er også den største eiergruppen av produktivt skogareal. Andre betydelige eiere av skogareal er: kommuner, bygdeallmenninger, statsallmenninger, aksjeselskaper, Opplysningsvesenets fond og annen statseiendom.

Av 190 600 landbrukseiendommer i 2006 ble 69 prosent eid av mannlige enkeltpersoner og 23 prosent av kvinnelige enkeltpersoner. 8 prosent av eiendommene ble eid av upersonlig eier, inkludert dødsbo, eller eier var ukjent.

Bosetting på landbrukseiendommer

Både odelsloven og konsesjonsloven har bestemmelser om bo- og driveplikt for landbrukseiendommer. Vanligvis må den som overtar en landbrukseiendom konsesjonsfritt, bosette seg på eiendommen innen ett år og bo der og drive den i minst fem år. Eieren kan oppfylle driveplikten enten ved selv å drive eiendommen eller ved å leie bort jordbruksarealet som tilleggsjord til annen landbrukseiendom i minst ti år. Ved konsesjonspliktig omsetning av landbrukseiendom må det i hvert enkelt tilfelle vurderes om det er nødvendig med personlig bo- og driveplikt for den nye eieren. Det kan søkes om helt eller delvis fritak fra bo- og/eller driveplikten.

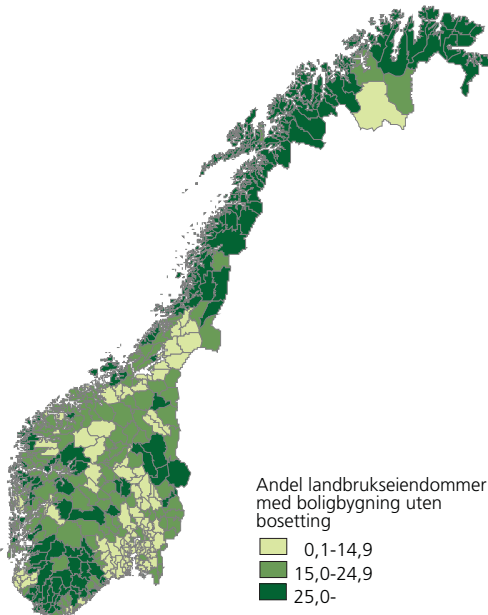
Av 190 600 landbrukseiendommer i 2006 hadde 161 300 eiendommer boligbygning. Fire av fem landbrukseiendommer med boligbygning hadde fast bosetting, og til sammen var det 447 000 bosatte personer på eiendommene. Dette tilsvarer snaut 10 prosent av Norges befolkning.

Om lag 21 prosent av landbrukseiendommene med boligbygning var uten fast bosetting. Andel ubebodde eiendommer varierte fra rundt 10 prosent i fylkene ved Oslofjorden til rundt 30 prosent i Nord-Norge. Innenfor fylkene var det stor forskjell mellom sentralt beliggende kommuner og utkantkommuner. Lett tilgang til arbeidsmarkedet utenom jord- og skogbruk kan være årsaken til den høyere bosettingen i sentrale kommuner. Det finnes ikke statistikk som viser hvor mange av de ubebodde landbrukseiendommene med boligbygning som er i bruk som fritidsbolig.

Omsetning av landbrukseiendommer

Omsetningen av landbrukseiendommer i Norge er strengt regulert sammenlignet med andre land. De fleste av landbrukseiendommene omsettes mellom nære

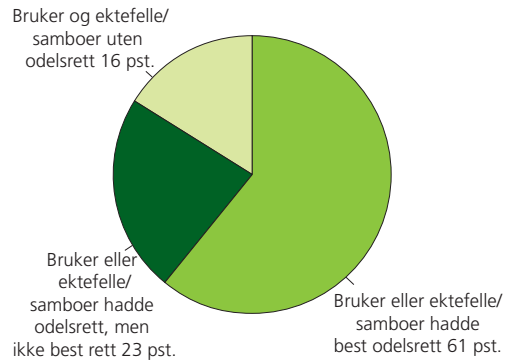
Figur 1.4. Landbrukseiendommer med boligbygning, og som er uten fast bosetting. 2006. Prosent

Kjelde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

familiemedlemmer. Dette har sammenheng med odelsretten, og det hviler odell på de aller fleste landbrukseiendommene. For å kunne regnes som odelsjord må en eiendom som hovedregel ha et jordbruksareal på minst 20 dekar. Er det en ren skogeiendom, må det produktive skogarealet være minst 100 dekar. En eiendom blir ikke odelsjord før den har vært i

Figur 1.5. Jordbruksbedrifter eid av personlig bruker med/uten odelsrett ved overtakelse. 1999. Prosent

Kilde: Jordbrukstelling 1999, Statistisk sentralbyrå.

slektens eie i 20 år. Odelsrekkefølgen er lik for menn og kvinner som er født etter 1. januar 1965.

I 1999 var det 70 000 jordbruksbedrifter med personlig bruker. For 64 100 av bedriftene eide bruker og/eller ektefelle/samboer den landbrukseiendommen som var basis for jordbruksbedriften. I 53 800 av disse jordbruksbedriftene hadde bruker eller ektefelle/samboer odelsrett til eiendommen ved overtakelsen, fordelt på 86 prosent menn og 14 prosent kvinner.

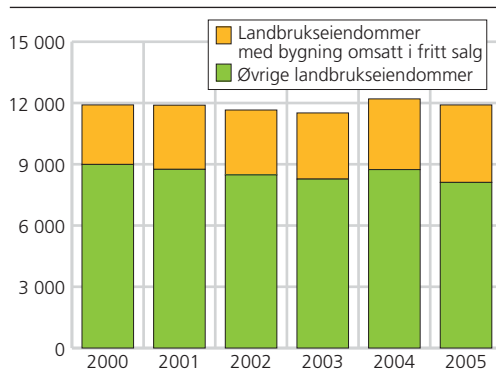
Ved omsetning av landbrukseiendom som det ikke hviler odell på, eller ved omsetning til personer utenfor kretsen av personer med odelsrett, gjelder konsesjonsloven

Tabell 1.2. Landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting, etter type eiendom. 2006

	Antall eiendommer	Andel eiendommer med boligbygning og bosetting		Bosatte personer på eiendommene
		Prosent		
I alt	190 634	85	79	446 847
Landbrukseiendom uten jordbruksareal	12 325	31	59	6 255
Landbrukseiendom med jordbruksdrift	49 725	98	96	206 197
Landbrukseiendom med jordbruksareal bortleid eller ute av drift	128 584	85	72	234 395

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.6. Omsetning av landbrukseiendommer. 2000-2005

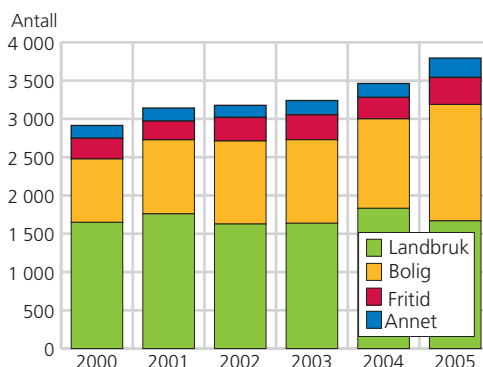

Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

(lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom). Konsesjonsloven har øvre grenser for konsesjonsfri omsetning. Fra 1. januar 2004 er grensen for konsesjonsfri omsetning av bebygde eiendom 100 dekar totalareal, av dette kan ikke mer enn 20 dekar være fulldyrket jordbruksareal. Ubebygde landbrukseiendommer er underlagt konsesjonsbehandling uavhengig av arealstørrelse.

I perioden 2000-2005 ble det årlig omsatt i underkant av 12 000 landbrukseiendommer. I denne perioden har andelen landbrukseiendommer med bygning, og som er omsatt til markedspris, økt fra 27 til 36 prosent av omsetningene. Gjennomsnittlig kjøpesum for denne typen eiendom økte fra 0,82 millioner kroner i 2000 til 1,36 millioner kroner i 2005. Det er en økning på 67 prosent. I det ordinære boligmarkedet økte gjennomsnittsprisen per omsetning med 42 prosent i den samme perioden.

Ved omsetningen blir det krysset av på skjøtet hva som skal være hovedformålet med eiendommen. For landbrukseiendommer med bygning omsatt i fritt salg sank andelen med formål landbruk fra 57 prosent i 2000 til 44 prosent i 2005. Ande-

Figur 1.7. Landbrukseiendommer med bygning omsatt i fritt salg, etter eiendommens formål¹. 2000-2005

¹ Formålet blir oppgitt på skjøtet ved tinglysing.
Kilde: Landbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

len hvor formålet var bolig, økte i samme periode fra 28 til 40 prosent.

Annent næringsaktivitet i tilknytning til landbrukseiendommer

I den senere tid har det blitt større oppmerksomhet omkring næringsaktivitet som drives i tillegg til tradisjonelt jord- og skogbruk på landbrukseiendommer. Med *tilleggsnærings* menes annen næringsaktivitet som baseres på landbrukseiendommens ressurser, som arealer, inkludert utmarksarealer, bygninger, maskiner og redskap. Eksempler på tilleggsnæringer er: leiekjøring med traktor, hytteutleie, servering av mat, produksjon av ved, utleie av jakt- og fiskeretter. Tilleggsnæringer skaper nye arbeidsplasser til erstatning for de som forsvinner i tradisjonelt jord- og skogbruk på grunn av nedlegging av jordbruksbedrifter og effektivisering av drifta. SSB har ikke undersøkt omfanget av tilleggsnæringer på alle landbrukseiendommene på et gitt tidspunkt, men undersøkelser har vært gjennomført for jordbruksbedrifter og skogeiendommer hver for seg. Resultatene er omtalt under kapitlene 2 og 3.

Boks 1.1. Landbruk – avgrensning

I norsk standard for næringsgruppering (SN2007) inngår landbruk slik det omtales i denne publikasjonen, som en del av næringene

- 01 Jordbruk og tjenester tilknyttet jordbruk, jakt og viltstell
- 02 Skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk

Næringene 01 og 02 omfatter også virksomhet som ikke omtales i denne publikasjonen, for eksempel oppdrett og avl av kjæledyr, og ulike tjenester tilknyttet planteproduksjon, husdyrhold og skogbruk. Dette gjelder få bedrifter, og produksjonsomfanget er begrenset.

Boks 1.2. Landbrukseiendommer – datagrunnlag og kvalitet

SSB har gjennomført fullstendige tellinger av alle landbrukseiendommer i Norge i 1979 og 1989. I de fullstendige tellingene før 1979 og i 1999 ble bare jordbruksbedrifter telt. Egne tellinger av skogeiendommer ble gjennomført i 1957 og 1967.

I 1991 ble Landbruksregisteret etablert. Registeret forvaltes av Statens landbruksforvaltning og er et løpende oppdatert register over landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter. Landbruksregisteret mangler pålitelige opplysninger over eiendommenes totalareal.

Over tid skjer det avgang av landbrukseiendommer ved omdisponering av arealer til andre formål eller ved sammenslåing av eiendommer. Nyetablering av landbrukseiendommer er ubetydelig da deling av eksisterende eiendommer begrenses av bestemmelser i jordloven. På bakgrunn av dette skulle en forvente en videre nedgang i antall landbrukseiendommer fra 1989 til 2006. Statistikken viser en annen utvikling, og dette kan skyldes flere forhold:

- SSBs tellinger viser situasjonen per en bestemt dato, mens Landbruksregisteret oppdateres løpende fra flere kilder
- Landbrukseiendommer kan mangle i tellingene i 1979 og 1989
- Landbruksregisteret kan inneholde landbrukseiendommer som er omdisponert til annet enn landbruk, eller er slått sammen med andre landbrukseiendommer

Boks 1.3. Hvor mange landbrukseiendommer var det på begynnelsen av 1950-tallet?

Før 1979 finnes det ingen offisiell statistikk over antall landbrukseiendommer. En kan imidlertid komme fram til et tilnærmet antall, basert på resultatene fra tidligere jordbruks- og skogbrukstellingene: I 1949 hadde utleie av jordbruksareal til andre jordbruksbedrifter ubetydelig omfang. Nesten alle dreiv den jorda de eide, med unntak av noen hele eiendommer som ble forpaktet bort. Med knappheten på mat under andre verdenskrig friskt i minne var det neppe mange eiendommer som hadde alt jordbruksareal ute av drift. På denne bakgrunn kan en anta at antall jordbruksbedrifter i 1949 minus antall husmannsbruk var tilnærmet lik antall landbrukseiendommer med jordbruksareal, det vil si 212 000 eiendommer. I 1957 var det 10 800 skogeiendommer uten jordbruksareal. Antar en at dette antallet var om lag det samme i 1949, kommer en fram til mellom 222 000 og 223 000 landbrukseiendommer i alt i 1949. Ut fra dette ble tallet på landbrukseiendommer redusert med 31 000 i perioden 1949-1979. Fra 1979 til 1989 ble antallet redusert med 8 600.

Tabell 1.3. Landbrukseiendommer med ulike kombinasjoner av jordbruksareal og produktivt skogareal¹, etter fylke, eid jordbruksareal og produktivt skogareal. 2006

	Landbruks- eiendom- mer i alt	Med eid jordbruks- areal og produktivt skogareal	Med eid jordbruks- areal uten produk- tivt skogareal	Med produktivt skogareal uten eid jordbruksareal
Hele landet	190 634	107 563	70 734	12 337
Fylke				
Østfold	7 088	4 916	1 677	495
Akershus/Oslo	8 370	4 460	3 066	844
Hedmark	17 338	9 084	6 359	1 895
Oppland	15 449	9 719	4 581	1 149
Buskerud	10 069	6 368	2 369	1 332
Vestfold	4 879	3 281	1 256	342
Telemark	8 361	5 407	1 776	1 178
Aust-Agder	5 679	3 686	1 340	653
Vest-Agder	7 562	4 444	2 557	561
Rogaland	11 243	4 135	6 802	306
Hordaland	13 779	7 747	5 576	456
Sogn og Fjordane	10 589	5 841	4 571	177
Møre og Romsdal	14 532	7 758	6 398	376
Sør-Trøndelag	11 683	6 858	4 290	535
Nord-Trøndelag	10 156	5 906	3 829	421
Nordland	18 658	9 731	7 986	941
Troms Romsa	11 284	7 755	2 910	619
Finnmark Finnmarku	3 915	467	3 391	57
Eid jordbruksareal				
0- 4	12 337	-	-	12 337
5- 49	103 427	49 551	53 876	-
50- 99	36 510	26 856	9 654	-
100-199	25 816	20 697	5 119	-
200-299	7 859	6 461	1 398	-
300-499	3 723	3 167	556	-
500-	962	831	131	-
Produktivt skogareal				
0- 24	70 734	-	70 734	-
25- 99	37 116	32 189	-	4 927
100- 249	33 565	30 604	-	2 961
250- 499	22 000	20 339	-	1 661
500- 999	15 023	13 805	-	1 218
1 000- 1 999	7 688	6 919	-	769
2 000- 4 999	3 332	2 844	-	488
5 000-19 999	944	691	-	253
20 000-	232	172	-	60

¹ Med jordbruksareal vil si minst 5 dekar jordbruksareal. Med produktivt skogareal vil si minst 25 dekar produktivt skogareal.
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.4. Landbrukseiendommer med bebyggelse, boligbygning og bosetting¹, etter fylke, eiers kjønn, jordbruksdrift, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal. 2006

	Land- bruksei- dommer i alt	Be- bygde eien- dommer	Andel bebygde land- bruksei- endom- mer	Land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning	Landbruks- eien- dommer med bolig- bygning og bo- setting	Andel land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning uten bosetting	Personer i alt bosatt på land- bruks- eiendom- mer med bolig- bygning	Andel bosatte på landbruks- eiendom- mer av alle bo- satte i fylket
			Prosent			Prosent		Prosent
Hele landet	190 634	177 788	93,3	161 304	127 156	21,2	446 847	9,6
Fylke								
Østfold	7 088	6 496	91,6	6 075	5 281	13,1	19 553	7,5
Akershus/Oslo	8 370	7 455	89,1	6 897	6 139	11,0	23 612	2,3
Hedmark	17 338	16 088	92,8	14 655	11 910	18,7	39 371	20,9
Oppland	15 449	14 524	94,0	13 290	11 199	15,7	39 964	21,8
Buskerud	10 069	9 298	92,3	8 326	7 045	15,4	25 715	10,5
Vestfold	4 879	4 535	92,9	4 259	3 897	8,5	14 583	6,6
Telemark	8 361	7 829	93,6	6 974	5 476	21,5	18 322	11,0
Aust-Agder	5 679	5 276	92,9	4 851	3 699	23,7	12 029	11,6
Vest-Agder	7 562	7 034	93,0	6 365	4 606	27,6	14 798	9,1
Rogaland	11 243	10 493	93,3	9 570	8 077	15,6	33 395	8,4
Hordaland	13 779	13 212	95,9	11 969	9 251	22,7	32 223	7,1
Sogn og Fjordane	10 589	10 316	97,4	9 797	7 552	22,9	27 837	26,1
Møre og Romsdal	14 532	13 927	95,8	12 782	10 240	19,9	36 089	14,7
Sør-Trøndelag	11 683	10 933	93,6	9 867	7 860	20,3	29 345	10,7
Nord-Trøndelag	10 156	9 435	92,9	8 752	7 380	15,7	28 925	22,5
Nordland	18 658	17 006	91,1	14 702	9 249	37,1	27 383	11,6
Troms Romsa	11 284	10 499	93,0	9 167	6 139	33,0	17 365	11,3
Finnmark Finnmarku	3 915	3 432	87,7	3 006	2 156	28,3	6 338	8,7
Eier								
Mann	131 477	124 876	95,0	115 558	95 323	17,5	347 031	.
Kvinne	44 647	41 686	93,4	37 491	27 302	27,2	86 199	.
Dødsbo/upersonlig/ uoppgitt	14 510	11 226	77,4	8 255	4 531	45,1	13 617	.
Jordbruksdrift								
Eiendom uten jord- bruksareal	12 325	7 961	64,6	3 846	2 270	41,0	6 255	.
Eiendom med egen jordbruksdrift	49 725	49 483	99,5	48 766	46 593	4,5	206 197	.
Eiendom med jord- bruksareal bortleid eller ute av drift	128 584	120 344	93,6	108 692	78 293	28,0	234 395	.

Tabell 1.4 (forts.). Landbrukseiendommer med bebyggelse, boligbygning og bosetting¹, etter fylke, eiers kjønn, jordbruksdrift, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal. 2006

	Land- bruksei- dommer i alt	Be- bygde eien- dommer	Andel bebygde land- bruksei- endom- mer	Land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning	Landbruks- eien- dommer med bolig- bygning og bo- setting	Andel land- bruks- eien- dommer med bolig- bygning uten bosetting	Personer i alt bosatt på land- bruks- eiendom- mer med bolig- bygning	Andel bosatte på landbruks- eiendom- mer av alle bo- satte i fylket
			Prosent			Prosent		Prosent
Eid jordbruksareal								
0- 4	12 337	7 973	64,6	3 852	2 276	40,9	6 273	.
5- 49	103 427	96 609	93,4	86 556	61 082	29,4	179 423	.
50- 99	36 510	35 481	97,2	34 016	28 994	14,8	104 992	.
100-199	25 816	25 350	98,2	24 765	23 123	6,6	98 456	.
200-299	7 859	7 765	98,8	7 628	7 329	3,9	34 526	.
300-499	3 723	3 668	98,5	3 589	3 490	2,8	17 981	.
500-	962	942	97,9	898	862	4,0	5 196	.
Produktivt skog- areal								
0- 24	70 734	64 961	91,8	58 455	43 913	24,9	140 089	.
25- 99	37 116	34 228	92,2	30 883	24 052	22,1	80 072	.
100- 249	33 565	31 592	94,1	28 983	23 127	20,2	83 551	.
250- 499	22 000	20 896	95,0	19 334	15 886	17,8	60 468	.
500- 999	15 023	14 390	95,8	13 284	11 238	15,4	44 806	.
1 000- 1 999	7 688	7 396	96,2	6 758	5 798	14,2	23 986	.
2 000- 4 999	3 332	3 210	96,3	2 789	2 456	11,9	10 607	.
5 000- 19 999	944	897	95,0	682	587	13,9	2 754	.
20 000-	232	218	94,0	136	99	27,2	514	.

¹ Omfatter eiendommer som har minst 5 dekar eid jordbruksareal og/eller minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.5. Omsatte landbrukseiendommer, etter type omsetning, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt	11 907	11 894	11 657	11 514	12 202	11 906
Omsetningstype						
Fritt salg	3 366	3 610	3 666	3 738	4 184	4 480
Gave	2 658	2 430	2 393	2 376	2 683	2 469
Uskiftebevilling	1 360	1 486	1 280	1 189	1 081	980
Skifteoppgjør	3 115	2 957	2 947	2 850	2 696	2 518
Annet	1 408	1 411	1 371	1 361	1 558	1 459

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.6. Landbrukseiendommer¹ med bygning omsatt i fritt salg, etter fylke, 2000-2005

	Landbruks- eiendom- mer 2005	Landbruksei- dommer med bygning 2005	Landbrukseiendommer med bygning omsatt i fritt salg, 2000-2005	Prosent
Hele landet	202 009	179 812	19 730	9,6
Fylke				
Østfold	7 484	6 655	1 118	14,9
Akershus og Oslo	9 062	7 567	1 393	15,4
Hedmark	18 545	16 653	2 328	12,6
Oppland	16 376	14 683	1 676	10,2
Buskerud	10 757	9 535	1 191	11,1
Vestfold	5 224	4 651	674	12,9
Telemark	8 807	7 930	848	9,6
Aust-Agder	6 057	5 445	720	11,9
Vest-Agder	8 093	7 203	847	10,5
Rogaland	12 289	10 807	1 094	8,9
Hordaland	14 842	13 425	1 303	8,8
Sogn og Fjordane	11 116	10 472	570	5,1
Møre og Romsdal	15 401	14 295	1 084	7,0
Sør-Trøndelag	12 249	11 125	997	8,1
Nord-Trøndelag	10 856	9 681	1 009	9,3
Nordland	19 405	16 405	1 689	8,7
Troms Romsa	11 332	9 986	819	7,2
Finnmark Finnmarku	4 114	3 294	370	9,0

¹ Landbrukseiendommer ifølge Landbruksregisteret 2005.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjoner og begreper

Enkeltperson

Eierkategorien «enkeltperson» omfatter landbrukseiendom som eies av enkeltperson, ektepar eller samboere samt eiendom som eies i fellesskap av medlemmer av samme familie dersom eierfellesskapet ikke er registrert som aksjeselskap.

Jordbruksareal

Jordbruksareal omfatter areal av fulldyrka jord, areal av overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordbruksareal ute av drift

Jordbruksareal som ikke lenger er i bruk, men som uten nybrottslignende arbeid kan tas i bruk igjen som jordbruksareal. Areal av åpen åker som brakklegges for ett år (ettårig brakk) inngår ikke.

Jordbruksbedrift

Virksomhet med jordbruksdrift, inkludert hagebruk og husdyrhold. Bedriften omfatter alt som blir drevet som en enhet under en ledelse og med felles bruk av produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser. En jordbruksbedrift skal ha et driftssenter på en landbrukseiendom.

Jordbruksbedrift har tidligere blitt kalt «driftsenhet i jordbruket», bare «driftsenhet» eller «bruk». Før 1999 omfattet jordbruksbedrift virksomhet som ble drevet som en driftsenhet, og som lå i samme kommune.

Landbrukseiendom

Eiendom som benyttes eller kan benyttes til jord- og/eller skogbruk. Alt som tilhører samme eier i en kommune, hører til samme landbrukseiendom uten hensyn til om den omfatter flere matrikelnumre (grunneiendommer).

Produktivt skogareal

Skogareal som ved gunstige bestandsforhold i gjennomsnitt per år kan produsere minst 0,1 kubikkmeter trevirke med bark per dekar.

2. Jordbruk

Dagens norske jordbruk er et resultat av de naturgitte forholdene, den generelle samfunnsutviklingen og landbrukspolitikken.

Naturgitte forhold

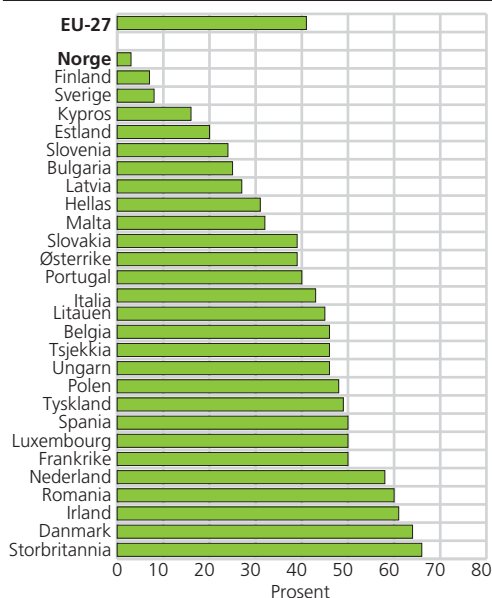
Jordbruksarealet i drift utgjør om lag 3,4 prosent av landarealet, Svalbard og Jan Mayen ikke medregnet. Store deler av landarealet er lite egnet for moderne jordbruksdrift. De viktigste årsakene er:

- **Terrengforholdene:** Mye areal er bratt, og dyrket og dyrkbart areal er oppdelt og ligger til dels spredt.
- **Jorddekket:** Mye areal har tynt dekke av jord over berggrunnen, eller jorda inneholder mye stein.
- **Klimaet:** Norge ligger langt mot nord og har kort vekstsesong og liten varmesum. Dessuten ligger mye av arealet høyt over havet der vekstsesong og varmesum reduseres ytterligere. Dette begrenser hvilke vekster som kan dyrkes, og avlingsnivået. Det meste av landet har tilstrekkelig nedbør i vekstsesongen. Langs kysten fra Vestlandet og nordover kan mye nedbør i innhøstingsperioden begrense hvilke vekster som kan dyrkes. Store deler av landet har et klima som er best egnet til dyrking av gras og andre grovfôrvekster for husdyr.

Den generelle samfunnsutviklingen

Den generelle økonomiske utviklingen i Norge påvirker jordbruget gjennom blant annet:

Figur 2.1. Norge og EU. Jordbruksareal i drift i prosent av totalt landareal. 2005

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå og Eurostat og FAO.

- **Etterspørsel:** Hvor mye og hva slags norskproduserte matvarer forbrukerne spør etter.
- **Arbeidsmarked:** Muligheten for brukerne til å ta seg arbeid utenom jordbruksbedriften samt tilgangen til og prisen på innleid arbeidskraft.
- **Rentenivå:** Kostnadene til investeringer i maskiner, bygninger med videre blir påvirket av rentenivået.
- **Teknologisk utvikling:** Hvor raskt ny teknologi tas i bruk, bestemmes blant annet

av forholdet mellom prisen på arbeidskraft og kapital.

Politiske rammer

Jordbruget er en sterkt regulert næring, og jordbrukspolitikken har stor innvirkning på hva som produseres, hvor mye som produseres, og hvor produksjonen finner sted. I tillegg skal jordbruget bidra til å oppfylle en del mål som strekker seg utover produksjon av mat. I St.meld. nr. 19 (1999-2000) heter det at landbruget i tråd med samfunnets behov:

- skal produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
- skal produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
- skal produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og en langsiktig matforsyning

Internasjonale avtaler gir rammer for den nasjonale politikken. De viktigste internasjonale avtalene er EØS-avtalen og WTO-avtalen. Særlig WTO-avtalen setter begrensninger på importvernet (tollsatser) og hvor mye og hva slags budsjettstøtte (overføringer over statsbudsjettet) som kan gis. For tiden pågår det forhandlinger i WTO om en liberalisering av handelen med jordbruksvarer.

Importvernet fører til at jordbruget i Norge oppnår høyere priser enn verdensmarkedets priser, og dermed blir den innenlandske produksjonen større enn den ellers ville ha blitt. Støtten over statsbudsjettet gis i form av en rekke tilskudd. Støtten deles ofte inn i:

- Direkte støtte
  - Produksjonsavhengig støtte, for eksempel pristilskudd på produkter
  - Produksjonsuavhengig støtte, for eksempel tilskudd per husdyr eller per

dekar jordbruksareal i drift samt ulike sosiale ordninger

- Støtte til investeringer
- Indirekte støtte via forskning, undervisning og rådgivning

For å nå målene i landbrukspolitikken blir mye av støtten differensiert etter produksjon, region, buskapsstørrelse og arealstørrelse.

OECD (organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling) foretar beregninger av støtten til jordbruget i de enkelte medlemslandene. For Norge viser beregningene for 2007 at importvernet utgjør 5,3 milliarder kroner og budsjettstøtten 11,1 milliarder kroner.

I tillegg til importvern og budsjettstøtte er jordbruget underlagt juridiske virkemidler i form av lover og forskrifter. Viktige lover for jordbruget er:

- Odelsloven og konsesjonsloven: Lovene regulerer omsetningen av landbrukseiendommer.
- Jordloven: Loven omhandler vern av dyrka og dyrkbar jord, deling av landbrukseiendom med videre.
- Dyrevernavloven
- Lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold: Loven regulerer buskapsstørrelse i svine- og fjøfehold.
- Forskrift om kvoteordningen for melk: Forskriften regulerer produksjonen av ku- og geitmelk.

Utviklingstrekk

Fra 1950-årene og framover har jordbrukspolitikken stimulert til kornproduksjon i de områdene av landet som har klima og topografi som er egnet til korndyrking («kanaliseringspolitikken»). Dette gjelder det sentrale Østlandet og rundt Trondheimsfjorden. Det meste av produksjonen av melk og kjøtt fra husdyr som storfe, sau og geit (grovføretende husdyr) foregår i

dal- og fjellbygdene, på Vestlandet, langs kysten av Trøndelag og i Nord-Norge.

Parallelt med spesialiseringen mellom distrikter har det skjedd en spesialisering i den enkelte jordbruksbedrift. For en generasjon siden hadde de fleste bedrifter flere husdyrslag og dyrket flere vekster. Mange jordbruksbedrifter har nå sluttet helt med husdyr, eller har bare ett slag. Også i planteproduksjonen har det skjedd en spesialisering i retning av én eller få vekster, delvis har dette sammenheng med endringene i husdyrholdet.

Den norske produksjonen av jordbruksprodukter er rettet mot det innenlandske markedet, med unntak av pelsdyrskinn. Norske jordbruksprodukter er prismessig ikke konkurransedyktige på verdensmarkedet, og den innenlandske produksjonen må tilpasses slik at det norske markedet over tid er i balanse.

Jordbruken har gjennomgått en omfattende mekanisering og effektivisering i løpet av de siste 50 årene. I 1959 hadde 48 prosent av jordbruksbedriftene hest, mens 20 prosent hadde firehjulstraktor. Fram til først på 1980-tallet gikk hesten gradvis ut av bruk som trekraft i jord- og skogbru-

ket. I 2005 hadde 96 prosent av jordbruksbedriftene firehjulstraktor. I perioden 1959-2005 er arbeidsinnsatsen i jordbruken redusert fra 594 millioner timeverk til 121 millioner timeverk, mens samlet produksjon av plante- og husdyrprodukter har økt med om lag 80 prosent.

2.1. Jordbruksbedrifter og brukere

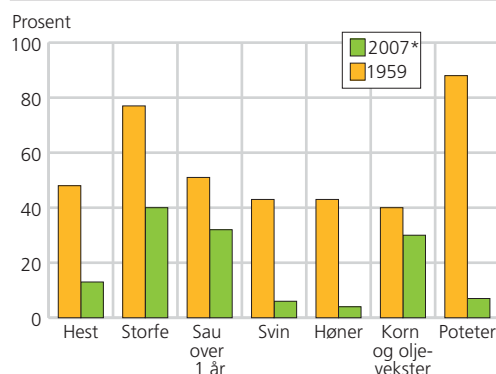
- Fra 1959 til 2007 er antall jordbruksbedrifter redusert med 75 prosent, fra 198 000 til 50 000.
- Gjennomsnittlig jordbruksareal per jordbruksbedrift har økt fra 50 dekar i 1959 til 208 dekar i 2007.
- I 2007 var 39 prosent av jordbruksarealet i drift leid, det vil si arealet ble drevet av andre enn eieren.
- I 2007 var 5 prosent av jordbruksbedriftene godkjent for økologisk drift.
- Jordbruksbedrifter drevet av personlig bruker dominerer jordbruken i Norge, men ulike former for samdrift har økt sterkt de siste årene.
- I 2007 var 14 prosent av de personlige brukerne kvinner.

Antall jordbruksbedrifter

Fra 1950-tallet og framover har antall jordbruksbedrifter avtatt sammenhengende, med unntak for slutten av 1970-tallet da inntektene i jordbruken økte, og det var stor optimisme i næringa. Etterkrigstida har vært preget av vekst i økonomien og liten arbeidsledighet. Arbeidskraften i jordbruken har gått til bedre betalt arbeid i andre næringer. Samtidig har framgang i plante- og husdyravl, mer og bedre handelsgjødsel og plantevernmidler samt mekanisering og spesialisering på den enkelte jordbruksbedrift ført til en stor økning i produksjon per sysselsatt i jordbruken.

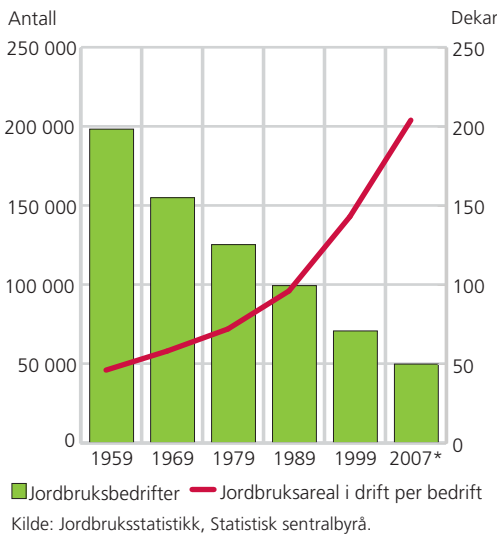
Målt etter jordbruksareal i drift, har avgangen av jordbruksbedrifter skjedd blant de små bedriftene. Mange av disse ga ikke arbeid på fulltid for en person, og inntekta

Figur 2.2. **Andel jordbruksbedrifter med ymse husdyr og vekster. 1959 og 2007*. Prosent**

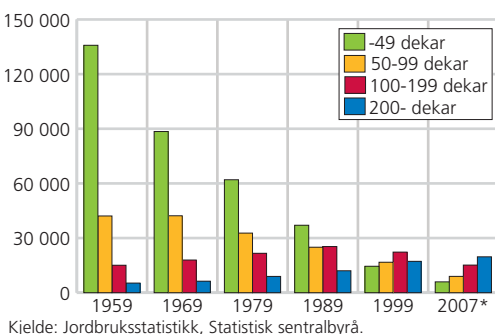
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.1. Antall jordbruksbedrifter og gjenomsnittlig jordbruksareal per bedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*

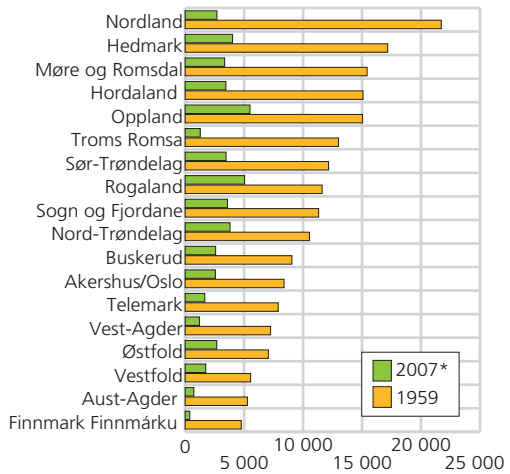

kunne heller ikke konkurrere med arbeidsinntekta i andre næringer. Mekanisering av små bedrifter ble dessuten for kostbart. Ved generasjonsskifte var det ofte ingen som ønsket å drive bedriften videre. Hva som er små bedrifter, har endret seg over tid, i takt med den teknologiske utviklingen og økningen i levestandarden. Fra 1959 til 1969 minket antall jordbruksbedrifter bare i størrelsesgruppen under 50 dekar jordbruksareal. I de to neste tiårsperiodene ble det færre jordbruksbedrifter

Figur 2.1.2. Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksarealet i drift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*

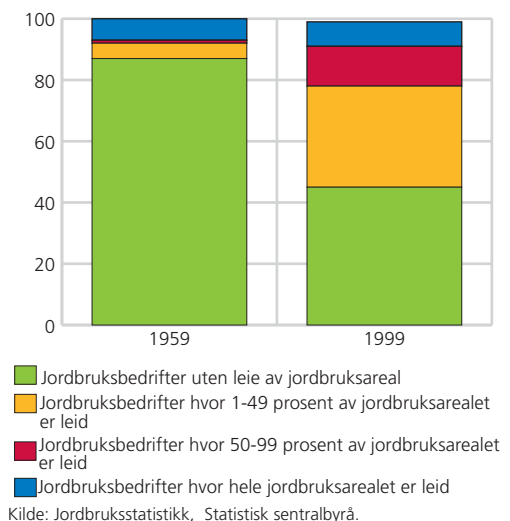
Figur 2.1.3. Jordbruksbedrifter, etter fylke. 1959 og 2007*

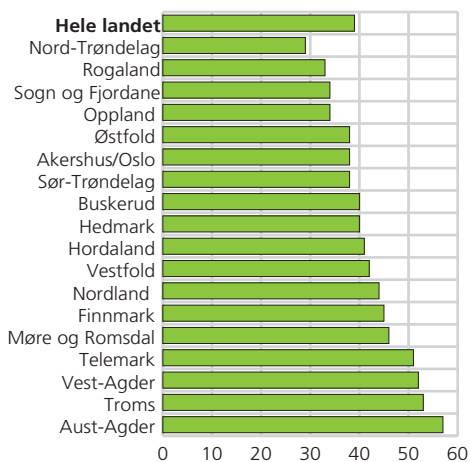
i størrelsesgruppene under 100 dekar jordbruksareal. Fra 1989 har antall bedrifter minket i alle størrelsesgruppene under 200 dekar jordbruksareal.

Ikke alle små jordbruksbedrifter som ifølge statistikken ble borte, la ned jordbruksdrifta. Noen bedrifter utvidet jordbruks-

Figur 2.1.4. Jordbruksbedrifter uten og med leie av jordbruksareal. 1959 og 1999. Prosent

Figur 2.1.5. Andel leid jordbruksareal, etter fylke. 2007*. Prosent

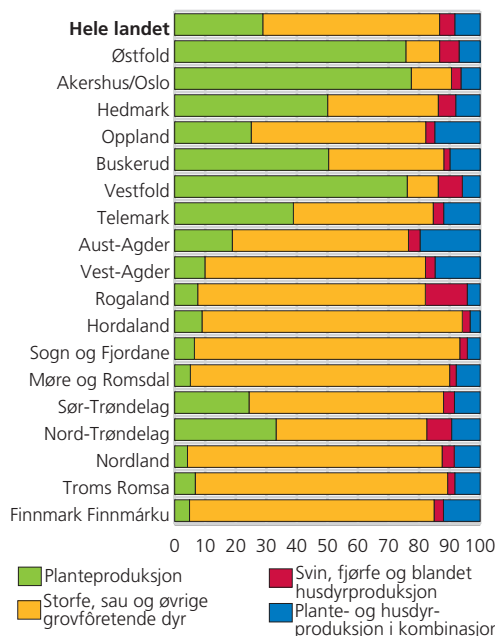
Kjelde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

arealet, enten ved leie av jordbruksareal fra bedrifter som la ned drifta, eller ved nydyrking. Det offentlige ga tilskudd til nydyrking fram til begynnelsen av 1990-tallet. En betydelig del av jordbruksarealet på de nedlagte bedriftene ble tatt ut av drift fordi arealet var tungdrevet eller lå avsesid til. Disse arealene kan senere gradvis ha gått over til skogbevekste arealer. Videre ble en del jordbruksareal omdisponert til tomter, veier og lignende.

Jordleie

Leie av tilleggsjord tok til på 1950-tallet. Før den tid forekom jordleie hovedsakelig som forpaktning av hele landbruks-eiendommer, inkludert driftsbygninger og bolighus. I 1959 leide 13 prosent av jordbruksbedriftene jordbruksareal. Det leide jordbruksarealet utgjorde 12 prosent av samlet jordbruksareal i drift. Vel halvparten av jordbruksbedriftene med jordleie leide hele jordbruksarealet. Mange av disse leieforholdene gjaldt leie av både jordbruksareal, driftsbygninger og bolighus.

Figur 2.1.6. Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2007*. Prosent

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Omfanget av jordleie har økt i hele perioden etter 1959. I 1999 leide 55 prosent av jordbruksbedriftene jordbruksareal. Blant jordbruksbedrifter med leiejord leide 6 av 10 mellom 1 og 49 prosent av jordbruksarealet. Dette er den typiske leieren av tilleggsjord fra én eller flere naboeiendommer. Jordbruksbedrifter der hele jordbruksarealet var leid, utgjorde 8 prosent av jordbruksbedriftene. De fleste av disse gjaldt leie fra familie i forbindelse med generasjonsskifte. I 2007 var 39 prosent av jordbruksarealet i drift leid.

Driftsformer

Driftsformen til en jordbruksbedrift fastsettes ut fra andelen de ulike plante- og husdyrproduksjonene i bedriften utgjør av bedriftens totale produksjon. For å regnes som en spesialisert produksjon, for eksempel planteproduksjon, må planteproduksjon utgjøre mer enn to tredjed-

delar av bedriftens totale produksjon. For kombinerte produksjoner gjelder at hver av produksjonene må utgjøre mer enn en tredjedel, men mindre enn to tredjedeler av bedriftens totale produksjon. For 2007 fordelte norske jordbruksbedrifter seg slik etter driftsform: 63 prosent husdyrhold, 29 prosent planteproduksjon og 8 prosent husdyr- og planteproduksjon i kombinasjon. Av planteproducentene hadde vel halvparten korn og oljvekster som driftsform. Dels som en følge av klimatiske og topografiske forhold, dels som en følge av landbrukspolitikken («kanaliseringspolitikken»), er det store regionale ulikheter med hensyn til utbredelsen av de ulike driftsformene.

Økologisk drift

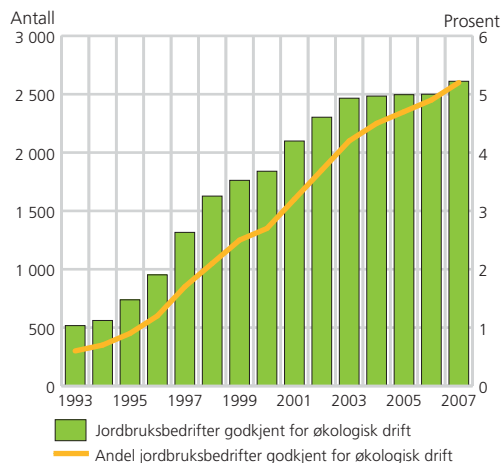
I 1995 var under 1 prosent av jordbruksbedriftene i Norge godkjent for økologisk drift. Denne andelen har økt til 5 prosent i 2007. Begrepet «økologisk» er beskyttet, og varer kan bare omsettes som økologiske dersom bedriften har godkjenning. Debio er kontroll- og godkjenningsinstans for økologisk produksjon i Norge og utfører

årlig inspeksjon hos alle som deltar i ordningen.

Brukere

Jordbruksbedrifter drevet av «personlig bruker», enten enkeltperson eller ektepar, er den dominerende måten å organisere jordbruksvirksomhet på i Norge. Odelslov og konsesjonslov gjør det vanskelig for «ikke-fysiske personer» å kjøpe landbruks-eiendom. Videre har «ikke-fysiske personer» i noen grad vært diskriminert når det gjelder statlige tilskudd til jordbruksdrift. I hele perioden 1959-1999 utgjorde jordbruksbedrifter med «upersonlig bruker» godt under 1 000 enheter. Til og med 2001 var samdrift i melkeproduksjon det eneste formelle samarbeidet mellom to eller flere brukere som var berettiget statlig produksjonstilskudd i jordbruket. Antall samdrifter i melkeproduksjon økte fra om lag 100 først på 1990-tallet til 400 i 1999. I 2002 ble forskriften som gjelder produksjonstilskudd, endret slik at alle typer foretak kan motta tilskudd uavhengig av hva som produseres. Dette har ført til en økning i antall samdrifter. Fra 1999 til 2007 har antall jordbruksbedrifter organisert som ansvarlig selskap økt fra 500 til 2 700.

Figur 2.1.7. Jordbruksbedrifter med økologisk drift. 1993-2007*. Antall og andel

Kilde: Debio.

Ved endring av odelsloven i 1975 fikk eldste barn i søskenflokket best odelsrett, uavhengig av kjønn. Dette gjelder imidlertid bare for personer født etter 1. januar 1965. Etter tidligere lov gikk menn foran kvinner uansett alder. I 1959 og 1969 var vel 6 prosent av brukerne kvinner, derav flest enker. I 1999 utgjorde kvinnelige brukere 13 prosent, og av disse var 80 prosent gifte/samboere.

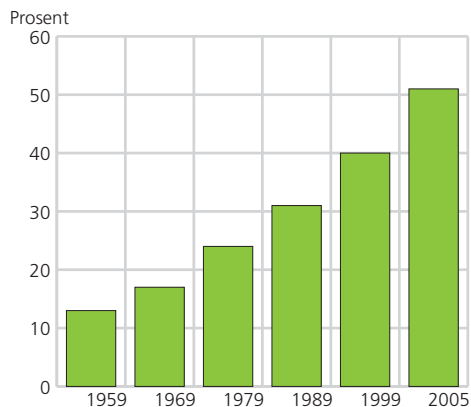
I 2007 var gjennomsnittsalderen for brukerne 49 år. Siden 1999 har gjennomsnittsalderen økt med ett år. Fra 1969 til 1999 gikk gjennomsnittsalderen ned fra 54 til 48 år. På slutten av 1990-tallet gikk andel brukere 70 år eller eldre vesentlig

ned. Dette henger trolig sammen med økt avkorting av produksjonstilskuddet i jordbruket for brukere som var minst 70 år. Avkorting av produksjonstilskuddet på grunn av høy alder ble innført for å oppmuntre til generasjonsskifte. Fra og med 1999 gjelder to satser for avkorting, en for brukere i alderen 67-69 år og en annen og vesentlig høyere sats for brukere som er 70 år og eldre.

Over tid har andel brukere og ektefeller/samboere med landbruksutdanning økt. Økningen må ses i sammenheng med endringen fra mindre til større bedrifter der det kreves mer faglig kompetanse. Et annet forhold er den generelle samfunnsutviklingen der det gradvis har blitt mer vanlig med utdanning utover grunnskole. I 2005 hadde bruker og/eller ektefelle/samboer landbruksutdanning på 51 prosent av jordbruksbedriftene. Brukeren hadde landbruksutdanning på 47 prosent av jordbruksbedriftene. Tilsvarende andel for ektefeller/samboere var 13 prosent.

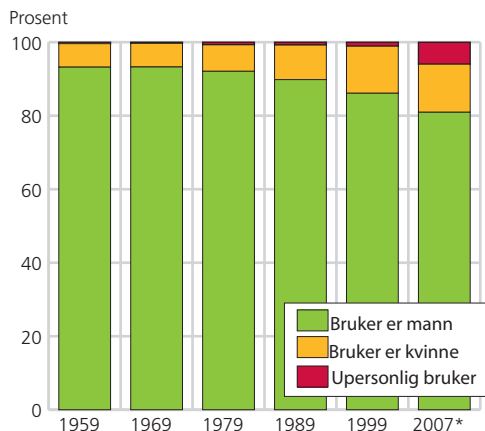
Figur 2.1.9. **Jordbruksbedrifter der bruker og/eller ektefelle/samboer har landbruksutdanning. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005. Prosent**

¹ 1959 og 1969: Jordbruksbedrifter der både bruker og ektefelle hadde landbruksutdanning er telt 2 ganger.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1.8. **Jordbruksbedrifter, etter brukertype og kjønn for personlig bruker. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*. Prosent**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.1.1. Jordbruksbedrifter – avgrensning

Til og med 1998 omfattet jordbruksbedrift virksomhet innenfor en kommune. Fra og med 1999 er jordbruksbedriften uavhengig av kommunegrenser. På 1950- og 1960-tallet hadde få jordbruksbedrifter virksomhet i flere kommuner. Senere har leie av tilleggsjord økt i omfang, og dette har medført at flere jordbruksbedrifter har virksomhet i mer enn en kommune. Omfanget av virksomhet i flere kommuner har vært undersøkt i de fullstendige tellingene i 1979 og 1989. I begge tellingene ga en sammenslåing av jordbruksbedrifter med samme personlige bruker en nedgang på om lag 1 000 jordbruksbedrifter.

Boks 2.1.2. Jordbruksbedrifter – antall

Antall jordbruksbedrifter har gått ned så å si sammenhengende siden begynnelsen av 1950-tallet. På 1930- og 1940-tallet var situasjonen radikalt annerledes. På 1930-tallet økte antall jordbruksbedrifter i Norge. Hovedårsaken var stor arbeidsledighet; mange ble værende i jordbruket fordi det ikke var annet arbeid å få. Det offentlige ga dessuten tilskudd til bureising. På 1940-tallet skapte annen verdenskrig spesielle forhold. Matmangel var en reell trussel for mange, særlig i byene, og folk søkte til landsbygda. Gjenreisningsarbeidet etter krigen medførte stor etterspørsel etter arbeidskraft. Imidlertid tok det tid før dette innvirket vesentlig på antall jordbruksbedrifter. Dette skyldes nok at en betydelig del av arbeidsstyrken i jordbruket var eldre personer som var lite mobile. I tiårsperioden 1939-1949 minket antall jordbruksbedrifter bare med 900. Fra 1949 til 1959 ble endringene synlige; antall jordbruksbedrifter ble redusert fra 213 400 til 198 300.

Boks 2.1.3. Bruker – foretak

I denne publikasjonen brukes termen «bruker» om den personen (fysisk person eller juridisk person) som er hovedansvarlig for drifta av en jordbruksbedrift. I andre sammenhenger, for eksempel ved søknad om produksjonstilskudd i jordbruket og i Brønnøysundregistrene, brukes isteden termen «foretak». Foretaket kan være enten enkeltpersonforetak eller ulike former for juridiske personer, som aksjeselskap og ansvarlige selskap med videre. I jordbruksstatistikken omfatter «personlige brukere» noen fysiske personer med så liten jordbruksdrift at de ikke søker produksjonstilskudd eller er registrert i Brønnøysundregistrene.

Tabell 2.1.1. Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksareal i drift og fylke

	I alt	Størrelsesgrupper. Dekar				
		-49	50-99	100-199	200-499	500-
1949 ¹	213 441	150 130	42 526	15 597	4 809	379
1959 ¹	198 315	135 830	42 126	15 074	4 870	415
1969 ¹	154 977	88 481	42 240	17 938	5 822	496
1979 ¹	125 302	62 017	32 716	21 632	8 228	709
1989 ¹	99 382	37 031	24 969	25 330	11 194	858
1999 ²	70 740	14 517	16 720	22 286	15 640	1 577
2000 ²	68 539	13 574	15 677	21 411	16 169	1 708
2001 ²	65 607	11 804	14 762	20 541	16 604	1 896
2002 ²	61 890	9 975	13 476	19 555	16 772	2 112
2003 ²	58 231	8 211	12 230	18 669	16 828	2 293
2004 ²	55 507	7 047	11 243	17 754	16 985	2 478
2005 ²	53 003	6 411	10 141	16 764	17 003	2 684
2006 ²	51 218	5 998	9 597	15 901	16 799	2 923
2007* ²	49 786	5 954	8 961	15 161	16 605	3 105
2007*²						
Fylke						
Østfold	2 680	206	327	750	1 024	373
Akershus og Oslo	2 563	164	370	651	925	453
Hedmark	4 022	371	625	1 063	1 475	488
Oppland	5 501	635	918	1 823	1 890	235
Buskerud	2 586	261	550	846	751	178
Vestfold	1 746	175	328	535	518	190
Telemark	1 665	249	523	494	341	58
Aust-Agder	737	156	161	223	182	15
Vest-Agder	1 212	211	305	335	334	27
Rogaland	5 037	779	697	1 464	1 822	275
Hordaland	3 454	750	1 074	1 056	536	38
Sogn og Fjordane	3 594	598	951	1 390	640	15
Møre og Romsdal	3 350	397	629	1 112	1 135	77
Sør-Trøndelag	3 468	250	482	1 105	1 453	178
Nord-Trøndelag	3 808	335	443	1 098	1 671	261
Nordland	2 696	261	344	729	1 207	155
Troms Romsa	1 276	117	197	404	502	56
Finnmark Finnmárku	391	39	37	83	199	33

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.2. **Jordbruksareal per jordbruksbedrift, etter fylke. 1949, 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2006 og 2007*. Dekar**

	1949 ¹	1959 ¹	1969 ¹	1979 ¹	1989 ¹	1999 ²	2006 ²	2007* ²
Hele landet	48,1	49,6	61,6	76,1	99,7	146,8	202,0	207,5
Fylke								
Østfold	99,5	108,1	126,4	139,2	155,1	214,0	280,1	285,1
Akershus og Oslo	88,4	97,9	120,1	137,6	160,8	233,7	302,4	310,8
Hedmark	54,0	57,7	74,2	92,8	117,5	181,8	255,9	264,7
Oppland	58,6	57,5	67,6	81,1	103,0	145,7	188,6	192,4
Buskerud	54,7	55,6	65,0	74,4	89,6	136,7	196,7	204,8
Vestfold	74,8	82,0	101,2	107,9	123,0	176,9	232,8	241,3
Telemark	40,7	39,9	45,3	49,6	60,1	100,1	149,8	154,4
Aust-Agder	28,8	27,8	33,1	38,4	53,5	95,7	149,7	153,8
Vest-Agder	26,7	29,2	36,6	43,6	59,1	101,7	158,3	161,6
Rogaland	44,1	52,8	69,5	85,5	110,7	156,4	195,9	201,3
Hordaland	34,2	34,9	41,0	46,2	60,3	84,2	120,6	123,2
Sogn og Fjordane	41,6	41,4	46,1	50,5	64,2	90,0	124,7	129,3
Møre og Romsdal	38,8	37,3	45,2	56,6	80,0	122,7	171,9	177,7
Sør-Trøndelag	57,1	56,4	68,1	87,2	114,9	159,1	216,8	221,6
Nord-Trøndelag	62,2	67,1	82,1	107,3	135,7	176,1	231,1	233,7
Nordland	32,1	31,8	43,6	58,1	94,1	151,2	218,7	226,0
Troms Romsa	30,7	30,0	38,9	49,0	78,2	133,0	199,0	206,0
Finnmark Finnmarku	23,2	25,5	35,9	56,5	95,1	160,3	244,9	255,3

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.3. Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2007*

Driftsform	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Jordbruksbedrifter i alt	49 786	2 680	2 563	4 022	5 501	2 586	1 746
Driftsform							
Korn og oljevekster	8 680	1 612	1 638	1 264	623	880	835
Øvrige jordbruksvekster	3 601	295	264	632	662	236	274
Hagebruksvekster	1 515	64	57	62	52	145	138
Storfe mjølkeproduksjon	12 353	158	141	674	1 533	290	72
Storfe kjøttproduksjon	3 914	69	75	255	423	179	66
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	631	24	22	30	90	16	11
Sau	8 869	27	70	402	884	391	15
Øvrige grovføretende dyr	3 039	18	29	95	212	99	13
Svin og fjørfe	1 614	151	59	174	95	32	109
Blandet planteproduksjon	566	57	26	56	41	42	82
Blandet husdyrproduksjon	866	20	21	56	68	20	29
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	4 138	185	161	322	818	256	102
Driftsform	Telemark	Aust- Agder	Vest- Agder	Rogal- and	Horda- land	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Jordbruksbedrifter i alt	1 665	737	1 212	5 037	3 454	3 594	3 350
Driftsform							
Korn og oljevekster	375	24	39	51	-	1	62
Øvrige jordbruksvekster	114	51	44	122	6	16	46
Hagebruksvekster	106	40	29	177	298	167	57
Storfe mjølkeproduksjon	151	121	325	1 664	825	1 236	1 274
Storfe kjøttproduksjon	137	90	166	438	372	285	468
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	10	10	26	121	17	39	35
Sau	286	146	274	1 221	1 282	1 038	676
Øvrige grovføretende dyr	178	58	84	309	447	524	390
Svin og fjørfe	40	15	19	421	41	40	29
Blandet planteproduksjon	52	24	8	30	5	48	7
Blandet husdyrproduksjon	17	13	19	270	47	49	43
Plante- og husdyrproduksjon i kom- binasjon	199	145	179	213	114	151	263

Tabell 2.1.3 (forts.). **Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2007***

Driftsform	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmarku
Jordbruksbedrifter i alt	3 468	3 808	2 696	1 276	391
Driftsform					
Korn og oljevekster	572	700	4	-	-
Øvrige jordbruksvekster	238	444	76	65	16
Hagebruksvekster	17	67	24	13	2
Storfe mjølkeproduksjon	1 258	1 206	947	320	158
Storfe kjøttproduksjon	282	265	262	66	16
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	53	79	37	7	4
Sau	490	265	807	493	102
Øvrige grovfôretende dyr	125	63	194	168	33
Svin og fjørfe	76	236	56	14	7
Blandet planteproduksjon	17	53	9	8	1
Blandet husdyrproduksjon	48	74	51	16	5
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	292	356	229	106	47

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Tabell 2.1.4. Jordbruksbedrifter i alt og jordbruksbedrifter, etter brukertype

	Jordbruks- bedrifter i alt	Etter brukertype					
		Med personlig bruker			Med upersonlig bruker		
		I alt	Männlige brukere	Kvinnlige brukere	I alt	Ansvarlig selskap	AS, institu- sjon o.l.
1959	198 315	197 532	184 858	12 674	783	.	.
1969	154 977	154 493	144 534	9 959	484	.	.
1979	125 302	124 408	115 375	9 033	894	.	.
1989	99 382	98 610	89 267	9 343	772	.	.
1999	70 740	69 959	60 914	9 045	781	462	319
2000	68 539	67 645	58 439	9 205	894	578	316
2001	65 607	64 485	55 503	8 982	1 122	749	373
2002	61 890	60 044	52 182	7 862	1 846	1 398	448
2003	58 231	56 308	48 980	7 328	1 923	1 565	358
2004	55 507	53 376	46 337	7 039	2 131	1 813	318
2005	53 003	50 476	43 751	6 725	2 527	2 184	343
2006	51 218	48 417	41 857	6 560	2 801	2 429	372
2007*	49 786	46 807	40 299	6 508	2 979	2 655	324
2007*							
Fylke							
Østfold	2 680	2 572	2 254	318	108	84	24
Akershus og Oslo	2 563	2 476	2 156	320	87	50	37
Hedmark	4 022	3 839	3 327	512	183	162	21
Oppland	5 501	5 001	4 342	659	500	475	25
Buskerud	2 586	2 472	2 102	370	114	86	28
Vestfold	1 746	1 677	1 503	174	69	43	26
Telemark	1 665	1 611	1 375	236	54	40	14
Aust-Agder	737	701	603	98	36	27	9
Vest-Agder	1 212	1 146	979	167	66	57	9
Rogaland	5 037	4 621	3 979	642	416	376	40
Hordaland	3 454	3 268	2 786	482	186	170	16
Sogn og Fjordane	3 594	3 400	2 882	518	194	188	6
Møre og Romsdal	3 350	3 109	2 632	477	241	228	13
Sør-Trøndelag	3 468	3 263	2 867	396	205	187	18
Nord-Trøndelag	3 808	3 513	3 079	434	295	277	18
Nordland	2 696	2 542	2 133	409	154	142	12
Troms Romsa	1 276	1 229	1 009	220	47	41	6
Finnmark Finnmarku	391	367	291	76	24	22	2
Jordbruksareal i drift							
0 dekar ¹	1 440	474	388	86	966	933	33
1- 4 « ²	193	125	101	24	68	42	26
5- 49 «	4 321	4 161	3 370	791	160	86	74
50- 99 «	8 961	8 793	7 345	1 448	168	123	45
100-199 «	15 161	14 848	12 683	2 165	313	256	57
200-299 «	9 539	9 183	8 041	1 142	356	333	23
300-499 «	7 066	6 587	5 931	656	479	452	27
500- «	3 105	2 636	2 440	196	469	430	39

¹ Omfatter i hovedsak samdrifter med mjølkeproduksjon.² Omfatter i hovedsak jordbruksbedrifter med hagebruk.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.5. **Personlige brukere, etter alder. Prosent. Gjennomsnittsalder**

	Personlige brukere i alt	Prosent					Gjennomsnittsalder
		-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70- år	
1969 ¹	154 493	14	22	29	24	11	54
1979 ¹	124 408	22	19	26	23	10	52
1989 ¹	98 610	27	27	21	18	8	49
1999	69 959	26	29	28	14	3	48
2006	48 417	21	30	30	17	2	49
2007*	46 807	21	30	30	18	2	49
2007*							
Fylke							
Østfold	2 572	21	30	30	17	2	49
Akershus og Oslo	2 476	19	30	31	18	3	50
Hedmark	3 839	20	29	31	18	2	50
Oppland	5 001	22	32	29	16	2	49
Buskerud	2 472	18	30	30	19	2	50
Vestfold	1 677	21	29	31	16	3	49
Telemark	1 611	18	29	30	20	3	50
Aust-Agder	701	19	29	33	18	2	50
Vest-Agder	1 146	23	30	26	18	2	49
Rogaland	4 621	25	29	28	16	2	48
Hordaland	3 268	20	28	30	19	3	50
Sogn og Fjordane	3 400	17	29	31	21	3	51
Møre og Romsdal	3 109	20	29	30	19	2	50
Sør-Trøndelag	3 263	21	32	29	17	2	49
Nord-Trøndelag	3 513	24	32	28	14	1	48
Nordland	2 542	19	29	30	19	2	50
Troms Romsa	1 229	20	28	31	20	2	50
Finnmark Finnmarku	367	23	28	30	17	3	49
Jordbruksareal i drift							
- 49 dekar	4 760	18	25	29	23	5	52
50- 99 «	8 793	17	27	30	23	3	51
100-199 «	14 848	19	29	30	19	2	50
200-499 «	15 770	24	33	29	13	1	48
500- «	2 636	25	35	29	10	0	47

¹ Gjelder personlige brukere med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.1.6. EU og Norge. Jordbruksbedrifter, etter størrelse på jordbruksareal i drift og gjennomsnittlig jordbruksareal i drift. 2005

	Jordbruks- bedrifter i alt	Etter jordbruksareal i drift i hektar						Jordbruksareal i drift per jord- bruksbedrift
		-4,9	5,0-9,9	10,0-19,9	20,0-29,9	30,0-49,9	50-	
		Prosent						
EU-27	14 482 010	71	11	7	3	3	5	11,9
Land								
Belgia	51 540	27	13	16	12	16	17	26,9
Bulgaria	534 610	96	2	1	0	0	1	5,1
Tsjekia	42 250	53	11	10	5	5	15	84,2
Danmark	51 680	3	18	21	12	14	32	52,4
Tyskland	389 880	23	14	19	10	13	22	43,7
Estland	27 750	45	20	16	6	5	8	29,9
Irland	132 670	7	14	23	17	22	18	31,8
Hellas	833 590	76	13	6	2	1	1	4,8
Spania	1 079 420	53	15	12	5	5	9	23,0
Frankrike	567 140	26	9	10	7	12	35	48,6
Italia	1 728 530	74	12	8	3	2	2	7,4
Kypros	45 170	87	7	3	1	1	1	3,4
Latvia	128 670	47	24	17	5	3	3	13,2
Litauen	252 950	51	26	14	4	2	2	11,0
Luxembourg	2 450	21	9	8	5	12	45	52,7
Ungarn	714 790	90	4	3	1	1	2	6,0
Malta	11 070	98	2	0	-	-	-	0,9
Nederland	81 830	29	14	16	11	17	13	23,9
Østerrike	170 640	32	19	23	11	9	6	19,1
Polen	2 476 470	71	15	10	3	1	1	6,0
Portugal	323 920	75	11	7	2	2	3	11,4
Romania	4 256 150	91	7	2	0	0	0	3,3
Slovenia	77 170	59	26	11	2	1	0	6,3
Slovakia	68 490	90	3	2	1	1	4	27,4
Finland	70 620	9	12	23	17	20	19	32,1
Sverige	75 810	15	18	19	11	12	25	42,1
Storbritannia	286 750	37	10	11	7	9	26	55,6
Norge	53 000	12	19	32	19	13	5	19,5

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

Tabell 2.1.7. EU og Norge. Jordbruksbedrifter, etter driftsform. 2005

	Jordbruks- bedrifter i alt	Jord- bruks- vekster	Hage- bruks- vekster	Storfe, sau, geit mv.	Svin og fjørfe	Blandet plante- produk- sjon	Blandet husdyrpro- duksjon	Plante- og hus- dyrproduksjon i kombinasjon	Ikke klassi- fisert
	Prosent								
EU-27	14 482 010	21	19	16	6	12	12	13	2
Land									
Belgia	51 540	16	13	45	7	2	5	12	0
Bulgaria	534 610	14	7	21	11	8	22	16	0
Tsjekkia	42 250	26	15	23	5	9	7	15	0
Danmark	51 680	59	3	17	4	2	1	15	0
Tyskland	389 880	23	11	43	2	3	4	14	0
Estland	27 750	17	2	23	1	15	23	18	0
Irland	132 670	4	0	92	0	0	0	3	0
Hellas	833 590	22	52	6	0	12	2	6	0
Spania	1 079 420	16	54	15	2	6	3	4	1
Frankrike	567 140	23	20	36	2	4	4	10	0
Italia	1 728 530	25	50	9	1	9	1	4	1
Kypros	45 170	9	74	5	1	8	1	3	1
Latvia	128 670	33	3	15	1	14	14	20	0
Litauen	252 950	12	3	15	0	21	27	20	0
Luxembourg	2 450	8	17	59	2	1	4	9	0
Ungarn	714 790	15	16	3	19	13	16	17	1
Malta	11 070	17	12	3	2	20	3	41	2
Nederland	81 830	15	18	50	7	2	2	5	0
Østerrike	170 640	17	10	56	5	2	3	7	0
Polen	2 476 470	28	8	13	6	9	11	19	6
Portugal	323 920	9	41	13	2	19	6	11	0
Romania	4 256 150	19	4	9	9	18	23	17	1
Slovenia	77 170	6	10	34	0	18	17	14	0
Slovakia	68 490	21	7	13	5	23	10	21	0
Finland	70 620	57	5	26	2	2	0	8	0
Sverige	75 810	57	1	26	1	1	1	12	1
Storbritannia	286 750	14	3	60	4	1	2	4	12
Norge	53 000	24	3	59	3	1	2	7	0

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

2.2. Jordbruksareal og avlinger

Jordbruksareal omfatter areal med full-dyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. Jordbruksarealet kan deles i areal i drift og areal ute av drift.

- Totalt jordbruksareal ble siste gang registrert i 1989 og var da 10,8 millioner dekar. Av dette var 0,8 millioner dekar ute av drift.
- I 2007 utgjorde jordbruksarealet i drift 10,3 millioner dekar.
- Fra 2002 til 2007 har jordbruksarealet i drift minket med 1,3 prosent.
- Gjennomsnittlig kornavling for de siste fem årene er 1,3 millioner tonn. Fra begynnelsen av 1960-tallet og fram til dag er kornavlingen mer enn fordoblet.
- Andel hvete av kornproduksjonen har økt fra 1-2 prosent på 1960-tallet til om lag 30 prosent i dag.
- Produksjonen av poteter er redusert med om lag to tredjedeler fra begynnelsen av 1960-tallet og fram til i dag.
- Fra 1949 til 2006 er om lag 1,0 million dekar dyrka eller dyrkbar jord omdisponert til formål som hindrer framtidig jordbruksproduksjon.
- Spredning av husdyr- og handelsgjødsel på jordbruksareal fører til forurensning av vassdrag og utslipp av gasser til luft. Bruk av plantevernmidler kan også utgjøre en fare for vassdragene.
- Jordbruksdrift, særlig høstpløyde arealer, medfører fare for erosjon.

Totalt jordbruksareal

Den årlige statistikken omfatter jordbruksareal som disponeres av jordbruksbedriftene. Det meste av jordbruksarealet som er ute av drift tilhører landbrukseiendommer uten egen jordbruksdrift. Landbrukstellingene i 1979 og 1989 omfattet alle landbrukseiendommer. I 1989 utgjorde totalt jordbruksareal på alle landbrukseiendommer 10,8 millioner dekar, og av dette var 0,8 millioner dekar ute av drift. Jordbruks-

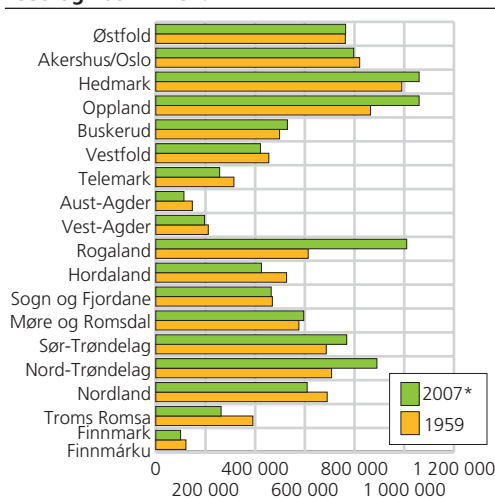
arealet ute av drift på landbrukseiendommer med egen jordbruksdrift var 111 000 dekar.

Jordbruksareal i drift

I 1959 var jordbruksarealet i drift 9,8 millioner dekar. Arealet minket sakte fram til midt på 1970-tallet. Arealet økte noe på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet og var da rundt 9,5 millioner dekar. Fra slutten av 1980-tallet økte arealet igjen. Denne økningen må ses i sammenheng med overgangen fra produksjonsavhengige tilskudd til arealavhengige tilskudd og strengere krav til spredeareal for husdyrgjødsel. I 2001 og 2002 var det registrerte jordbruksarealet i drift nesten 10,5 millioner dekar, det største siden 1939. Fra 2001-2002 til 2007 har arealet minket med 1,3 prosent på landsnivå. I en del fylker er den relative nedgangen vesentlig større; dette gjelder Agderfylkene, Sogn og Fjordane, Hordaland og Finnmark.

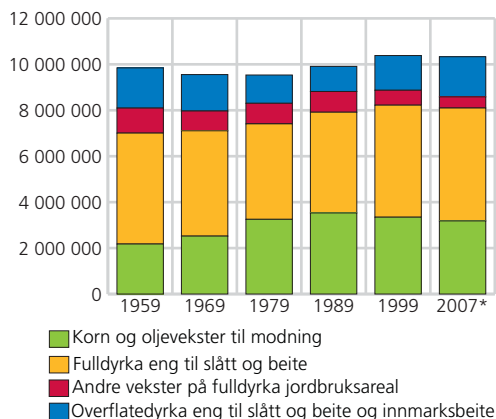
I 1959 utgjorde areal med korn og oljevekster til modning 2,2 millioner dekar,

Figur 2.2.1. **Jordbruksareal i drift, etter fylke. 1959 og 2007*.** Dekar

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.2. Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

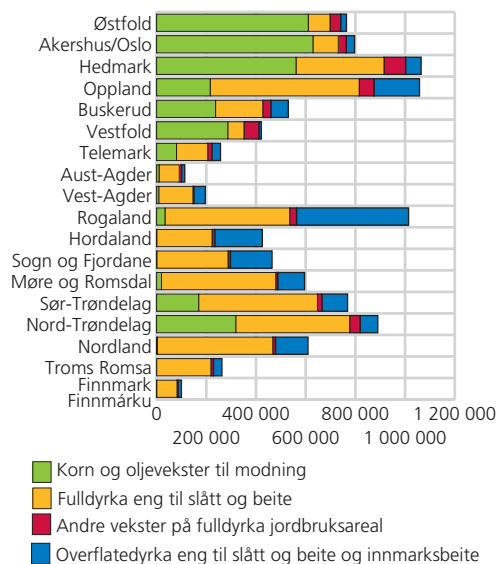
tilsvarende 22 prosent av jordbruksarealet i drift. Fra 1950-årene og framover har jordbrukspolitikken stimulert til kornproduksjon i de områdene av landet som har klima og topografi som er egnet til korn dyrking. Dette gjelder det sentrale Østlandet og rundt Trondheimsfjorden. Korn- og oljevekstarealet økte årlig fram til først på 1990-tallet og nådde 3,7 millioner dekar (37 prosent av jordbruksarealet). Senere har arealet minnet, og i 2007 var det 3,2 millioner dekar (31 prosent av jordbruksarealet).

Eng til slått og beite samt innmarksbeite har hatt en omvendt utvikling. Overflatedyrka eng til slått og beite samt innmarksbeite utgjorde 1,7 millioner dekar både i 1959 og 2007, mens midt på 1980-tallet var arealet i underkant av 1,0 million dekar. Areal med poteter utgjorde 144 000 dekar i 2007. I 1959 dyrka jordbruksbedriftene poteter på 526 000 dekar.

Økologisk jordbruksareal

Økologisk jordbruk bygger på en del forutsetninger:

Figur 2.2.3. Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster og fylke. 2007*

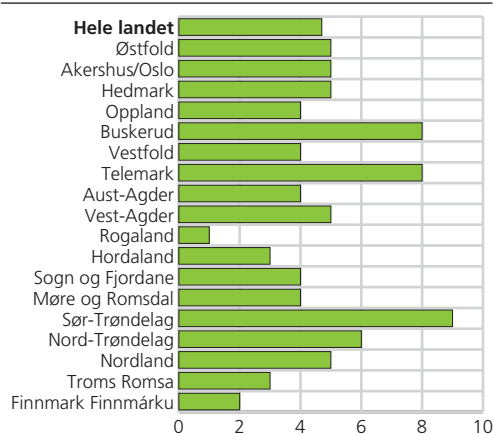
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

- Ingen bruk av kunstgjødsel eller kjemisk/syntetisk plantevern
- Et mest mulig variert vekstskifte
- Plantedyrkingen skal legges opp forebyggende mot ugras, sykdommer og skadedyr
- Mest mulig resirkulering av organisk materiale
- Balanse mellom areal og dyretall med hensyn til fôrproduksjon og bruk av husdyrgjødsel

I 2007 utgjorde jordbruksareal som var ferdig omlagt til økologisk drift og jordbruksareal påbegynt omlagt (karensareal), henholdsvis 402 000 og 88 000 dekar, til sammen 490 000 dekar. Dette svarer til 4,7 prosent av jordbruksarealet i drift. Først i 1997 passerte økologisk drevet areal og karensareal 100 000 dekar.

I St.meld. nr. 19 (1999-2000) er det nedfelt en målsetting om at 10 prosent av det totale jordbruksarealet i løpet av en

Figur 2.2.4. Økologisk jordbruksareal og karensareal i prosent av jordbruksareal i drift, etter fylke. 2007*

Kilde: Debio og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

tiårsperiode skal være lagt om til økologisk drift, forutsatt at det er grunnlag for dette i markedet. Den nåværende regjeringen har som mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2015 skal være økologisk.

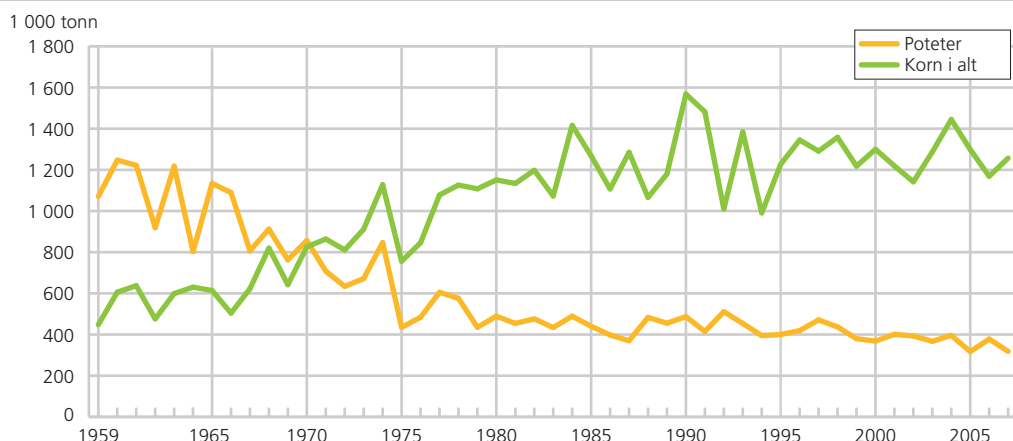
Avling av jordbruksvekster

Nærmere 90 prosent av jordbruksarealet i Norge brukes til produksjon av fôr til husdyr. Eng til slått og beite samt innmarks-

beite utgjorde 64 prosent av jordbruksarealet i drift i 2007. I tillegg dyrkes andre grovfôrvekster som raigras, kornvekster til grønnfôr, fôrraps, fôrmergkål, grønnfôrnepe samt litt rotvekster til fôr (nepe, kålrot og fôrbeter). Videre brukes det alle meste av produksjonen av bygg, havre og oljevekster til dyrefôr. Hvete og rug dyrkes primært til mat, men andelen som faktisk brukes til mat, varierer betydelig fra år til år, avhengig av kvaliteten. Andre vekster som dyrkes primært til mat, er poteter, grønnsaker, frukt og bær.

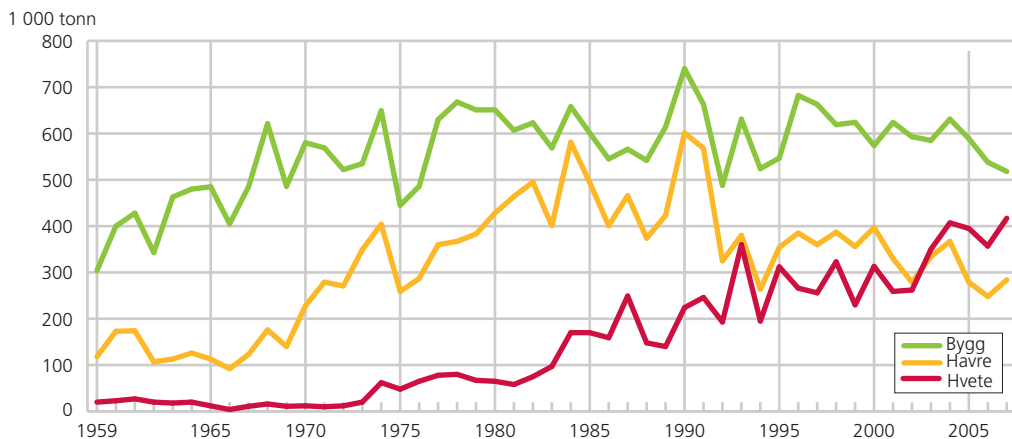
Kornavlingene varierer i kvantum og kvalitet fra år til år avhengig av vekst- og innhøstingsforholdene. Den totale kornavlinga ble om lag fordoblet fra begynnelsen av 1960-tallet til slutten av 1970-tallet. I denne perioden økte kornarealet med nesten 50 prosent. Samtidig økte avlinga per dekar betydelig på grunn av bedre dyrkingsteknikk, kornsorter, gjødsling og plantevern. Etter 1980 har totalavlinga av korn økt moderat, men fordelingen mellom kornslagene har endret seg vesentlig. Dyrking av hvete har økt mye, og den norskproduserte andelen av forbruket av mathvete utgjør nå om lag 70 prosent. Også produksjonen av rug har økt, men

Figur 2.2.5. Avling av korn og poteter. 1959-2007*. 1 000 tonn

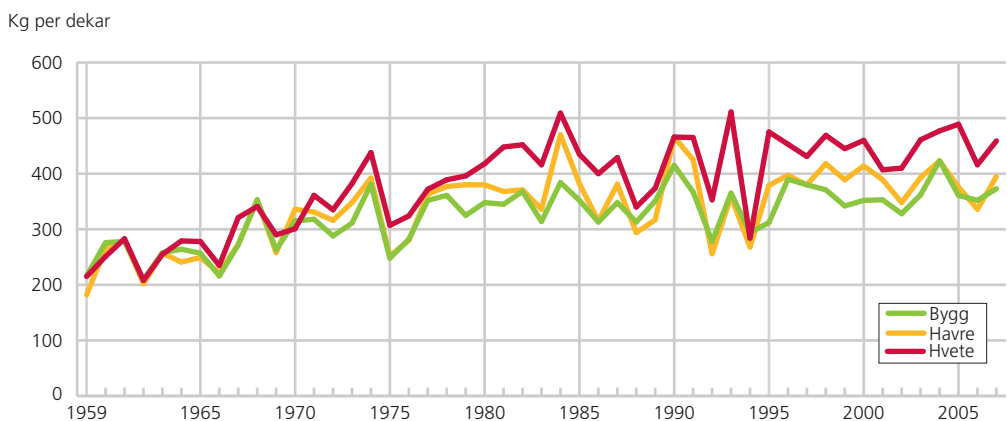
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.6. Avling av hvete, bygg og havre. 1959-2007*. 1 000 tonn

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.7. Avling per dekar av hvete, bygg og havre. 1959-2007*. Kilo

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

produksjonen er fortsatt liten. Det har vært nedgang i dyrking av havre samt noe nedgang i byggdyrkinga.

Avling av hagebruksvekster

Statistikken over avlingene i hagebruket er endret over tid. Det er derfor umulig å vise sammenlignbar statistikk for perioden 1959 til 2007. Til og med 1989 omfattet avlingene av grønnsaker på friland, hagebær og frukt både småhager (kjøkkenhager) og profesjonell dyrking i jordbruksbedrifter. En stor del av produk-

sjonen foregikk tidligere i småhager. 1979 var det siste året med telling av småhager. En antar at dyrking av hagebruksvekster i småhager senere har avtatt. Til og med 1995 bygde avlingstallene på fylkesvise oppgaver gitt av fylkesgartnerne. Fra og med 1996 blir avlingsopplysningene samlet inn direkte fra et utvalg av jordbruksbedrifter. Samtidig ble arealgrensene for rapportering og omfanget av vekster justert.

Tabell 2.2.1. **Avling av grønnsaker, hagebær og frukt¹. 1996-2007*. Tonn**

	Grønnsaker	Hagebær	Frukt
1996	166 653	13 113	18 169
1997	157 659	9 757	16 069
1998	155 003	9 752	17 284
1999	167 788	11 544	12 431
2000	171 440	11 312	19 427
2001	172 492	11 471	13 726
2002	171 538	11 937	20 774
2003	173 435	11 982	14 974
2004	177 523	13 962	19 930
2005	174 200	12 726	13 517
2006*	162 885	14 339	18 629
2007*	166 484	13 025	13 516

¹ Omfatter jordbruksbedrifter som oppfyller én eller flere av disse betingelsene: minst 1 daa frukttrær, minst 1 daa bær på friland, minst 1 daa grønnsaker på friland inkl urter, minst 300 m² grønnsaker i veksthus inkl urter.

Kilde: 1996-2004: Statens landbruksforvaltning. 2005- : Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

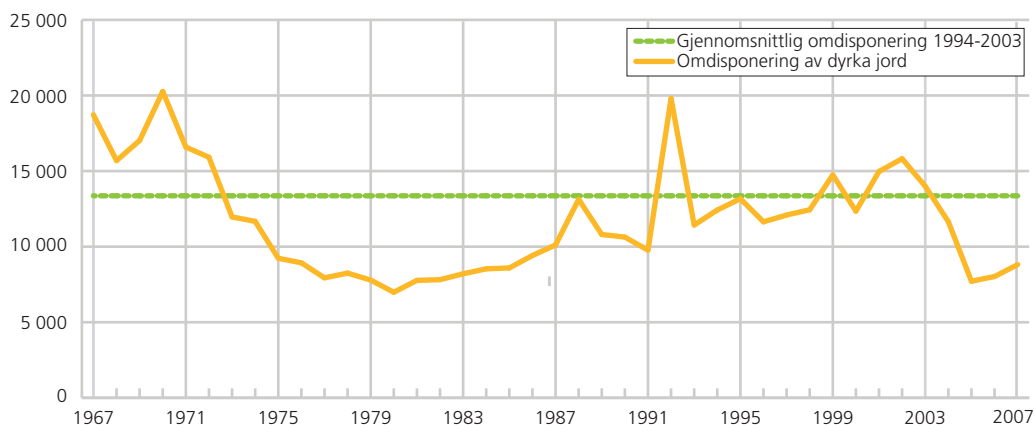
Avgang og tilgang av jordbruksareal

Det utarbeides statistikk over om-disponering av dyrka jord (jordbruksareal) og dyrkbar jord med hjemmel i jordloven og/eller plan- og bygningsloven. Det er beregnet at 1,05 millioner dekar dyrka og

dyrbar jord i perioden 1949-2007 er om-disponert til formål som hindrer framtidig jordbruksproduksjon. 57 prosent av arealet var dyrka jord og 43 prosent dyrkbar jord. Arealet av dyrkbar jord er usikkert.

Vern av dyrka og dyrkbar jord er for tiden i fokus, og myndighetene har som mål å halvere den årlige om-disponeringen av de mest verdifulle jordbruksarealene innen 2010. I 2007 ble det om-disponert 8 800 dekar dyrka jord. Dette utgjør 66 prosent av gjennomsnittet for perioden 1994-2003. I disse tallene inngår et lite areal med dyrka jord tillatt om-disponert til skogplanting. Dette er areal som det er mulig å om-disponere tilbake til dyrka jord.

Den største avgangen av jordbruksareal skjer ved at areal i drift tas ut av bruk og ikke vedlikeholdes. Årsaker til dette kan være at arealet er dårlig arrondert, ligger avsides, gir dårlig avling på grunn av dårlig jordsmonn, eller at jorda er vassjuk og lignende. Et annet eksempel er beiteareal som går ut av bruk når husdyrholdet på en jordbruksbedrift opphører eller reduseres.

Figur 2.2.8. **Omdisponering av dyrka jord, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven. 1967-2007*. Dekar**

¹ Ny rutine for datainnsamling ble iverksatt i 2005, og statistikken regnes som noe mer usikker enn for tidligere år.

Kilde: Landbruksdepartementet, Statens landbruksforvaltning og KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Hvor raskt overgangen fra jordbruksareal til annet areal går, avhenger av naturgitte forhold som jordtype og klima. I områder med godt jordsmonn og klima vil gjengroing med kratt og skog starte raskt. Det eksisterer ikke landsdekkende statistikk over gjengroing av jordbruksareal. For å følge denne utviklingen, gjennomfører Norsk institutt for skog og landskap et program for tilstandsovervåking og resultatkontroll i kulturlandskapet i jordbruket (3Q-programmet).

Tilgang av jordbruksareal skjer gjennom nydyrking, det vil si fulldyrking og overflatedyrking, samt rydding av innmarksbeite. Tidligere ga det offentlige tilskudd til nydyrking, men ordningen opphørte først på 1990-tallet. På 1960- og 1970-tallet ble det i gjennomsnitt per år gitt tilskudd til nydyrking av 80 000 dekar. På 1980-tallet avtok dette til 50 000 dekar. Etter at tilskuddet opphørte, er det registrert stor nedgang i nydyrkingen. I tiårsperioden 1989-1999 ble det i gjennomsnitt per år nydyrket 20 000 dekar. Det må søkes kommunen om tillatelse til nydyrking. I 2007 godkjente kommunene nydyrking av 12 700 dekar.

Jordbruksareal og kulturlandskap

Det åpne kulturlandskapet er i stor grad skapt av jordbruket og påvirkes kontinuerlig av måten jordbruket drives på. Teknologisk utvikling i form av stadig større maskiner og redskaper samt krav om effektivisering gir i et lenger perspektiv endringer i kulturlandskapet. Jordbruksbedriftene blir færre, men større. Dette fører ofte til at små jordstykker går ut av drift. Der det ligger til rette for det, blir jordstykker slått sammen, for eksempel ved fjerning av vegetasjon eller gjenlegging av åpne grøfter eller bekker. For å få fullt produksjonstilskudd skal imidlertid slike tiltak godkjennes av myndighetene. Ubrukt beite vokser igjen med kratt og

skog. Økt størrelse på jordstykkene reduserer lengden på kantsoner og minsker den landskapsmessige variasjonen innenfor et område. Spesialisering av produksjonen på den enkelte jordbruksbedrift eller i et område gir mindre variert bruk av jordbruksarealet og dermed også et visuelt mer ensformig kulturlandskap.

Seterdrift og husdyrbeiting er omtalt i kapittel 2.3.

For statistikk om tilstand og utvikling av ulike elementer i kulturlandskapet som for eksempel steingjerder og andre gjerder, bekker og grøfter, åkerholmer, dammer, steinrøyser med videre henvises det til 3Q-programmet til Norsk institutt for skog og landskap.

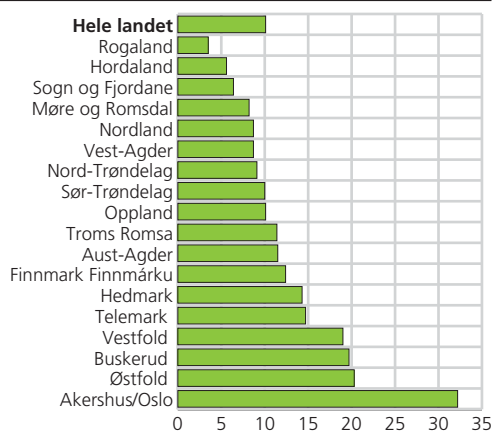
Forurensning fra jordbruksareal

Jordbruksdrift medfører forurensning av luft og vann. Spredning av husdyrgjødsel og handelsgjødsel på jordbruksareal kan medføre utslipp av næringsstoffer, særlig nitrogen og fosfor, i vassdrag og i noen grad i grunnvannet. Næringsinnholdet i husdyrgjødsel avhenger blant annet av sammensetningen av fôret, lagringsmåte og hvordan gjødsel blir spredd. Fra og med 1998 ble det obligatorisk med gjødselplan for alle søkere av produksjonstilskudd. Avrenning til vassdrag er et særlig problem i områder med mye jordbruk. Husdyrproduksjonen er geografisk ujevnt fordelt, og dette medfører at forholdet mellom mengde husdyrgjødsel og spredareal varierer mellom regioner.

Jordbruksareal med spredning av husdyrgjødsel er sist undersøkt i 2002. Det ble da spredd gjødsel på 3,9 millioner dekar, som tilsvarer 37 prosent av jordbruksarealet i drift. Arealet med husdyrgjødsel fordelte seg på 1,2 millioner dekar åpen åker, inkludert eng som ble pløyd om, 2,4 mil-

Figur 2.2.9. **Fulldyrka jordbruksareal i drift per gjødseldyrenhet, etter fylke. 2007*. Dekar**

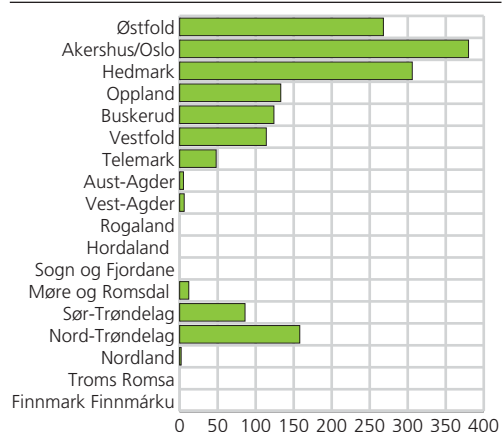

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

lions dekar eng til slått og 0,3 millioner dekar beite.

Jordbruget forurenses også vassdragene gjennom jorderosjon, det vil si at jord blir transportert vekk med overflatevann som renner av jordene. Det meste av jorderosjonen skjer på jorder som pløyes om høsten. Jorda blir da liggende gjennom vinteren uten plantedekke som kan beskyt-

Figur 2.2.10. **Areal med utbetalt tilskudd for endret jordarbeiding, etter fylke. 2006/07*. 1 000 dekar**

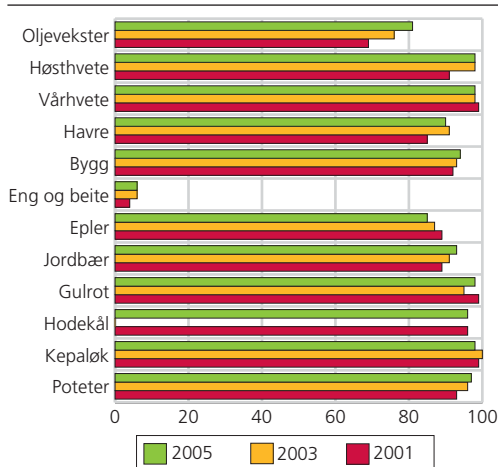
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

te mot regn og smeltevann. For å redusere jorderosjon gir myndighetene tilskudd til erosjonsutsatte kornarealer som ikke pløyes om høsten. Tilskudd gjelder også lett høstharvet areal, direkte sådd høstkorn, høstkorn sådd etter lett høstharving, fangvekster og grasdekte vannveier.

Handelsgjødsel og husdyrgjødsel gir utslipp til luft i forbindelse med spredning. Dette gjelder i første rekke gassene ammoniakk og lystgass, men også metan. Utslipp av ammoniakk bidrar til sur nedbør, og utslippet fra jordbruget utgjør om lag 90 prosent av totalt ammoniakktlipp i Norge. Ammoniakktlippene kommer fra husdyrgjødsel (både under lagring og ved spredning), bruk av handelsgjødsel og ammoniakkbehandling av halm. Lystgass og metan er klimagasser. I underkant av 50 prosent av utslippet av lystgass (N₂O) kommer fra jordbruget. Kilder for lystgass er blant annet bruk av husdyr- og handelsgjødsel, biologisk nitrogenfiksering, dekomponering av restavlinger og dyrking av myr. Det meste av metangassen slipper ut direkte fra fordøyelsessystemet til husdyra.

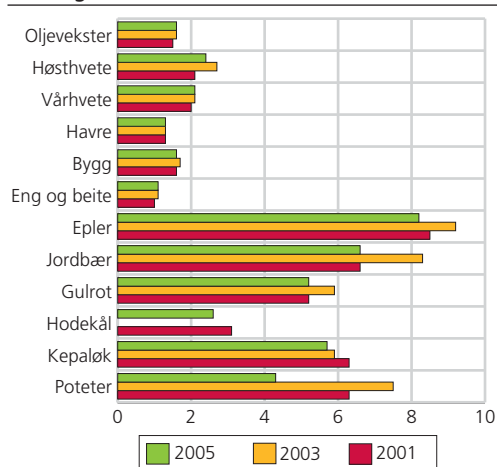
Bruk av plantevernmidler kan medføre fare for dem som spiser produkter som er sprøytet med plantevernmidler, for helsa til personer som utfører sprøyting og for miljøet i vid forstand. Det er satt i verk tiltak for å hindre eller redusere skader ved bruk av plantevernmidler; sprøyteutstyr skal funksjonstestes, den som utfører sprøytinga skal ha gått kurs og være autorisert, og alle brukere skal føre sprøytejournal. SSB har gjennomført undersøkelser om bruk av plantevernmidler for årene 2001, 2003 og 2005. Vekstene som inngikk i undersøkelsene, omfattet om lag 97 prosent av jordbruksarealet i drift. Værforholdene i vekstsesongen det enkelte år bidrar i stor grad til variasjonen i forbruket av de ulike typer midler.

Figur 2.2.11. **Andel areal av ulike vekster som ble behandlet med plantevernmidler. 2001, 2003 og 2005. Prosent**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2.12. **Gjennomsnittlig antall behandlinger med plantevernmidler for ulike vekster. 2001, 2003 og 2005**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.2. Jordbruksareal – datagrunnlag

Ved sammenligning av jordbruksarealet over tid bør en kjenne til endringer i datagrunnlaget:

Fra begynnelsen av 1980-tallet har søknader om produksjonstilskudd vært hovedkilde for statistikken. Regelverket for tilskudd virker inn på hvordan søkerne tilpasser drifta. I løpet av 1990-tallet var det en økning i tilskuddene til jordbruksareal. Det kom også krav om spredeareal for husdyrgjødsel og tilgang til beite eller luftegård for storfe. Dette har gjort at det er lønnsomt å ha mye areal i drift.

På 1990-tallet ble det mulig å søke tilskudd for ugjødslet inngjerdet beiteareal, såkalt innmarksbeite. Tidligere var det krav om gjødsling, og arealet ble da kalt gjødslet beite. Innføring av innmarksbeite førte til at noe nytt areal kom med.

Før 1999 inngikk plen og prydhage i jordbruksarealet.

I søknader om produksjonstilskudd skal areal gis i hele dekar, unntatt for veksthusareal som gis i kvadratmeter. I tellingene før 1999 ble areal av ulike vekster gitt i dekar med én desimal. Størst utslag gjør dette for vekster som poteter, grønnsaker på friland, frukt og bær, og særlig for antall bedrifter som dyrket disse vekstene.

Tabell 2.2.2. **Jordbruksbedrifter som dyrker ymse vekster og gjennomsnittlig areal av vedkommende vekst, etter fylke og etter jordbruksareal i drift**

	Korn og olje- vekster til modning	Potet	Eng til slått og beite ¹	Dekar per jordbruksbedrift		
				Korn og oljevekster til modning	Potet	Eng til slått og beite ¹
1949 ²	112 247	196 648	..	13,5	2,8	..
1959 ²	79 777	174 346	..	27,3	3,0	..
1969 ²	50 099	123 362	143 872	50,3	2,6	42,9
1979 ²	39 532	87 397	102 331	82,3	2,4	52,7
1989 ²	33 103	38 158	74 546	106,6	5,0	73,5
1999 ³	21 909	10 260	56 004	152,7	14,5	114,1
2006 ³	15 828	4 201	39 362	205,1	33,4	168,0
2007* ³	15 140	3 688	38 330	210,3	39,1	173,8

2007*³**Fylke**

Østfold	2 346	149	1 017	260,2	45,0	108,8
Akershus og Oslo	2 168	110	1 007	290,3	61,9	134,3
Hedmark	2 200	506	2 440	255,1	102,7	170,7
Oppland	1 374	353	4 585	157,1	40,1	170,8
Buskerud	1 278	128	1 636	185,7	32,4	158,6
Vestfold	1 435	182	642	199,6	95,4	116,1
Telemark	621	85	1 168	129,0	35,1	137,1
Aust-Agder	104	65	650	94,3	34,7	145,4
Vest-Agder	106	62	1 140	81,3	12,6	161,2
Rogaland	384	295	4 495	87,8	34,1	212,0
Hordaland	7	80	3 167	34,3	2,2	130,8
Sogn og Fjordane	10	212	3 402	44,1	5,9	133,6
Møre og Romsdal	174	112	3 138	111,8	16,8	181,0
Sør-Trøndelag	1 111	185	2 855	152,4	12,8	203,6
Nord-Trøndelag	1 776	300	2 788	179,4	46,9	189,8
Nordland	42	474	2 582	68,7	6,6	230,7
Troms Romsa	:	343	1 235	:	11,5	204,5
Finnmark Finnmarku	:	47	383	:	3,6	250,8

Jordbruksareal i drift

- 49 dekar	585	277	3 250	34,4	6,6	31,7
50- 99 «	2 242	515	7 032	66,9	9,2	69,5
100-199 «	4 262	982	12 198	121,5	13,9	133,9
200-499 «	5 904	1 398	13 605	223,8	36,5	254,4
500- «	2 147	516	2 245	547,1	141,4	434,6

¹ For 1969 er frøeng medregnet.² Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.³ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.3. **Jordbruksbedrifter med korn og oljevekster til modning, etter korn- og oljevekstareal**

	I alt	Størrelsesklasser etter korn- og oljevekstareal. Dekar				
		1-49	50-99	100-199	200-399	400-
1969 ¹	50 099	34 599	8 126	5 133	1 894	347
1979 ¹	39 532	19 885	8 766	6 960	3 211	710
1989 ¹	33 103	12 399	8 135	7 611	4 037	921
1999 ²	21 909	4 879	5 286	6 170	4 112	1 462
2006 ²	15 828	1 944	3 422	4 761	3 812	1 889
2007* ²	15 140	1 799	3 188	4 567	3 726	1 860

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.4. **Jordbruksbedrifter med poteter, etter potetareal**

	I alt	Størrelsesklasser etter potetareal. Dekar						
		0,1-1,9	2,0-4,9	5,0-9,9	10,0-19,9	20,0-49,9	50,0-99,9	100,0-
1969 ¹	123 362	79 355	30 807	7 683	3 173	1 835	509	
1979 ¹	87 397	66 322	14 470	2 852	1 637	1 547	569	
1989 ¹	38 158	28 130	5 019	1 269	1 189	1 522	802	227
1999 ²	10 261	5 410	1 894	526	550	871	657	353
2006 ²	4 201	1 635	653	248	261	501	443	460
2007* ²	3 688	1 330	569	237	212	438	418	484

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.5. **Jordbruksareal, etter bruken. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2006 og 2007*. Dekar**

Vekst	1959 ¹	1969 ¹	1979 ¹	1989 ¹	1999 ²	2006 ²	2007* ²
Jordbruksareal i drift i alt	9 844 796	9 553 335	9 535 278	9 910 773	10 382 466	10 344 607	10 331 251
Av dette							
Fulldyrket jord	8 095 171	7 967 909	8 303 575	8 817 538	8 871 235	8 627 623	8 583 709
Åker og hageareal	3 266 671	3 383 931	4 146 786	4 432 425	3 994 611	3 731 323	3 669 032
Korn og oljevekster til modning	2 177 872	2 522 396	3 252 271	3 529 803	3 345 392	3 246 945	3 183 612
Hvete	92 435	38 274	170 021	382 484	515 798	857 477	913 086
Rug	10 825	13 385	16 855	4 245	14 557	60 583	76 549
Rughvete	-	-	-	-	12 334		
Bygg	1 407 006	1 847 131	2 000 838	1 759 910	1 825 917	1 524 260	1 407 495
Havre	645 744	541 199	1 006 720	1 321 950	913 130	739 486	724 538
Blandkorn og erter til modning	21 862	4 763	4 526	-	-	-	-
Oljevekster til modning	..	77 645	53 311	61 215	63 656	65 139	61 944
Potet	525 595	326 437	214 013	188 910	148 522	140 460	144 210
Rotvekster til fôr	130 370	69 960	29 499	25 726	3 913	149 117	135 715
Grønnfôr og silovekster	134 490	208 307	290 637	371 611	307 515		
Grønnsaker på friland	49 229	51 924	55 218	57 030	60 187	69 774	75 992
Jordbær	6 926	12 440	16 439	14 241	16 787	17 894	16 992
Andre vekster på åker og i hage ³	152 636	115 879	182 262	156 089	91 891	97 343	103 564
Brakk	89 553	76 587	106 447	89 015	20 400	9 790	8 947
Eng til slått og beite⁴	6 578 125	6 169 405	5 388 492	5 478 349	6 387 855	6 613 284	6 662 219
Fulldyrket eng ⁴	4 828 500	4 583 978	4 156 789	4 385 114	4 876 624	4 896 300	4 914 677
Ikke fulldyrket eng	1 749 625	1 585 427	1 231 703	1 093 235	1 511 231	1 716 984	1 747 542
Overflatedyrket eng	..	..	..	..	295 165	261 102	254 248
Innmarksbeite	..	..	..	..	1 216 066	1 455 882	1 493 294

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

³ For 1959, 1969, 1979 og 1989 er plen og prydhage medregnet. Fra og med 1979 er frøeng medregnet.

⁴ For 1959 og 1969 er frøeng medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.6. Jordbruksareal, etter fylke og bruken av arealet. 2007*. Dekar

Vekst	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Jordbruksareal i drift i alt	10 331 251	764 113	796 666	1 064 682	1 058 147	529 734	421 326
Av dette							
Fulldyrket jord	8 583 709	740 887	763 188	1 002 140	874 705	460 146	411 849
Åker og hageareal	3 669 032	653 449	661 420	648 168	275 128	270 214	346 770
Korn og oljevekster til modning	3 183 612	610 401	629 381	561 118	215 789	237 286	286 475
Av dette							
Hvete	913 086	325 325	186 675	102 798	32 988	80 197	148 944
Bygg	1 407 495	106 990	190 899	279 378	155 003	82 979	60 601
Havre	724 538	136 751	220 376	165 755	22 986	62 472	45 026
Potet	144 210	6 700	6 813	51 991	14 138	4 142	17 371
Grønnfôr og silovekster	135 715	5 219	7 160	19 246	32 510	4 673	2 783
Grønnsaker på friland	75 992	10 665	4 236	6 381	7 444	9 914	19 678
Andre vekster på åker og i hage og brakk ¹	129 503	20 464	13 830	9 432	5 247	14 199	20 463
Eng til slått og beite	6 662 219	110 664	135 246	416 514	783 019	259 520	74 556
Fulldyrket eng	4 914 677	87 438	101 768	353 972	599 577	189 932	65 079
Ikke fulldyrket eng	1 747 542	23 226	33 478	62 542	183 442	69 588	9 477
Overflatedyrket eng	254 248	6 316	4 517	7 875	27 383	9 620	2 887
Innmarksbeite	1 493 294	16 910	28 961	54 667	156 059	59 968	6 590
Vekst	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Jordbruksareal i drift i alt	257 120	113 333	195 906	1 014 181	425 368	464 548	595 450
Av dette							
Fulldyrket jord	222 516	100 102	149 613	563 066	233 973	296 967	487 394
Åker og hageareal	97 029	18 840	12 143	61 186	11 184	10 074	27 460
Korn og oljevekster til modning	80 098	9 802	8 619	33 696	240	441	19 453
Av dette							
Hvete	22 326	464	:	853	:	135	524
Bygg	30 894	4 842	5 182	31 224	235	235	17 444
Havre	23 602	4 344	3 279	1 619	:	70	1 466
Potet	2 984	2 255	781	10 047	172	1 245	1 882
Grønnfôr og silovekster	3 320	638	1 097	6 680	527	1 189	3 056
Grønnsaker på friland	1 321	2 215	425	7 248	76	484	350
Andre vekster på åker og i hage og brakk ¹	9 306	3 930	1 221	3 515	10 169	6 715	2 719
Eng til slått og beite	160 091	94 493	183 763	952 995	414 184	454 474	567 990
Fulldyrket eng	125 487	81 262	137 470	501 880	222 789	286 893	459 934
Ikke fulldyrket eng	34 604	13 231	46 293	451 115	191 395	167 581	108 056
Overflatedyrket eng	9 435	2 789	9 761	18 794	47 880	32 260	16 734
Innmarksbeite	25 169	10 442	36 532	432 321	143 515	135 321	91 322

Tabell 2.2.6 (forts.). **Jordbruksareal, etter fylke og bruken av arealet. 2007*. Dekar**

Vekst	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmárku
Jordbruksareal i drift i alt	768 512	890 092	609 385	262 848	99 840
Av dette					
Fulldyrket jord	665 161	819 096	478 423	228 655	85 828
Åker og hageareal	187 287	360 795	13 807	10 290	3 788
Korn og oljeverkster til modning	169 281	318 610	2 886	:	:
Av dette					
Hvete	2 876	8 832	-	-	-
Bygg	145 696	293 188	2 690	:	:
Havre	20 541	16 039	187	:	:
Potet	2 373	14 076	3 130	3 942	168
Grønnfôr og siloverkster	13 196	19 126	6 567	5 458	3 270
Grønnsaker på friland	355	4 675	285	228	12
Andre vekster på åker og i hage og brakk ¹	2 082	4 308	939	658	306
Eng til slått og beite	581 225	529 297	595 578	252 558	96 052
Fulldyrket eng	477 874	458 301	464 616	218 365	82 040
Ikke fulldyrket eng	103 351	70 996	130 962	34 193	14 012
Overflatedyrket eng	15 404	13 304	21 122	6 259	1 908
Innmarksbeite	87 947	57 692	109 840	27 934	12 104

¹ Medregnet frøeng.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.7. **Økologisk godkjent jordbruksareal, etter bruken og areal under omlegging til økologisk drift¹. 1995, 2000, 2005, 2006 og 2007. Dekar**

	1995	2000	2005	2006	2007
Økologisk godkjent jordbruksareal i alt	44 596	180 841	365 002	387 978	401 805
Fulldyrket eng	28 106	112 474	208 689	223 205	233 995
Overflatedyrket eng	1 800	7 876	11 329	11 604	11 390
Innmarksbeite	6 193	30 879	54 071	57 528	62 309
Grønngjødslet areal	241	569	6 492	8 093	7 538
Grønnfôr og siloverkster	3 721	10 472	13 589	14 380	13 387
Korn	2 549	12 792	59 748	61 342	59 516
Potet	841	1 587	1 745	1 709	1 958
Grønnsaker	534	1 124	2 673	2 720	3 669
Urter	73	351	192	180	149
Frukt	117	438	759	772	830
Bær	139	223	464	439	533
Andre vekster	282	2 057	5 252	6 005	6 531
Jordbruksareal under omlegging	13 082	24 387	65 325	57 652	87 784

¹ Gjelder registreringer per 31. juli.

Kilde: Debio.

Tabell 2.2.8. Avling i jordbruket, 2005-2007*

Vekst	Avling i tonn			Kg per dekar		
	2005	2006	2007*	2005	2006	2007*
Korn i alt ¹	1 298 400	1 178 700	1 257 000	399	370	407
Hvete	395 400	357 000	416 700	489	416	459
Rug og rughvete	34 800	26 200	38 500	502	431	504
Bygg	589 300	537 600	518 100	361	353	373
Havre	279 000	248 400	283 800	376	336	395
Oljevekster til modning ¹	11 200	9 500	9 700	168	147	157
Potet	316 600	378 300	318 400	2 305	2 693	2 267
Grønnfôr- og silovekster	280 900	255 000	244 500	1 808	1 710	1 801
Av dette:						
Ettårig raigras	181 400	158 000	141 900	2 476	2 285	2 216
Grønnfôrblandinger og kornvekster	84 900	85 600	93 500	1 288	1 296	1 539
Fôrraps, fôrmergkål mv.	6 800	5 400	4 300	1 488	1 256	1 640
Høy ²	2 653 600	2 599 800	2 622 600	607	593	590

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold, og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

² Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksavlinger, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.9. Avling i jordbruket, etter fylke, 2007*. 1 000 tonn

	Korn i alt ¹	Hvete	Rug og rughvete	Bygg	Havre	Oljevekster til modning ¹	Potet	Grønnfôr- og silovekster	Høy ²
I alt	1 257,0	416,7	38,5	518,1	283,8	9,7	318,4	244,5	2 622,6
Østfold	260,5	156,2	11,5	40,5	52,4	3,0	10,9	11,0	51,2
Akershus og Oslo	257,1	86,4	8,5	74,1	88,1	2,6	16,6	10,3	66,4
Hedmark	250,3	49,9	3,7	129,8	66,8	0,8	132,0	37,6	194,6
Oppland	83,8	13,5	0,6	63,1	6,7	0,3	31,7	65,8	376,9
Buskerud	93,0	34,7	3,3	28,1	26,9	0,9	6,6	7,4	100,1
Vestfold	114,4	62,5	9,8	23,3	18,8	1,8	34,4	5,3	41,4
Telemark	29,9	9,3	0,8	9,6	10,2	0,3	3,0	4,2	55,5
Aust-Agder	2,9	0,1	-	1,6	1,2	-	5,3	1,2	37,8
Vest-Agder	2,9	-	-	1,6	1,3	-	1,0	1,7	70,3
Rogaland	17,5	0,5	-	16,0	1,1	-	24,5	17,7	316,5
Hordaland	0,1	-	-	0,1	-	-	0,3	1,0	123,0
Sogn og Fjordane	0,1	-	-	0,1	-	-	2,5	3,5	173,5
Møre og Romsdal	5,3	0,1	-	4,9	0,4	-	4,9	2,6	240,3
Sør-Trøndelag	50,7	1,0	-	44,5	5,2	-	5,4	22,1	238,7
Nord-Trøndelag	87,7	2,7	0,2	80,3	4,5	-	30,3	33,7	231,1
Nordland	0,7	-	-	0,6	0,1	-	4,8	7,0	208,5
Troms Romsa	-	-	-	-	-	-	3,8	7,2	72,6
Finnmark Finnmarku	-	-	-	-	-	-	0,2	5,2	24,2

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold, og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

² Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksavlinger, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.10. Avling per dekar av forskjellige jordbruksvekster¹, etter fylke. 2007*. Kilo

	Hvete	Rug og rughvete	Bygg	Havre	Oljevekster til modning ¹	Potet	Høy ²
I alt	459	504	373	395	157	2 267	590
Østfold	483	516	385	391	155	1 697	687
Akershus og Oslo	464	558	394	403	162	2 779	707
Hedmark	485	433	469	406	186	2 692	645
Oppland	409	324	410	290	93	2 066	681
Buskerud	437	530	347	435	169	1 659	599
Vestfold	423	489	401	423	150	2 091	785
Telemark	426	570	321	436	177	1 036	494
Aust-Agder	:	:	334	275	-	2 007	561
Vest-Agder	-	352	306	402	-	1 370	626
Rogaland	:	-	514	:	-	2 610	702
Hordaland	-	-	:	:	-	1 588	529
Sogn og Fjordane	:	-	:	:	-	1 916	596
Møre og Romsdal	:	-	283	:	-	2 447	590
Sør-Trøndelag	:	:	308	255	198	2 217	592
Nord-Trøndelag	:	:	277	280	-	2 137	574
Nordland	-	-	:	:	-	1 466	472
Troms Romsa	-	-	-	-	-	959	351
Finnmark Finnmarku	-	-	-	-	-	1 232	313

¹ Gjelder korn med 15 prosent vanninnhold, og oljefrø med 8 prosent vanninnhold.

² Omfatter all avling fra eng til slått omregnet via tørrstoff til høy.

Kilde: Jordbruksavlinger, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.11. Avling av forskjellige hagebruksvekster¹. 2007*

Vekst	Dekar	Avling i kg per dekar	Avling i tonn
Frukt			
Eple	16 318	662	10 795
Pære	1 259	426	536
Plomme	4 042	377	1 523
Moreller	2 290	208	476
Kirsebær	450	414	186
Hagebær			
Solbær	3 228	279	899
Jordbær	15 749	599	9 441
Bringebær	3 945	617	2 435
Blåbær	237	115	27
Andre bær	940	237	223
Grønnsaker på friland			
Kål	21 004	.	41 259
Blomkål	5 769	1 469	8 473
Sommerkål	1 342	2 396	3 216
Høst- og vinterkål	3 889	4 293	16 693
Rosenkål	2 461	810	1 993
Rødkål	332	4 293	1 342
Kinakål	2 769	2 102	5 821
Brokkoli	4 442	838	3 721
Kålrot	5 311	2 366	12 564
Gulrot	13 678	3 462	47 353
Purre	1 516	1 553	2 354
Rødbete	484	1 497	725
Kepaløk	7 463	2 520	18 806
Knollselleri	1 116	1 678	1 873
Stilkselleri	475	2 179	1 034
Rotpersille	239	561	134
Kruspersille	187	.	.
Sylteagurk	757	2 508	1 898
Isbergsalat	5 877	1 579	9 281
Annen salat ²	2 632	845	2 225
Sukkermais	1 154	349	403
Reddiker	313	385	120
Nepe	524	1 111	582
Grønnsaker under glass/plast			
Agurk	208	58 678	12 205
Tomat	348	34 532	12 017
Kruspersille	4	:	:
Rapidsalat ³	⁴ 344	:	808
Hode/rotsalat ⁵	⁴ 334	:	117
Annen salat ⁵	^{4, 5} 586	:	726

¹ Gjelder jordbruksbedrifter som fyller ett eller flere av disse kravene: Minst 1 dekar frukttré, minst 1 dekar bær på friland, minst 1 dekar grønnsaker inkludert urter på friland eller minst 300 m² grønnsaker inkludert urter i veksthus.

² Det er regnet med 350 gram per salathode.

³ Det er regnet med 110 gram per salathode.

⁴ 1 000 salathoder.

⁵ Det er regnet med 130 gram per salathode.

Kilde: Hagebruksavlinger, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.12. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven. Fylke

	Omdisponering i alt			Omdisponering etter jordloven		Omdisponering etter plan- og bygningsloven	
	I alt	Dyrka jord	Dyrkbar jord	Dyrka jord	Dyrkbar jord	Dyrka jord	Dyrkbar jord
1993	16 571	11 430	5 141	9 495	2 678	1 935	2 463
1994	17 678	12 423	5 255	7 765	3 383	4 658	1 872
1995	21 233	13 167	8 066	8 230	4 887	4 937	3 179
1996	21 664	11 641	10 023	5 860	1 645	5 781	8 378
1997	21 159	12 093	9 066	6 110	4 025	5 983	5 041
1998	18 192	12 439	5 753	7 008	2 712	5 431	3 041
1999	18 544	14 743	3 801	7 342	2 080	7 401	1 721
2000	14 993	12 346	2 647	7 587	2 437	4 759	210
2001	19 710	14 974	4 736	8 543	2 619	6 431	2 117
2002	24 839	15 818	9 021	7 491	1 776	8 327	7 245
2003	20 762	13 993	6 769	4 747	2 426	9 246	4 343
2004	21 819	11 653	10 166	4 304	1 704	7 349	8 462
2005 ¹	17 948	7 714	10 234	2 965	1 473	4 749	8 761
2006 ²	14 137	8 024	6 113	2 988	1 797	5 036	4 316
2007 ³	15 442	8 809	6 633	2 891	1 565	5 918	5 068
2007							
Østfold	375	256	119	107	9	149	110
Akershus og Oslo	2 848	1 515	1 333	195	29	1 320	1 304
Hedmark	1 008	337	671	224	158	113	513
Oppland	886	487	399	192	159	295	240
Buskerud	408	151	257	84	29	67	228
Vestfold	946	779	167	172	9	607	158
Telemark	368	279	89	63	24	216	65
Aust-Agder	195	167	28	111	12	56	16
Vest-Agder	311	132	179	96	144	36	35
Rogaland	1 934	1 371	563	177	127	1 194	436
Hordaland	1 448	702	746	237	44	465	702
Sogn og Fjordane	919	481	438	196	64	285	374
Møre og Romsdal	1 027	527	500	258	178	269	322
Sør-Trøndelag	910	564	346	187	83	377	263
Nord-Trøndelag	586	397	189	155	76	242	113
Nordland	523	326	197	244	149	82	48
Troms Romsa	512	269	243	170	218	99	25
Finnmark Finnmarku	238	69	169	23	53	46	116

¹ Rutinene for kommunenes rapportering ble lagt om i 2005. Tallene kan derfor være noe mer usikre enn for foregående år. Opplysninger mangler for Bokn kommune i Rogaland, Radøy, Austrheim, Fedje og Masfjorden i Hordaland, Vågsøy i Sogn og Fjordane, Giske, Midsund og Tustna i Møre og Romsdal, Grong i Nord-Trøndelag, Hamarøy, Tysfjord, Røst og Moskenes i Nordland, Torsken i Troms og Hammerfest og Kvalsund i Finnmark.

² Opplysninger mangler for Austrheim kommune i Hordaland, Frøya i Sør-Trøndelag og Rødøy i Nordland.

³ Opplysninger mangler for Kvam kommune i Hordaland, Bremanger og Vågsøy i Sogn og Fjordane, Haram i Møre og Romsdal, Herøy, Lurøy og Flakstad i Nordland og Torsken i Troms.

Kilde: Kommunal forvaltning av landbruksarealer (KOSTRA), Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.13. Bruk av plantevernmidler på areal¹ av forskjellige vekster, etter type middel. 2001, 2003 og 2005

	Areal av vedkommende vekst i alt. Dekar	Prosent av arealet som ble sprøytet	Prosent av arealet sprøytet med					Gjennomsnittlig antall sprøytinger
			Ugressmiddel	Soppmiddel	Skadedyr-middel	Vekstregulerende middel	Bladdrepingsmiddel	
Potet								
2001	151 268	93	90	87	² 18	-	59	6,3
2003	143 968	96	89	92	24	-	68	7,5
2005	136 619	97	91	93	35	-	59	4,3
Kepaløk								
2001	5 541	99	99	73	² 12	-	-	6,3
2003	6 584	100	99	85	² 21	-	-	5,9
2005	6 719	98	98	85	26	-	-	5,7
Gulrot								
2001	13 182	99	99	54	55	-	-	5,2
2003	11 999	95	94	58	69	-	-	5,9
2005	12 418	98	96	58	72	-	-	5,2
Jordbær								
2001	17 243	89	74	85	83	-	-	6,6
2003	17 724	91	85	89	87	-	-	8,3
2005	17 324	92	80	99	85	-	-	6,6
Eple								
2001	17 558	89	66	88	86	-	-	8,5
2003	16 203	87	57	86	85	-	-	9,2
2005	14 742	85	41	84	11	-	-	8,2
Eng til slått og beite								
2001	6 393 290	4	4	-	-	-	-	1,0
2003	6 262 442	6	5	-	-	-	-	1,1
2005	6 314 343	6	5	-	-	-	-	1,1
Bygg								
2001	1 725 856	92	91	34	² 11	² 9	-	1,6
2003	1 588 502	93	90	50	14	18	-	1,7
2005	1 614 446	94	92	52	9	22	-	1,6
Havre								
2001	826 829	85	85	:	² 4	16	-	1,3
2003	827 476	91	90	² 4	9	17	-	1,3
2005	729 941	90	89	:	² 3	8	-	1,3

Tabell 2.2.13 (forts.). **Bruk av plantevernmidler på areal¹ av forskjellige vekster, etter type middel. 2001, 2003 og 2005**

	Areal av vedkommende vekst i alt. Dekar	Prosent av arealet som ble sprøytet	Prosent av arealet sprøytet med					Gjennomsnittlig antall sprøytinger
			Ugressmiddel	Soppmiddel	Skadedyrmiddel	Vekstregulerende middel	Bladdrepingsmiddel	
Vårvete								
2001	512 336	99	98	67	25	13	-	2,0
2003	435 772	98	97	75	23	23	-	2,1
2005	529 090	98	97	76	27	27		2,1
Høsthvete								
2001	118 821	91	89	54	² 11	21	-	2,1
2003	316 902	98	97	87	13	61	-	2,7
2005	271 905	98	96	88	18	57		2,4
Oljevekster								
2001	108 600	69	39	:	49	:	² 6	1,5
2003	74 965	76	37	12	62	-	4	1,6
2005	66 777	81	51	7	80	-		1,6

¹ Gjelder areal som ble sprøytet minst en gang.

² Tall med stor utvalgsusikkerhet.

Kilde: Undersøking om bruk av plantevernmidler i jordbruget i 2001, 2003 og 2005, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2.14. EU og Norge. Jordbruksareal i drift, etter bruken og annet areal tilhørende jordbruksbedrifter. 2005. Hektar

	Jordbruksareal i drift				Skogdekt areal	Annet areal	
	I alt ¹	Åkervekster		Varig eng og beite			
		I alt	Av dette korn til modning				
EU-27	171 996 200	104 716 720	59 248 970	55 983 870	10 872 020	31 266 250	12 483 180
Belgia	1 385 580	845 320	322 230	519 100	21 000	5 330	24 680
Bulgaria	2 729 390	2 522 650	1 652 410	106 910	80 750	1 125 720	159 630
Tsjekkia	3 557 790	2 640 460	1 569 950	874 620	39 590	1 481 020	87 380
Danmark	2 707 690	2 500 590	1 510 830	197 610	9 480	176 170	72 720
Tyskland	17 035 220	11 903 350	6 838 950	4 928 960	197 820	1 391 520	417 080
Estland	828 930	584 410	283 860	237 080	2 950	208 580	97 030
Irland	4 219 380	1 152 400	281 570	3 064 910	1 810	126 480	157 990
Hellas	3 983 790	2 057 980	1 208 190	824 250	1 088 460	51 200	225 390
Spania	24 855 130	11 937 250	7 134 280	8 653 210	4 259 980	4 848 430	3 403 510
Frankrike	27 590 940	18 338 950	9 013 940	8 131 420	1 106 030	1 028 010	558 780
Italia	12 707 850	7 040 400	3 914 490	3 346 950	2 285 670	3 770 220	1 324 950
Kypros	151 500	110 170	48 220	440	40 810	2 750	35 380
Latvia	1 701 680	1 075 670	441 360	599 260	24 790	812 070	488 120
Litauen	2 792 040	1 872 920	1 015 390	890 690	28 430	193 170	130 800
Luxembourg	129 130	60 050	28 500	67 500	1 550	7 260	1 300
Ungarn	4 266 550	3 606 600	2 377 610	468 770	167 040	1 411 130	479 940
Malta	10 250	8 200	-	-	1 090	-	1 540
Nederland	1 958 060	1 117 040	217 060	808 720	32 310	35 270	41 900
Østerrike	3 266 240	1 405 020	805 050	1 788 470	67 970	2 650 760	795 680
Polen	14 754 880	11 308 300	8 328 850	3 020 050	330 070	1 085 310	1 583 560
Portugal	3 679 590	1 240 700	377 420	1 768 620	648 860	851 030	248 810
Romania	13 906 700	8 866 590	5 862 460	4 530 300	339 200	981 630	532 310
Slovenia	485 430	174 090	94 640	282 120	27 450	376 740	59 140
Slovakia	1 879 490	1 319 030	783 030	529 910	26 330	1 159 420	74 800
Finland	2 263 560	2 233 150	1 185 110	25 650	4 750	3 275 110	940 390
Sverige	3 192 450	2 681 400	1 030 540	509 430	3 830	3 658 560	210 920
Storbritannia	15 956 960	6 114 030	2 923 030	9 808 920	34 000	553 360	329 450
Norge	1 035 400	621 730	326 220	410 450	3 220	2 422 770	3 026 080

¹ Inkludert kjøkkenhager i noen land.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

Tabell 2.2.15. EU og Norge. Areal av forskjellige jordbruksvekster. 2005. Hektar

	Hvete	Rug	Bygg	Havre	Mais	Oljevekster	Poteter	Sukkerbeter
EU-27	26 167 560	2 609 180	13 988 850	4 503 140	8 561 260	4 801 250	2 105 190	2 186 960
Belgia	213 810	530	39 970	5 680	54 260	5 650	64 950	85 530
Bulgaria	1 061 830	16 500	240 960	26 510	295 140	11 040	16 480	960
Tsjekkia	810 600	46 430	509 110	48 810	83 380	264 990	34 390	65 000
Danmark	678 740	28 470	702 850	58 260	-	113 410	40 480	47 440
Tyskland	3 173 750	558 420	1 946 850	236 060	443 100	1 343 910	276 900	420 140
Estland	85 470	9 220	144 010	38 320	-	46 650	9 670	-
Irland	93 090	-	169 610	15 430	-	3 540	10 430	31 000
Hellas	789 650	16 730	79 510	65 990	232 730	-	20 870	38 460
Spania	2 275 670	121 570	3 432 330	685 360	440 170	5 910	58 300	111 690
Frankrike	5 249 250	31 150	1 569 030	99 620	1 584 700	1 207 320	154 630	382 910
Italia	2 093 740	4 000	348 680	176 030	1 016 790	1 700	31 010	194 850
Kypros	4 080	160	43 170	740	20	-	4 640	-
Latvia	173 170	37 280	142 280	57 330	-	62 140	42 630	12 830
Litauen	377 480	52 200	380 060	67 930	1 560	105 100	64 800	22 000
Luxembourg	11 930	920	9 940	2 040	220	4 060	610	-
Ungarn	955 110	34 720	232 860	47 150	954 020	105 260	19 260	54 800
Malta	-	-	-	-	-	-	820	-
Nederland	136 710	2 530	50 590	1 700	20 750	2 100	155 780	91 310
Østerrike	289 360	47 230	193 410	37 440	192 870	36 400	21 630	44 350
Polen	2 218 090	1 480 930	1 113 140	1 910 060	339 280	550 200	588 180	286 180
Portugal	118 970	24 600	31 450	63 540	96 700	-	23 500	7 170
Romania	2 521 750	29 060	475 680	183 580	2 613 280	84 110	250 580	23 580
Slovenia	30 060	1 320	15 450	2 730	42 370	2 260	6 310	4 990
Slovakia	364 600	23 300	201 240	21 710	149 920	107 980	11 580	32 650
Finland	215 080	14 350	594 770	359 800	-	76 890	28 900	31 260
Sverige	357 450	21 490	381 300	200 890	-	82 360	30 690	49 490
Storbritannia	1 868 120	6 070	940 600	90 430	-	578 270	137 170	148 370
Norge	80 820	6 910	163 300	74 160	-	6 690	13 730	-

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

2.3. Husdyr og husdyrprodukter

- I 2007 hadde 72 prosent av jordbruksbedriftene husdyr.
- Fra 1959 til 2007 har antall jordbruksbedrifter med melkeku minket fra 148 000 til 14 000, og antallet kyr har gått ned fra 594 000 til 253 000.
- I 2007 tilhørte 23 prosent av melkekyrne samdrifter.
- Fra midt på 1980-tallet til 2007 er produksjonen av kumelk redusert fra om lag 1 850 millioner liter til 1 500 millioner liter.
- Fra 1959 til 2007 har den totale kjøttproduksjonen økt fra 119 000 tonn til 295 000 tonn. Produksjonen av alle de viktige kjøttslagene, som storfe, sau, svin og fjørfe, har økt.
- Fjørfekjøtt har økt sin andel fra 2 prosent i 1959 til 21 prosent i 2007.

I 2007 hadde 35 700 jordbruksbedrifter, eller 72 prosent av alle jordbruksbedriftene, ett eller flere husdyrslag. I 1969 og

1989 hadde respektive 86 og 65 prosent av jordbruksbedriftene husdyr.

Storfe

I 2007 hadde 40 prosent av jordbruksbedriftene storfe. Storfe holdes for produksjon av melk og/eller kjøtt. I 2006 var inntektene fra kumelk nesten dobbelt så store som inntektene fra storfekjøtt. En økende del av melkeproduksjonen skjer i samdrifter. Ei samdrift vil si at to eller flere melkeprodusenter går sammen om felles produksjon. Først på 1990-tallet var det rundt 100 samdrifter. Fra slutten av 1990-tallet har antallet økt kraftig. Samtidig med økningen i antall samdrifter skjer det en betydelig avgang av tradisjonelle jordbruksbedrifter («familiebruk») med melkeproduksjon.

Melkeproduksjonen i Norge nådde sitt høyeste nivå på 1980-tallet, med rundt 1 850 millioner liter per år. På 1990-tallet begynte forbruket av melk å gå ned, og i 2007 var produksjonen 1 545 millioner

Tabell 2.3.1. **Storfehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007***

	Jordbruksbedrifter med storfe i alt	Jordbruksbedrifter med melkekyr ¹	Antall melkekyr ¹	Melkekyr ¹ per jordbruksbedrift	Jordbruksbedrifter med ammekyr	Antall ammekyr	Ammekyr per jordbruksbedrift
1959	152 283	148 167	594 432	4,0	..	..	..
1969	92 116	82 177	436 353	5,3	..	..	..
1979	53 793	38 906	372 288	9,6	..	..	..
1989	37 584	27 980	333 842	11,9	1 494	6 627	4,4
1999	30 130	22 659	312 948	13,8	5 464	36 809	6,7
2007*	19 718	13 670	253 167	18,5	5 303	60 854	11,5

¹ Gjelder kyr i alt (melkekyr og ammekyr) i 1959, 1969 og 1979. I 1989 er kyr i alt fordelt på melkekyr og ammekyr etter fordelingen ved søknad om produksjonstilskudd.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.2. **Kumelkproduksjon drevet i samdrift og utenom samdrift. 1999 og 2007***

	Samdrifter med kumelkproduksjon	Melkekyr i samdrifter	Melkekyr per samdrift	Øvrige jordbruksbedrifter med kumelkproduksjon	Melkekyr i øvrige jordbruksbedrifter	Melkekyr per øvrig jordbruksbedrift
1999	376	9 964	26,5	22 283	302 984	13,6
2007*	1 730	57 215	33,1	11 940	195 952	16,4

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

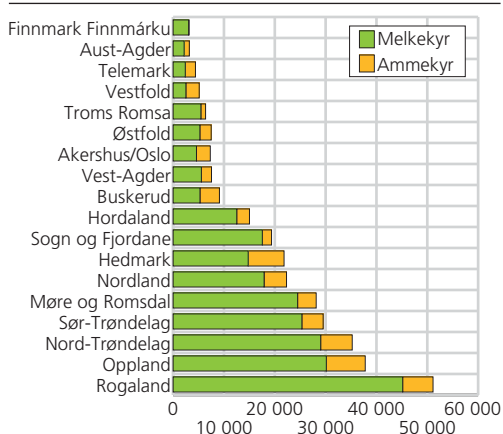
Tabell 2.3.3. **Melk per årsku. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Kilo**

	Kg	Relativ utvikling. 1959 = 100
1959	3 532	100
1969	4 907	139
1979	5 607	159
1989	6 261	177
1999	6 108	173
2007	6 757	191

Kilde: 1959 og 1969: Statskonsulenten i husdyrkontroll og avkomsgranskning. F.o.m. 1979 TINE BA.

liter. Nedgang i forbruk kombinert med økning i produsert mengde melk per ku per år har over tid ført til en stor reduksjon i antall melkekyr.

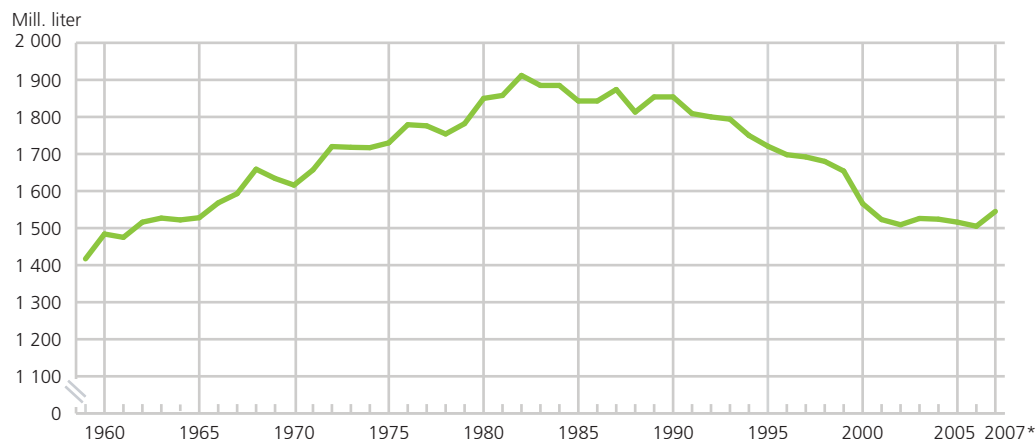
Produksjonen av melk har siden først på 1980-tallet vært regulert ved årlige melkekvoter per produsent. Siden 1997 har det vært en ordning med omsetning av kvoter. De første årene foregikk all omsetning via staten. I enkelte år ble mesteparten av de omsatte kvotene inndratt for å unngå overproduksjon. Fra og med 2003 har det vært tillatt å selge en del av kvoten i det private markedet.

Figur 2.3.2. **Melkekyr og ammekyr, etter fylke. 2007***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

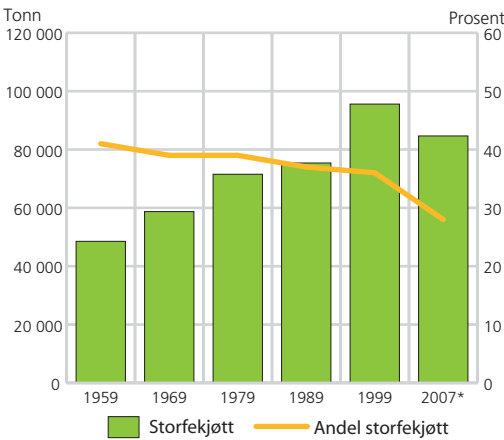
Ammekyr holdes hovedsakelig for produksjon av kalv for kjøttproduksjon. Midt på 1980-tallet var det om lag 5 000 ammekyr. Siden da har produksjonen vært i vekst, og i 2007 var det 61 000 ammekyr.

Produksjonen av storfekjøtt har økt over mange år, men relativt sett har økningen vært mindre enn for svine- og fjørfekjøtt. I perioden 1990-2007 har andelen storfekjøtt, inkludert kalvekjøtt, falt fra 39 til 28

Figur 2.3.1. **Produksjon av kumelk. 1959-2007*. Millioner liter**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruget, Budsjettnemnda for jordbruget.

Figur 2.3.3. **Produksjon av storfekjøtt og andel storfekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*. Tonn og prosent**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

prosent, regnet av total kjøttproduksjon. Nedgangen i antall melkekyr de siste årene har ikke blitt dekket opp tilstrekkelig av en økning i antall ammekyr, og det har oppstått et underskudd på norsk storfekjøtt.

Sau

I 2007 hadde 32 prosent av jordbruksbedriftene sau. Mange av bedriftene med sau er små, og brukerne driver ofte sauehold i kombinasjon med arbeid utenom jordbruksbedriften. Sauehold er lettere å kombinere med annet arbeid enn andre husdyrproduksjoner. En del jordbruksbedrifter med storfe som hovedproduksjon har sau som tilleggproduksjon. Blant jordbruksbedriftene med sauehold i 2007 hadde 21 prosent færre enn 20 voksne sauer, mens bare 14 prosent av bedriftene hadde minst 100 voksne sauer.

Hovedtyngden av saueholdet er i fylkene langs kysten fra Rogaland til Troms samt i Oppland. Disse fylkene har store arealer med utmarksbeite. I de senere årene har tap av dyr på utmarksbeite på grunn av rovdyr blitt et økende problem i deler av

Tabell 2.3.4. **Sauehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007***

	Jordbruksbedrifter med sauer over 1 år ¹	Antall sauer over 1 år per jordbruksbedrift	Antall lam per sau over 1 år
1959	101 220	834 470	8
1969	69 075	837 859	12
1979	44 514	862 504	19
1989	28 887	899 080	31
1999	22 709	955 367	42
2007*	15 881	893 989	56

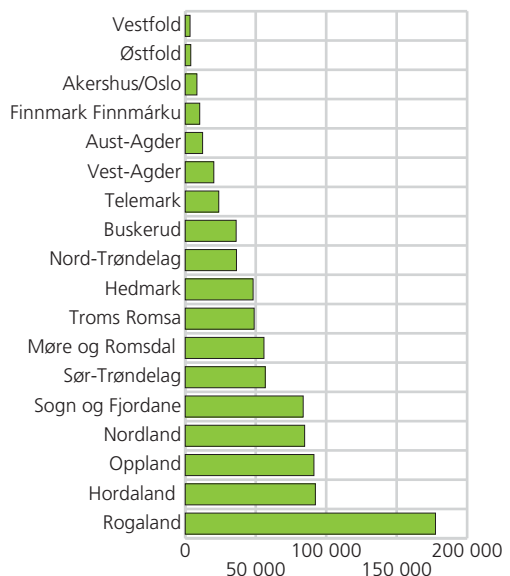
¹Gjelder sau i alt i 1959.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

landet. I 1995 ble det på landsbasis gitt erstatning for 19 600 voksne sauer og lam som var skadet av store rovdyr eller ørn. Tilsvarende tall i 2007 var 39 600 sauer og lam.

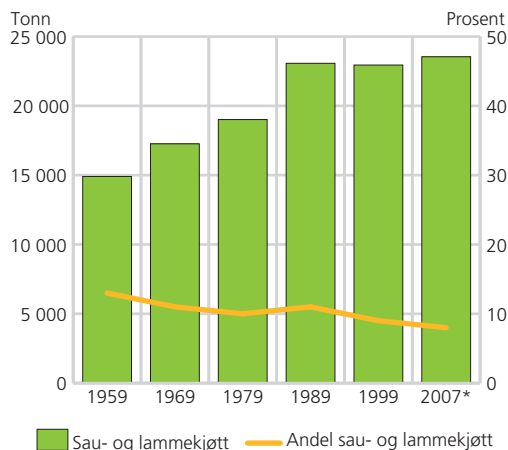
Inntektene fra sauehold kommer fra kjøtt og ull. I tradisjonelt sauehold utgjør kjøttinntektene 80-85 prosent av de totale

Figur 2.3.4. **Sauer over ett år, etter fylke. 2007***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.5. **Produksjon av saue- og lammekjøtt og andel saue- og lammekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*.**
Tonn og prosent

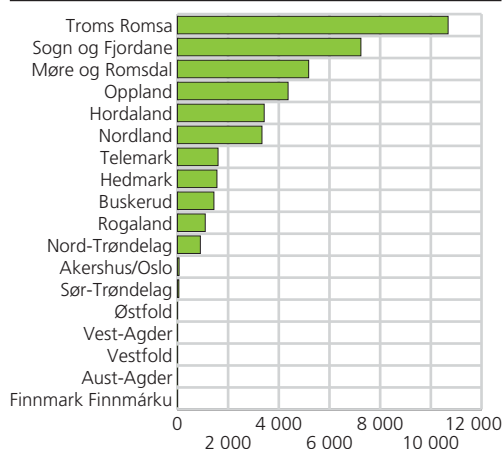
Kilde: Totalkalkylen for jordbruget, Budsjettnemnda for jordbruget.

inntektene. Sauekjøtt utgjorde 8 prosent av den totale kjøttproduksjonen i 2007.

Geit

Geitehold er konsentrert til visse områder av landet. I 2007 hadde Troms om lag en fjerdedel av melkegeitene. Øvrige områder med geitehold er deler av fylkene Horda-

Figur 2.3.6. **Melkegeiter, etter fylke. 2007***

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

land, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland samt en del fjellbygder i Sør-Norge.

På samme måte som i kumelkproduksjonen blir produksjonen av geitmelk regulert ved hjelp av årlige kvoter per produsent. I utgangspunktet gir geit både melk og kjøtt, men det er liten etterspørsel etter kjøttet og følgelig er prisen lav og produksjonen liten.

Svin

Svine- og fjørfehold har vært underlagt begrensninger når det gjelder besetningsstørrelse siden 1975 (lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold). Bakgrunnen for loven var at utviklingen innenfor disse produksjonene gikk i retning av industripreget produksjon basert på innkjøpt kraftfôr. Dette ble sett på som lite ønskelig ut fra landbrukspolitiske mål. Maksimumsgrensene for konsesjonsfritt svinehold ble siste gang endret i 2003, og grensene er nå 2 100 omsatte og slaktede slaktegriser per år eller 105 innsatte avlspurker på ethvert tidspunkt.

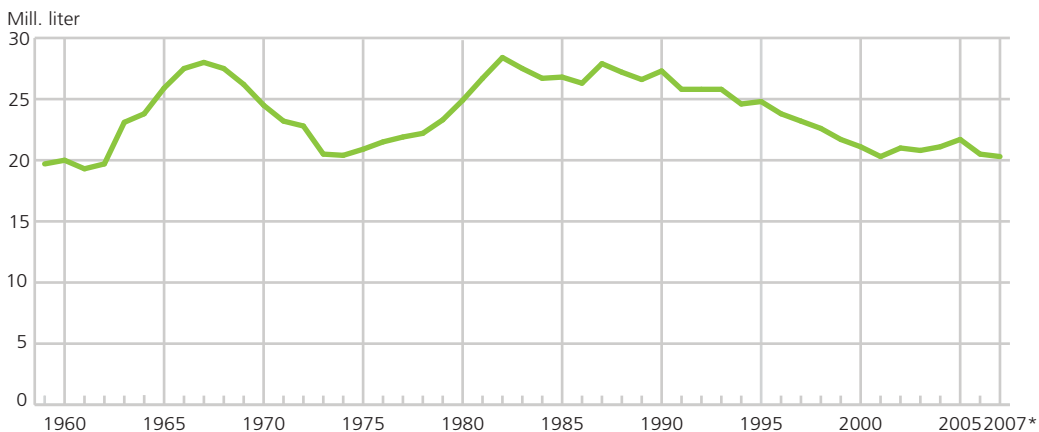
Svinehold drives på tre måter: smågrisproduksjon med salg av smågrisene, slaktegrisproduksjon basert på innkjøpte

Tabell 2.3.5. **Svinehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007***

	Jordbruksbedrifter med svin i alt	Jordbruksbedrifter med avlspurker ¹	Antall avlspurker ¹ per jordbruksbedrift	Avlspurker ¹ per jordbruksbedrift
1959	84 999	..	59 172	..
1969	49 970	15 444	74 438	4,8
1979	17 667	8 914	81 951	9,2
1989	8 272	5 229	84 233	16,1
1999	5 876	3 676	97 495	26,5
2007*	2 925	1 740	96 997	55,7

¹ Gjelder ungpurker og purker som har grisa. I 1989 inngår også ungråner og råner.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.7. **Produksjon av geitemelk. 1959-2007*. Millioner liter**

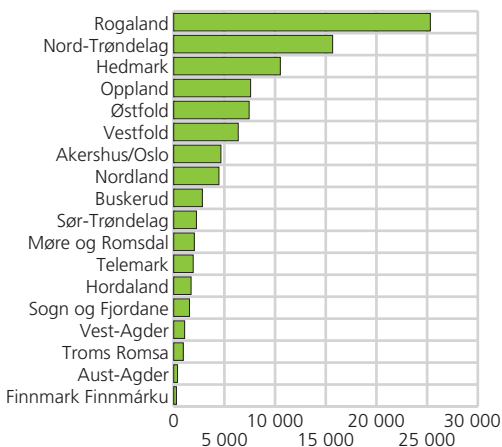
Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

smågriser og kombinert produksjon der egenproduserte smågriser føres fram til slakt.

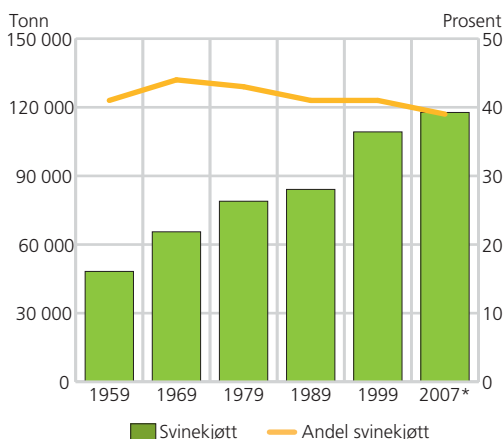
Produksjonen av svinekjøtt er fordoblet siden begynnelsen av 1960-tallet. Andel svinekjøtt av total kjøttproduksjon utgjorde 39 prosent i 2007, det samme som i 1990.

Fjørfe

På samme måte som svinehold er fjørfehold underlagt begrensninger i besetningsstørrelse (lov om regulering av ervervsmessig husdyrhold). Maksimumsgrensene for konsesjonsfritt fjørfehold ble siste gang endret i 2003, og grensene er nå: slaktekyllingproduksjon med 120 000 omsatte og slaktede kyllinger per år, kalkunproduksjon med 30 000 omsatte og slaktede

Figur 2.3.8. **Avlspurker, etter fylke. 2007***

* Gjelder ungpurker og purker som har grisa.
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3.9. **Produksjon av svinekjøtt og andel svinekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*. Tonn og prosent**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

kalkuner per år og eggproduksjon med 7 500 innsatte høner på ethvert tidspunkt.

Over tid har eggproduksjonen blitt konsentrert på en stadig mindre andel av jordbruksbedriftene. I 2007 var det høner på 1 900 jordbruksbedrifter. Vel 300 av bedriftene hadde minst 5 000 høner, og disse hadde 76 prosent av totalt antall høner.

Høner for eggproduksjon blir utrangert når de er rundt 18 måneder gamle, og tidligere var hønsekjøtt et viktig biprodukt til eggproduksjonen. Utover på 1990-tallet avtok etterspørselen etter hønsekjøtt, og både solgt mengde og pris har etter hvert blitt svært lave.

Produksjonen av slaktekylling har utviklet seg til en spesialisert produksjon som foregår på få bedrifter. I 2007 produserte 550 bedrifter kylling for slakt. Til sammen var produksjonen på årsbasis om lag 50,6 millioner kyllinger. Gjennomsnittet per bedrift per år var 92 000 slaktekyllinger. Den enkelte bedrift fører vanligvis fram 5-7 puljer med slaktekylling per år.

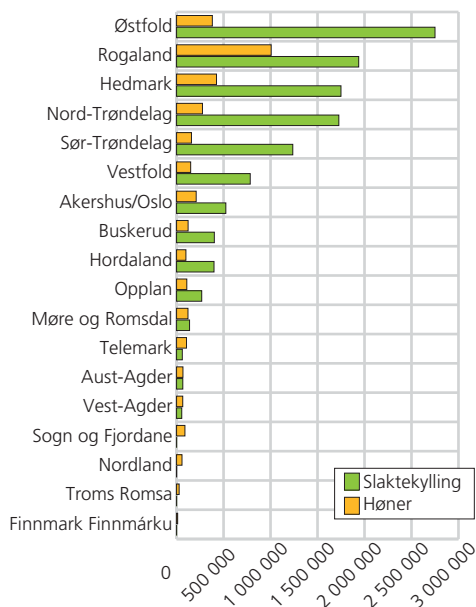
Produksjonen av fjørfekjøtt, først og fremst kylling, har økt kraftig siden slutten av 1960-tallet. Økningen har vært særlig stor fra rundt 1990 og framover. Fjørfekjøtt utgjorde 24 prosent av kjøttproduksjonen i 2007, mot 9 prosent i 1990. Slaktekylling

Tabell 2.3.6. Hønsehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*

	Jordbruksbedrifter med høner	Antall høner	Høner per jordbruksbedrift
1959	85 588	2 667 878	31
1969	40 653	3 270 423	80
1979	14 655	3 827 799	261
1989	5 930	3 441 719	580
1999	4 064	3 181 174	783
2007*	1 887	3 482 131	1 845

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

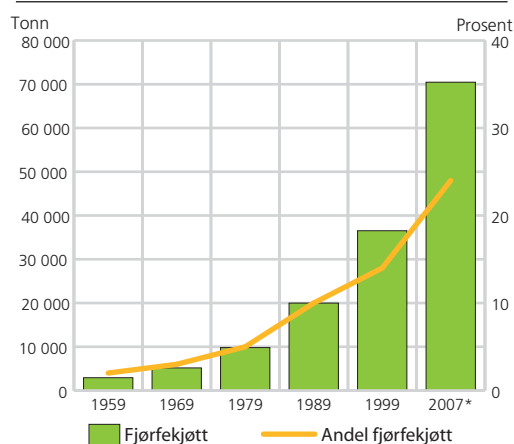
Figur 2.3.10. Høner og slaktekyllinger, etter fylke. 2007*

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

dominerer med 87 prosent av kvantumet, deretter følger kalkun med 10 prosent og høns med 3 prosent. Det produseres også

Figur 2.3.11. Produksjon av fjørfekjøtt og andel fjørfekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*. Tonn og prosent

Kilde: Totalkalkylen for jordbruget, Budsjettnemnda for jordbruget.

litt andekjøtt, mens produksjonen av gås og struts er ubetydelig.

Andre husdyr

Hest: Antall hester i jordbruksbedriftene sank fra 116 000 i 1959 til 15 000 først på 1980-tallet. Senere har hestetallet i jordbruksbedriftene steget jevnt til om lag 33 000 i 2007. Den store nedgangen fra 1950-tallet og framover skyldes at hesten gradvis gikk ut av bruk som trekraft i jord- og skogbruget. Økningen i hestetallet de senere årene skyldes økt hold for sports- og fritidsbruk. En betydelig del av hesteholdet finner i dag sted utenom jordbruksbedriftene. Norsk Hestesenter anslår det totale hestetallet i Norge til opp mot 50 000.

Pelsdyr: Hold av pelsdyr for produksjon av skinn startet opp som en tilleggproduksjon til tradisjonelt jordbruk mellom 1910 og 1920. Nå drives pelsdyrhold dels i kombinasjon med annet jordbruk, dels som en separat produksjon. Det produseres mink- og reveskinn. Pelsdyrholdet skiller seg fra resten av jordbruget i Norge ved at produksjonen i hovedsak er rettet mot verdensmarkedet. Pels som moteplagg svinger mye i popularitet, og skinnprisene og produksjonen følger disse svingningene.

Tabell 2.3.7. **Pelsdyrhold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007**

	Jordbruks- bedrifter med pelsdyr	Antall rev av sølv- revtyper	Antall rev av blårev og krysnings- typer	Antall mink
1959	2 436	2 600	71 400	797 400
1969	4 716	2 700	198 200	3 039 500
1979	1 715	25 300	449 000	1 115 800
1989	2 324	404 500	372 300	542 000
1999	..	110 000	350 000	350 000
2007	..	168 000	161 000	812 000

Kilde: Jordbruksstatistikk 1959, 1969, 1979 og 1989, Statistisk sentralbyrå. Norges Pelsdyrslag 1999 og 2007.

Reindrift: Reindrift drives i de samiske reindrifftsområdene i Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag/Hedmark samt av enkelte tamreinlag utenfor de samiske reindrifftsområdene.

Bier: Siste fullstendige telling av bihold ble holdt i 1979. Det var da 1 500 jordbruksbedrifter med til sammen 18 200 bikuber, mens bihold utenom jordbruksbedriftene omfattet 27 200 bikuber. Værforholdene det enkelte år har stor betydning for produksjonen av honning. I 2007 var produksjonen om lag 1 400 tonn.

Kanin: Kanin holdes for produksjon av kjøtt og angoraull. Næringsmessig kaninhold har meget lite omfang i Norge, og det finnes ikke fullstendig statistikk. Ved søknad om produksjonstilskudd per 31. juli 2007 var det 450 jordbruksbedrifter med i alt 1 900 hunnkaniner.

Økologisk husdyrhold

Økologisk husdyrhold har lite omfang i Norge. I 2007 utgjorde økologisk kumelk levert meieri 1,9 prosent av total leveranse. Økologisk slakt av storfe, sau og lam, geit og svin utgjorde til sammen bare 0,7 prosent av tonn slakt i alt i 2007. Andel økologiske egg var 1,9 prosent.

Tabell 2.3.8. **Reindrift. 31. mars 2007**

Reinbeiteområde	Driftsenheter med tamrein	Antall tamrein	Tamrein per driftsenhet
I alt	556	241 500	434
Sør-Trøndelag/Hedmark	30	13 400	447
Nord-Trøndelag	38	12 250	322
Nordland	44	14 050	319
Troms	46	12 000	261
Vest-Finnmark	216	93 900	435
Øst-Finnmark	182	83 400	458
Tamreinlag utenfor reinbeiteområder	..	12 600	..

Kilde: Reindrifftsforvaltningen.

Tabell 2.3.9. **Andel økologiske husdyr og husdyr i karens. 2007*. Prosent**

	Andel økologiske husdyr og husdyr i karens
Storfe i alt	2,4
Av dette	
Melkekyr	2,5
Ammekyr	5,1
Sauer og lam	1,6
Geiter	2,0
Svin	0,2
Verpehøner	2,4
Slaktekyllinger	0,0

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Husdyr og kulturlandskap

I et historisk perspektiv har husdyras beiting i utmark og seterdrift vært viktig for å skaffe nok fôr. I de senere årene har de beitende husdyras betydning for kulturlandskapet kommet i fokus. Beitende husdyr er positivt som et synlig element i landskapet, og beiting hindrer jengroing. Det gis tilskudd til husdyr som går minst åtte uker på utmarksbeite. Fra og med 2006 gis det også et generelt beitetilskudd, uavhengig av type areal dyra beiter på.

Seterdrift er et viktig element i kulturlandskapet i fjellet i enkelte deler av landet. I 1959 hadde 13 700 jordbruksbedrifter egen seter eller del i seter som var i bruk. I 2007 gjaldt dette i underkant av 1 900 jordbruksbedrifter.

Husdyr og forurensning

Husdyrgjødsel er en kilde til næring for planter, men kan også forårsake forurensning, først og fremst gjennom avrenning til vassdrag i forbindelse med spredning av gjødsla på jorder, men også ved utslipp fra gjødsellagre. Husdyr og husdyrgjødsel gir også utslipp til luft i form av ammoniakk, metan og lystgass. Mesteparten av metan-gassen slippes ut direkte fra fordøyelses-systemet til dyra. Jordbruken står for 45-50 prosent av totalt utslipp av metan i Norge. Utslipp i forbindelse med spredning av gjødsla på jordbruksareal er omtalt i kapittel 2.2.

Boks 2.3. Husdyr – datagrunnlag

Datagrunnlag og telledato for husdyr har endret seg over tid:

Fra begynnelsen av 1980-tallet har søknadene om produksjonstilskudd i hovedsak vært grunnlag for statistikken. Regelverket for tilskudd virker inn på hvordan søkerne tilpasser drifta. I løpet av 1990-tallet var det en økning i tilskudd per dyr, og dette kan ha medført at søkerne passer på å ha et størst mulig dyretall på registreringsdatoen.

Det kan søkes produksjonstilskudd for husdyr to ganger per år, med tellingsdato henholdsvis 1. januar og 31. juli. SSB bruker registreringen per 31. juli som grunnlag for årsstatistikken. I tidligere tellinger har telledatoen vært 1. juni eller 20. juni. En flytting av telledatoen med 1-2 måneder har neppe stor innvirkning på dyretallet.

Tabell 2.3.10. **Husdyr som var minst åtte uker på utmarksbeite. 1985, 1995, 2005 og 2007***

	Husdyr på utmarksbeite i alt	Storfe	Sauer	Geiter	Hester over 1 år ¹
1985	2 800 000	432 600	2 266 900	92 400	8 200
1995	2 555 000	242 600	2 225 100	81 300	6 300
2005	2 379 700	238 900	2 066 800	65 900	7 800
2007*	2 202 500	218 700	1 914 800	60 300	8 600

¹Gjelder alle hester for 2005 og 2007*.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.11. Jordbruksbedrifter med ymse husdyrslag, etter fylke og bruksstørrelse

	Hest	Storfe i alt	Ku i alt	Sau over 1 år	Melke- geit	Svin i alt	Avls- svin	Slakte- svin	Høner
1949 ¹	130 513	..	192 492	..	..	119 063	..	..	138 648
1959 ¹	95 623	152 283	148 167	..	..	84 999	..	..	85 588
1969 ¹	34 090	92 116	82 177	69 075	² 3 488	49 970	15 530	..	40 653
1979 ¹	12 328	53 793	38 906	44 514	² 1 713	17 667	8 943	..	14 655
1989 ¹	7 560	37 584	29 143	28 887	² 1 474	8 272	5 229	..	5 930
1999 ³	7 310	30 130	26 468	22 709	751	5 876	3 686	5 158	4 064
2006 ³	6 517	20 934	18 967	16 540	512	3 149	1 933	2 819	2 101
2007* ³	6 607	19 718	17 875	15 881	494	2 925	1 748	2 630	1 887
2007*³									
Fylke									
Østfold	302	369	349	163	-	200	126	179	117
Akershus og Oslo	404	368	341	229	:	141	90	121	86
Hedmark	553	1 125	1 065	782	29	295	168	259	168
Oppland	698	2 246	2 087	1 499	53	249	146	209	106
Buskerud	365	607	557	629	18	73	39	64	85
Vestfold	224	238	216	113	-	161	95	153	53
Telemark	299	370	331	440	25	74	37	62	81
Aust-Agder	124	254	223	256	-	24	12	22	41
Vest-Agder	235	597	529	493	-	28	23	26	68
Rogaland	681	2 777	2 541	2 811	14	727	377	672	334
Hordaland	495	1 490	1 233	2 065	41	102	54	92	121
Sogn og Fjordane	416	1 783	1 566	1 909	77	101	58	93	115
Møre og Romsdal	440	1 940	1 654	1 185	50	89	59	73	127
Sør-Trøndelag	432	1 756	1 617	782	:	91	62	81	94
Nord-Trøndelag	282	1 768	1 664	564	14	395	269	365	92
Nordland	379	1 385	1 315	1 154	40	128	92	119	140
Troms Romsa	206	451	412	660	131	35	29	31	50
Finnmark Finnmarku	72	194	175	147	-	12	12	9	9
Jordbruksareal i drift									
- 4 dekar	52	933	920	138	4	262	129	243	104
5- 49 "	470	377	194	1 834	28	143	85	127	244
50- 99 "	1 217	1 714	1 166	3 650	125	252	160	218	323
100-199 "	2 058	5 912	5 197	5 366	223	708	434	620	520
200-499 "	2 385	9 232	8 886	4 373	108	1 210	738	1 095	576
500- "	425	1 550	1 512	520	6	350	202	327	120

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Medregnet hannerdyr.

³ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.12. **Husdyr, 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2006 og 2007***

	1959 ¹	1969 ¹	1979 ¹	1989 ¹	1999 ²	2006 ²	2007* ²
Hest	115 798	40 635	20 704	17 417	26 959	31 154	32 901
Storfe	1 099 350	971 928	968 843	949 369	1 033 070	922 976	906 247
Oksekalv under 1 år	322 151	340 239	177 025	608 900	184 111	154 235	145 552
Kvigekalv under 1 år			174 268			176 172	148 689
Okse over 1 år	46 251	47 023	79 275		124 641	117 155	122 758
Kvige over 1 år	136 516	148 313	165 987		198 389	184 439	172 845
Ku	594 432	436 353	372 288	340 469	349 757	318 458	314 021
Melkeku	..	..	..	..	312 948	259 084	253 167
Ammeku	..	..	..	..	36 809	59 374	60 854
Sau	1 750 985	1 840 755	1 952 092	2 183 098	2 324 789	2 360 062	2 264 856
Under 1 år	916 515	1 002 896	1 089 588	1 284 018	1 369 422	1 431 576	1 370 867
Over 1 år	834 470	837 859	862 504	899 080	955 367	928 486	893 989
Geit	99 163	91 160	80 652	..	78 590	72 207	71 673
Melkegeit	³ 74 754	³ 71 924	³ 57 849	³ 67 691	51 724	42 365	40 955
Svin	435 245	621 317	672 754	656 695	738 372	836 426	829 938
Avlssvin	61 787	78 163	86 340	84 233	100 408	102 483	99 011
Avlspurke	59 172	74 438	81 951	..	97 495	99 744	96 997
Avlsråne	2 615	3 725	4 389	..	2 913	2 739	2 014
Andre svin	373 458	543 154	586 414	572 462	637 964	733 943	730 927
Smågriser inntil 8 uker	..	..	..	..	265 009	283 931	270 532
Slaktesvin, 20-50 kilo	..	..	..	..	372 955	450 012	460 395
Høner	2 668 394	3 270 423	3 827 799	3 441 719	3 181 174	3 362 969	3 482 131
Livkylling	..	..	..	..	1 459 614	1 318 784	1 386 854
Slaktekylling	..	..	..	..	4 833 875	10 840 718	12 099 121

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

² Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

³ Medregnet hanndyr over 1 år.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.13. **Husdyr, etter fylke. 2007***

	I alt	Østfold	Akershus og Oslo	Hedmark	Oppland	Buskerud	Vestfold
Hest	32 901	1 981	3 256	3 082	2 883	2 118	1 608
Storfe	906 247	20 739	21 045	61 014	110 405	23 743	13 806
Ku	314 021	7 488	7 313	21 824	37 795	9 111	5 132
Melkeku	253 167	5 267	4 595	14 767	30 139	5 285	2 512
Ammeku	60 854	2 221	2 718	7 057	7 656	3 826	2 620
Øvrige storfe	592 226	13 251	13 732	39 190	72 610	14 632	8 674
Sau	2 264 856	9 968	20 543	128 614	250 695	100 836	8 463
Under 1 år (lam)	1 370 867	6 046	12 261	80 459	159 390	64 706	5 049
Over 1 år	893 989	3 922	8 282	48 155	91 305	36 130	3 414
Melkegeit	40 955	-	:	1 559	4 367	1 440	-
Avlssvin	99 011	7 540	4 758	11 299	7 683	2 877	6 435
Slaktesvin, 20-50 kilo	460 395	39 077	25 540	56 029	35 224	6 162	38 940
Høner	3 482 131	380 645	208 753	424 971	108 849	122 729	150 031
Livkylling	1 386 854	221 857	8 688	175 473	122	18 695	120
Slaktekylling	12 099 121	2 750 402	524 300	1 749 631	267 636	401 957	784 133
	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjordane	Møre og Romsdal
Hest	1 608	746	1 103	2 876	1 629	1 198	2 473
Storfe	12 218	9 236	22 457	154 689	41 338	50 822	82 748
Ku	4 392	3 188	7 550	51 130	15 020	19 362	28 145
Melkeku	2 393	2 166	5 560	45 159	12 518	17 549	24 492
Ammeku	1 999	1 022	1 990	5 971	2 502	1 813	3 653
Øvrige storfe	7 826	6 048	14 907	103 559	26 318	31 460	54 603
Sau	61 732	32 535	51 698	444 993	210 578	204 052	134 825
Under 1 år (lam)	37 955	20 222	31 431	267 442	118 252	120 357	78 974
Over 1 år	23 777	12 313	20 267	177 551	92 326	83 695	55 851
Melkegeit	1 603	-	-	1 098	3 424	7 240	5 179
Avlssvin	1 938	385	1 097	25 675	1 725	1 576	2 057
Slaktesvin, 20-50 kilo	8 646	3 146	3 122	118 422	7 119	8 013	9 830
Høner	105 689	67 829	65 678	1 006 738	99 343	88 886	121 283
Livkylling	89	:	8 045	787 614	22 672	95	176
Slaktekylling	61 176	66 322	:	1 938 239	398 431	-	138 120
	Sør- Trøndelag	Nord- Trøndelag	Nordland	Troms Romsa	Finnmark Finnmarku		
Hest	2 270	1 243	1 575	878	374		
Storfe	85 718	104 454	66 108	17 257	8 450		
Ku	29 513	35 236	22 306	6 385	3 131		
Melkeku	25 331	29 028	17 896	5 462	3 048		
Ammeku	4 182	6 208	4 410	923	83		
Øvrige storfe	56 205	69 218	43 802	10 872	5 319		
Sau	145 120	91 173	213 601	129 242	26 188		
Under 1 år (lam)	88 333	54 825	128 894	80 350	15 921		
Over 1 år	56 787	36 348	84 707	48 892	10 267		
Melkegeit	:	905	3 336	10 682	-		
Avlssvin	2 276	15 909	4 527	961	293		
Slaktesvin, 20-50 kilo	10 049	66 567	19 323	4 326	860		
Høner	158 405	275 610	57 694	27 431	11 567		
Livkylling	33 863	18 807	90 465	:	:		
Slaktekylling	1 236 799	1 726 867	:	-	-		

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.14. **Dyretall per jordbruksbedrift med vedkommende husdyr, etter fylke og bruksstørrelse**

	I alt	Storfe			Sau over 1 år	Melke- geit	Svin		Høner
		Ku ¹					Avlssvin	Slaktesvin	
		I alt	Melkeku	Ammeku					
1949 ²	..	3,9	..	..	..	..	..	..	³ 22
1959 ²	7,2	4,0	..	..	..	..	..	..	31
1969 ²	10,6	5,3	..	..	12,1	⁴ 20,6	5,0	..	80
1979 ²	18,0	9,6	..	..	19,4	⁴ 33,8	9,7	..	261
1989 ²	25,3	11,7	..	..	31,1	⁴ 45,9	16,1	..	580
1999 ⁵	34,3	13,2	13,8	6,7	42,1	68,9	27,2	72,3	783
2006 ⁵	44,1	16,8	17,6	10,8	56,1	82,7	53,0	159,6	1 601
2007* ⁵	46,0	17,6	18,5	11,5	56,3	82,9	56,6	175,1	1 845
2007*⁵									
Fylke									
Østfold	56,2	21,5	25,0	13,5	24,1	-	59,8	218,3	3 253
Akershus og Oslo	57,2	21,4	24,4	15,0	36,2	:	52,9	211,1	2 427
Hedmark	54,2	20,5	20,0	17,2	61,6	53,8	67,3	216,3	2 530
Oppland	49,2	18,1	18,1	13,2	60,9	82,4	52,6	168,5	1 027
Buskerud	39,1	16,4	16,5	14,0	57,4	80,0	73,8	96,3	1 444
Vestfold	58,0	23,8	27,0	18,8	30,2	-	67,7	254,5	2 831
Telemark	33,0	13,3	14,0	11,4	54,0	64,1	52,4	139,5	1 305
Aust-Agder	36,4	14,3	16,2	9,9	48,1	-	32,1	143,0	1 654
Vest-Agder	37,6	14,3	15,2	10,1	41,1	-	47,7	120,1	966
Rogaland	55,7	20,1	22,1	9,1	63,2	78,4	68,1	176,2	3 014
Hordaland	27,7	12,2	14,2	6,3	44,7	83,5	31,9	77,4	821
Sogn og Fjordane	28,5	12,4	13,3	5,9	43,8	94,0	27,2	86,2	773
Møre og Romsdal	42,7	17,0	18,3	9,6	47,1	103,6	34,9	134,7	955
Sør-Trøndelag	48,8	18,3	18,9	10,9	72,6	:	36,7	124,1	1 685
Nord-Trøndelag	59,1	21,2	21,8	13,6	64,4	64,6	59,1	182,4	2 996
Nordland	47,7	17,0	17,4	11,4	73,4	83,4	49,2	162,4	412
Troms Romsa	38,3	15,5	16,4	9,7	74,1	81,5	33,1	139,5	549
Finnmark Finnmarku	43,6	17,9	18,5	5,9	69,8	-	24,4	95,6	1 285
Jordbruksareal i drift									
- 4 dekar	99,0	34,1	33,6	8,2	47,3	155,5	112,9	243,4	4 990
5- 49 «	9,4	5,0	7,7	3,7	25,1	44,8	41,6	111,4	1 984
50- 99 «	14,3	6,8	8,2	5,1	37,6	74,5	37,8	107,0	730
100-199 «	27,2	11,4	12,3	8,1	56,6	83,3	43,5	129,4	1 392
200-499 «	51,1	18,5	18,6	13,0	78,3	98,6	54,4	181,7	1 803
500-∞ «	99,1	33,4	33,0	23,2	111,5	89,3	78,4	258,6	4 009

¹ Enkelte jordbruksbedrifter har både mjølkeku og ammeku.

² Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift.

³ Medregnet haner.

⁴ Medregnet hannedyr over 1 år.

⁵ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3.15. **Husdyr på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. 2000-2007**

	2000 ¹	2001 ¹	2002 ²	2003 ¹	2004 ¹	2005 ¹	2006 ¹	2007 ¹
Hest	106	145	186	159	211	162	100	114
Storfe	8 464	10 430	12 723	15 463	18 649	18 533	18 881	20 311
Melkeku	3 531	3 729	4 070	5 226	5 643	5 461	5 441	6 030
Ammeku	724	1 072	1 408	1 890	2 472	2 538	2 616	2 799
Anna storfe	4 209	5 629	7 245	8 347	10 534	10 534	10 824	11 482
Vinterføra sau	20 776	22 911	..	30 930	41 919	31 962	33 027	35 905
Geit	1 160	1 192	2 482	2 204	2 230	1 443	1 249	1 353
Melkegeit	805	845	1 234	1 294	1 252	645	522	591
Ammegeit	85	71	338	395	382	360	297	305
Anna geit	270	276	910	515	596	438	430	457
Svin	178	259	466	505	749	494	1 333	1 429
Verpehøner	24 028	27 377	34 321	38 628	57 511	32 656	66 273	84 310

¹ Gjelder registreringer per 31. desember.

² Gjelder registreringer per 31. juli.

Kilde: Debio.

Tabell 2.3.16. **Tamrein¹, etter reinbeiteområde. 2000-2007**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hele landet	172 400	168 300	191 850	210 100	232 850	234 600	233 150	241 500
Reinbeiteområde i alt	160 950	156 100	180 200	197 900	220 650	222 450	221 000	229 000
Sør-Trøndelag/Hedmark	13 450	13 200	13 250	13 450	13 300	13 600	13 950	13 400
Nord-Trøndelag	14 650	13 800	13 000	12 950	12 350	12 400	11 750	12 250
Nordland	11 150	12 050	13 600	14 000	14 250	14 150	14 000	14 050
Troms Romsa	8 150	8 100	9 050	9 900	10 550	11 300	11 100	12 000
Vest-Finnmark	65 500	62 000	73 600	84 200	96 550	92 700	89 000	93 900
Øst-Finnmark	48 050	46 950	57 700	63 400	73 650	78 350	81 150	83 400
Utenfor reinbeiteområde (tamreinlag mfl.)	11 500	12 200	11 650	12 200	12 200	12 150	12 200	12 600

¹ Per 31. mars.

Kilde: Reindriftsforvaltningen.

Tabell 2.3.17. **Produksjon av kjøtt til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989 og 1999-2006.**
Tonn

	I alt	Storfe	Kalv	Sau og lam	Geit og kje	Fjørfe	Svin#1	Hest	Tamrein	Kanin
1959	119 018	41 070	7 455	14 907	315	2 937	48 243	2 246	1 600	245
1969	150 567	52 110	6 606	17 262	312	5 176	65 566	1 904	1 411	220
1979	182 084	69 617	1 902	19 014	258	9 818	78 932	750	1 625	168
1989	206 483	74 022	1 364	23 072	331	19 988	84 099	798	2 592	217
1999	267 058	94 051	1 525	22 946	266	36 528	109 250	606	1 616	270
2000	262 749	88 384	2 477	23 499	257	43 091	102 913	588	1 270	270
2001	264 021	83 438	2 315	24 482	241	42 321	108 756	636	1 572	260
2002	263 843	83 220	2 397	25 145	242	46 138	104 018	636	1 787	260
2003	268 027	83 115	2 173	24 534	240	49 382	106 039	569	1 715	260
2004	284 207	84 440	2 101	26 233	222	54 617	113 511	533	2 290	260
2005	286 182	85 303	2 067	26 096	247	56 861	112 818	465	2 065	260
2006*	295 299	85 526	2 116	25 281	274	62 894	116 357	423	2 148	280

¹ Fra og med 2002 regnes vekt av svin uten hode og labb.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruken.

Tabell 2.3.18. **Produksjon av melk, egg, ull, honning og pelsskinn til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989 og 1999-2006**

	Melk		Egg ¹	Honning	Ull	Pelsskinn
	Kumelk ¹	Geitemelk				
	1 000 liter		Tonn		Antall	
1959	1 417 000	19 700	31 179	900	4 556	647 300
1969	1 634 000	26 200	37 260	1 000	4 830	1 977 900
1979	1 782 000	23 300	44 939	600	4 764	1 345 000
1989	1 854 000	26 600	51 933	2 128	4 830	1 278 500
1999	1 654 000	21 700	47 705	1 000	5 105	786 600
2000	1 566 000	21 100	47 786	1 250	4 957	719 100
2001	1 523 000	20 300	47 760	1 000	5 130	722 900
2002	1 509 000	21 000	47 841	1 900	5 156	691 900
2003	1 526 000	20 800	50 239	1 500	5 095	712 800
2004	1 524 000	21 100	52 414	1 300	5 185	714 100
2005	1 516 000	21 700	50 702	1 500	5 064	592 000
2006*	1 505 000	20 500	50 545	1 300	4 901	754 300

¹ Inkludert hjemmeforbruk.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruken.

Tabell 2.3.19. **EU og Norge. Storfehold. 2005**

	Jordbruksbe- drifter med storfe i alt	Antall storfe i alt	Jordbruksbe- drifter med melkekyr	Antall melke- kyr	Melke- kyr per jord- bruks- bedrift	Jord- bruksbe- drifter med ammekyr	Antall amme- kyr	Amme- kyr per jord- bruks- bedrift
EU-27	3 756 910	90 018 070	2 821 360	25 151 240	8,9	705 140	12 243 970	17,4
Land								
Belgia	30 840	2 698 650	15 180	549 330	36,2	20 760	534 080	25,7
Bulgaria	168 370	609 350	152 560	357 470	2,3	2 710	11 170	4,1
Tsjekkia	15 250	1 425 810	6 780	440 500	65,0	4 670	140 160	30,0
Danmark	16 880	1 570 080	6 630	564 270	85,1	9 050	101 340	11,2
Tyskland	183 370	13 034 470	110 370	4 235 960	38,4	73 600	746 800	10,1
Estland	10 780	261 230	9 210	115 230	12,5	660	5 180	7,8
Irland	112 820	6 868 780	23 820	1 081 960	45,4	76 360	1 167 630	15,3
Hellas	23 380	717 100	9 780	167 920	17,2	9 140	170 160	18,6
Spania	136 070	5 866 060	42 390	1 001 920	23,6	81 810	1 563 980	19,1
Frankrike	238 480	19 131 760	103 850	3 883 840	37,4	141 770	4 148 410	29,3
Italia	143 800	6 179 540	61 020	1 860 180	30,5	43 860	609 140	13,9
Kypros	310	59 130	240	24 250	101,0	40	230	5,8
Latvia	54 270	369 840	50 900	172 360	3,4	920	4 830	5,3
Litauen	181 470	1 008 980	170 790	493 890	2,9	3 510	9 150	2,6
Luxembourg	1 560	185 240	970	39 340	40,6	1 320	31 590	23,9
Ungarn	25 110	706 950	16 250	286 830	17,7	2 430	46 840	19,3
Malta	310	19 850	180	7 270	40,4	-	-	.
Nederland	37 320	3 798 800	23 530	1 433 200	60,9	13 200	151 640	11,5
Østerrike	82 070	2 003 390	54 580	535 790	9,8	52 250	270 720	5,2
Polen	783 490	5 482 460	727 100	2 853 740	3,9	4 980	30 380	6,1
Portugal	61 830	1 315 440	15 860	287 290	18,1	28 700	371 790	13,0
Romania	1 233 370	2 766 100	1 134 400	1 657 730	1,5	37 890	67 230	1,8
Slovenia	43 680	461 220	19 710	130 680	6,6	17 450	54 850	3,1
Slovakia	16 620	514 030	13 460	193 200	14,4	910	30 690	33,7
Finland	21 470	958 890	16 940	318 760	18,8	1 980	34 600	17,5
Sverige	26 180	1 604 930	8 550	393 260	46,0	12 820	176 610	13,8
Storbritannia	107 810	10 399 990	26 310	2 065 070	78,5	62 350	1 764 770	28,3
Norge	21 770	933 700	15 890	265 190	16,7	5 230	55 650	10,6

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

Tabell 2.3.20. EU og Norge. Jordbruksbedrifter med melkekyr, etter buskapsstørrelse. 2005

	Jordbruks- bedrifter med melkekyr	Etter antall melkekyr				
		1-9	10-19	20-29	30-49	50-
		Prosent				
EU-27	2 821 360	82	6	3	4	4
Land						
Belgia	15 180	11	14	20	31	25
Bulgaria	152 560	97	2	1	0	0
Tsjekia	6 780	63	9	4	3	21
Danmark	6 630	8	5	6	14	67
Tyskland	110 370	14	22	20	21	22
Estland	9 210	88	5	2	2	4
Irland	23 820	6	10	14	32	38
Hellas	9 780	57	15	9	8	10
Spania	42 390	40	19	15	15	11
Frankrike	103 850	8	10	19	40	24
Italia	61 020	42	18	9	13	18
Kypros	240	4	4	4	4	83
Latvia	50 900	95	3	1	1	1
Litauen	170 790	97	2	0	0	0
Luxembourg	970	1	6	22	47	23
Ungarn	16 250	85	7	2	1	4
Malta	180	28	11	6	28	28
Nederland	23 530	5	5	8	23	60
Østerrike	54 580	60	29	8	3	0
Polen	727 100	90	7	2	1	0
Portugal	15 860	55	15	10	10	9
Romania	1 134 400	100	0	0	0	0
Slovenia	19 710	79	14	4	2	1
Slovakia	13 460	95	0	0	0	5
Finland	16 940	20	42	23	12	3
Sverige	8 550	4	15	20	31	30
Storbritannia	26 310	11	5	6	18	60
Norge	15 890	17	56	20	5	1

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

Tabell 2.3.21. EU og Norge. Saue- og geitehold. 2005

	Jordbruks- bedrifter med søyer	Antall søyer	Søyer per jordbruks- bedrift	Jordbruksbe- drifter med geiter som har kjea	Antall geiter som har kjea	Geiter som har kjea per jordbruks- bedrift
EU-27	1 292 150	73 082 170	57	677 860	10 511 520	16
Land						
Belgia	3 920	124 930	32	900	24 490	27
Bulgaria	172 180	1 307 690	8	158 840	446 760	3
Tsjekkia	4 160	96 320	23	1 860	8 230	4
Danmark	3 120	78 510	25	420	4 610	11
Tyskland	27 710	1 610 320	58	..	..	..
Estland	2 800	37 400	13	1 010	2 940	3
Irland	41 190	3 518 420	85	980	6 740	7
Hellas	121 300	7 420 040	61	112 410	4 004 890	36
Spania	83 860	17 948 300	214	37 540	2 334 060	62
Frankrike	71 580	7 234 440	101	20 880	1 160 780	56
Italia	69 520	6 060 810	87	27 850	761 920	27
Kypros	1 580	197 870	125	2 700	257 090	95
Latvia	4 470	25 950	6	4 760	11 080	2
Litauen	3 880	19 170	5	18 420	28 610	2
Luxembourg	210	5 310	25	40	1 300	33
Ungarn	15 940	1 082 300	68	14 060	46 810	3
Malta	1 010	8 790	9	470	3 860	8
Nederland	13 710	648 240	47	730	172 160	236
Østerrike	13 340	210 320	16	6 580	34 250	5
Polen	13 040	204 070	16	47 030	86 960	2
Portugal	54 220	2 116 730	39	36 630	364 830	10
Romania	475 040	6 401 810	13	172 410	672 130	4
Slovenia	5 320	86 870	16	3 660	17 120	5
Slovakia	1 860	221 120	119	2 640	7 050	3
Finland	1 660	51 890	31	370	5 060	14
Sverige	7 580	212 000	28	..	..	..
Storbritannia	77 950	16 152 550	207	4 670	47 790	10
Norge	17 390	927 170	53	1 110	49 160	44

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

Tabell 2.3.22. EU og Norge. Svin- og fjørfehold. 2005

	Jordbruks- bedrifter med svin	Antall svin i alt	Jordbruks- bedrifter med avls- purker	Antall avls- purker	Avls- purker per jord- bruks- bedrift	Jordbruks- bedrifter med høner ¹	Antall høner ¹ 1000 dyr	Høner ¹ per jord- bruks- bedrift
EU-27	3 822 370	154 625 890	1 009 260	16 475 400	16	6 322 630	520 810	82
Land								
Belgia	7 720	6 318 210	4 850	592 530	122	4 280	13 310	3 110
Bulgaria	190 860	931 970	20 460	109 320	5	369 140	9 180	25
Tsjekkia	14 590	3 018 640	3 640	341 060	94	18 850	9 110	483
Danmark	9 020	13 534 440	4 630	1 403 090	303	3 200	5 120	1 600
Tyskland	88 680	26 857 820	33 680	2 541 620	75	78 870	50 500	640
Estland	4 710	355 240	630	34 210	54	12 250	1 120	91
Irland	840	1 660 320	580	169 390	292	8 470	2 460	290
Hellas	44 510	1 017 120	13 710	137 990	10	319 310	9 910	31
Spania	115 760	22 776 700	41 010	3 380 920	82	188 570	59 980	318
Frankrike	41 890	14 792 820	12 840	1 281 720	100	134 970	77 210	572
Italia	102 780	8 757 640	13 650	703 310	52	66 470	36 120	543
Kypros	600	423 570	250	53 650	215	8 940	750	84
Latvia	39 050	430 110	4 480	46 600	10	58 860	2 750	47
Litauen	151 830	1 200 190	28 180	112 920	4	163 350	4 350	27
Luxembourg	210	90 150	120	8 160	68	590	70	119
Ungarn	316 480	3 859 720	54 410	326 530	6	355 970	15 960	45
Malta	140	73 170	130	9 500	73	1 010	470	465
Nederland	9 690	11 311 560	3 990	1 116 810	280	2 100	48 420	23 057
Østerrike	52 350	3 147 230	11 180	305 030	27	60 860	5 730	94
Polen	701 660	17 716 940	425 140	1 880 330	4	1 156 200	48 580	42
Portugal	82 620	1 833 880	23 890	262 650	11	173 890	9 280	53
Romania	1 753 420	4 935 660	285 910	595 950	2	3 007 250	44 780	15
Slovenia	33 950	505 160	6 130	55 580	9	43 820	1 070	24
Slovakia	41 670	1 004 960	5 110	110 550	22	42 830	4 260	99
Finland	3 080	1 401 040	2 170	176 700	81	1 620	4 550	2 809
Sverige	2 790	1 811 220	1 770	185 420	105	5 030	6 760	1 344
Storbritannia	11 470	4 860 410	6 720	533 860	79	35 930	49 010	1 364
Norge	3 470	824 240	2 110	98 700	47	2 590	4 710	1 819

¹ Medregnet livkyllinger til verpehøner.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Eurostat.

2.4. Driftsmidler

Med driftsmidler menes varer, maskiner, bygninger og andre faste anlegg som brukes i produksjonen av jordbruksprodukter. Driftsmidlene deles ofte i varige og ikke-varige. I varige driftsmidler inngår driftsbygninger, maskiner og redskap, annet utstyr og anlegg med levetid utover ett år. Ikke-varige driftsmidler er varer som forbrukes i produksjonen i løpet av året, for eksempel såfrø, handelsgjødsel, plantevernmidler, kraftfôr, drivstoff og annen energi.

- I 1999 hadde jordbruksbedriftene 131 000 driftsbygninger i bruk eller i brukbar stand. I tillegg fantes et stort antall driftsbygninger på landbrukseiendommer uten egen jordbruksdrift. Mange av disse bygningene er gamle og ikke lenger egnet til jordbruksdrift.
- Jordbruksbedriftene disponerte i 2005 om lag 114 000 firehjulstraktorer, eller i gjennomsnitt 2,2 traktorer per bedrift med traktor.
- 11 prosent av jordbruksarealet i drift kan om nødvendig vannes.
- Salget av nitrogen i handelsgjødsel har endret seg lite siden slutten av 1970-tallet. I samme periode er salget av fosfor i handelsgjødsel mer enn halvert.
- Totalt salg av kraftfôr har vært stabilt i siste tiårsperiode. Kraftfôr til svin og fjørfe har økt, mens kraftfôr til storfe har avtatt.

Driftsbygninger

I 1999 var det i underkant av 71 000 jordbruksbedrifter. Disse bedriftene hadde 131 300 driftsbygninger i bruk eller i brukbar stand, med en total grunnflate på 28,9 millioner kvadratmeter. Dette tilsvarer i gjennomsnitt 1,9 bygninger og 415 kvadratmeter per jordbruksbedrift med driftsbygning. Sammenlignet med tidligere tellinger har bygningsareal per jordbruksbedrift økt. Dette henger sammen med

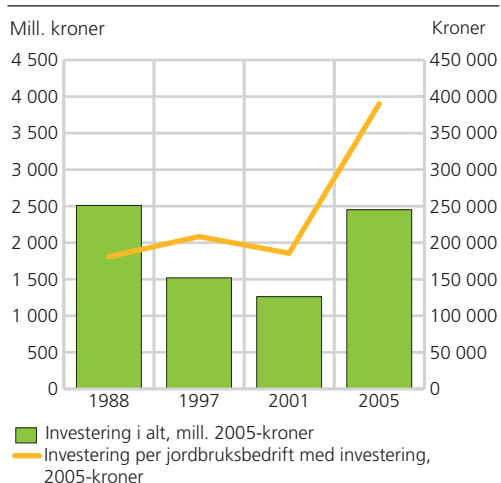
økende størrelse på jordbruksbedriftene. Hele eller store deler av 10 100 bygninger med en grunnflate på 1,4 millioner kvadratmeter var ikke i bruk.

I 1999 fantes det om lag 100 000 landbrukseiendommer der jordbruksarealet var bortleid som tilleggsjord eller var ute av drift. Mange av disse eiendommene hadde fortsatt driftsbygninger som var bygd for jordbruk. Disse bygningene var i bruk i annen næringsvirksomhet eller var ute av bruk. Mye av den ubrukte bygningsmassen er gammel og lite egnet til jordbruksdrift.

Driftsbygningene i landbruken, for eksempel de rødmalte, kombinerte fjøs- og låvebygningene samt stabburene er viktige og godt synlige elementer i jordbrukslandskapet. Vedlikehold av disse bygningene medfører betydelige utgifter for eier/bruker.

I 2005 investerte 6 300 jordbruksbedrifter i driftsbygninger for jordbruk. Samlet investering var 2,45 milliarder kroner, som

Figur 2.4.1. Investering i driftsbygninger for jordbruk. 1988, 1997, 2001 og 2005. Faste 2005-kroner

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

er nesten en fordobling sammenlignet med 2001. 78 prosent av jordbruksbedriftene hadde utgifter til vedlikehold av driftsbygninger. Vedlikeholdsutgiftene utgjorde 1,04 milliarder kroner, som i gjennomsnitt svarer til 26 200 kroner per bedrift med utført vedlikehold i 2005.

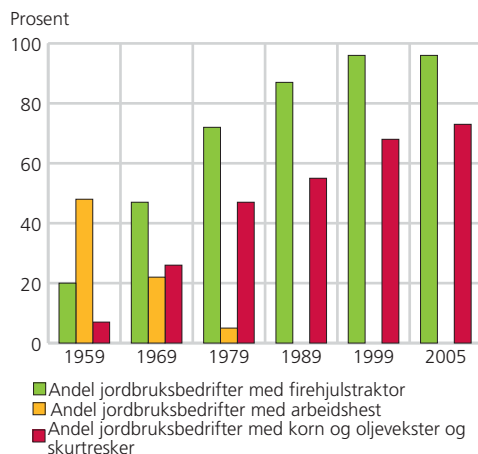
44 100 jordbruksbedrifter hadde husdyr i 2003. Av disse hadde 65 prosent lager for bløtgjødsel, 34 prosent lager for fast gjødsel og 6 prosent lager for land (urin). 16 prosent av bedriftene nyttet innendørs talle/dypstrø eller utendørs talle/utegård. Samme jordbruksbedrift kunne ha mer enn én type lager eller både lager og talle/dypstrø. Gjennomsnittlig lagerkapasitet regnet i måneder med inneføring utgjorde 10-13 måneder. I følge forskrift om husdyrgjødsel skal gjødsellageret ha så stor kapasitet at all gjødsel kan spres i perioden fra våronnstart til 1. september, dog med mulighet til forlengelse. Lagringskapasiteten skal være minimum 8 måneder.

Traktorer og maskiner

I 2005 hadde 50 900 jordbruksbedrifter i alt 114 100 firehjulstraktorer. 96 prosent av jordbruksbedriftene hadde firehjulstraktor, og gjennomsnittlig antall traktorer var 2,2. Gjennomsnittlig jordbruksareal per firehjulstraktor var 91 dekar, mot 64 dekar i 1989 og 110 dekar i 1969. Over tid har andel traktorer med firehjulstrekk økt, og det samme gjelder gjennomsnittlig motorstyrke.

73 prosent av jordbruksbedriftene som dyrket korn og oljevekster til modning i 2005 hadde skurtresker, inkludert deleie i tresker. Andelen deleiere har de senere årene gått litt ned. Trolig skyldes dette at flere går over til å leie inn skurtresker med fører. Gjennomsnittlig korn- og oljevekstareal per skurtresker var 279 dekar i 2005, mot 212 dekar i 1989 og 232 dekar i 1969.

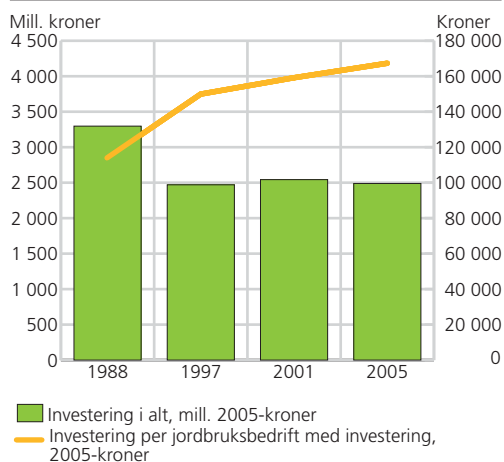
Figur 2.4.2. **Andel jordbruksbedrifter med firehjulstraktor, arbeidshest og skurtresker. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005. Prosent**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

29 prosent av jordbruksbedriftene investerte i nye eller brukte maskiner og redskap for jordbruk i 2005. Samlet investering var 2,49 milliarder kroner, som er en liten nedgang sammenlignet med 2001. Leasing av maskiner gjennom finansieringsselskap er også en del av de totale

Figur 2.4.3. **Investering i maskiner og redskap for jordbruk. 1988, 1997, 2001 og 2005. Faste 2005-kroner**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

maskinkostnadene i jordbruken, og leasing har økt i omfang de siste årene. I 2005 ble det betalt i alt 460 millioner kroner i leasingleie. Det ble inngått nye leasingkontrakter for vel 700 millioner kroner, og det gir et gjennomsnitt på 370 000 kroner for de 1 900 jordbruksbedriftene som tegnet ny kontrakt i 2005.

Vanningsanlegg

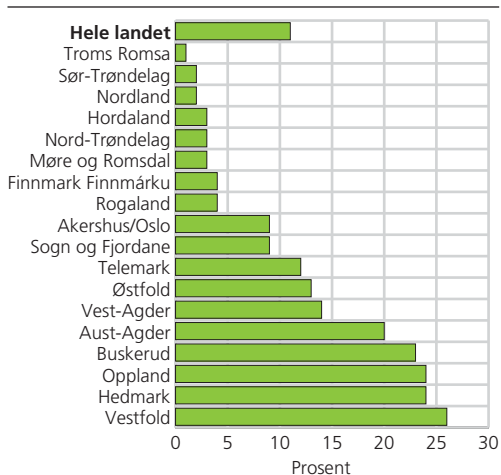
Nedbørmengden i vekstsesongen varierer mye mellom regioner i Norge. Det meste av landet har i normale år nok nedbør til å unngå betydelige tørkeskader, men for eksempel nordre Gudbrandsdalen har så lite nedbør at vanning av jordbruksarealet har vært drevet i generasjoner. Videre forekommer forsommertørke relativt ofte på Østlandet. Ellers er jordtype og vekst som dyrkes, viktig for vannbehovet. Generelt er sandholdig jord mer tørkesvak enn annen jord. Vekster som grønnsaker, poteter og gras trenger mer vann enn korn. For grønnsaker og poteter der kvaliteten på avlingen er avgjørende for det økonomiske resultatet, er det viktig med mulighet for vanning. Fram til begynnelsen av 1990-tallet ga staten tilskudd til bygging av vanningsanlegg.

I 2007 ble det på jordbruksbedriftene registrert 1,176 millioner dekar jordbruksareal som *kunne* vannes med eksisterende anlegg. I 2006 utgjorde jordbruksareal som faktisk *ble* vannet, 564 000 dekar. Bruk av vanningsvogn eller rør/slange med spredere er de dominerende måtene å vanne på. Dryppvanning brukes noe i frukt- og bærproduksjon.

Grøfting av jordbruksareal

Fram til begynnelsen av 1990-tallet ga staten tilskudd til grønfting av jordbruksareal. For eksempel ble det på 1970-tallet i gjennomsnitt per år gitt tilskudd til grønfting av 60 000 dekar. I gjennomsnitt for årene 2002-2005 ble det grønftet 36 000 dekar.

Figur 2.4.4. **Andel jordbruksareal som kan vannes med eksisterende vanningsanlegg, etter fylke. 2007. Prosent**

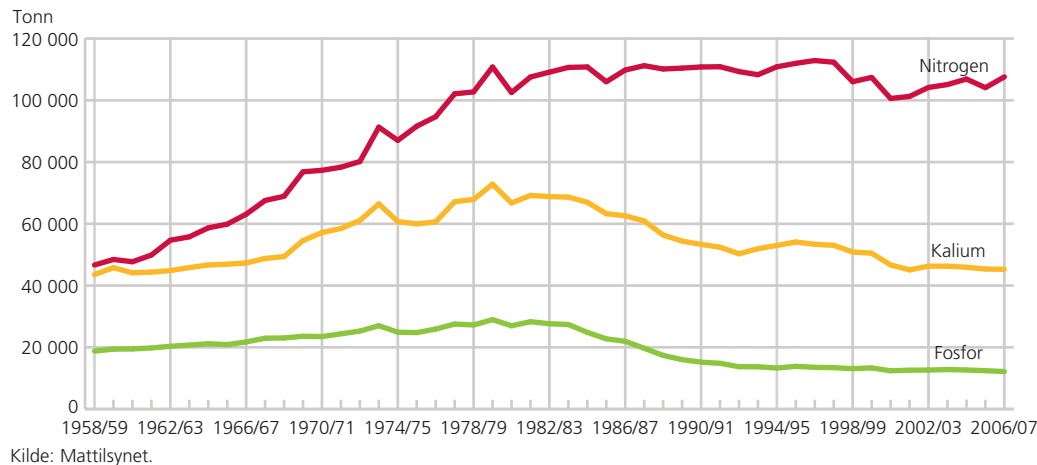
Kjelde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Bruk av handelsgjødsel

Statistikken over omsetning av handelsgjødsel til jord- og skogbruk gjelder salg i perioden 1. juli et år til 30. juni året etter. En antar at mesteparten av gjødsel solgt etter 1. juli brukes i neste års vekstsesong. Salg av gjødsel til skogbruken utgjør en ubetydelig del. Statistikken bygger på rapportering av salg fra grossister og importører, og tar ikke hensyn til eventuell lagring av gjødsel i jordbruksbedriftene. Sett over noen år vil statistikken vise et riktig bilde av utviklingen i forbruket av handelsgjødsel i jordbruken.

Salget av nitrogengjødsel, regnet i verdstoff (N), ble mer enn fordoblet fra slutten av 1950-tallet til begynnelsen av 1980-tallet. Salget var deretter nokså stabilt fram til 1997/1998. Senere har salget falt litt. I gjennomsnitt per dekar jordbruksareal i drift utgjorde solgt nitrogengjødsel 10,4 kilo i 2007. Salget av fosforgjødsel, regnet i verdstoff (P), økte sakte fra slutten av 1950-tallet til slutten av 1970-tallet. Fra begynnelsen av 1980-tallet falt salget markert i løpet av en tiårsperiode.

Figur 2.4.5. Omsetning av nitrogen, fosfor og kalium i handelsgjødsel. 1958/1959-2006/2007. Tonn verdistoff

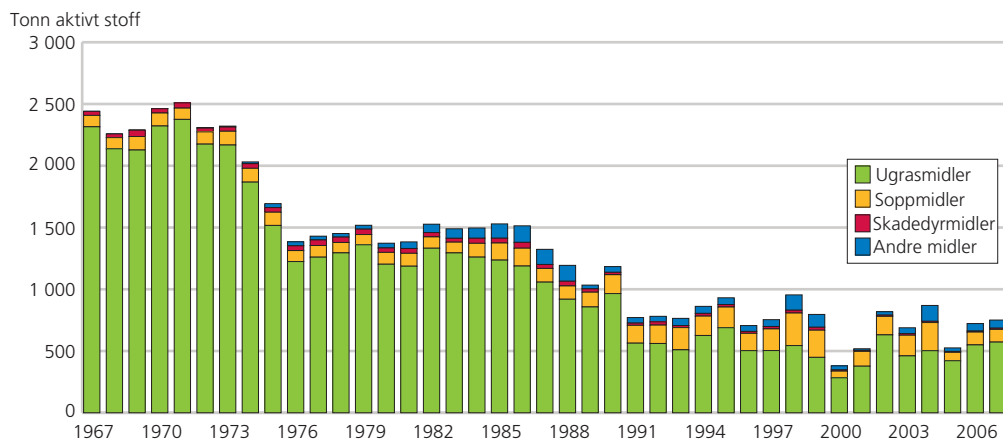
I gjennomsnitt per dekar jordbruksareal i drift er solgt mengde redusert fra 3,0 kilo i 1982 til 1,2 kilo i 2007.

Omsatt vare av handelsgjødsel var i alt 514 500 tonn i 2006/2007, av dette utgjorde allsidige gjødselslag (NPK-gjødsel) 85 prosent. I årene 1988-1999 var handelsgjødsel ilagt en egen miljøavgift. Fra og med 1998 er det obligatorisk med gjød-

selplan for alle som søker produksjonstilskudd i jordbruket.

Omsetningen av jordbrukskalk var 192 000 tonn i 2006. De senere årene har salget av kalk til jordbruket avtatt, og sammenlignet med gjennomsnittet for årene 1988-1995 er salget i 2006 mer enn halvert. I forhold til det antatte behovet for vedlikeholdskalking av jordbruksarealet er den tilførte mengden nå for liten.

Figur 2.4.6. Omsetning av plantevernmidler¹. 1967-2007. Tonn aktivt stoff

Bruk av plantevernmidler

Statistikken over omsetning av plantevernmidler gjelder salg fra importør til distributør/forhandler. De siste årene har statistikken vært preget av endringer av avgiftssystemet og økning av avgiftene, noe som har ført til varierende grad av hamstring. Statistikken viser derfor ikke det faktiske årlige salget til sluttbrukerne. Plantevernmidler brukt utenom jordbruket inngår; for eksempel brukes det midler i småhager, på golfbaner og i grøntanlegg, langs jernbane og i skogbruket. Den store nedgangen i omsetningen av ugrasmidler fra 1970-tallet og til i dag skyldes i stor grad overgang fra preparater som krever store doser, til lavdosemidler innenfor korndyrkinga.

SSB har gjennomført undersøkelser om den faktiske bruken av plantevernmidler i jordbruket for årene 2001, 2003 og 2005. Undersøkelsene omfattet om lag 97 prosent av det totale jordbruksarealet i drift. Midler brukt til beising av såfrø eller påført planter før utplantning inngikk ikke i undersøkelsene, heller ikke plantevern i veksthus. Bruken av plantevernmidler kan

varierte betydelig fra et år til et annet på grunn av værforholdene.

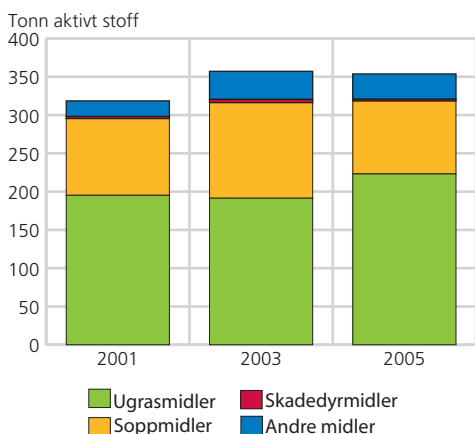
Kraftfôr

Salget av kraftfôr har økt fra i underkant av 0,7 millioner tonn rundt 1960 til vel 1,7 millioner tonn i 2006 og 2007. De siste ti årene har det bare vært små endringer i totalsalget, mens fordelingen etter type kraftfôr har endret seg en del. Det har vært nedgang i salget av kraftfôr til drøvtyggere. Dette skyldes trolig nedgangen i melkeproduksjonen. I samme periode har det vært økning i produksjonen av svine- og fjørfekjøtt, noe som forklarer det økte salget av kraftfôr til svin og fjørfe.

Energi

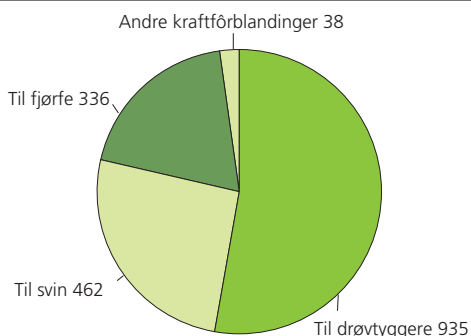
Forbruket av energi i jordbruket omfatter i første rekke diesel til traktorer og andre maskiner, elektrisk kraft til lys, drift av maskiner/redskap og oppvarming samt fyringsolje til oppvarming og tørking. Bioråstoff er på vei inn som energikilde til oppvarming og tørking. Til oppvarming av veksthus brukes dessuten noe naturgass og propangass.

Figur 2.4.7. Forbruk av plantevernmidler i jordbruket. 2001, 2003 og 2005. Tonn aktivt stoff

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4.8. Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister, etter type fôr. 2007. 1 000 tonn

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 2.4.1. Forbruk av elektrisk energi og diesel i jordbruget¹. 2001 og 2005

	Elektrisk energi	Forbruk per jordbruks- bedrift med forbruk	Diesel	Forbruk per jordbruks- bedrift med forbruk
	1 000 kWh		1 000 liter	Liter
2001	1 222 213	22	128 812	2 261
2005	1 111 209	24	131 659	2 727

¹ Forbruk i veksthus er ikke inkludert.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.2. Jordbruksbedrifter med driftsbygning, antall driftsbygninger og grunnflate av driftsbygningene, etter fylke. 1999

	Jordbruksbedrifter med drifts- bygning		Drifts- bygninger		Grunnflate av driftsbygningene	
	I alt	Av disse med driftsbygning der hele eller en stor del av bygningen ikke er i bruk	I alt	Av disse bygninger der hele eller store deler av bygningene ikke er i bruk	I alt	Av dette bygninger der hele eller en stor del av bygningene ikke er i bruk
I alt	69 576	8 502	131 318	10 136	28 905	1 362
					* 1 000 m ²	
Østfold	3 545	610	8 312	785	2 166	127
Akershus og Oslo	3 394	654	6 941	799	1 947	140
Hedmark	5 824	864	11 992	1 103	2 921	155
Oppland	6 943	1 003	13 986	1 321	2 987	166
Buskerud	3 765	585	7 006	705	1 588	92
Vestfold	2 422	299	4 901	339	1 258	50
Telemark	2 568	381	4 322	448	867	52
Aust-Agder	1 235	165	2 146	184	410	21
Vest-Agder	1 973	196	3 351	214	578	23
Rogaland	6 112	621	12 285	708	2 698	91
Hordaland	5 509	441	9 217	508	1 385	46
Sogn og Fjordane	5 239	519	8 607	585	1 542	60
Møre og Romsdal	4 954	420	8 445	464	1 737	56
Sør-Trøndelag	4 726	608	9 003	713	2 153	101
Nord-Trøndelag	4 947	641	9 839	714	2 562	121
Nordland	3 774	308	6 854	344	1 334	39
Troms Romsa	2 020	137	3 143	148	587	16
Finnmark Finnmarku	626	50	968	54	185	5

Kilde: Jordbruksstilling 1999, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.3. Firehjulstraktorer og skurtreskere, etter fylke og jordbruksareal i drift¹. 2005

	Jordbruks- bedrifter i alt	Jordbruks- bedrifter med firehjulstraktor	Tallet på fire- hjulstraktorer	Jordbruksbe- drifter med skurtresker	Tallet på skur- treskere
I alt	53 003	50 918	114 110	12 251	11 877
Østfold	2 773	2 692	6 905	1 975	1 953
Akershus og Oslo	2 734	2 673	6 441	1 779	1 700
Hedmark	4 330	4 200	10 284	1 848	1 828
Oppland	5 681	5 381	12 793	1 364	1 331
Buskerud	2 822	2 777	6 286	1 109	1 088
Vestfold	1 882	1 855	4 433	1 099	1 030
Telemark	1 796	1 757	3 385	464	434
Aust-Agder	801	775	1 569	65	69
Vest-Agder	1 297	1 255	2 545	49	47
Rogaland	5 345	4 974	11 024	130	142
Hordaland	3 776	3 623	6 143	8	8
Sogn og Fjordane	3 865	3 723	7 011	16	23
Møre og Romsdal	3 596	3 473	7 453	188	179
Sør-Trøndelag	3 658	3 537	8 538	801	751
Nord-Trøndelag	3 996	3 806	9 177	1 283	1 236
Nordland	2 837	2 676	6 436	57	48
Troms Romsa	1 384	1 344	2 859	:	:
Finnmark Finnmarku	430	397	828	:	:
Jordbruksareal i drift					
- 49 dekar	6 411	5 188	7 958	356	318
50- 99 "	10 141	9 885	17 942	1 338	1 225
100-199 "	16 764	16 606	35 428	3 540	3 443
200-299 "	10 186	10 031	25 076	2 472	2 399
300-499 "	6 817	6 642	18 873	2 754	2 676
500- "	2 684	2 566	8 833	1 791	1 816

¹ Samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift er medregnet.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4.4. **Omsetning av handelsgjødsel. 1958/59, 1968/69, 1978/79, 1988/89 og 1998/99-2006/07. Tonn verdstoff**

	I alt	Nitrogen (N)	Fosfor (P)	Kalium (K)
1958/59	108 958	46 654	18 754	43 550
1968/69	141 328	68 908	23 027	49 393
1978/79	197 836	102 715	27 233	67 888
1988/89	183 867	110 138	17 376	56 353
1998/99	169 971	106 017	13 092	50 862
1999/00	171 215	107 410	13 325	50 480
2000/01	159 674	100 592	12 399	46 683
2001/02	158 926	101 258	12 593	45 075
2002/03	163 078	104 162	12 643	46 273
2003/04	164 163	105 096	12 786	46 281
2004/05	165 468	106 882	12 660	45 926
2005/06	161 878	104 088	12 431	45 359
2006/07	164 996	107 588	12 155	45 253

Kilde: Mattilsynet.

Tabell 2.4.5. **Omsetning av plantevernmidler. 1969, 1979, 1989 og 1999-2007. Tonn aktivt stoff**

	I alt	Soppmidler	Skadedyrmidler	Ugrasmidler	Andre midler, inkludert tilsetningsstoffer
1969	2 288,8	109,2	51,1	2 127,6	0,9
1979	1 518,0	82,8	43,8	1 360,3	31,2
1989	1 033,8	119,3	27,5	856,9	30,1
1999	796,3	219,9	23,8	448,7	103,9
2000	380,2	53,8	10,0	283,4	33,0
2001	518,7	119,9	8,5	377,2	13,1
2002	818,5	149,6	10,1	630,9	27,9
2003	688,5	167,1	13,6	460,8	47,0
2004	869,0	227,7	10,1	502,8	128,4
2005	525,5	67,7	7,6	421,5	28,7
2006	722,4	103,7	8,3	549,7	60,7
2007	750,7	102,7	9,9	572,4	65,8

Kilde: Mattilsynet.

Tabell 2.4.6. **Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister. 1998-2007. Tonn**

	I alt	Til drøvtyggere	Til svin	Til fjørfe	Andre kraftfôrblandinger ¹
1998	1 710 625	1 016 719	427 013	229 961	36 932
1999	1 689 865	1 000 557	414 079	246 730	28 499
2000	1 589 793	915 862	386 104	259 740	28 087
2001	1 624 026	915 315	421 265	256 953	30 493
2002	1 639 009	909 470	428 305	264 126	37 108
2003	1 668 460	918 684	439 430	279 002	31 344
2004	1 685 892	913 470	449 770	290 217	32 435
2005	1 683 757	909 964	446 777	293 178	33 838
2006	1 702 780	907 249	448 249	310 592	36 690
2007	1 771 842	935 070	462 372	336 266	38 134

¹ Fiskefôrblandinger er ikke medregnet.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

2.5. Sysselsetting

- Sysselsettingen i jordbruket utgjorde i 2007 om lag 2 prosent av den totale sysselsettingen i Norge.
- I 2007 utgjorde arbeidsinnsatsen i jordbruket 61 000 årsverk à 1 845 timer.
- Gjennomsnittlig arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift var 1,2 årsverk.
- Jordbruksbedrifter med husdyrproduksjon sto for 74 prosent av den totale arbeidsinnsatsen. Av husdyrproduksjonene er melkeproduksjon den klart viktigste.
- I 2007 ble 70 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket utført av bruker og ektefelle/samboer, 10 prosent av familiemedlemmer og 20 prosent av annen fast og tilfeldig hjelp.
- I 2007 ble tre fjerdedeler av arbeidsinnsatsen utført av menn og en fjerdedel av kvinner.

Andel sysselsatte i jordbruket

Jordbrukets andel av den totale sysselsettingen har minket i hele perioden 1959-2007. Ifølge nasjonalregnskapet utgjorde sysselsettingen i næringen jordbruk, jakt og viltstell 2,2 prosent av sysselsettingen i 2007, mot 17,2 prosent i 1959. Næringen jordbruk, jakt og viltstell omfatter noen få bedrifter som ikke inngår i jordbruksstati-

stikken. Det absolutte antall personer som er sysselsatt i jordbruket, har også gått ned i hele perioden, unntatt årene 1976-1980 da antallet var stabilt. I denne perioden ble inntektene i jordbruket trappet opp, og optimismen i næringen var stor.

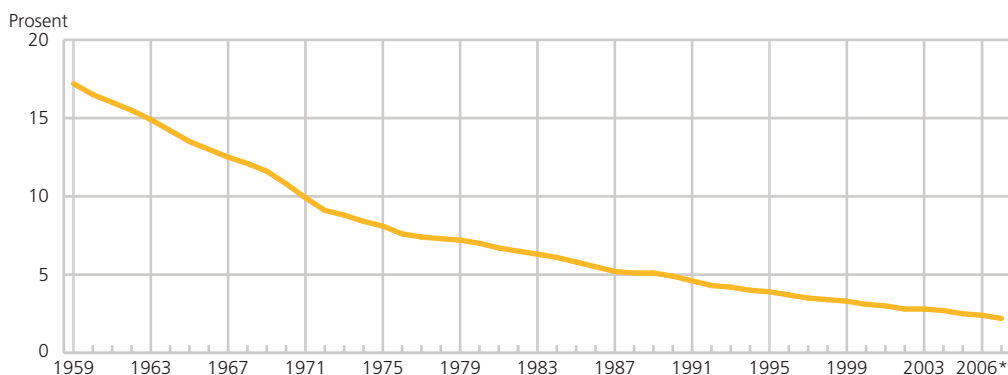
Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedriftene

SSB gjennomfører regelmessig undersøkelser av arbeidsinnsatsen som er utført i jordbruksbedriftene. Arbeidsinnsatsen spesifiseres etter om den gjelder jordbruk eller annen næring drevet med utgangspunkt i jordbruksbedriftens ressurser. Tidligere var annen næring avgrenset til skogbruk og utmarksnæringer. Fra og med 1999 inngår alle næringer basert på jordbruksbedriftens arealer, bygninger eller maskiner.

Arbeidsinnsatsen i jordbruket

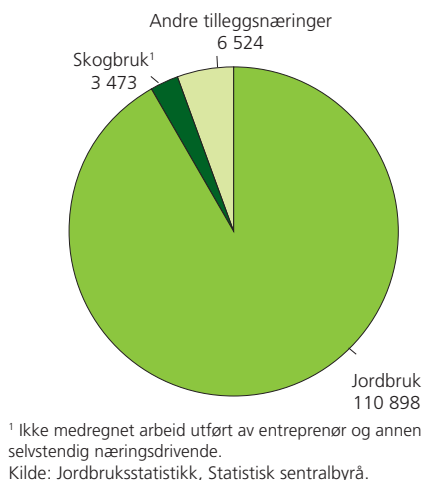
SSBs statistikk danner grunnlag for en tidsserie med årlige tall for total arbeidsinnsats i jordbruket, målt i timer eller årsverk, beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket. Antall timer per årsverk i jordbruket er over tid redusert i takt med timer per årsverk i arbeidslivet for øvrig. Fra og med 2002 tilsvarer ett årsverk 1 845 timer. Budsjettnemnda for jordbruket gjør et tillegg for arbeidsinnsatsen i pelsdyrhold da denne fra og med 1998/99 ikke

Figur 2.5.1. Andel sysselsatte i jordbruket av total sysselsetting. 1959-2007*. Prosent

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5.2. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring, 2006/07*. 1 000 timer**

inngår i SSBs undersøkelser. Det totale antallet årsverk som budsjettnemnda kommer fram til, er grunnlag i de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten på den ene siden og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag på den andre siden.

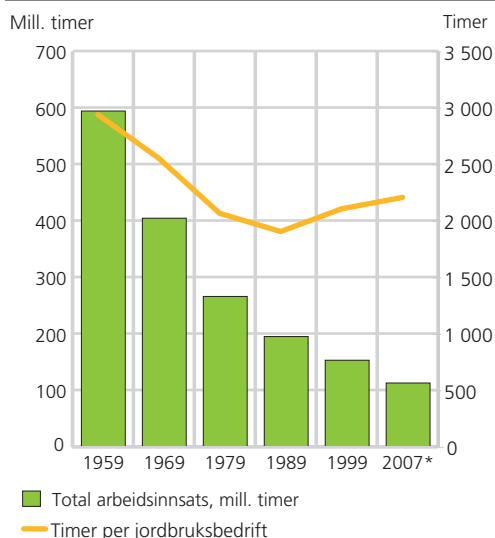
Fra 1959 til 2007 er arbeidsinnsatsen i jordbruket redusert med 80 prosent, til 112,6 millioner timer, eller 61 000 årsverk à 1 845 timer. I mesteparten av denne perioden har det vært lav arbeidsledighet, og arbeidskraft fra jordbruket har i betydelig grad gått over til andre næringer. Eldre jordbrukere har gått over på pensjon eller trygd. Plante- og husdyrproduksjonen økte fram til rundt 1990, senere har produksjonen vært stabil. Dermed har arbeidsproduktiviteten over tid økt kraftig.

I 2007 var gjennomsnittlig arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift 2 262 timer, eller 1,2 årsverk. Flere forhold påvirker arbeidsinnsatsen i den enkelte jordbruksbedrift. Nye og mer effektive maskiner og redskaper og økende spesialisering av produksjonen har redusert

arbeidsinnsatsen per produsert enhet av en vare. Samtidig har jordbruksbedriftene i gjennomsnitt blitt større ved at de små bedriftene har lagt ned produksjonen. Mange av de gjenværende bedriftene har dessuten utvidet produksjonen. Dette trekker i retning av en ytterligere reduksjon av arbeidsinnsatsen per produsert enhet (utnyttelse av stordriftsfordeler).

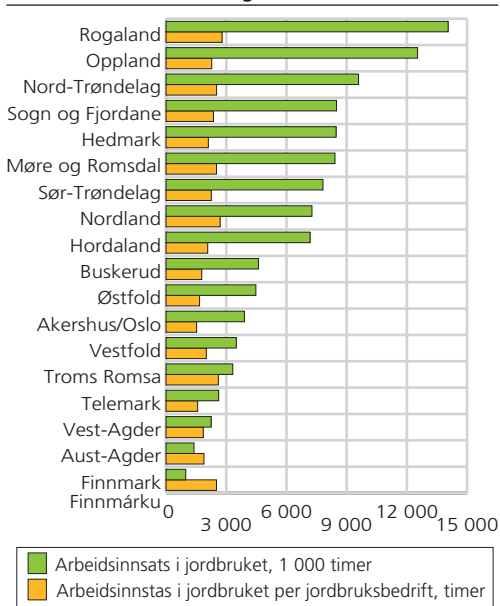
De siste årene har bruken av utenlandsk arbeidskraft i jordbruket økt. Utenlandsk arbeidskraft kom først til jordbruksbedrifter med produksjon av hagebruksvekster, og typiske arbeidsoppgaver er plukking av jordbær og annet innhøstingsarbeid. Ifølge SSBs statistikk over sysselsatte på korttidsopphold i Norge, var det i 4. kvartal 2007 om lag 2 500 ikke-bosatte lønnstakere i næringene jordbruk, skogbruk og fiske. De fleste av disse var fra de nye EU-landene i Øst-Europa. I jordbruket er bruken av utenlandsk sesongarbeidskraft trolig

Figur 2.5.3. **Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*. Millioner timer og timer**

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

Figur 2.5.4. Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift, etter fylke. 2006/07*. 1 000 timer og timer

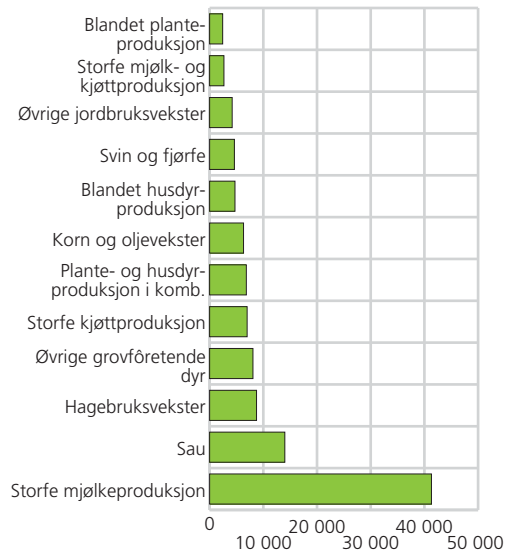
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

større i vekstsesongen enn i 4. kvartal, men SSB har ikke statistikk for 2-3 kvartal.

Den totale arbeidsinnsatsen i jordbruket fordelt etter fylke avspeiler de naturgitte forholdene for jordbruksdrift og den regionale produksjonsfordelingen styrt av landbrukspolitikken («kanaliseringspolitikken»). Fylkene med størst gjennomsnittlig arbeidsinnsats per jordbruksbedrift domineres av husdyrhold.

I 2007 sto jordbruksbedrifter med husdyrproduksjon for 74 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket. Melkeproduksjon på storfe var den viktigste driftsformen og utgjorde 37 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket. Arbeidsinnsatsen i jordbruksbedrifter med planteproduksjon utgjorde i underkant av 20 prosent av totalen. Innenfor planteproduksjon ble det utført mest arbeid i jordbruksbedrifter som hadde driftsformen hagebruk. Arbeidsinn-

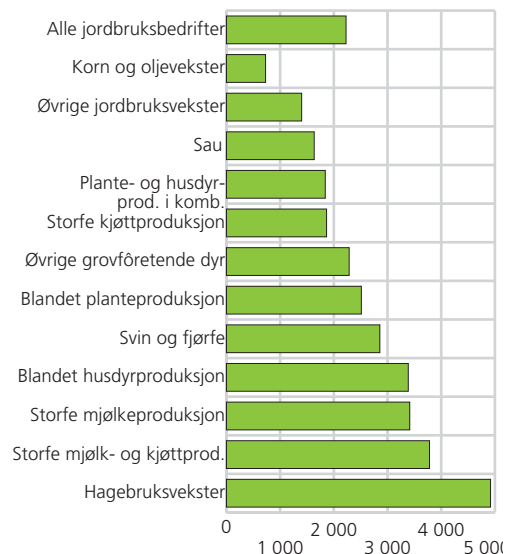
Figur 2.5.5. Arbeidsinnsats i jordbruket, etter driftsform. 2006/07*. 1 000 timer

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

satsen i jordbruksbedrifter med plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon utgjorde 6 prosent.

Figur 2.5.6. Arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift, etter driftsform. 2006/07*. Timer

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

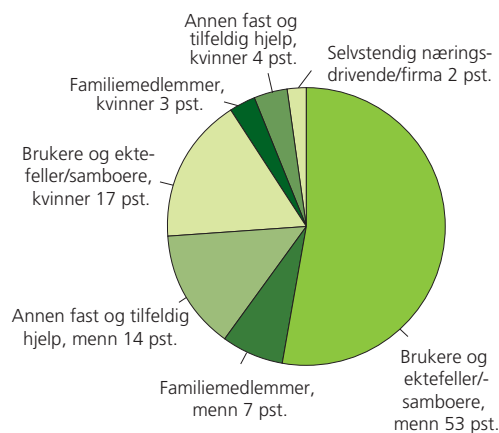
Jordbruksbedrifter med hagebruk hadde i gjennomsnitt størst arbeidsinnsats i 2007 med 4 900 timer, som svarer til 2,7 årsverk à 1 845 timer. I jordbruksbedrifter med driftsformen melkeproduksjon på storfe var gjennomsnittlig arbeidsinnsats 3 400 timer (1,9 årsverk). Jordbruksbedrifter med driftsformene sauehold og kornproduksjon, som antallsmessig var mange, hadde respektive 1 635 timer (0,9 årsverk) og 729 timer (0,4 årsverk) i gjennomsnittlig arbeidsinnsats.

Arbeidskraften i jordbruget blir tradisjonelt inndelt i tre kategorier: bruker og ektefelle/samboer, familiemedlemmer og annen fast eller tilfeldig hjelp. I løpet av det siste tiåret har bruk av innleid selvstendig næringsdrivende/firma til ulike arbeidsoppgaver fått et visst omfang og ble fra og med 1998/99 registrert som egen kategori.

De fleste norske jordbruksbedrifter har hatt og har fremdeles en produksjon som ikke er større enn at det meste av arbeidet utføres av bruker, ektefelle/samboer og familiemedlemmer. I perioden 1969 til 2007 har andel av arbeidsinnsatsen utført av disse variert mellom 80 og 95 prosent. Andelen steg noe på 1960- og 1970-tallet. Dette kan henge sammen med innføring av mer effektive maskiner og redskap samt store investeringer i driftsbygninger på slutten av 1970-tallet. Fra slutten av 1990-tallet har andel fast og tilfeldig hjelp økt. Årsaker kan være økt bruk av innleid selvstendig næringsdrivende/firma, større andel bedrifter organisert som ansvarlig selskap og lignende samt større produksjon per jordbruksbedrift.

I 1969 ble om lag to tredjedeler av arbeidsinnsatsen i jordbruget utført av menn og en tredjedel av kvinner. Senere har andelen utført av menn steget til nesten tre fjerdedeler. I 2007 ble dessuten 2 prosent

Figur 2.5.7. **Arbeidsinnsats i jordbruget, etter type arbeidskraft og kjønn. 2006/07*. Prosent**

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

av arbeidet utført av selvstendig næringsdrivende/firma.

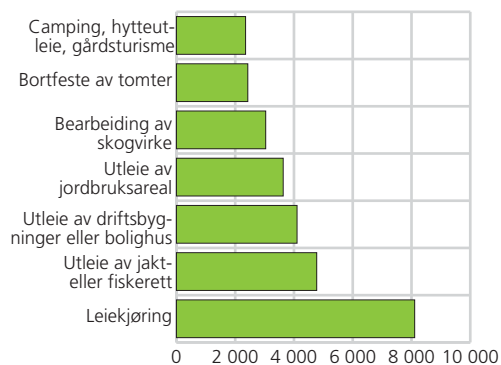
Tilleggsnæringer i jordbruksbedriftene

I den senere tid har det blitt større oppmerksomhet omkring næringsaktivitet som drives i tillegg til tradisjonelt jord- og skogbruk i jordbruksbedriftene. Eksempler på tilleggsnæringer er: leiekjøring med traktor, lokal foredling av mat, «grønn omsorg», produksjon av ved og utleie av jakt- og fiskerett. Tilleggsnæringsene skaper inntekter og nye arbeidsplasser til erstatning for de som forsvinner i tradisjonelt jord- og skogbruk. I 2007 drev 40 prosent av jordbruksbedriftene én eller flere tilleggsnæringer utenom tradisjonelt skogbruk. Arbeidsinnsatsen i tilleggsnæringsene utgjorde i alt 6,5 millioner timer, noe som gir et gjennomsnitt på om lag 325 timer per bedrift. Flere av aktivitetene som her inngår som tilleggsnærings, medfører vanligvis liten arbeidsinnsats, og inntektene er mer å regne for kapitalinntekter. Eksempler på dette er utleie av jakt- og fiskerett, utleie av bolighus og bortfeste av tomter.

Landbruksvikarer

Ordningen med kommunalt ansatt landbruksvikar ble opprettet på forsøksbasis i 1969. Staten gir tilskudd til kommuner som ansetter landbruksvikar. Ordningen skal bedre husdyr- og planteprodusenters tilgang til avløser, først og fremst i akutte situasjoner.

Figur 2.5.8. Antall jordbruksbedrifter¹ med de mest vanlige tilleggsnæringene. 2007*

¹ En jordbruksbedrift kan drive mer enn en tilleggsnæring.
Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.5.1. Tilleggsnæring – avgrensning

Med tilleggsnæring menes næringsaktivitet (vanligvis utenom skogbruk) som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger og/eller maskiner. Aktiviteten skal gi inntekt eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familie. Tilleggsnæringen kan være større, regnet i omsetning eller arbeidsinnsats, enn jordbruksaktiviteten.

Det er ikke klare grenser mellom tilleggsnæring og «annen næring» som blir drevet av brukeren. Eksempler på gråsoner er driftsbygninger i jordbruket som bygges helt om til annen aktivitet, og maskiner som hovedsakelig brukes til annen aktivitet enn jordbruk.

I NILFs driftsgranskninger i jord- og skogbruk regnes ikke bortleie av jordbruksareal til jordbruk og utleie av maskiner i mindre målestokk som tilleggsnæring, men som en del av jordbruket.

Eurostat har en strengere definisjon av tilleggsnæring: Tilleggsnæringen skal gi en viss sysselsetting. Aktiviteter som i hovedsak er kapitalinntekt, som for eksempel utleie av jakt- og fiskerett, bortleie av jordbruksareal, bortfeste av tomter og lignende regnes ikke som tilleggsnæring.

Tabell 2.5.1. Landbruksvikarvirksomhet. 1969, 1974, 1979, 1989, 1999 og 2006

År	Kommuner med landbruksvikar	Landbruksvikarer i arbeid	Jordbruksbedrifter som nyttet landbruksvikar
1969	141	149	4 691
1974	340	436	11 894
1979	324	384	9 519
1989	344	446	7 956
1999 ¹	284	396	5 655
2006	151	187	2 195

¹ Ordningen ble endret.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 2.5.2. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene¹. 1958/59-2006/07*. Millioner timeverk²**

	Arbeids- innsats i alt	Arbeids- innsats utført av selv- stendig nærings- drivende/ firma	Arbeidsinnsats utført av menn				Arbeidsinnsats utført av kvinner			
			I alt	Brukere og ekte- maker/ sam- boere	Arbeidshjelp		I alt	Brukere og ekte- maker/ sam- boere	Arbeidshjelp	
					Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp			Familie- med- lemmer	Annen fast og til- feldig hjelp
1958/59 ³	876	..	415	277	88	51	461	358	81	22
1961/62 ³	823	..	381	255	85	41	442	356	69	16
1965/66 ³	711	..	330	235	65	31	381	320	50	11
1968/69 ⁴	403	..	280	212	68		123	101		22
1971/72 ⁴	320	..	235	182	52		85	70		15
1975/76 ⁴	283	..	207	164	28	14	76	64	9	4
1979/80 ⁴	262	..	194	151	27	16	68	56	8	4
1982/83 ⁴	245	..	184	143	26	15	61	49	8	4
1985/86 ⁴	230	..	171	129	26	16	59	45	8	6
1989/90 ⁴	195	..	147	114	19	14	48	37	7	4
1992/93 ⁴	181	..	138	106	17	14	43	32	6	4
1994/95 ⁴	179	..	136	104	17	15	43	33	6	4
1996/97 ⁴	169	..	128	100	15	13	41	32	5	4
1998/99 ^{4,5}	166	2	124	96	14	14	40	30	5	5
2002/03 ^{4,5}	142	2	106	79	11	16	34	24	4	6
2004/05 ^{4,5}	130	3	97	72	10	15	31	22	4	5
2006/07* ^{4,5}	121	2	90	65	9	16	29	21	3	5

¹ Gjelder bedrifter med minst 5 dekar jordbruksareal i drift til og med 1996/97. Fra og med 1998/99 er samdrifter osv. med mindre enn 5 dekar jordbruksareal i drift medregnet. Arbeid i skogbruk og utmarksnæringer er medregnet.

² For årene 1928/29-1971/72 er tallene på timeverk regnet om fra dagsverk etter tallet på timeverk per dagsverk i 1975/76.

³ Medregnet husarbeid.

⁴ Ikke medregnet husarbeid.

⁵ Medregnet arbeid utført i tilleggsnæringer i jordbruksbedriften og arbeid utført i jord- og hagebruk i jordbruksbedriften av selvstendig næringsdrivende eller firma.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.3. **Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring og type arbeidskraft, etter fylke og driftsform. 1 000 timeverk**

	Arbeidsinnsats i alt	I jord- og hagebruk					I skogbruk ¹	I tilleggsnæringer
		I alt	Utført av brukere og ektemaker/samboere	Utført av familie-medlemmer	Utført av anna fast og tilfeldig hjelp	Utført av innleide selvstendig næringsdrivende/firma		
1998/99	165 613	151 442	115 072	16 773	17 135	2 463	6 003	8 168
2002/03	142 627	131 667	94 786	14 357	20 408	2 117	4 481	6 477
2004/05	130 389	119 744	85 404	12 516	19 151	2 673	3 837	6 808
2006/07*	120 895	110 898	77 421	10 748	20 434	2 295	3 473	6 524
2006/2007*								
Østfold	5 060	4 477	2 967	393	1 040	77	264	319
Akershus/Oslo	4 572	3 905	2 650	378	770	107	163	505
Hedmark	9 400	8 474	5 676	820	1 721	258	382	544
Oppland	13 433	12 534	8 379	1 170	2 682	303	329	570
Buskerud	5 361	4 601	3 137	350	1 032	82	242	518
Vestfold	3 925	3 502	2 025	234	1 161	82	201	222
Telemark	3 044	2 623	1 994	181	400	48	157	264
Aust-Agder	1 576	1 394	876	115	380	24	88	94
Vest-Agder	2 526	2 249	1 688	150	380	31	106	171
Rogaland	14 789	14 056	9 480	1 526	2 703	347	171	562
Hordaland	7 783	7 177	5 358	842	823	154	200	405
Sogn og Fjordane	9 132	8 495	6 249	976	1 145	126	213	424
Møre og Romsdal	8 987	8 418	6 041	966	1 256	156	172	398
Sør-Trøndelag	8 633	7 821	5 629	761	1 312	119	261	551
Nord-Trøndelag	10 371	9 592	6 545	849	2 004	195	323	456
Nordland	7 738	7 271	5 371	589	1 166	144	123	345
Troms Romsa	3 518	3 325	2 611	350	328	35	77	116
Finnmark Finnmarku	1 048	983	746	98	132	6	2	63
Driftsform								
Korn og oljevekster	7 975	6 315	5 225	542	327	221	758	902
Øvrige jordbruksvekster	5 182	4 202	3 022	375	680	126	250	730
Hagebruksvekster	9 079	8 736	2 983	564	5 089	100	90	254
Storfe mjølkeproduksjon	43 203	41 314	27 890	3 926	8 846	651	819	1 071
Storfe kjøttproduksjon	7 815	6 988	5 617	680	500	192	289	538
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	2 811	2 666	1 781	344	492	49	55	90
Sau	15 309	14 006	11 622	1 591	546	248	482	821
Øvrige grovføretende dyr	8 933	8 069	6 324	877	694	174	210	654
Svin og fjørfe	4 916	4 611	3 260	405	766	180	93	212
Blandet planteproduksjon	2 708	2 430	1 312	223	842	53	70	209
Blandet husdyrproduksjon	5 046	4 722	3 314	531	759	117	69	255
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	7 917	6 840	5 071	689	895	184	288	789

¹Ikke medregnet arbeid utført av innleide selvstendig næringsdrivende/firma.

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.4. **Jordbruksbedrifter, etter årsverk i jordbruken, etter fylke, driftsform og brukers kjønn. 2006/2007***

	Jordbruks- bedrifter i alt	Årsverk					
		-0,4	0,5-0,9	1,0-1,4	1,5-1,9	2,0-2,4	2,5-
I alt	49 775	13 742	10 393	9 957	7 657	4 331	3 695
Østfold	2 680	1 382	498	362	144	120	174
Akershus/Oslo	2 563	1 307	556	293	163	111	134
Hedmark	4 020	1 388	671	801	514	342	304
Oppland	5 500	1 286	1 229	1 272	950	404	359
Buskerud	2 586	1 104	589	371	253	142	127
Vestfold	1 744	787	377	201	138	91	150
Telemark	1 663	756	352	287	117	81	70
Aust-Agder	735	289	172	109	92	30	43
Vest-Agder	1 211	432	275	261	138	51	54
Rogaland	5 037	734	1 103	985	940	659	615
Hordaland	3 454	843	946	747	473	258	186
Sogn og Fjordane	3 592	544	894	852	739	383	180
Møre og Romsdal	3 351	467	681	964	657	320	263
Sør-Trøndelag	3 467	971	580	655	612	425	224
Nord-Trøndelag	3 813	852	640	737	829	399	356
Nordland	2 693	334	548	624	569	308	309
Troms Romsa	1 275	172	234	355	253	148	113
Finnmark Finnmarku	392	95	47	80	77	58	36
Driftsform							
Korn og oljevekster	8 659	6 354	1 615	512	117	43	18
Øvrige jordbruksvekster	3 000	1 511	665	433	224	82	85
Hagebruksvekster	1 776	231	282	252	273	134	603
Storfe mjølkeproduksjon	12 103	56	607	3 087	4 355	2 498	1 501
Storfe kjøttproduksjon	3 746	729	1 379	1 021	401	144	72
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	705	-	47	121	209	175	153
Sau	8 566	2 238	3 253	2 151	611	215	97
Øvrige grovføretende dyr	3 529	776	862	777	492	341	281
Svin og fjørfe	1 614	155	338	419	291	191	220
Blandet planteproduksjon	967	337	186	167	72	65	140
Blandet husdyrproduksjon	1 394	113	201	271	266	228	314
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	3 716	1 243	958	745	345	213	212
Brukers kjønn							
Mann	40 846	11 847	8 637	7 913	6 147	3 468	2 834
Kvinne	6 387	1 772	1 575	1 364	869	456	352
Upersonlig bruker	2 542	123	181	680	642	407	509

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.5. **Jordbruksbedrifter med personlig bruker, etter brukers arbeidstimer i jordbruksbedriften, etter fylke, driftsform og brukers kjønn. 2006/2007***

	Jordbruksbedrifter med personlig bruker	Timeverk i jordbruksbedriften				
		0-99	100- 499	500- 999	1 000- 1 499	1 500-
I alt	47 233	1 669	9 337	9 328	6 911	19 988
Østfold	2 616	131	962	598	265	661
Akershus/Oslo	2 501	167	906	555	323	550
Hedmark	3 884	253	965	582	508	1 575
Oppland	5 061	231	867	947	783	2 234
Buskerud	2 520	181	674	587	389	689
Vestfold	1 693	117	599	275	235	468
Telemark	1 618	87	530	328	219	453
Aust-Agder	701	40	197	174	81	209
Vest-Agder	1 159	53	224	290	197	395
Rogaland	4 670	77	501	880	814	2 398
Hordaland	3 327	20	519	847	680	1 260
Sogn og Fjordane	3 434	50	362	786	527	1 708
Møre og Romsdal	3 143	26	282	782	529	1 525
Sør-Trøndelag	3 274	72	685	580	427	1 509
Nord-Trøndelag	3 503	107	612	514	425	1 845
Nordland	2 530	15	302	421	282	1 509
Troms Romsa	1 226	22	94	127	219	764
Finmark Finnmarku	374	20	56	53	8	236
Driftsform						
Korn og oljevekster	8 586	945	4 346	1 899	761	635
Øvrige jordbruksvekster	2 978	184	1 039	655	428	672
Hagebruksvekster	1 589	12	243	316	239	779
Storfe mjølkeproduksjon	10 255	11	169	391	921	8 763
Storfe kjøttproduksjon	3 694	39	351	1 040	956	1 309
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	647	-	21	20	59	548
Sau	8 478	156	1 263	2 892	1 844	2 322
Øvrige grovføretende dyr	3 476	66	522	743	573	1 573
Svin og fjørfe	1 559	18	117	266	233	925
Blandet planteproduksjon	951	25	281	162	152	331
Blandet husdyrproduksjon	1 362	8	100	169	231	854
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	3 658	206	885	776	514	1 277
Brukers kjønn						
Mann	40 846	915	7 913	8 034	5 836	18 149
Kvinne	6 387	754	1 424	1 294	1 075	1 839

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5.6. Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer, etter fylke. 2007

	Jordbruks- bedrifter i alt	Jord- bruks- bedrifter med tilleggs- næring	Leie- kjøring	Utleie av jakt- og fiskerett	Be- arbeiding av skog- virke	Camping, hytte- utleie, gårds- turisme	Utleie av drifts- bygninger eller vånings- hus
1999	70 740	29 097	14 076	5 851	3 714	3 106	3 490
2003	58 231	21 260	9 975	4 794	3 915	3 023	4 021
2005	53 003	25 317	10 551	7 580	4 889	2 827	5 241
2007*	49 786	20 075	8 108	4 774	3 038	2 353	4 105
2007*							
Østfold	2 680	1 095	476	68	216	67	372
Akershus og Oslo	2 563	1 218	556	143	104	63	495
Hedmark	4 022	1 589	626	448	160	143	324
Oppland	5 501	2 262	1 011	713	295	207	498
Buskerud	2 586	1 486	615	546	254	327	337
Vestfold	1 746	955	386	155	123	65	316
Telemark	1 665	780	283	115	154	133	141
Aust-Agder	737	393	206	94	84	29	53
Vest-Agder	1 212	479	221	49	131	75	88
Rogaland	5 037	1 647	506	242	191	171	296
Hordaland	3 454	1 076	426	62	134	153	252
Sogn og Fjordane	3 594	1 278	370	348	228	229	148
Møre og Romsdal	3 350	1 267	617	371	196	180	142
Sør-Trøndelag	3 468	1 561	595	640	217	164	249
Nord-Trøndelag	3 808	1 570	594	586	189	196	185
Nordland	2 696	843	379	128	209	87	110
Troms Romsa	1 276	439	193	67	144	45	83
Finnmark Finnmarku	391	137	49	0	8	18	16

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

2.6. Økonomi

- I 2007 utgjorde jordbruk 0,5 prosent av Norges bruttonasjonalprodukt (BNP).
- 70 prosent av inntektene i jordbruket stammer fra husdyrprodukter.
- Personlige brukere av jordbruksbedrifter hadde ei gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruket på 117 200 kroner i 2006.
- Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukerne var 376 500 kroner i 2006. Av dette utgjorde næringsinntekt fra jordbruk 31 prosent, mens lønnsinntekt utgjorde 42 prosent.
- I 2007 utgjorde bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen 11,4 milliarder kroner.

Jordbrukets økonomiske betydning i Norge

I følge nasjonalregnskapet minket jordbrukets andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) fra 3,1 prosent i 1970 til 0,5 prosent i 2007. I 1950 sto jordbruket for 7 prosent av BNP. Tilsvarende andel for industrien var 24 prosent i 1950, 18 prosent i 1970 og i underkant av 9 prosent i 2007.

Selv om jordbruket på nasjonalt nivå økonomisk sett betyr lite, er betydningen

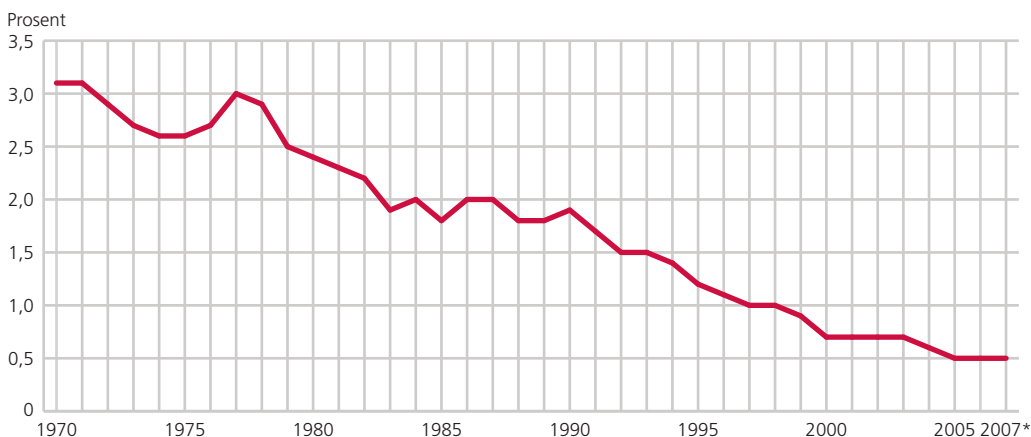
større for enkeltfylker og kommuner. Fylkesfordelt nasjonalregnskap for 2005 viste at jordbruk og skogbruk til sammen utgjorde 4,6 prosent av totalt bruttoprodukt i Hedmark. Andre fylker der landbruget lå betydelig over landsgjennomsnittet, var Nord-Trøndelag med 3,9 prosent, Oppland med 3,7 prosent og Sogn og Fjordane med 2,6 prosent.

Totalregnskapet for jordbruket

Totalregnskapet for jordbruket viser de totale inntektene og kostnadene i norsk jordbruk. Regnskapet blir utarbeidet av Budsjettnemnda for jordbruket og brukes som grunnlag i de årlige jordbruksforhandlingene mellom Staten på den ene siden og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag på den andre siden. Totalregnskapet er også datakilde for nasjonalregnskapet.

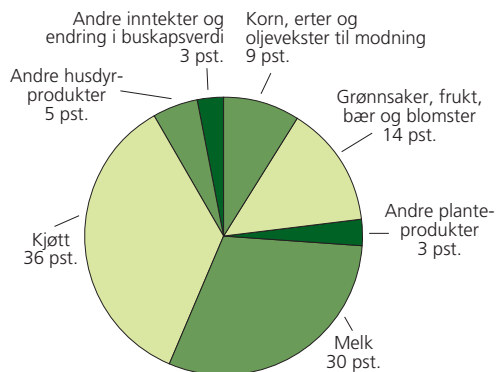
Produksjonsinntektene i jordbruket domineres av husdyrprodukter. I 2007 utgjorde husdyrprodukter 70 prosent av inntektene, planteprodukter 27 prosent og andre jordbruksinntekter 3 prosent. Sistnevnte omfatter visse kjøreinntekter, egen arbeidsinnsats ved investering i varige

Figur 2.6.1. Jordbrukets andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). 1970-2007*. Prosent

Kilde: Nasjonalregnskap, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6.2. **Produksjonsinntekter i jordbruget, fordelt på hovedprodukter¹. 2007*. Prosent**

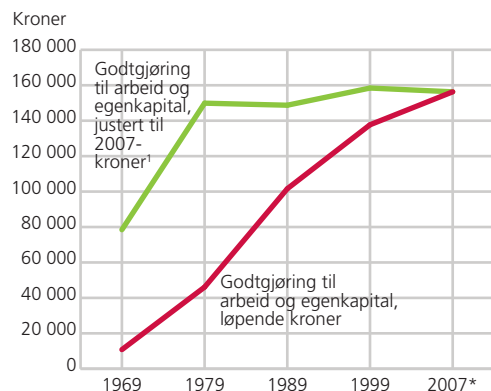
¹ Eksklusive direkte tilskudd.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruget, Budsjettnemnda for jordbruget.

driftsmidler og endring i buskapsverdi. Direkte tilskudd er her holdt utenfor. Forholdet mellom husdyr- og planteprodukter har vært relativt stabilt de siste 50 årene.

For 2007 er samlet godtgjøring til arbeid og egenkapital beregnet til 9,5 milliarder kroner, mot 9,4 milliarder for 2006. Per

Figur 2.6.3. **Godtgjøring til arbeid og egenkapital. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007*. Kroner per årsverk**

¹ Justert med konsumprisindeksen til 2007-kroner.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruget, Budsjettnemnda for jordbruget og Konsumprisindeksen, Statistisk sentralbyrå.

årsverk utgjorde dette 148 800 kroner i 2006 og 156 300 kroner i 2007. Det er da ikke tatt hensyn til virkningen av jordbruksfradraget ved skatteligningen.

Bøndernes inntekter ifølge skatteligningen

Basert på opplysninger fra selvangivelsen utarbeider SSB statistikk over inntekter og formue for personlige brukere av jordbruksbedrifter. Av i alt 51 200 jordbruksbedrifter i 2006 ble 48 400 drevet av personlig bruker. Gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruget for de personlige brukerne økte fra 112 200 kroner i 2004 til 147 000 kroner i 2005, for så å gå ned til 117 200 kroner i 2006. Den høye inntekta i 2005 skyldes i hovedsak tilpassning til nye skatteregler gjeldende fra og med 2006. Den samme utviklingen vises også blant personlige næringsdrivende i andre næringer.

Blant brukerne er det stor variasjon i næringsinntekta fra jordbruget. Hovedsakelig skyldes dette at jordbruksbedriftene varierer mye i størrelse; her inngår alt fra hobbypreget virksomhet til bedrifter med millionomsetning. 17 prosent av brukerne hadde negativ næringsinntekt fra jordbruget (underskudd) i 2006. Dette kan gjelde brukere med liten produksjon, men også brukere som var i en oppstarts- eller utvidingsfase av virksomheten. 8 prosent av brukerne var uten næringsinntekt fra jordbruget. De fleste av disse antas å ha drevet hobbypreget jordbruk som ikke oppfylte skattemyndighetenes krav til næringsvirksomhet. En annen årsak kan være at jordbruksinntekta ble ført på ektefellen. 5 prosent av brukerne hadde en næringsinntekt fra jordbruget på 400 000 kroner eller mer.

Ektefeller eller partnere som driver næring sammen, kan skattemessig dele næringsinntekta. I 2006 var det i alt 10 300

ektefeller/partnere med positiv næringsinntekt fra jordbruk, og gjennomsnittlig jordbruksinntekt for disse var 116 600 kroner. Fordelt på alle jordbruksbedrifter var gjennomsnittet for ektefeller/partnere 24 600 kroner.

Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukerne var 376 500 kroner i 2006. I gjennomsnitt var lønnsinntekta større enn næringsinntekta fra jordbruket, med respektive 42 og 31 prosent av bruttoinntekta. Resten av bruttoinntekta består av andre næringsinntekter, pensjoner og kapitalinntekter.

Driftsgranskninger i jord- og skogbruk

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) samler årlig inn økonomiske data fra et utvalg av jordbruksbedrifter der en betydelig del av brukerfamiliens inntekt kommer fra jordbruk og/eller skogbruk. For 2006 omfattet utvalget vel 900 bedrifter. De økonomiske resultatmålene blir beregnet per jordbruksbedrift/brukerfamilie og per årsverk. I 2006 var

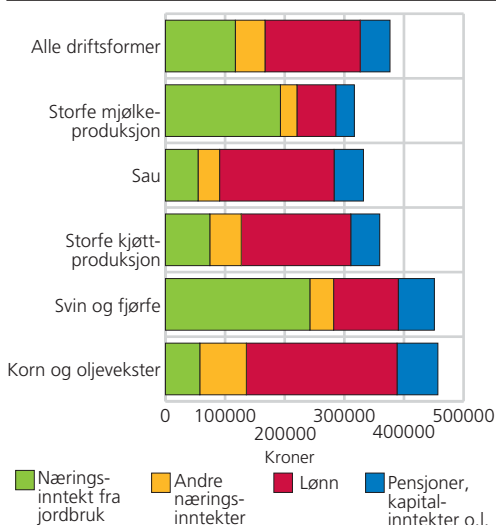
den samlede inntekta per brukerfamilie 581 800 kroner, mot 572 800 kroner i 2005. Inntektene i 2006 fordelte seg på 222 600 kroner fra jordbruk og 359 200 kroner fra andre næringer og lønnsarbeid. Fratrukket gjeldsrenter og kårtytelser på 52 600 kroner ble nettoinntekta per brukerfamilie 529 200 kroner. Familiens arbeidsinnsats var 2,0 årsverk, og dette gir en nettoinntekt per årsverk på 258 500 kroner.

Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen

Jordbruket er en sterkt regulert næring, og næringen mottar direkte støtte i form av overføringer over statsbudsjettet samt indirekte støtte gjennom importvern. Importvernet medfører at importerte jordbruksvarer blir ilagt toll, og jordbrukerne i Norge kan oppnå høyere priser enn verdensmarkedets priser.

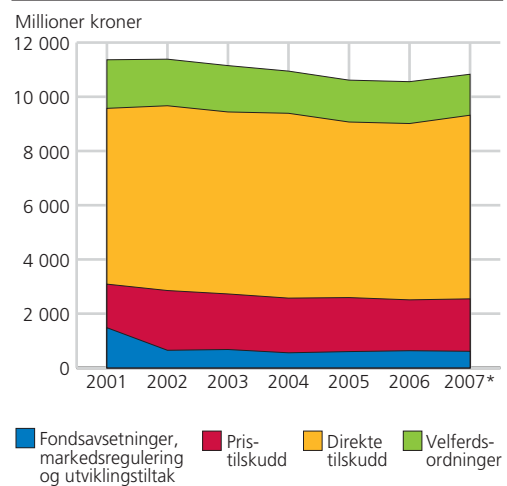
Så å si alle budsjettoverføringer til jordbruket går over Landbruks- og matdepartementets (LMD) budsjett. I 2007

Figur 2.6.4. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukere med utvalgte driftsformer, etter sammensetningen av bruttoinntekta. 2006. Kroner

Kjelde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6.5. Bevilgninger til jordbruket for gjennomføring av jordbruksavtalen. 2001-2007. Millioner kroner

Kjelde: Totalkalkylen for jordbruket, Budsjettnemnda for jordbruket.

utgjorde bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen over LMDs budsjett 11,4 milliarder kroner, av dette gjaldt 10,8 milliarder kroner jordbruget. Resten, 0,6 milliarder kroner, ble regnet som ikke-jordbruksformål. I 2007 utgjorde direkte tilskudd 63 prosent av overføringene til jordbruget, pristilskudd 18 prosent og velferdsordninger 14 prosent.

Priser til produsent for jordbruksprodukter

Norge har et system med målpriser for melk, kjøtt, egg, korn, poteter, grønnsaker og frukt. Målprisene skal være priser som jordbruget reelt sett skal kunne oppnå i gjennomsnitt for året ved balanserte markedsforhold, det fastsatte importvernet og de markedsreguleringsmulighetene som er til disposisjon. Målprisene gjelder for representantvarer av definerte kvaliteter for kjøtt, egg, korn, poteter, grønnsaker og frukt samt for uforedlet ku- og geitemelk. Målprisene avtales i de årlige jordbruksforhandlingene og gjelder for perioden 1. juli-30. juni.

Dersom den faktiske markedsprisen for en vare overstiger målprisen med en fastsatt presentsats to uker på rad, eller markedsprisen utvikler seg slik at gjennomsnittsprisen for avtaleåret vil overstige målprisen, iverksettes tiltak for å bringe prisen ned på målprisnivå, for eksempel tidsavgrenset nedsettelse av tollsatsen.

For andre jordbruksvarer enn de med målpris blir prisene styrt av utviklingen i prisene på verdensmarkedet, de gjeldende tollsatsene og den innenlandske markeds-situasjonen.

Boks 2.6.1. Bruttoprodukt

Verdiskaping fra innenlandsk produksjonsaktivitet i en næring (eller totalt for alle næringer), definert som produksjon minus produktinnsats.

Boks 2.6.2. Totalregnskapet for jordbruget

Totalregnskapet viser hvilke verdier som er skapt i løpet av et år av arbeidskraft og kapital som er satt inn i jordbruget. I beregningene inngår produksjonsinntekter og -kostnader, inkludert kapital slit og leasing, samt budsjettoverføringer. Omsetning innenfor jordbruksnæringen, som fôr, såkorn, livdyr med videre inngår i hovedsak ikke i beregningene. Etter fradrag av realrente på lånt kapital kommer en fram til vederlag for egenkapital og all arbeidskraft.

Tabell 2.6.1. Totalregnskapet for jordbruket. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2006-2007

	1969	1979	1989	1999	2006	2007*
	Mill. kr					
A. Produksjonsinntekter	4 556	12 173	24 530	20 175	21 251	22 464
a. Planteprodukter ¹	1 188	2 787	6 044	5 544	5 841	6 112
Korn, erter og oljevekster til modning	472	1 393	3 053	2 404	2 092	2 121
Potet	204	310	522	424	550	603
Hagebruksprodukter (grønnsaker, frukt, bær, blomster)	508	1 064	2 330	2 595	3 032	3 228
Andre planteprodukter	5	20	139	120	167	159
b. Husdyrprodukter	3 245	8 875	17 557	14 145	14 781	15 677
Mjølk	1 639	4 321	9 176	6 237	6 147	6 627
Kjøtt	1 131	3 616	7 016	6 963	7 542	7 963
Ull	44	87	226	168	149	137
Egg	215	476	763	537	573	658
Pelsdyr	205	350	290	176	290	207
Andre husdyrproduksjoner	10	25	86	64	80	84
c. Andre inntekter	186	478	644	608	691	728
d. Endring i buskapsverdi	- 67	33	286	- 126	- 62	- 53
B. Kostnader	2 718	8 460	17 734	16 925	19 922	20 252
Handelsgjødsel og kalk	183	526	1 232	1 142	1 140	1 173
Innkjøpt fôr	1 128	3 300	6 044	4 832	4 878	4 988
Såfrø og planter	65	214	529	636	692	706
Energj og smøremidler	130	399	1 004	1 136	2 230	1 958
Andre kostnader	445	1 378	2 956	2 917	3 718	3 834
Vedlikehold	146	539	1 070	1 022	1 520	1 592
Leasing ²	.	.	.	90	549	746
Kapitalslit ³	622	2 104	4 899	5 150	5 196	5 254
C. Økonomisk resultat						
1. Direkte tilskudd	279	2 749	5 054	9 000	8 554	8 824
2. Godtgjørelse til arbeid og kapital (A-B+1)	2 117	6 462	11 850	12 251	9 883	11 036
3. Realrente på lånt kapital	39	260	1 573	1 014	492	1 503
4. Godtgjørelse til arbeid og egen kapital (2-3)	2 078	6 201	10 277	11 237	9 391	9 533
	Kroner per årsverk					
Godtgjørelse til arbeid og kapital	11 000	48 000	117 100	150 100	156 600	180 900
Godtgjørelse til arbeid og egen kapital	10 800	46 100	101 600	137 700	148 800	156 300
	1 000 årsverk					
Arbeidsinnsats i jordbruket	192,5	134,6	101,2	81,6	63,1	61,0

¹ Ikke medregnet jordbrukets eget forbruk til såkorn og fôr.

² Før 1990 delvis en del av kapitalslitet.

³ Omfatter verdireduksjon på driftsbygninger, maskiner, grøfter og biler, utregnet etter inflasjonsjustert saldometode.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.2. Næringsinntekt fra jordbruk for brukere, etter driftsform og brukers kjønn

	Nærings- inntekt fra jord- bruk I alt	Per bruker	Brukere etter næringsinntekt fra jordbruk						
			Brukere i alt	Uten positiv inntekt	1- 49 999 kroner	50 000- 99 999 kroner	100 000- 249 999 kroner	250 000- 399 999 kroner	400 000- kroner
	Mill. krj	Kroner			Prosent				
1999	6 530	93 400	69 910	26	25	13	27	8	2
2004	5 975	112 200	53 257	25	24	13	25	11	4
2005	7 399	147 000	50 336	24	22	12	25	11	6
2006	5 652	117 200	48 243	25	23	12	24	11	5
2006									
Driftsform									
Korn og oljevekster	508	57 600	8 826	37	35	12	12	3	2
Øvrige jordbruks- vekster	380	115 600	3 287	33	22	10	18	10	7
Hagebruksvekster	223	163 900	1 360	26	20	11	20	12	12
Storfe mjølke- produksjon	2 233	192 800	11 584	7	8	11	45	24	6
Storfe kjøtt- produksjon	284	74 400	3 818	32	28	14	20	5	2
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	137	229 800	598	6	8	8	37	27	13
Sau	497	54 700	9 085	32	34	16	15	3	1
Øvrige grovfør- etende dyr	278	96 700	2 875	33	22	11	23	9	3
Svin og fjørfe	356	242 200	1 469	15	10	10	26	21	20
Blandet plantepro- duksjon	107	185 200	578	22	19	8	21	16	14
Blandet husdyr- produksjon	197	219 300	900	16	10	6	30	22	16
Plante- og husdyr- produksjon i kombinasjon	451	116 800	3 863	31	21	10	20	12	6
Brukere etter kjønn									
Mann	5 177	123 900	41 792	24	22	12	25	12	5
Kvinne	475	73 600	6 451	34	26	13	20	5	2

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.3. Gjennomsnittlige bruttoinntekter for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. Kroner

	Brutto- inntekt i alt	Lønn	Nærings- inntekt fra jord- bruk	Andre nærings- inntekter	Pen- sjoner	Kapital- inntekter o.l.
1999	285 100	109 900	93 400	31 800	16 900	33 100
2004	372 400	142 500	112 200	47 000	18 500	52 400
2005	465 200	148 900	147 000	62 200	18 700	88 300
2006	376 500	159 700	117 200	49 700	19 300	30 700
2006						
Driftsform						
Korn og oljevekster	456 900	252 700	57 600	78 100	26 200	42 300
Øvrige jordbruksvekster	430 500	188 800	115 600	68 700	19 300	38 100
Hagebruksvekster	450 400	142 800	163 900	47 700	24 500	71 500
Storfe mjølkeproduksjon	316 800	65 100	192 800	27 700	8 800	22 400
Storfe kjøttproduksjon	359 400	183 700	74 400	52 700	22 000	26 600
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	355 600	59 700	229 800	38 600	5 200	22 400
Sau	332 000	192 000	54 700	36 100	26 900	22 400
Øvrige grovføretende dyr	337 200	159 000	96 700	40 100	21 700	19 700
Svin og fjørfe	451 000	108 500	242 200	39 800	10 800	49 700
Blandet planteproduksjon	450 100	139 900	185 200	59 900	17 300	47 800
Blandet husdyrproduksjon	484 100	93 200	219 300	116 400	12 500	42 600
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	389 500	166 300	116 800	59 300	17 800	29 100
Brukere etter kjønn						
Mann	391 500	161 500	123 900	53 800	19 300	33 000
Kvinne	279 700	148 000	73 600	22 800	19 200	16 100

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.4. **Brukere, etter næringsinntekt fra jordbruk i prosent av bruttoinntekt, etter driftsform og brukers kjønn. Prosent**

	Brukere i alt	Etter næringsinntekt fra jordbruk i prosent av bruttoinntekt				
		0	1-90	10-49	50-89	90-
		Prosent				
1999	69 910	26	14	24	20	16
2004	53 257	25	15	26	18	17
2005	50 336	24	14	26	18	18
2006	48 243	25	15	26	18	16
2006						
Driftsform						
Korn og oljevekster	8 826	37	27	27	7	3
Øvrige jordbruksvekster	3 287	33	16	25	16	11
Hagebruksvekster	1 360	26	13	25	17	20
Storfe mjølkeproduksjon	11 584	7	3	21	33	37
Storfe kjøttproduksjon	3 818	32	17	31	13	7
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	598	6	4	20	32	38
Sau	9 085	32	22	30	11	6
Øvrige grovføretende dyr	2 875	33	13	25	15	16
Svin og fjørfe	1 469	15	6	23	27	30
Blandet planteproduksjon	578	22	12	23	24	18
Blandet husdyrproduksjon	900	16	6	19	28	31
Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon	3 863	31	14	24	17	13
Brukere etter kjønn						
Mann	41 792	24	15	25	19	17
Kvinne	6 451	34	12	28	14	12

Kilde: Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6.5. Regnskapsresultater i jordbruken for bedrifter som deltok i driftsgranskningene, etter landsdel og jordbruksareal i drift

	Tallet på jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskningene	Jordbruksareal	Per jordbruksbedrift								Nettoinntekt per familie ³
			Jordbrukskapital per 31. desember	Produksjonsinntekter	Kostnader		Driftsoverskudd	Familiens arbeidsfortjeneste	Lønnsøvrer ¹	Forrenting ²	
					I alt	Leiehjelp					
1 000 kroner											
1985	1 016	165	687,0	486,5	320,2	43,2	166,3	102,7	145,9	12,2	190,3
1989	1 030	172	861,5	614,3	410,3	54,8	204,0	119,4	174,2	2,0	263,4
1995	1 020	194	945,8	616,3	433,2	61,1	183,0	117,0	178,1	-43,9	320,0
1999	970	215	1 076,3	653,4	482,7	66,7	170,7	95,1	161,8	-93,4	356,2
2000	957	223	1 141,2	693,1	498,1	68,2	195,0	115,6	183,8	-86,7	401,0
2001	948	233	1 226,0	735,1	537,9	69,3	197,2	112,4	181,7	-100,7	402,6
2002 ⁴	961	241	1 286,9	791,5	549,2	58,2	242,3	152,8	211,0	-66,5	466,9
2003 ⁴	932	247	1 353,4	819,8	593,6	61,2	226,0	159,4	220,6	-92,1	470,6
2004 ⁴	947	258	1 433,0	838,5	609,6	63,9	228,9	172,5	236,4	-91,6	507,9
2005 ⁴	928	267	1 556,6	875,9	647,3	66,1	228,6	182,9	249,0	-95,2	527,3
2006 ⁴	912	278	1 674,4	915,4	692,8	67,1	222,6	156,5	223,6	-102,9	529,2
2006⁴											
Landsdel											
Østlandet											
Flatbygder	188	382	2 058,8	1 100,2	884,9	60,2	215,3	133,0	193,2	-50,8	624,1
Andre bygder	168	253	1 291,6	696,6	532,4	56,6	164,2	113,5	170,1	-156,9	498,8
Agder og Rogaland											
Jæren	50	289	3 022,6	1 594,9	1 215,8	114,5	379,1	261,9	376,4	-11,3	582,5
Andre bygder	83	240	1 752,9	984,5	769,6	84,0	214,9	145,9	229,9	-142,6	489,2
Vestlandet	168	204	1 488,0	779,5	568,1	64,1	211,4	153,3	217,4	-133,5	497,8
Trøndelag											
Flatbygder	73	296	1 595,1	891,1	667,0	50,8	224,1	160,9	211,7	-94,0	551,1
Andre bygder	68	280	1 603,2	889,3	624,4	73,5	264,9	203,6	277,1	-99,4	505,8
Nord-Norge	114	259	1 323,9	814,3	569,0	72,0	245,3	194,1	266,1	-82,9	469,3
Jordbruksareal i drift											
50- 99 dekar	58	78	611,4	466,7	346,8	59,8	119,9	95,2	155,0	-115,3	462,2
100-199 «	278	157	1 121,6	664,2	501,4	48,9	162,8	118,2	167,1	-132,0	489,5
200-299 «	248	247	1 557,2	900,2	664,6	67,2	235,6	174,1	241,3	-94,1	519,9
300-499 «	231	376	2 150,7	1 088,2	814,8	74,8	273,4	190,0	264,8	-91,7	567,7
500- «	82	689	3 341,1	1 626,5	1 308,4	114,9	318,1	187,6	302,5	-59,3	631,4

¹ Arbeidsinntekt i alt for familie og leiehjelp.² Driftsoverskudd minus beregnet normal godtgjørelse til familien.³ Driftsoverskudd fra jordbruk, skogbruk og annet, minus gjeldsrente og kår.⁴ Fra og med 2002 er det ikke regnet med tarifflønn på gratishjelp.

Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Tabell 2.6.6. **Nettoinntekt til jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskningene. 2000-2006. Kroner per familie og per årsverk**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Arbeidsvederlag og forrenting							
I alt	455 200	465 100	533 100	528 100	552 500	572 800	581 800
Jordbruket	195 000	197 200	242 300	226 000	228 900	228 600	222 600
Skog og annet	260 200	267 900	290 800	302 100	323 600	344 200	359 200
Gjeldsrenter og kårtyting	54 200	62 200	66 300	57 500	44 600	45 800	52 600
Nettoinntekt per familie	401 000	402 900	466 800	470 600	507 900	527 300	529 200
Familiens arbeidsinnsats i årsverk ¹	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Nettoinntekt per årsverk ¹	201 500	201 600	235 600	237 100	252 700	262 200	258 500

¹ Det er regnet med 1 875 timer per årsverk for 2000, 1 860 timer for 2001 og 1 845 timer fra og med 2002.

Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Tabell 2.6.7. **Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen. Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150¹. 2002-2007. Millioner kroner**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Bevilgninger i alt (1150)	12 689,7	11 924,7	11 421,9	10 799,0	10 985,3	11 402,7
Inntektsført i totalregnskapet for jordbruket²	11 387,1	11 150,0	10 947,0	10 614,6	10 556,7	10 830,8
Fondsavsetninger (1150.50)	286,5	280,1	238,4	318,8	344,9	364,9
Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	215,9	221,3	231,2	291,6	300,7	299,9
Andre fondsavsetninger	70,5	58,7	7,2	27,2	44,3	65,1
Markedsregulering (1150.70)	219,0	237,8	238,5	202,3	208,0	190,4
Pristilskudd(1150.73)	2 203,5	2 050,0	2 016,5	1 992,5	1 875,9	1 933,5
Pristilskudd mjølk	479,8	456,5	452,2	458,6	460,2	479,9
Pristilskudd kjøtt	865,9	714,3	640,0	641,7	637,2	614,6
Pristilskudd ull	176,6	172,9	159,1	156,6	154,2	158,1
Frakttilskudd	230,7	220,6	228,3	223,8	194,0	207,5
Prisnedskrivning korn	400,4	418,3	482,6	452,5	380,8	411,5
Andre pristilskudd	50,1	67,4	54,3	59,3	49,5	61,9
Direkte tilskudd (1150.74)	6 816,1	6 712,6	6 817,9	6 476,1	6 503,6	6 774,0
Driftstilskudd mjølkeproduksjon	1 306,2	1 248,5	1 212,4	1 067,4	1 008,3	951,4
Produksjonstilskudd husdyr	2 251,0	2 235,6	2 294,8	2 110,8	2 107,4	1 871,6
Beitetilskudd	.	.	.	.	.	352,0
Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 036,5	3 010,3	3 025,4	3 012,2	2 987,8	3 141,0
Økologisk landbruk ³	.	.	80,7	66,7	68,0	74,2
Regionale miljøprogram	.	.	.	54,0	332,0	383,8
Andre direkte tilskudd ⁴	222,5	218,2	204,6	164,9	.	.
Utviklingstiltak (1150.77)	144,0	159,3	79,5	80,3	79,9	56,6
Tilskudd til inseminering mv.	62,2	66,6	67,6	66,8	65,5	62,8
Oppkjøp av mjølkekvoter	3,0	1,3	- 4,1	- 2,2	- 2,8	- 23,1
Økologisk landbruk ³	63,2	75,5	.	.	.	.
Andre utviklingstiltak	15,6	15,9	16,0	15,6	17,2	16,8
Velferdsordninger (1150.78)	1 718,1	1 710,2	1 556,2	1 544,6	1 544,4	1 511,4
Avløsning ferie og fritid	1 205,5	1 206,8	1 065,6	1 051,1	1 063,5	1 020,1
Avløsning ved sykdom	173,1	154,5	140,3	142,4	138,0	153,9
Andre velferdsordninger	339,5	348,9	350,3	351,0	342,8	337,5

¹ I tillegg kommer bevilgninger over budsjettene til Miljøverndepartementet (erstatning for rovdyrskader) og Forsvarsdepartementet (avløsertilskudd ved rep.- og HV-øvinger).

² Differansen mellom totale bevilgninger og inntektsført beløp i totalregnskapet gjelder bevilgninger som ikke regnes å gjelde jordbruket (eks. skogformål i LUF). Differansen kan også skyldes ulik periodisering.

³ Fra 2004 ble tilskuddsordninga for «økologisk landbruk» overført fra «utviklingstiltak» (1150.77) til «direkte tilskudd» (1150.74).

⁴ Fra 2002 ble «andre arealbaserte tilskuddsordninger» opprettet ved en overflytting av ordningene under «andre areal- og kulturlandskapstilskudd», «endret jordarbeiding» og «tilskudd til dyrking av før i fjellet».

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 2.6.8. **Bruttoinvesteringer i jordbruget. 2000-2007*. Millioner kroner**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*	2007*
Bruttoinvestering	5 126	4 830	4 134	4 708	4 736	6 010	6 336	6 325
Driftsbygninger og grunnforbedringer	2 116	2 135	1 648	1 839	1 867	2 901	2 948	3 063
Transportmidler, maskiner mv.	3 010	2 695	2 486	2 869	2 869	3 109	3 389	3 262

Kilde: Nasjonalregnskapsstatistikk, Statistisk sentralbyrå..

Tabell 2.6.9. **Prisindekser for jordbruget. 2000-2007*. 2006=100**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Plante- og husdyrprodukt i alt	94,4	96,8	99,0	99,9	97,2	97,7	100,0	105,6
Planteprodukter	96,2	97,4	100,2	102,4	96,3	96,2	100,0	106,4
Korn	103,2	105,1	108,5	106,5	100,4	98,2	100,0	101,1
Potet	76,6	75,9	85,3	87,0	87,8	91,3	100,0	107,2
Hagebruksprodukter	94,0	95,9	96,9	102,4	94,8	95,7	100,0	110,0
Husdyrprodukter	93,7	96,5	98,5	98,9	97,6	98,4	100,0	105,3
Mjølk	92,7	94,8	95,6	96,2	96,5	99,1	100,0	105,3
Kjøtt	94,2	97,3	101,0	101,5	98,5	98,3	100,0	105,9
Egg	93,3	93,5	97,1	101,9	97,7	94,0	100,0	110,3
Pelsdyr	90,2	103,7	92,4	79,8	89,6	88,5	100,0	80,3
Birøkt	101,4	111,7	104,5	102,0	95,1	96,2	100,0	102,7
Sum kostnader	86,8	88,8	91,3	94,5	94,8	97,3	100,0	101,4
Uvarige produksjonsmidler	85,5	87,2	90,2	93,8	94,2	97,1	100,0	101,3
Handelsgjødsel og kalk	78,9	81,5	91,4	90,2	91,0	97,5	100,0	104,2
Innkjøpt fôr	98,9	97,9	100,6	100,8	100,0	98,8	100,0	101,5
Såvarer og planter	94,7	92,6	93,3	96,3	105,5	102,7	100,0	98,5
Andre kostnader	81,5	83,6	85,5	91,5	95,8	100,1	100,0	105,5
Sum kapitalkostnader	90,0	92,7	94,1	96,1	96,4	97,8	100,0	101,8
Leasing av maskiner	95,1	100,5	106,4	100,3	99,1	97,8	100,0	111,4
Kapitalslit, bygninger og maskiner/redskaper	89,6	92,3	93,5	95,8	96,3	97,8	100,0	100,8
Vederlag arbeid og kapital	122,3	119,0	122,5	115,4	104,5	99,4	100,0	111,6

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruget.

Tabell 2.6.10. **Pris til produsent for norsk korn og oljevekster til modning¹. 1992-2007. Kroner per 100 kilo**

Avlingsår	Hvete	Rug	Oljevekster til modning	Bygg	Havre	Førkorn (bygg og havre)
1992	267	248	511	228	194	..
1993	260	241	504	219	190	..
1994	246	227	479	202	178	..
1995	237	218	464	193	173	..
1996	230	211	444	188	170	..
1997	231	212	444	189	170	..
1998	231	215	444	192	173	..
1999	231	215	444	192	173	..
2000	217	201	430	178	159	..
2001 ²	231	215	444	193	171	185
2002 ²	226	210	439	188	166	180
2003 ²	223	207	436	185	162	177
2004 ²	215	199	428	179	157	172
2005 ²	212	196	429	180	158	173
2006 ²	212	196	433	179	160	173
2007 ²	215	199	439	181	165	..

¹ Pris for basiskvalitet. Prisene gjelder korn med 15,0 prosent vann og oljevekster til modning med 8,0 prosent vann.

² Fra 1. juli 2001: Målpris til produsent for mathvete, matrug, oljefrø og førkorn. Fra 2007 er det også målpris for bygg og havre, mens målpris for førkorn er avviklet. Intensjonspris for bygg og havre i 2001-2006. Målprisen for førkorn i 2001-2006 er satt som veid gjennomsnitt av intensjonsprisen for bygg og havre.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 2.6.11. **Pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter. 2002/2003-2007/2008. Kroner per kilo**

	Matpoteter	Hvitkål	Blomkål	Gulrot	Tomater	Epler
Målpris etter jordbruksavtalen						
2002/2003	2,07	3,28	5,59	4,37	15,17	8,80
2003/2004	2,12	3,51	5,74	4,46	15,58	9,01
2004/2005	2,17	3,52	5,68	4,47	15,68	9,15
2005/2006	2,21	3,65	5,82	4,60	15,99	9,50
2006/2007	2,36	3,67	6,07	4,87	16,39	9,92
2007/2008	2,54	3,86	6,24	5,21	16,98	10,50
Markedspris						
2002/2003	2,24	3,91	5,68	4,75	15,45	7,83
2003/2004	2,33	3,43	5,22	4,77	15,23	9,55
2004/2005	2,32	3,31	5,39	4,68	12,62	8,93
2005/2006	2,43	3,03	4,91	5,01	15,39	10,28
2006/2007	2,91	3,68	5,51	5,41	15,41	8,99
2007/2008	3,42	4,89	7,98	5,63	15,44	11,32

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 2.6.12. Engrospriser for kjøtt, egg og melk. 2002/2003-2007/2008. Kroner per kilo

	Ung okse	Lam	Gris	Kylling ²	Egg	Ku- og geitmelk ¹
Målpris/styringspris etter jordbruks- avtalen						
2002/2003	35,89	44,00	27,37	26,15	13,59	..
2003/2004	38,11	44,00	27,37	26,18	13,69	..
2004/2005	38,11	44,00	27,22	26,03	13,60	3,77
2005/2006	40,01	44,00	27,22	25,01	13,60	3,82
2006/2007	40,13	45,89	26,22	25,01	13,83	3,84
2007/2008	42,04	50,00	26,22	25,01	14,18	3,94
Markedspris						
2002/2003	35,89	43,07	27,37	26,04	13,57	..
2003/2004	38,06	43,79	27,32	26,04	13,38	..
2004/2005	38,23	42,69	25,64	25,87	13,01	3,76
2005/2006	39,36	44,11	25,79	25,01	13,28	3,82
2006/2007	40,28	45,89	25,31	25,05	13,78	3,84
2007/2008	42,13	50,06	26,25	25,75	14,22	3,94

¹ Prisen gjelder uforedlet melk solgt fra TINE Råvare til videre bearbeiding.

² Fra 1.1.2007 ble målpris for fjørfe avviklet og erstattet med en referansepris som grunnlag for administrering av tollvernet.

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

2.7. Import og eksport av jordbruksvarer

- I 2007 importerte Norge jordbruksvarer (råvarer og bearbejdede varer) for 29,4 milliarder kroner, mens vi eksporterte jordbruksvarer for 4,4 milliarder kroner.
- Samlet import av storfekjøtt, svinekjøtt samt saue- og lammekjøtt økte fra 7 200 tonn i 2006 til 19 100 tonn i 2007.
- I 2007 ble det eksportert minkskinn og reveskinn til en samlet verdi av 283 millioner kroner.

Klima og tilgang på egnet areal begrenser hvilke vekster som kan dyrkes, avlingsnivå og omfang av jordbruksproduksjonen i Norge. Videre gjør små og ofte bratte jordstykker samt relativt store avstander produksjonen kostbar. I tillegg er det generelle kostnadsnivået i Norge høyt. Til sammen gjør dette at norske jordbruksvarer ikke er konkurransedyktige på verdensmarkedet.

Norge har i lang tid hatt et importvern for jordbruksvarer. Importvernet gjør at jordbrukerne i Norge oppnår høyere priser enn verdensmarkedets priser, og den innenlandske produksjonen av jordbruksvarer blir større enn den ellers ville ha blitt. Importvernet er en forutsetning for at det meste av produksjonen av melk, kjøtt, egg og korn som forbrukes i Norge, blir produsert i Norge. Importvernet er dessuten med på å opprettholde en næringsmiddelindustri i Norge basert på norske råvarer.

Norge har inngått flere avtaler som vedrører tollvernet for jordbruksvarer. De viktigste er GATT/WTO-avtalen og EØS-avtalen. Videre har Norge gjennom EFTA inngått frihandelsavtaler som angår jordbruksvarer med andre land. Dessuten har Norge redusert tollene til utviklingsland og gitt tollfrihet for varer fra de minst utviklede landene (MUL).

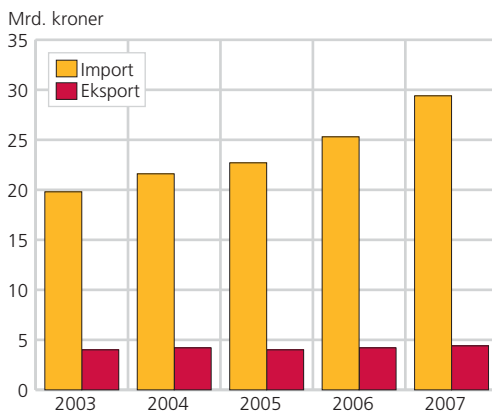
Det norske importvernet for jordbruksvarer kan grovt deles i tre grupper:

- Varer med lav eller ingen toll. Dette gjelder varer som ikke produseres i Norge, for eksempel sukker, kaffe, ris og tropisk frukt.
- Varer med moderat toll. Dette gjelder for det meste bearbejdede varer som sjokolade, kjeks, bakervarer, pizza med videre. For disse varene skal tollene i utgangspunktet bare utligne forskjellen i råvarepris mellom Norge og verdensmarkedet.
- Varer med relativt høy toll. Dette gjelder råvarer som det produseres mye av i norsk jordbruk.

Samlet import og eksport av jordbruksvarer og næringsmidler basert på jordbruksvarer

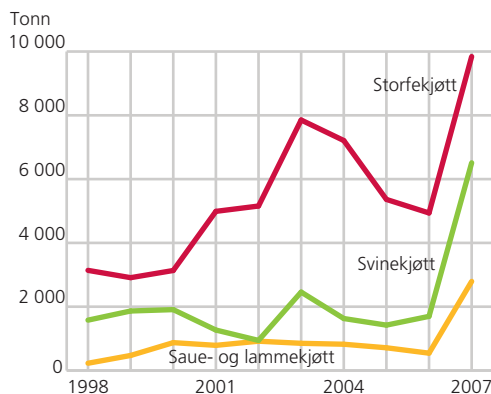
Norge importerer mye mer jordbruksvarer enn vi eksporterer. I 2007 var den samlede importen av jordbruksvarer, både råvarer og bearbejdede varer, på 29,4 milliarder kroner. I løpet av de siste fem årene har verdien av importen økt med nesten 50 prosent, regnet i løpende kroner. Eksporten av jordbruksvarer utgjorde i 2007 4,4 milliarder kroner og har økt med bare

Figur 2.7.1. Eksport og import av jordbruksvarer. 2003-2007. Milliarder kroner

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7.2. **Import av storfekjøtt, svinekjøtt og saue-/lammekjøtt. 1998-2007. Tonn**

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

11 prosent de siste fem årene, regnet i løpende kroner.

Norske husholdningers innkjøp av matvarer i andre land (grensehandel), i første rekke i Sverige, kommer i tillegg til importtallene over.

Import og eksport av utvalgte jordbruksvarer

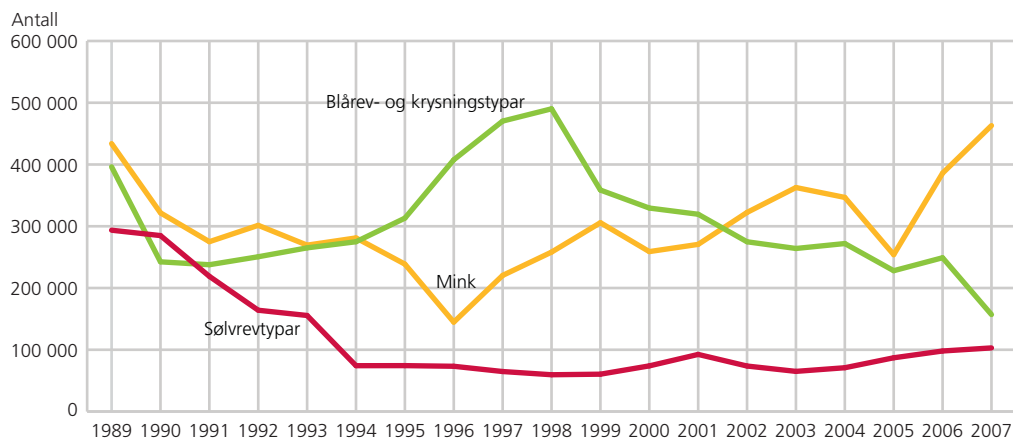
I 2007 var det en stor økning i importen av storfekjøtt, svinekjøtt samt saue- og lam-

mekjøtt. Årsaken var økt etterspørsel etter kjøtt, samtidig som den norske produksjonen av storfekjøtt og saue-/lammekjøtt minket. Regnet som andel av den norske produksjonen utgjorde importen 12 prosent for storfekjøtt, 6 prosent for svinekjøtt og 12 prosent for saue- og lammekjøtt. Det var bare ubetydelig import av fjørfekjøtt. Importen av egg i 2006 og 2007 var vesentlig større enn de foregående årene og utgjorde om lag 5 prosent av den norske produksjonen.

Importen av ost har økt de siste fem årene, regnet både i kvantum og verdi. Det ble importert om lag 8 300 tonn i 2007, mot 5 100 tonn i 2003. I samme perioden har eksporten av ost gått tilbake fra 18 000 tonn til 15 200 tonn.

Gjennomsnittlig årlig import av hvete og rug for femårsperioden 2003-2007 var 252 000 tonn, mot en gjennomsnittlig årlig norsk produksjon på 417 000 tonn. Mengde og kvalitet på importert vare varierer fra år til år, avhengig av størrelsen og kvaliteten på de norske avlingene.

Figur 2.7.3. **Salg¹ av mink- og reveskinn. 1989-2007**

¹ Salget av pelskinn fra pelsdyrgårdene skjer på auksjoner og skinna blir eksportert.

Kilde: Norges Pelsdyrslag.

I 2007 ble det importert 55 000 tonn epler til Norge, mens den norske produksjonen utgjorde knapt 11 000 tonn. Importen av jordbær har økt i femårsperioden 2003-2007, fra 2 700 tonn til 4 600 tonn. I 2007 var den norske produksjonen 9 400 tonn.

Import og eksport av forskjellige maskiner og redskap

I 2007 ble det importert 5 300 nye og 500 brukte firehjulstraktorer. Tallene er inklusive traktorer til andre næringer, og tallene kan omfatte annet enn tradisjonelle traktorer. Det er usikkert hvor mange av traktorene som ble solgt til jordbruket. En undersøkelse om investeringer i maskiner viste at det i 2005 ble kjøpt 2 250 nye firehjulstraktorer i jordbruksbedriftene. I tillegg kommer et ukjent antall nye traktorer som jordbruksbedriftene leide gjennom finansieringsselskaper (leasing). I 2005 ble det importert i alt 4 200 nye firehjulstraktorer.

Med unntak for ploger har Norge ubetydelig eksport av maskiner og redskap til jordbruket.

Tabell 2.7.1. Eksport og import av matvarer fra jordbruket. 2003-2007. Tonn og millioner kroner

	Eksport		Import	
	Mengde, tonn	Verdi, millioner kroner	Mengde, tonn	Verdi, millioner kroner
2003	834 782	3 989	2 959 471	19 774
2004	802 761	4 161	2 833 939	21 550
2005	797 286	3 954	2 836 489	22 733
2006	732 027	4 220	3 190 841	25 338
2007	717 700	4 424	3 613 338	29 409

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.2. Eksport og import av kjøtt. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner

	Eksport		Import	
	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner
Storfe				
2003	227	8 065	7 853	235 512
2004	338	11 949	7 210	257 369
2005	378	12 841	5 363	221 742
2006	1 339	22 367	4 938	227 141
2007	381	10 588	9 842	387 194
Svin				
2003	78	969	2 458	41 492
2004	3 697	46 677	1 629	32 114
2005	2 293	41 089	1 422	31 733
2006	4 727	77 405	1 697	39 349
2007	1 125	34 406	6 511	118 874
Sau				
2003	559	4 773	852	34 044
2004	623	7 974	823	37 035
2005	497	8 011	712	37 411
2006	81	3 163	543	28 724
2007	55	1 631	2 793	83 436
Fjørfe¹				
2003	345	6 914	274	10 940
2004	368	10 220	330	13 130
2005	568	12 057	641	23 660
2006	354	8 134	512	18 867
2007	371	19 600	389	17 352

¹ Medregnet spislig slakteavfall.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.3. Eksport og import av smør, ost, egg og honning. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner

	Eksport		Import	
	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner
Smør				
2003	997	9 685	286	4 367
2004	614	7 286	346	5 733
2005	1 643	18 213	372	5 830
2006	310	3 693	311	5 061
2007	2 286	35 992	273	4 700
Hvitost				
2003	15 353	469 025	3 696	209 091
2004	16 289	538 708	4 570	252 308
2005	15 242	509 723	5 532	272 967
2006	15 432	527 256	5 574	284 561
2007	13 791	498 244	5 948	315 840
Brunost				
2003	2 568	59 310	1 370	41 344
2004	1 963	51 399	1 578	49 660
2005	2 897	65 831	1 751	51 680
2006	2 380	61 647	1 941	55 691
2007	1 256	51 132	2 066	66 962
Smelteost				
2003	119	5 442	79	5 451
2004	107	4 810	110	6 402
2005	77	3 423	149	7 485
2006	134	5 172	223	10 073
2007	107	4 042	250	11 794
Egg (av høns)				
2003	240	2 407	466	4 227
2004	104	1 047	109	971
2005	172	1 123	741	10 765
2006	132	1 115	2 234	32 386
2007	157	1 165	2 632	35 027
Honning				
2003	54	2 610	284	5 772
2004	62	2 443	276	6 100
2005	25	921	336	5 584
2006	24	843	297	5 199
2007	22	861	279	4 924

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.4. **Import av korn. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner**

	2003		2004		2005		2006		2007	
	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner
Korn i alt	448 704	534 773	331 264	505 373	218 123	346 286	357 344	524 217	529 091	919 775
Hvete og blandinger av hvete og rug	305 244	322 171	217 870	286 536	155 999	192 246	227 402	284 440	278 440	455 827
Rug	26 766	23 122	22 141	28 428	5 741	10 606	10 413	13 490	9 417	14 968
Bygg	1 379	3 293	2 734	4 409	103	300	23 630	22 950	81 967	100 063
Havre	4 394	5 777	1 210	2 814	2 139	5 897	57 868	75 055	53 940	82 052
Mais	49 458	50 239	32 323	44 390	16 235	20 113	16 329	23 092	45 392	76 052
derav til dyrefôr	48 948	47 377	31 915	42 204	16 076	19 369	15 855	20 593	44 983	73 556
Ris	19 864	90 566	23 181	109 892	20 455	97 249	20 051	101 532	21 681	119 771
derav til dyrefôr	108	284	219	596	319	827	264	679	319	821
Annet korn	41 600	39 606	31 806	28 904	17 452	19 875	1 650	3 657	38 255	71 042
derav til dyrefôr	41 039	35 973	31 477	27 360	17 112	18 016	1 213	1 387	37 708	68 142

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.5. **Import av frukt og bær¹. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner**

	2003		2004		2005		2006		2007	
	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner
Epler	45 531	304 814	44 175	313 642	50 296	318 382	49 612	342 962	55 249	414 201
Pærer	18 596	133 038	18 801	139 499	22 556	158 918	19 283	154 514	22 744	157 419
Kirsebær og moreller	684	25 368	900	33 552	1 064	39 604	1 138	42 210	1 138	45 353
Plommer	3 231	35 159	2 549	31 628	3 360	32 517	2 959	34 357	3 388	38 004
Jordbær	2 669	81 230	3 496	96 552	4 085	110 697	4 446	134 632	4 598	134 480
Bringebær	22	2 386	24	2 707	35	3 683	71	7 407	198	21 084
Solbær	-	-	-	-	-	-	-	-	0	19

¹ Gjelder friske varer.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.6. **Import av poteter og grønnsaker¹. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner**

	2003		2004		2005		2006		2007	
	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner	Tonn	1 000 kroner
Poteter	45 585	122 801	33 904	122 298	27 156	87 197	53 092	164 268	51 431	184 043
Tomat	17 483	222 667	18 039	233 428	19 661	282 868	20 397	285 418	21 460	334 704
Løk og purre	7 291	64 400	6 612	60 254	6 445	64 098	8 672	84 099	11 053	98 969
Kål	15 018	164 930	13 218	150 351	13 000	172 728	13 717	167 616	14 257	167 491
Salat	8 735	125 989	9 398	107 781	9 469	138 615	11 754	154 744	11 956	153 327
Gulrøtter, neper, rødbeter, knollselleri og andre spiselige røtter	1 867	14 357	3 003	22 410	5 013	38 401	6 097	43 964	6 878	40 470
Agurk	5 613	62 857	5 639	50 148	6 403	65 763	7 386	82 775	6 926	72 530
Erter og andre belgfrukter	510	17 058	559	20 485	792	28 584	960	38 813	1 253	49 471
Andre grønnsaker ²	19 984	374 364	21 550	404 071	22 061	385 104	24 043	441 339	25 585	525 343

¹ Gjelder friske og kjølte varer.

² Inkludert sopp.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7.7. **Import av landbruksmaskiner. 2003-2007**

	2003	2004	2005	2006	2007
Landbruksmaskiner					
Firehjulstraktorer, nye	4 234	6 196	4 214	4 765	5 274
Firehjulstraktorer, brukte	362	505	612	531	532
Tohjulstraktorer, nye	243	164	143	162	436
Gjødselspredere	1 077	2 926	3 554	3 714	1 568
Såmaskiner og plantemaskiner	842	604	520	606	438
Slåmaskiner	1 852	1 897	1 845	1 897	1 916
Potetsettere	8	24	28	67	87
Ploger	307	265	199	489	261
Harver og ugrasrensere	3 197	3 327	2 952	3 093	7 180
Fôrhøstere	61	50	75	14	24
Skurtreskere	111	152	191	179	125
Halm-, høy- og fôrpresser	516	568	893	1 001	1 161
Potetopptakere ¹	43	52	53	50	46
Melkemaskiner	42	76	106	200	494

¹ Medregnet automatiske rotvekstopptakere.

Kilde: Utenrikshandel, Statistisk sentralbyrå.

2.8. Matvareforbruk

- I 2007 var den norskproduserte andelen av matvareforbruket (selvforsyningsgraden), regnet på energibasis, 57 prosent.
- Den norskproduserte andelen av matvareforbruket som kom fra norsk *jordbruk*, var 55 prosent i 2007. Importert fôr er da ikke trukket fra.

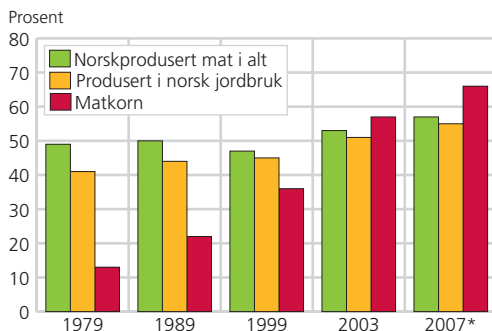
Matvareforbruk

Statistikken over matvareforbruk og selvforsyningsgrad utarbeides av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og publiseres av Sosial- og helsedirektoratet, avdeling for ernæring. Forbruket av matvarer beregnes på engrosnivå. Både forbruk og selvforsyningsgrad har energi (joule) som måleenhet.

Evnen til å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon i en eventuell krisesituasjon kommer ikke til uttrykk i den oppgitte selvforsyningsgraden. Beregningene er basert på at jordbrukets behov for importerte produksjonsmidler er dekket, og det er ikke tatt hensyn til eksport. Norge eksporterer for eksempel store mengder fisk og fiskeolje som kunne vært brukt innenlands. Under visse forutsetninger kan norsk silde- og fiskemel som nå eksporteres, erstatte noe av det importerte fôret. Dersom en krisesituasjon oppstår, vil en også kunne legge om slik at en større del av matvareforbruket dekkes av planteprodukter i stedet for husdyrprodukter. Energitalet er stort når planteprodukter, som kan nyttes til mat, blir brukt til fôr.

Dersom en skal beregne hvor stor selvforsyningsevnen er i en krisesituasjon, må en også ta hensyn til at en relativt stor del av kraftfôret som blir brukt i husdyrproduksjonen, er importert, og at det både i fiskerierne og i jordbruket blir brukt andre importerte innsatsfaktorer.

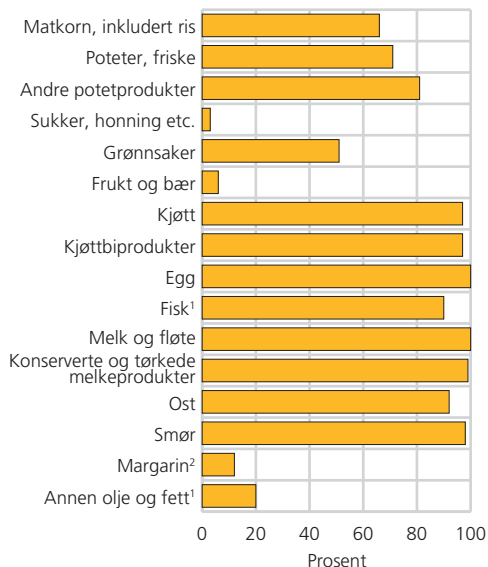
Figur 2.8.1. Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. 1979, 1989, 1999, 2003 og 2007*. Prosent

Kjilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Den norskproduserte andelen av matvareforbruket var relativt stabil på 1980-tallet med om lag 50 prosent. På 1990-tallet varierte selvforsyningsgraden mellom 47 og 55 prosent på grunn av variasjon i kornavlingene, både mengde og kvalitet, og dermed bruken av norsk korn til mat.

Figur 2.8.2. Norskprodusert andel av forbruket av ulike matvarer på energibasis. 2007*. Prosent

¹ Tall bygger på usikkert datagrunnlag.

² Basert på norskproduserte råvarer.

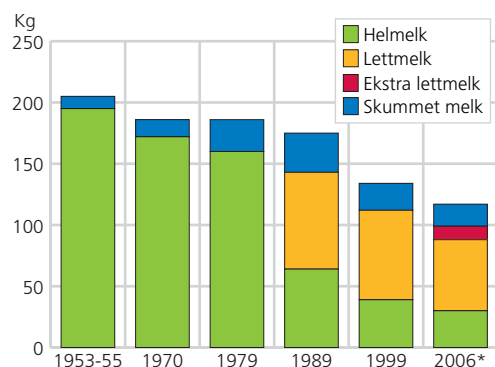
Kilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Etter 2000 har selvforsyningsgraden vært over 50 prosent, unntatt i 2002. Da gikk selvforsyningsgraden ned til 47 prosent, hovedsakelig på grunn av en lavere norsk-produsert andel av det totale matkornforbruket.

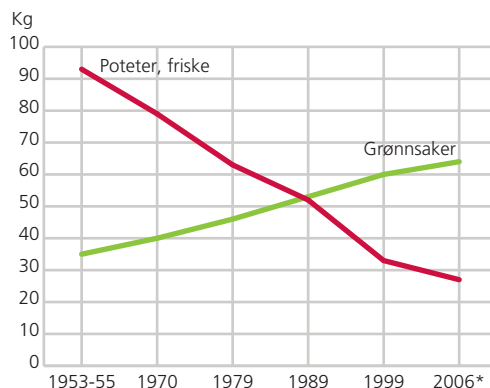
Forbruket av ulike matvarer per person per år har endret seg mye over tid. Fra 1970 til 2006 er for eksempel forbruket av friske poteter redusert fra 79 til 27 kilo, mens forbruket av andre potetprodukter har økt fra 7 til 34 kilo, beregnet som friske poteter. I samme perioden har forbruket av kjøtt økt fra 41 til 66 kilo, og forbruket av frisk melk har falt fra 186 til 116 kilo. Det har også skjedd store endringer innenfor disse varegruppene; for kjøtt har det vært en stor økning i forbruket av fjørfekjøtt, mens helmelkens andel av forbruket av frisk melk har falt fra vel 90 til 26 prosent.

Figur 2.8.3. **Forbruket av melk per innbygger per år. 1953-1955, 1970, 1979, 1989, 1999 og 2006*. Kilo**

Kilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Figur 2.8.4. **Forbruket av friske poteter og grønnsaker per innbygger per år. 1953-1955, 1970, 1979, 1989, 1999 og 2006*. Kilo**

Kilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Boks 2.8.1. Matvareforbruk – selvforsyning

Norskprodusert andel av matvareforbruket (selvforsyningsgrad): Selvforsyningsgraden viser hvor stor del av matvareforbruket på energibasis som kommer fra norsk produksjon. Selvforsyningsgraden er basert på den faktiske fordelingen av forbruket på norske og importerte produkter det enkelte året. Denne fordelingen er påvirket av avlingsmengde, kvalitetskrav, priser, internasjonale handelsavtaler med mer.

Andel av matvareforbruk som er produsert i norsk jordbruk, viser hvor stor del av matvareforbruket som kommer fra norsk jordbruk, og omfatter både husdyr- og planteprodukter. Det er ikke gjort fradrag for importert fôr.

Boks 2.8.2. Forbruket av matvarer per person – datagrunnlag

Det er tre ulike kilder for statistikk over matvareforbruket per person:

- matforsyningsstatistikk
- forbruksundersøkelser over anskaffelse av matvarer i private husholdninger
- kostholdsundersøkelser

Figurene 2.8.3. og 2.8.4. samt vedleggstabell 2.8.3. bygger på matforsyningsstatistikk. Matforsyningsstatistikken er basert på statistikk over produksjon, import, eksport og omsetning av matvarer, og gir tall på engrosnivå over tilgangen på matvarer. Matforbruket regnet per person vil være høyere enn i forbruksundersøkelsene, blant annet på grunn av svinn.

SSBs forbruksundersøkelser omfatter mat som blir kjøpt, er fått som gave, blir tatt fra egen produksjon og lignende. Mat som blir kjøpt og spist utenfor husholdningen, for eksempel på kafé, restaurant, kantine og lignende, inngår ikke.

Tabell 2.8.1. Forbruk av matvarer på engrosnivå. 1979, 1989, 1999, 2003 og 2005-2007. TJ (terajoule) og MJ (megajoule)

	1979	1989	1999	2003	2004	2005	2006	2007*
Matkorn (medregnet ris)	4 630	4 920	5 600	5 780	5 960	5 980	6 070	6 000
Poteter, friske	750	650	430	360	360	360	360	370
Potetmjøl	100	100	120	140	160	140	180	180
Andre potetprodukter	140	240	400	440	440	450	470	450
Sukker, honning, sukkervarer	2 950	2 780	3 170	3 080	2 970	2 670	2 610	2 640
Erter, nøtter, kakao	480	610	610	1 000	1 020	930	990	980
Grønnsaker	180	210	250	260	260	270	270	280
Frukt og bær	610	650	600	670	700	750	780	780
Kjøtt ¹	1 720	1 710	2 120	2 280	2 340	2 410	2 420	2 480
Kjøttbiprodukter ¹	80	70	90	140	140	140	140	140
Egg	270	300	280	300	310	300	310	300
Fisk ²	320	370	330	360	380	360	370	370
Helmelk	1 870	780	500	440	430	420	400	400
Lettmelk ³	-	660	640	620	640	640	630	640
Skummet melk	160	200	150	120	120	110	120	120
Fløte, rømme (som 38 prosent fett)	400	430	450	470	490	510	510	490
Konserverte og tørket melkeprodukter ⁴	120	240	360	390	390	400	410	420
Ost	780	890	1 040	1 080	1 180	1 210	1 210	1 250
Smør	690	430	390	410	430	430	430	440
Margarin	1 950	1 600	1 350	1 280	1 280	1 230	1 190	1 210
Annen olje og fett ²	750	640	670	690	690	700	700	710
Forbruk i alt	18 900	18 500	19 500	20 300	20 700	20 400	20 600	20 700
Produsert i Norge	9 300	9 200	9 200	10 800	11 600	10 700	10 800	11 000
Produsert i norsk jordbruk	7 800	8 100	8 700	10 300	11 100	10 200	10 300	10 500
Forbruk per innbygger per dag	12,7	12,0	12,0	12,2	12,3	12,1	12,1	12,0

¹ Kjøtt er uten hode og labb på gris fra 2002. Hode og labb på gris er lagt til kjøttbiprodukter fra samme år.

² Tallene bygger på usikkert datagrunnlag.

³ Medregnet ekstra lettmelk fra 2000.

⁴ Ny serie fra 1982.

Kilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Tabell 2.8.2. **Norskprodusert del av matvareforbruket på energibasis. 1979, 1989, 1999 og 2003-2007. Prosent**

	1979	1989	1999	2003	2004	2005	2006	2007*
Matkorn (medregnet ris)	13	22	36	57	64	67	68	66
Poteter, friske	93	99	79	74	79	72	73	71
Potetmjøl	75	84	80	83	82	80	82	83
Andre potetprodukt	67	93	76	81	83	77	76	81
Sukker, honning, sukkervarer	2	3	2	2	2	3	3	3
Erter, nøtter, kakao	0	0	0	0	0	0	0	0
Grønnsaker	72	73	58	55	54	53	50	51
Frukt og bær	29	27	6	6	7	5	6	6
Kjøtt	92	97	97	95	95	94	96	97
Kjøttbiprodukt	86	96	98	96	96	96	97	97
Egg	100	100	99	99	100	99	96	100
Fisk ¹	94	88	81	90	88	92	92	90
Helmelk	100	100	100	100	100	100	100	100
Lettmelk	-	100	100	100	100	100	100	100
Skummet melk	100	100	100	100	100	100	100	100
Fløte, rømme (som 38 prosent fett)	100	100	100	100	100	100	100	100
Konserverte og tørka mjølkeprodukt	86	100	100	99	99	98	98	99
Ost	97	97	96	93	93	91	91	92
Smør	92	100	99	98	97	97	98	98
Margarin ²	44	40	18	12	12	12	12	12
Annen olje og fett ¹	60	20	20	20	20	20	20	20
Norskprodusert	49	50	47	53	56	55	58	57
Produsert i norsk jordbruk	41	44	45	51	53	53	55	55

¹ Tallene bygger på usikkert datagrunnlag.

² Basert på norskproduserte råvarer.

Kilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Tabell 2.8.3. Forbruk av matvarer på engrosnivå. Kilo per innbygger per år. 1953-1955, 1970, 1979, 1989, 1999, 2005 og 2006*

	1953-55 ¹	1970	1979	1989	1999	2005	2006*
Korn som mel, ekskl. ris	97,2	69,2	75,1	76,4	81,4	82,8	83,5
Ris, gryn og mel	1,5	1,7	2,5	3,1	5,0	6,1	6,0
Poteter, friske ²	92,5	78,7	62,5	52,0	32,8	26,6	26,6
Potetprodukter ³	..	7,0	11,5	19,2	30,5	33,5	34,0
Potetmel	2,7	1,8	1,5	1,6	1,8	2,1	2,6
Sukker, honning o.l.	40,1	42,0	44,6	40,5	43,8	35,5	34,5
Erter, nøtter og kakao ⁴	4,1	6,2	7,1	4,7	5,5	6,4	6,7
Kakao og kakaoprodukter ⁴	..	..	..	3,9	3,1	5,6	5,9
Grønnsaker ⁵	35,4	40,2	46,4	53,2	60,4	62,6	63,7
Frukt og bær ⁶	41,2	66,8	75,6	77,8	68,7	82,4	86,0
Kjøtt ⁷	33,3	40,5	51,0	49,8	59,6	66,2	66,3
Kjøttprodukter	2,4	2,8	3,2	3,1	3,4	5,2	5,1
Egg	7,4	9,5	10,8	11,5	10,2	10,6	11,0
Helmelk	194,5	172,0	160,1	63,6	38,8	31,2	29,9
Lettmelk	-	-	-	79,2	73,0	59,3	57,8
Ekstra lettmelk	-	-	-	-	-	10,6	11,0
Skummet melk	10,0	14,2	26,3	32,1	22,3	17,0	17,5
Konserverte melkeprodukter ⁸	3,2	11,6	14,5	18,5	26,1	28,1	29,2
Fløte, inkl. rømme som 38 prosent fett ⁹	5,0	6,7	6,6	6,9	6,7	7,3	7,2
Ost	8,0	9,0	12,0	13,3	14,8	17,0	16,8
Smør	3,8	5,4	5,4	3,4	2,8	3,0	3,0
Margarin	24,2	18,8	15,3	13,0	11,4	9,3	9,1
Av dette lettmargin	-	-	0,2	1,9	2,6	3,3	3,2
Annet fett ¹⁰	3,8	4,4	4,9	4,0	4,0	4,0	4,0

¹ Tallene er ikke helt sammenlignbare med tallseriene f.o.m. 1970. For korn er forbruket til mat pga. kraftfôrrasjonering anslagsvis 10-15 prosent for høyt.

² Revidert serie f.o.m. 1980.

³ Beregnet som friske poteter.

⁴ Kakao og kakaoprodukter skilt ut som egen matvaregruppe f.o.m. 1989.

⁵ Revidert serie fra 1980 og 1986. Beregningsgrunnlaget for grønnsaker er endret i 2002, og tallene er justert tilbake t.o.m. 1999.

⁶ Revidert serie fra 1977 og 1986. Beregningsgrunnlaget for frukt og bær er endret i 2002. Anslag for produksjon i villahager og sanking av skogsbær er utelatt. Tallene er justert tilbake t.o.m. 1999.

⁷ Ekskl. kjøttprodukter og grensehandel, inkl. hval og vilt.

⁸ Ny serie f.o.m. 1982.

⁹ T.o.m. 1990 beregnet som 35 prosent fett.

¹⁰ Usikkert datagrunnlag. Beregnet som 100 prosent fett. Anslag for 1989-97.

Kilde: Sosial- og helsedirektoratet.

Definisjoner og begreper

Ammeku

Ku som holdes hovedsakelig for produksjon av kalv for kjøttproduksjon.

Avling

Høstet produksjon av jordbruks- og hagebruksvekster. Omfatter produksjon både for salg og eget forbruk. Avling oppgis vanligvis som kilo per dekar eller tonn totalavling.

Bruker

Den personen som er hovedansvarlig for drifta av en jordbruksbedrift (innehaveren), vanligvis den som søker produksjonstilskudd i jordbruket.

Driftsform

En jordbruksbedrifts driftsform fastsettes ut fra andelen de ulike plante- og husdyrproduksjonene i bedriften utgjør av bedriftens totale produksjon. Felles måleenhet for ulike produksjoner er standard dekningsbidrag.

Dyrka jord

Se jordbruksareal.

Dyrkbar jord

Areal som ved oppdyrking kan settes i slik stand at det vil oppfylle kravene til lettbrukt eller mindre lettbrukt fulldyrka jord, og som oppfyller kravene til klima og jordkvalitet for plantedyrking.

Enkelperson

Brukerkategorien «enkelperson» omfatter jordbruksbedrifter der enkelperson eller ektefeller er ansvarlige for drifta samt bedrifter drevet av medlemmer av samme familie dersom driftsfellesskapet ikke er registrert som ansvarlig selskap eller aksjeselskap.

Fulldyrka jordbruksareal

Areal som er dyrka til vanlig pløvedybde, og som kan nyttes til åkervekster eller til eng som kan fornyes ved pløying.

Gjødseldyrenhet (GDE)

Enhet for husdyr definert etter mengde fosfor som dyra skiller ut i gjødsel og urin. Omregningsfaktorene for de ulike husdyrslagene er gitt i forskrift om gjødselvarer med videre av organisk opphav.

Hektar

1 hektar = 10 dekar = 10 000 kvadratmeter.

Innmarksbeite

Areal som kan nyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 prosent av arealet skal være dekket av grasarter. Arealet skal være avgrenset med permanent gjerde mot utmark, naboeiendom og annet areal, eller ha naturlig grense mot elv, sjø, fjell og lignende. Restarealer av skog, myr, vann og fjell som per enhet er større enn 1,0 dekar, skal trekkes fra.

Jordbruksareal

Jordbruksareal omfatter areal av fulldyrka jord, areal av overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Jordbruksareal i drift

Jordbruksareal som er høstet minst en gang i løpet av et år. Også inkludert plantet areal av flerårige vekster som ennå ikke gir avling, og areal av åpen åker der det ikke blir tatt avling i løpet av året, men som er tenkt høstet neste år (ettårig brakk).

Jordbruksareal under omlegging til økologisk drift (karensareal)

Jordbruksareal påbegynt omlagt, men ennå ikke godkjent som økologisk drevet jordbruksareal. I omleggingstiden kalles arealet ofte for karensareal.

Jordbruksareal ute av drift

Jordbruksareal som ikke lenger er i bruk, men som uten nybrottslignende arbeid kan tas i bruk igjen som jordbruksareal. Areal av åpen åker som brakklegges for ett år (ettårig brakk) inngår ikke.

Jordbruksbedrift

Virksomhet med jordbruksdrift, inkludert hagebruk og husdyrhold. Bedriften omfatter alt som blir drevet som en enhet under en ledelse og med felles bruk av produksjonsmidler. Jordbruksbedriften er uavhengig av kommunegrenser. En jordbruksbedrift skal ha et driftssenter på en landbrukseiendom.

Jordbruksbedrift har tidligere blitt kalt «driftsenhet i jordbruket», bare «driftsenhet» eller «bruk». Før 1999 omfattet jordbruksbedrift virksomhet som ble drevet som en driftsenhet, og som lå i samme kommune..

Jordstykke

Sammenhengende jordbruksareal som er avgrenset av vei, bekk, steingjerde, skog med videre.

Nydyrket jordbruksareal

Nydyrking omfatter opparbeiding fra udyrka areal til fulldyrka eller overflatedyrka jordbruksareal. Rydding av innmarksbeite inngår ikke.

Overflatedyrka jordbruksareal

Jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

Samdrift i melkeproduksjon

Samarbeid mellom to eller flere melkeprodusenter om felles melkeproduksjon på helårsbasis.

Tilleggsnæring i jordbruket

Aktivitet som utnytter jordbruksbedriftens arealer, bygninger og/eller maskiner. Aktiviteten skal gi inntekt og/eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familiemedlemmer.

Økologisk drevet jordbruksareal

Jordbruksareal som er ferdig omlagt til økologisk drift, og som drives i henhold til kravene i forskrift om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer.

Økologisk jordbruk

Plante- eller husdyrproduksjon som tilfredsstiller produksjonskravene i forskrift om produksjon og merking av økologiske landbruksvarer.

Årskyr

Begrep som blir brukt når en oppgir gjennomsnittlig antall kyr i en buskap i ett år. Antall årskyr er lik totalt antall fôrdager for kyr i buskapen dividert med 365.

Nyttige nettsadresser

Debio: <http://www.debio.no/>

Direktoratet for naturforvaltning: <http://www.dirnat.no/>

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

Landbruks- og matdepartementet: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd>

Mattilsynet: <http://www.mattilsynet.no/>

Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF): <http://www.nilf.no/index.shtml>

Norsk institutt for skog og landskap: <http://www.skogoglandskap.no/>

Reindriftsforvaltningen: <http://www.reindrift.no/>

Sosial- og helsedirektoratet: <http://www.shdir.no/>

Statistisk sentralbyrås jordbruksstatistikk: <http://www.ssb.no/jordbruk/>

Statistisk sentralbyrås nasjonalregnskap: <http://www.ssb.no/emner/09/01/regnskap/>

Statistisk sentralbyrås utenrikshandel: http://www.ssb.no/emner/09/ur_ekonomi/

Statens landbruksforvaltning: <http://www.slf.dep.no/>

Litteratur

Budsjettnemnda for jordbruget: Totalkalkylen for jordbruget. Jordbrukets totalregnskap 2005 og 2006 og budsjett for 2007. Avgitt juni 2007.

Budsjettnemnda for jordbruget: Jordbrukets totalregnskap 2006 og 2007. Jordbrukets totalbudsjett 2008. Notat av 18. april 2008.

St.meld. nr. 19 (1999-2000): Om norsk landbruk og matproduksjon, Landbruksdepartementet.

Statens landbruksforvaltning: *Norsk landbruk – en situasjonsbeskrivelse*. Rapport 11/2008.

Statistisk sentralbyrå, *Bruk av plantevernmidler i jordbruget i 2005*. , Rapporter 2006/42:

Statistisk sentralbyrå, *Jordbruk og miljø. Resultatkontroll jordbruk 2007*. Rapporter 2008/1.

3. Skogbruk

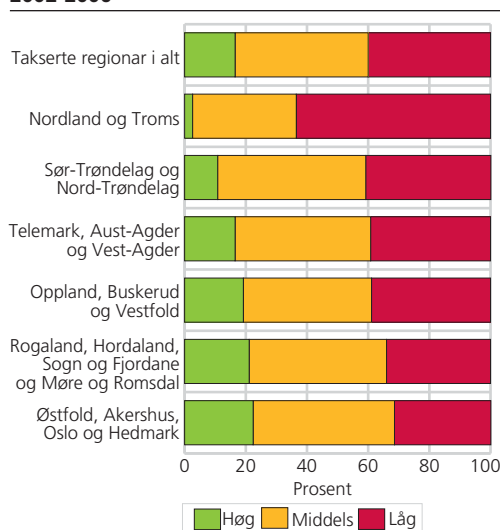
Utnytting av tømmer har lange tradisjonar i landet vårt. Frå byrjinga av 1800-talet vart det drive stortilt hogst langs dei største vassdraga og i kyststroka. Etterspørselen etter tømmer og ved auka, og gode høve for transport gjorde at mykje tømmer og trelast vart eksportert.

Naturgitte tilhøve

Nesten ein fjerdedel av landarealet i Noreg er produktiv skog. Til saman er noko over ein tredel av landarealet skogkledd. Boniteten seier noko om kor godt eigna skogmarka er til å produsere skog. For landet sett under eitt har om lag 40 prosent av det produktive skogarealet låg bonitet, 44 prosent har middels bonitet, og 16 prosent har høg eller svært høg bonitet. Dei naturgitte tilhøva varierer mykje mellom landsdelane. I Nordland og Troms har over 60 prosent av den produktive skogen låg bonitet, medan Austlandet og Vestlandet berre har om lag 30 prosent med låg bonitet. Vestlandet har den største delen av den aller beste skogmarka, men dei beste skogfylka på Austlandet er ikkje langt etter. Det er regionen med fylka Akershus, Oslo og Hedmark som har mest høg bonitet, med 22 prosent. I Nord-Noreg er det berre 3 prosent som er klassifisert som høg bonitet.

Mange stader i landet vårt er terrenget bratt og skogen vanskeleg tilgjengeleg for hogst. I 2003 meinte skogeigarane at un-

Figur 3.1. Produktivt skogareal, etter bonitet¹. 2002-2006

¹ Bonitetsfordelinga frå H₃₀-systemet er omgjort til låg, middels og høg bonitet, sjå bonitet under ordforklaringsar. Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa, 2002-2006.

der 80 prosent av den produktive skogen var økonomisk drivverdig. Terrenghøva er ein viktig årsak til at skogeigarane reknar over 20 prosent som ikkje drivverdig.

Utviklinga i skogbruken dei siste hundre år

Tidleg på 1900-talet auka uroa for at skogane våre skulle armast ut av for stor hogst. Den første verdskrigen førde til ein ny høgkonjunktur for norsk trelast, og hogsten var framleis stor. Det vart meir og

meir påtrengjande å skaffe betre kunnskap om skogressursane. Kartlegging av skogressursane tok til i 1919, og i 1920-åra vart den første skogbruskjeltinga halden. Resultata frå desse undersøkingane var mest alvorlege for Hedmark og Østfold, der teljinga synta at ein hogg eit tømmerkvantum som var høvesvis 19 og 12 prosent større enn den årlege tilveksten. Det var stor skilnad mellom landsdelane; i Trøndelag og Nordland var tilveksten monaleg større enn den årlege hogsten. Den årlege hogsten av tømmer til industriføremål var likevel relativt stabil fram til den andre verdskrigen tok til i 1940.

I det første tiåret etter den andre verdskrigen nådde skogbruket ein topp. Prisane var gode, nye driftstekniske metodar fekk gjennomslag, og talet på sysselsette har ikkje vore større korkje før eller seinare. Med innføring av bestandsskogbruket og med flatehogst som den dominerande hogstmetoden, auka skogkultur- og vegbyggingsaktiviteten mykje i tiåra etter krigen.

Heilt sidan byrjinga av andre verdskrigen har det årlege salet av tømmer til industriføremål variert mellom 7 og 10 millionar kubikkmeter. Frå byrjinga av 1920-åra og

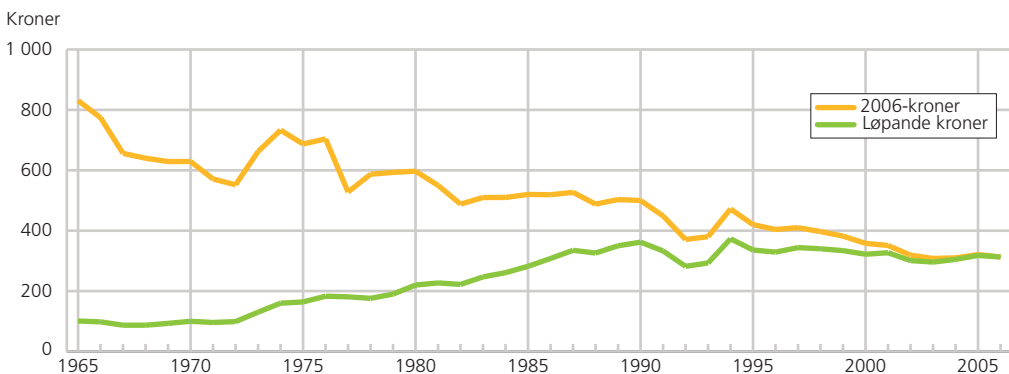
fram til 1940 var den årlege hogsten til industriføremål i gjennomsnitt eit par millionar kubikkmeter mindre.

Utviklinga i samfunnet

Den gode lønsutviklinga i arbeidslivet elles i dei siste tiåra gjer at inntektene frå skogbruket blir ein gradvis mindre del av inntektene til skogeigarane. Med lågare lønsemd ser ein òg ei endring i at det for kvart år er færre som hogg tømmer for sal, men òg at hogstkvantumet er større dei gongene skogeigarane hogg. I løpet av dei siste to tiåra har det vorte færre og færre som plantar ny skog og pleier ungsbogen, sjølv om det svingar litt etter korleis rammevilkåra endrar seg. Med innføringa av betre økonomiske ordningar for investeringar i skogbruket frå 2007 auka aktiviteten att dette året.

Skogbruk har tradisjonelt vore ei av fleire inntektskjelder på mange gardsbruk. Når drifta har blir lagt ned på fleire og fleire gardsbruk, har det verka inn på skogbruksaktiviteten òg. For dei som tek seg lønt arbeid på heiltid i staden for å drive garden, blir ikkje inntekta frå skogbruket så viktig lenger. Det er derfor fleire av dei aktive jordbruketane som har inntekt frå

Figur 3.2. Prisutviklinga på tømmer i gjeldande kroner og i 2006-kroner. 1965-2006. Kroner

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

skogbruket, enn det er blant resten av skogeigarane.

Økonomiske rammer

Skogbruket og skogindustrien er del av ein uskjerma verdsmarknad og er prisgjeve utviklinga på denne marknaden. Prisutviklinga på tømmer samanlikna med prisutviklinga på varer og tenester elles i samfunnet syner at skogeigarane over tid har fått mindre og mindre att for tømmeret sitt. Prisane for tømmer i midten av 1960-åra svarar til over 800 kroner per kubikkmeter omrekna i 2006 kroner. I 2007 fekk skogeigarane i gjennomsnitt 370 kroner per kubikkmeter, og då var det betre prisar enn på over ti år. I byrjinga av 2008 er sagtømmerprisane på veg nedover att.

I 2007 var det samla tilskottsbeløpet til nærings- og miljøtiltak i skogbruket på 131 millionar kroner. I tillegg vart det gitt tilskott til skogbruksplanar.

Sentrale mål for skogbruket

Norsk skogpolitikk skal leggje grunnlaget for bærekraftig forvaltning av skogressursane, der ein tek omsyn til viktige miljøverdiar og alle artene som lever i skogen. Målet er å auke verdiskapinga frå skog og utmark gjennom å leggje til rette for tiltak for å produsere trevirke, bioenergi og andre produkt og tenester knytte til skog og utmark. Meir bruk av bioenergi og auka bruk av tre er viktige satsingsområde. Skogpolitikken legg vekt på at skogeigaren har fridom under ansvar. Lov- og regelverk stiller samtidig klare krav til miljøomsyn som ein sjølvstøtt del av skogforvaltninga. Myndigheitene har i samråd med næringa arbeidd med ein ny strategi for meir hogst av tømmer.

Boks 3.1. Den første skogbruksteljinga og den første landstaksten

I budsjettet for åra 1916-1917 gjorde Statistisk sentralbyrå framlegg om at skogressursane i landet måtte takserast. Dette fekk samtykke i Stortinget, og i 1919 tok registreringane til. Det var den nyskipa Landskogtakseringa som stod for dette arbeidet. I 1932 var skogressursane for alle fylka, med unntak av Troms og Finnmark, ferdig takserte. Samstundes med denne takseringa tok arbeidet med den første landsomspennande skogbruksteljinga til. I 1927 vart dei første resultatane frå desse to undersøkingane publiserte. Etter den første teljinga har det med om lag ti års mellomrom frå og med 1959 vore tilsvarande skogbruksteljingar. Landskogtakseringa, som er ein del av Norsk institutt for skog og landskap, er no inne i den niande landstaksten. Denne taksten blir gjennomført i tidsrommet 2005-2009, og for første gong blir også Finnmark taksert.

3.1. Skogen i Noreg

- I alt er vel ein tredel av landarealet dekt av skog
- Vel halvparten av skogarealet er produktivt skogareal
- Hedmark har det største produktive skogarealet med 13 000 kvadratkilometer
- Volumet av skogen er meir enn dobla sidan den første landstaksten for 80 år sidan
- Den årlege tilveksten har auka frå 10 til 25 millionar kubikkmeter i året i den same perioden
- Grana står no for nesten halvparten av det ståande tømmervolumet

Produktivt skogareal

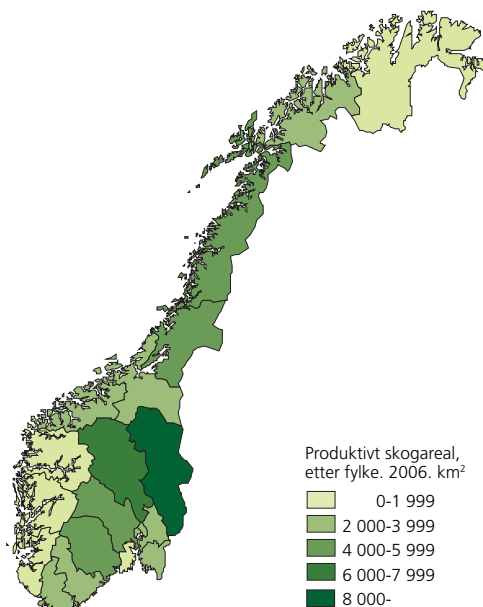
I alt er om lag 120 000 kvadratkilometer, eller godt og vel ein tredel av landarealet vårt, dekt med skog i ei eller anna form. Vel 74 000 kvadratkilometer er produktivt skogareal under barskoggrensa, om ein ser bort frå Finnmark. I tillegg er det 17 100 kvadratkilometer uproduktiv skog og knapt 30 000 kvadratmeter med anna tressett mark. Det er likevel stor skilnad mellom landsdelane. I Austlandsfylka er litt over halvparten av landarealet produktivt skogareal, medan tilsvarande tal for Nord-Noreg og Vestlandet er ein sjuandedel.

Av fylka er det Hedmark som skil seg ut ved å ha mest produktivt skogareal med om lag 13 000 kvadratkilometer. Det er dobbelt så mykje som Oppland, som følgjer som nummer to. Finnmark er registrert med det minste produktive skogarealet, men for dette fylket er tala nokså usikre.

Kartlegging av ressursgrunnlaget

Den første landsomfattande kartlegginga av skogressursane og den første skogbruskteljinga vart gjennomførte i 1920-åra. Resultata frå desse undersøkingane var mest alvorlege for Hedmark og Øst-

Figur 3.1.1. Produktivt skogareal, etter fylke. 2006. km²

¹ Omfattar skogeigedomar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.
Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

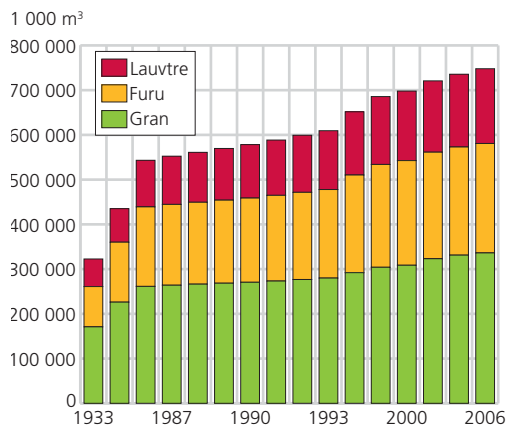
fold, der teljinga synte at ein høgg eit tømmerkvantum som var høvesvis 19 og 12 prosent større enn den årlege tilveksten. Det var stor skilnad mellom landsdelane; i Trøndelag og Nordland var tilveksten moneleg større enn den årlege hogsten. Sidan den gongen har det vore regelmessige teljingar mest kvart tiande år, og ein er no i gang med den niande landstaksten.

Skogressursane før og no

Sidan skogane vart takserte for første gong for om lag 80 år sidan, har volumet av skogen meir enn dobla seg. I 1932 var det 322 millionar kubikkmeter ståande tømmer i skogane våre. I 2006 hadde volumet auka til 748 millionar kubikkmeter.

Den årlege tilveksten av tømmer har auka tilsvarande frå vel 10 millionar kubikkmeter til vel 25 millionar kubikkmeter i den

Figur 3.1.2. **Stående kubikkmasse¹ under bork, etter treslag. 1933-2006. 1 000m³**

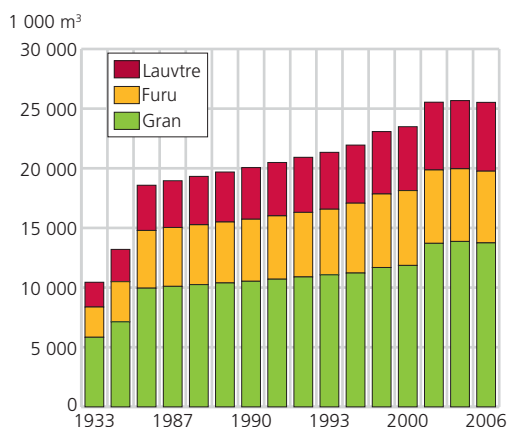
¹ Heile landet unntatt Finnmark.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa.

same perioden. Hovedårsaka til denne utviklinga kan skrives frå målretta skogskjøtsel og skogplanting gjennom fleire tiår. Ein reknar òg med at klimaendringa har vore medverkande til at tilveksten har auka. Resultat frå dei siste par åra kan tyde på at tilvekststauken har stogga.

Grana er det vanlegaste treslaget og utgjør 45 prosent av det ståande tømmervolumet

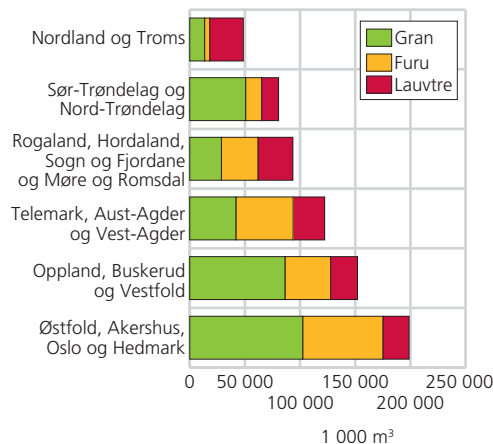
Figur 3.1.3. **Årleg tilvekst¹ under bork, etter treslag. 1933-2006. 1 000 m³**

¹ Heile landet unntatt Finnmark.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa.

Figur 3.1.4. **Stående kubikkmasse under bork, etter treslag og takserte regionar. 2002-2006. 1 000 m³**

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa.

i skogane våre, deretter følgjer furua med 33 prosent og lauvtre med 22 prosent av volumet. Dei siste tiåra har delen lauvtre blitt større, medan delen gran har minka tilsvarende. I 1967 var 52 prosent av skogvolumet gran og 17 prosent lauvtre. Delen furu har vore relativt stabil.

Det er regionale skilnader for utbreiinga av treslaga. Grana står sterkast i Trøndelagsfylka, der 63 prosent av skogvolumet er gran. Men òg i skogfylka på Austlandet står grana for over halvparten av skogvolumet. I Nordland og Troms er 63 prosent av volumet lauvskog. På Vestlandet er volumet no ganske jamt delt mellom gran, furu og lauv, medan grana for 15 år sidan utgjorde ein fjerdedel av skogvolumet. Ein ser no tydelege resultat av skogreisinga som gjekk føre seg i denne landsdelen for nokre tiår sidan.

Aldersfordelinga til den ståande skogen har òg endra seg. Sidan takseringane tok til har det vorte meir gammal eller såkalla hogstmogen skog, og den relative delen av den gamle skogen har òg auka.

Utrekningar for seks av dei viktige skogfylka synte at 31 prosent av skogen var hogstmogen i 2006. 40 år tidlegare var tilsvarande del hogstmogen skog for desse fylka 22 prosent.

Vern av skog

Det er registrert om lag 22 000 ulike plante- og dyrearter knytte til skogareala i Noreg. Om lag 1 800 av desse artene er sjeldne eller truga. Noreg er forplikta av Konvensjonen for biologisk mangfald, som er utarbeidd av Dei sameinte nasjonane (FN), til å identifisere og overvake desse artene. I midten av 2007 var 1 027 kvadratkilometer produktiv skog verna i Noreg. Det utgjør 1,36 prosent av alt produktivt skogareal.

Tabell 3.1.1. **Stående kubikkmasse under bork og årleg tilvekst under bork. Heile landet. 1933-2006.**
1 000 m³

	Stående kubikkmasse				Årleg tilvekst			
	I alt	Gran	Furu	Lauvtre	I alt	Gran	Furu	Lauvtre
1933	322 635	170 960	90 002	61 673	10 447	5 835	2 535	2 077
1967	435 121	226 168	133 972	74 981	13 200	7 131	3 364	2 706
1986	543 234	261 359	177 771	104 104	18 579	9 951	4 838	3 790
1987	552 414	263 992	180 634	107 788	18 958	10 103	4 935	3 920
1988	561 004	266 383	183 014	111 607	19 321	10 249	5 018	4 054
1989	569 664	268 497	185 642	115 525	19 688	10 388	5 109	4 191
1990	578 317	270 543	188 279	119 495	20 058	10 528	5 200	4 330
1991	588 476	273 333	191 540	123 603	20 485	10 703	5 310	4 473
1992	599 243	276 788	194 806	127 649	20 921	10 892	5 411	4 618
1993	609 399	279 968	197 904	131 526	21 337	11 070	5 498	4 769
1994-1998	651 688	292 018	218 305	141 364	21 945	11 219	5 855	4 871
1999	685 682	304 081	229 874	151 727	23 076	11 684	6 163	5 229
2000	697 998	308 614	233 949	155 436	23 488	11 858	6 273	5 357
2000-2004	720 789	323 213	238 137	159 439	25 540	13 709	6 151	5 680
2001-2005	735 610	331 236	241 730	162 644	25 674	13 868	6 092	5 714
2002-2006	747 945	336 201	244 622	167 122	25 526	13 746	6 010	5 769

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.1.2. Totalareal, etter markslag og takserte regionar. 2000-2004. km²

Region	I alt		Under barskoggrensa					Anna areal ¹	Over barskoggrensa ¹
	I alt	Produktiv skogmark	Tresett impediment	Lauv- og furu-og myr	Starr-mose-myrr	Anna areal ¹			
Takserte regionar i alt	275 122	150 969	74 148	17 099	6 032	7 652	46 037	124 153	
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	36 942	30 075	18 955	1 310	1 518	817	7 474	6 867	
Oppland, Buskerud og Vestfold	42 334	24 004	14 413	2 078	737	891	5 885	18 330	
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	31 808	21 112	11 181	3 349	456	778	5 347	10 696	
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	58 499	25 456	9 358	2 674	590	1 041	11 793	33 043	
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	41 228	24 292	10 150	3 222	2 004	2 344	6 572	16 936	
Nordland og Troms Romsa	64 311	26 030	10 091	4 465	726	1 782	8 966	38 281	
Finnmark Finnmarku	..	..	..	..	..	..	..	..	

¹ Medrekna ferskvatn.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa.

Tabell 3.1.3. Produktivt skogareal, etter hogstklasse, bonitetsklasse og takserte regionar. 2002-2006. Prosent

Region	I alt	Hogstklasse					I alt	Bonitet H ₄₀						
		I	II	III	IV	V		26-23	20	17	14	11	8	6
Takserte regionar i alt	100	3	21	19	21	36	100	2	4	10	19	25	29	11
Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark	100	3	24	24	20	29	100	2	6	14	22	25	24	8
Oppland, Buskerud og Vestfold	100	3	23	20	21	34	100	2	5	12	19	23	28	11
Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder	100	4	20	16	20	40	100	1	4	11	20	24	29	10
Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal	100	7	12	20	24	37	100	5	7	9	16	29	24	10
Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag	100	2	24	16	18	40	100	0	1	9	22	26	30	11
Nordland og Troms	100	3	16	13	23	44	100	-	0	3	9	25	43	21
Finnmark-Finnmarku	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

¹ Omfattar eigedommar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kjelde: Norsk institutt for skog og landskap. Landsskogtakseringa .

Tabell 3.1.4. Produktivt skogareal¹, etter fylke og storleiksklasser i dekar. 2006

	I alt	Størrelsesklasse, etter produktivt skogareal i dekar			
		25-99	100-249	250-499	500-999
Heile landet	66 660 244	1 987 768	5 242 502	7 597 350	10 375 796
Fylke					
Østfold	2 383 956	97 036	240 439	327 751	426 505
Akershus og Oslo	3 235 928	103 774	226 912	325 607	400 705
Hedmark	12 935 231	189 156	401 778	593 482	940 750
Oppland	6 514 070	186 735	473 258	627 620	923 477
Buskerud	5 670 176	106 216	286 833	476 910	817 109
Vestfold	1 200 029	80 106	179 738	187 204	193 532
Telemark	5 049 391	82 428	228 421	442 466	754 486
Aust-Agder	3 253 316	52 777	147 060	238 514	472 099
Vest-Agder	2 404 501	47 143	223 693	458 418	731 355
Rogaland	1 209 032	90 901	211 854	252 526	288 804
Hordaland	1 913 266	168 053	447 187	530 298	457 022
Sogn og Fjordane	1 836 075	99 435	305 376	420 984	476 919
Møre og Romsdal	2 182 114	161 606	394 880	511 804	596 289
Sør-Trøndelag	3 630 918	107 508	305 200	543 473	823 627
Nord-Trøndelag	5 464 205	85 282	239 575	442 309	670 929
Nordland	4 196 510	182 020	483 056	709 480	870 103
Troms Romsa	2 707 276	128 786	429 711	500 033	530 773
Finnmark Finnmarku	874 250	18 806	17 531	8 471	1 312

	Størrelsesklasse, etter produktivt skogareal i dekar			
	1 000-1 999	2 000-4 999	5 000-19 999	20 000-
Heile landet	10 543 212	9 830 716	8 049 192	13 033 708
Fylke				
Østfold	422 049	341 051	348 158	180 967
Akershus og Oslo	375 847	341 537	474 002	987 544
Hedmark	1 187 085	1 751 917	2 664 023	5 207 040
Oppland	1 042 752	1 040 883	1 141 367	1 077 978
Buskerud	962 375	1 346 983	1 096 951	576 799
Vestfold	162 459	96 213	49 680	251 097
Telemark	1 073 902	1 099 552	655 829	712 307
Aust-Agder	860 956	1 094 830	350 271	36 809
Vest-Agder	667 668	250 031	26 193	-
Rogaland	244 958	114 593	5 396	-
Hordaland	208 706	63 088	38 912	-
Sogn og Fjordane	348 883	79 555	84 923	20 000
Møre og Romsdal	351 074	126 418	40 043	-
Sør-Trøndelag	826 808	490 512	190 987	342 803
Nord-Trøndelag	727 758	927 317	585 854	1 785 181
Nordland	654 027	397 111	196 926	703 787
Troms Romsa	424 905	266 939	84 677	341 452
Finnmark Finnmarku	1 000	2 186	15 000	809 944

¹ Omfattar eigedommar i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.2. Skogbruk som næring

- Det er registrert om lag 117 000 skogeigedomar i 2006
- Gjennomsnittseigedomene er på 570 dekar produktivt skogareal
- Einskildpersonar eig 97 prosent av eigedomane og fire femtedelar av det produktive skogarealet
- Knappt ein fjerdedel av skogeigedomane med personleg eigar er ått av ei kvinne
- I 1978 vart 96 prosent av tømmeret hogge manuelt. I 2003 stod hogstmaskinane for 85 prosent av hogsten
- Sysselsetjinga i skogbruget utgjør no om lag 4 000 årsverk
- Skogeigarane sjølve brukar stendig mindre tid på skogsarbeid

Skogeigedomar

I 2006 er det registrert om lag 117 000 skogeigedomar med minst 25 dekar produktivt skogareal. Om lag 97 prosent av desse skogeigedomane er eigde av ein eller fleire einskildpersonar. I alt åtte dei om lag 111 000 personlege skogeigarane noko over 113 000 skogeigedomar. Resten av skogeigedomane er det dødsbu og upersonlege eigarar som staten, kommunar,

fylke, allmenningar og aksjeselskap som står som eigarar av.

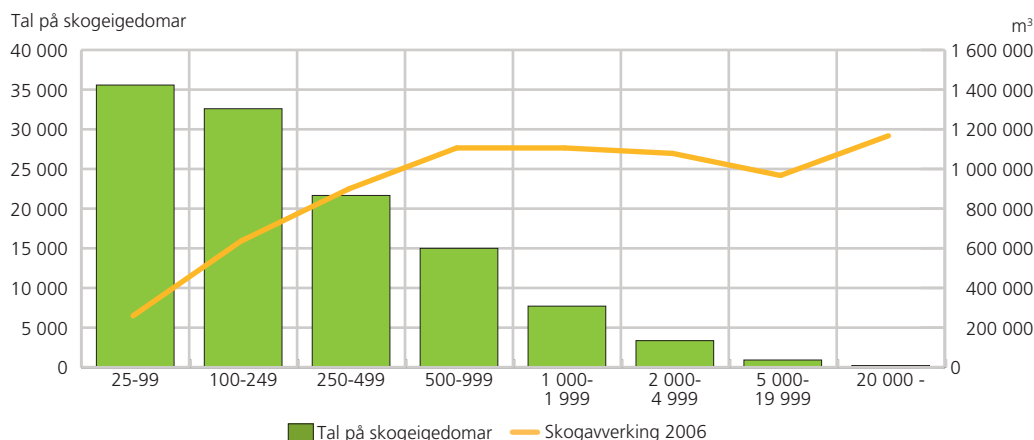
Dei upersonlege skogeigarane eig snau 3 prosent av eigedomane, men dei har hand om ein femtedel av skogarealet. Til dømes har bygdeallmenningane i gjennomsnitt nesten 30 000 dekar produktivt skogareal, medan gjennomsnittseigedomene i Noreg er på 570 dekar. Færre enn ein fjerdedel av skogeigedomane er større enn dette gjennomsnittet.

Gjennomsnittseigedomene til dei personlege skogeigarane er omkring 450 dekar. Det er store fylkesvise skilnader i gjennomsnittsstørleik. Det største gjennomsnittet finn ein i Finnmark med 1600 dekar. Hedmark kjem deretter med 1200 dekar. Det minste gjennomsnittet finn ein på Vestlandet.

Skogeigaren

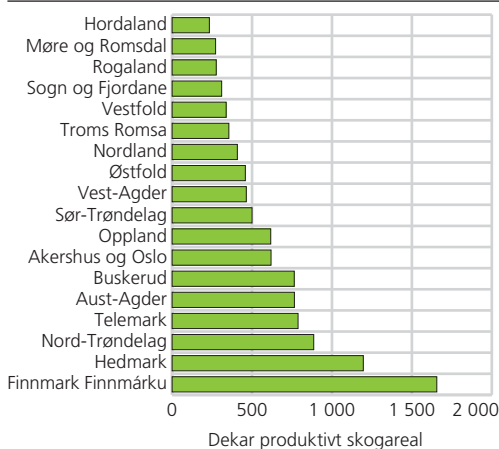
Skogeigarane som gruppe er mannsdominert. Gjennomsnittsalderen er i underkant av 57 år, og skogeigarane blir stadig eldre. I 1989 var gjennomsnittsalderen 53 år. Ei mogleg forklaring på denne utviklinga er at levealderen aukar – forventa levealder

Figur 3.2.1. Skogavverking for sal og talet på skogeigedomar, etter størleiken på produktivt skogareal. 2006

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruget, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.2.2. Gjennomsnittleg storleik på det produktive skogarealet på skogeigedomane, etter fylke. 2006. Dekar

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

for 50 år gamle menn har auka med tre år sidan 1989 – og at folk sit lenger med eigedommen før dei overdreg han. Dette kan òg bli forsterka av at mange av eigedomane betyr mindre som inntektsgrunnlag.

Ein fjerdedel av eigarane er kvinner, og dei hadde hand om ein femdel av det produktive skogarealet i 2006. Størst del kvinner er det blant dei yngste og eldste skogeigarane. Ei av årsakene til det er at fleire unge kvinner har overteke eigedomar etter at dei fekk dei same arverettane som menn etter endring av odelslova i 1975. I 1989 var 16 prosent av eigarane kvinner.

Tabell 3.2.1. Utviklinga i talet på kvinnelege skogeigarar. 1979-2006

År	Kvinneleg eigar	Prosent
1979	15 000	13
1989	21 000	16
1999	26 000	22
2006 ¹	27 000	24

¹ Færre registrerte eigedomar i 2006 enn i 1999 gjev større del kvinner sjølv om tala er like.

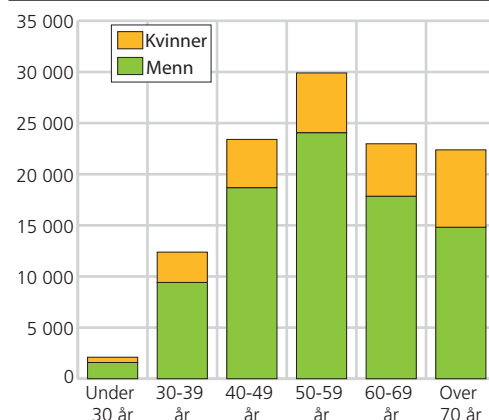
Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Større del av eldre kvinnelege eigarar kan ein truleg tilskrive høgare levealder for kvinner enn for menn. Men ein ser òg at di større eigedomane blir, di færre av dei blir eigd av ei kvinne. Dei store eigedomane blir overdrege til neste generasjon tidlegare enn dei små.

Det var noko færre skogeigarar med høgare utdanning enn det ein finn for reisten av folket. I 2006 hadde ein av sju skogeigarar høgare utdanning, medan tilsvarende tal blant alle personar over 16 år var ein av fire. Den relativt høge gjennomsnittsalderen og den låge delen kvinner er hovudforklaringa på denne skilnaden. Dei kvinnelege skogeigarane har same utdanningsnivået som i reisten av folket. Skogeigarar busett i byane har og høgare utdanningsnivå enn gjennomsnittet av skogeigarane.

Mange skogeigarar bur ein annan stad enn der dei har skogen sin. Ein femtedel av det produktive skogarealet ligg i ei anna kommune enn den skogeigaren bur i. I dei skogrike fylka på Austlandet er denne delen noko mindre, men den aukar nær byane. Skogeigarane som bur i Akershus,

Figur 3.2.3. Personlege skogeigarar, etter kjønn og alder. 2005

Kjelde: Strukturstatistikk for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

har over halvparten av skogarealet sitt i andre kommunar enn der dei bur.

Hogstmaskina overtok for tømmerhoggaren

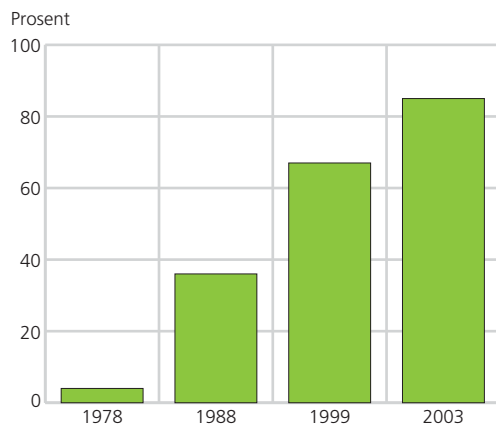
I dei siste tiåra har mekaniseringa i skogbruket ført til at det no stort sett er maskinar som står for tømmerhogsten. I 1978 vart 4 prosent av tømmeret hogd av hogstmaskinar. Ti år seinare stod hogstmaskinane for ein tredel av hogsten, og i 2003 for 85 prosent. Denne utviklinga har halde fram, og det er no få heilårs skogsarbeidarar att.

Mekaniseringa kom først og har òg kome lengst i skogstroka. I Nord-Noreg og på Vestlandet er det framleis ein langt mindre del av kvantumet som blir hogge med hogstmaskin. Tal frå 2003 syner at skogeigarane på Vestlandet og i Nord-Noreg avverka monaleg meir tømmer manuelt enn skogeigarar andre stader i landet.

Næringsaktivitet på skogeigedomane

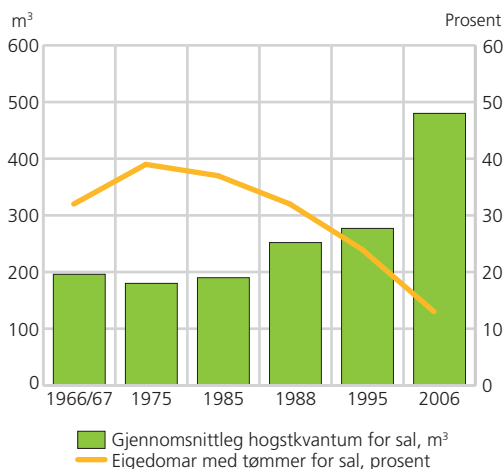
I 2006 vart det hogge tømmer for sal på 15 100 skogeigedomar, det vil seie at det var hogst på kvar åttande eigedom. Dei siste ti åra er det hogge tømmer for sal på

Figur 3.2.4. Del av hogstkvanum felt og kvista med hogstmaskin. 1978, 1988, 1999 og 2003

Kjelde: Utvalgsteljingar og fullteljingar for landbruket, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.2.5. Gjennomsnittleg hogstkvanum for sal og delen eigedomar med tømmer for sal. Utvalde år

Kjelde: Utvalgsteljingar og fullteljingar for landbruket, Statistisk sentralbyrå.

snau halvparten av skogeigedomane. Frå over halvparten av skogeigedomane har det med andre ord ikkje vore seld tømmer dei siste ti åra. Mange av desse eigedomane er små.

Eit prov på at mange skogeigarar ikkje lenger er avhengige av årlege inntekter frå skogen, er at gjennomsnittleg hogstkvanum nesten har dobla seg på 20 år, og at berre halvparten så mange hogg tømmer for sal kvart år no som den gongen. På dei små eigedomane ser ein dette enno tydelegare. Det blir no oftast hogge eit relativt sett stort kvantum sett i høve til storleiken på eigedommen. Då er det naturleg at det går lenger tid enn før mellom kvar gong. På dei store og mellomstore eigedomane er det berre nokre få av eigarane som ikkje har seld tømmer dei siste 10 åra. Blant dei finn ein eigedomar som er underlagt vern eller som har hogge ut mykje av skogen i tidlegare periodar.

Av det totale produktive skogarealet gav skogeigarane opp at 22 prosent ikkje var økonomisk drivverdig i 2003. Skogeigarane med mindre enn 100 dekar produktivt skogareal meinte at berre vel 60 prosent av skogarealet deira var økonomisk drivverdig, medan dei som hadde meir enn 5 000 dekar skog, meinte at 85 prosent av skogen kunne drivast med overskott. Det er grunn til å legge til at 2003 var eit dårleg år for skogbruket med låge tømmerprisar og bortfall av statstilskott. Hogstkvantumet var òg det minste sidan midten av 1970-åra.

Kor viktig skogbruket er som næringsveg varierer mykje mellom fylka og landsdelane. I dei skogrike fylka Hedmark, Buskerud og Vestfold har til saman to tredelar av skogeigedomane seld tømmer dei siste ti åra.

I Hedmark var gjennomsnittskvantumet for dei som hogg for sal i 2006, på 823 kubikkmeter, nesten dobbelt så mykje som gjennomsnittet i landet. Årsaka til det er at Hedmark har mange store eigedomar med gode tilhøve for skogproduksjon. Det var likevel Østfold og Vestfold som hadde det største hogstkvantumet sett i høve til det produktive skogarealet, men desse fylka har òg den mest produktive skogen.

I dei tre nordlegaste fylka er det heller få som driv kommersielt skogbruk. Det vart berre hogge tømmer for sal på høvesvis 1 prosent og 3 prosent av eigedomane i Troms og Nordland i 2006. I Finnmark er det berre nokre få som sel tømmer, og årleg hogstkvantum er ikkje registrert.

Det er ikkje så mykje større aktivitet i skogbruket på Vestlandet. Sogn og Fjordane er på topp i denne landsdelen i 2006 med sal av tømmer frå 7 prosent av skogeigedomane. Men det er planta mykje skog på

Tabell 3.2.2. **Skogeigedomar i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift. 1979, 1989, 1999 og 2006**

	Kombinert drift	Prosent
1979	75 000	62
1989	67 000	53
1999	53 000	44
2006	39 000	33

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Vestlandet, som no så smått tek til å bli hogstmogen.

I 2006 hadde kvar fjerde personlege skogeigar positiv inntekt frå skogbruket. Denne inntekta var i gjennomsnitt 58 000 kroner. Næringsinntekta viser kor mykje skogeigaren sit att med frå sal av tømmer og attåttnæringar i skogbruket før skatt, men etter at investeringar og andre kostnader er trekt frå. For det store fleirtalet av skogeigarar kan ein nok seie at skogbruk mest er å rekne som ei attåttnæring, når ein ser på dei årlege inntektene. Les meir om inntektene i skogbruket i kapittel 3.5.

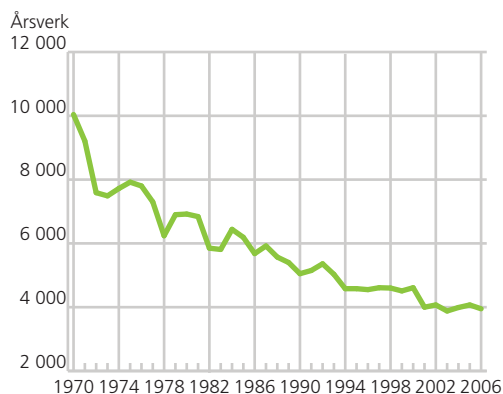
Mange skogeigedomar blir drive i kombinasjon med jordbruk. I 2006 vart vel 39 000 skogeigedomar, eller 33 prosent, drive i kombinasjon med jordbruk. Delen av eigedomane som blir drivne som kombinerte jord- og skogeigedomar, har vorte mindre etter som det har vorte færre aktive jordbrukarar. I 1979 vart 62 prosent av skogeigedomane drive i kombinasjon med jordbruk. I 1999 var talet redusert til 44 prosent.

Tilsette i skogbruket

Det var knapt 6 800 personar med lønt arbeid i skogbruket i 2006. Det er ei auke på 700 frå året før. 19 prosent av dei var kvinner.

For hundre år sidan var det om lag 20 000 som hadde registrert arbeid i skogbruket. Rett etter 2. verdskrig var den registrerte

Figur 3.2.6. Sysselsetjinga i skogbruket, etter normalårsverk. 1970-2006

Kjelde: Nasjonalrekneskapen, Statistisk sentralbyrå.

arbeidsstyrken i skogbruket snau 40 000 personar. Dette talet gjekk gradvis nedover, og i 1990 var talet på sysselsette i underkant av 8000.

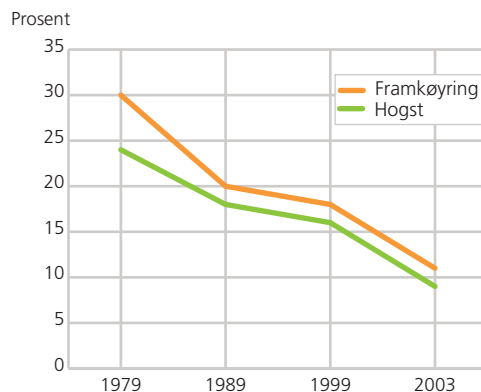
Rasjonaliseringa av arbeidsplassar gjekk fortast frå 1960 til 1970. Dei siste 5 åra har talet på sysselsette vore jamt, men har auka noko etter konjunkturuppgangen i skogbruket som tok til i 2006. Ser ein på normalårsverk, har sysselsetjinga i skogbruket lege rundt 4000 årsverk så langt i det nye hundreåret.

Tømmerfløytinga gav òg arbeid til mange. Rett etter andre verdskrigen var det over 10 000 som var sysselsett med fløyting og tilhøyrande arbeid. I byrjinga av 1970-åra var talet under 1 000. Så seint som i 1985 var det framleis over 300 sysselsette.

Skogen som arbeidsplass for eigaren

I 1966 vart det utført 1,43 millionar dagsverk til planlegging og praktisk skogsarbeid av skogeigaren og deira familiemedlemmer. I byrjinga av 1980 åra låg den årlege arbeidsinnsatsen rundt 800 000 årsverk. I 2003 var dagsverka i skogbruket for skogeigar og deira eventuelle ektefelle

Figur 3.2.7. Delen av hogst og framkøyring utført av skogeigaren og familiemedlemmer. 1979, 1989, 1999, 2003. Prosent

Kjelde: Utvalsteljingar for skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

eller sambuar redusert til i overkant av 500 000.

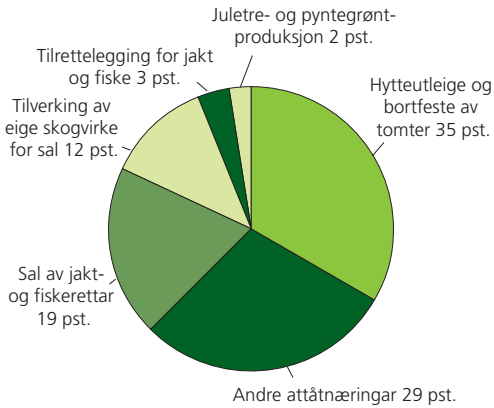
Nedgangen i utførde dagsverk skuldast i hovudsak mekaniseringa som har funne stad i denne perioden. Mange skogeigarar har teke anna arbeid, i alle fall dei som har slutta som aktive jordbrukarar. Ein annan grunn er at dårlegare lønsemd i skogbruket relativt sett har ført til lågare aktivitet på alle område, også skogkulturarbeid som planting og pleie av skogen.

For 25 år sidan stod eigaren med familie for over ein fjerdedel av hogsten og dei transporterte ut nesten ein tredjedel av hogstkvantumet sjølv. I 2003 var eigarens del av hogsten 9 prosent medan dei køyrde ut 11 prosent av årleg hogstkvantum.

Attåttnæringar i skogbruket

På mange skogeigedomar blir det drive med attåttnæringar. I 2003 gav 12 prosent av skogeigarane opp att dei hadde ei attåttnæring som nytta ressursane i skogen og i reisten av utmarka. Av attåttnæringane er det inntekter frå hytteutleige, festetomter og jaktutleige som er dei viktigaste. Deretter følgjer tilverking av tømmer til ved og skur.

Figur 3.2.8. **Attåttnæringar i skogbruket¹ etter bruttoomsetnad. 2003. Prosent**

¹ Omfattar eigedomar med minst 25 dekar produktivt skog.
Kjelde: Landbruksundersøkinga 2004, Statistisk sentralbyrå.

Det er stor variasjon mellom fylka i kva grad det blir drive attåttnæring i skogbruket. Flest skogeigedomar har ei attåttnæring i Buskerud – ein av fem i 2003 – tett følgd av dei andre skogfylka.

Entreprenørane i skogbruket

Ein har ingen fullgod oversikt over skogsentreprenørane, men mange av dei er organiserte i Maskinentreprenørenes Forbund, i alt 137 bedrifter med til saman 531 tilsette. Desse bedriftene utfører om lag 75 prosent av all sluttavverking og framkjøring av tømmer, og hadde ein totalomsetnad på 0,5 milliardar kroner i 2005. I alt disponerte dei 380 hogstmaskinar og lastberarar.

Tabell 3.2.3. **Skogeigedomar¹, etter type eigar og fylke. 2006**

	Skogeigedomar i alt	Personlege skogeigarar		Upersonlege skogeigarar	Dødsbu	Uidentifisert
		Menn	Kvinner			
Heile landet	117 033	83 661	25 979	2 547	3 892	954
Fylke						
Østfold	5 208	3 741	1 156	156	94	61
Akershus og Oslo	5 228	3 658	1 140	265	98	67
Hedmark	10 813	7 569	2 603	232	283	126
Oppland	10 566	7 771	2 276	209	197	113
Buskerud	7 421	5 192	1 702	196	256	75
Vestfold	3 551	2 634	739	89	60	29
Telemark	6 411	4 455	1 545	143	239	29
Aust-Agder	4 252	3 068	951	71	145	17
Vest-Agder	5 187	3 689	1 170	102	210	16
Rogaland	4 375	3 332	782	137	101	23
Hordaland	8 206	6 118	1 677	150	229	32
Sogn og Fjordane	5 930	4 596	1 037	46	181	70
Møre og Romsdal	8 018	6 088	1 602	108	198	22
Sør-Trøndelag	7 255	5 481	1 429	206	116	23
Nord-Trøndelag	6 168	4 755	1 092	157	109	55
Nordland	10 287	6 537	2 749	193	694	114
Troms Romsa	7 629	4 662	2 180	71	650	66
Finnmark Finnmarku	528	315	149	16	32	16

¹ Eigedom i Landbruksregisteret med minst 25 dekar produktivt skogareal. Ein skogeigedom er det totale produktive skogarealet ein eigar eig i ein kommune.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.4. Skogeigedomar med industrivirke¹ for sal, etter fylke og produktivt skogareal. 2006

	I alt	Storleiksklasse, etter produktivt skogareal i dekar							
		25-99	100-249	250-499	500-999	1 000-1 999	2 000-4 999	5 000-19 999	20 000-
Heile landet	15 100	1 175	2 410	3 222	3 226	2 605	1 655	635	172
Fylke									
Østfold	1 053	94	209	229	241	166	80	28	6
Akershus og Oslo	937	82	178	221	193	135	63	48	17
Hedmark	2 334	263	362	373	376	358	322	211	69
Oppland	2 009	172	315	435	399	343	227	98	20
Buskerud	1 745	108	247	276	403	322	267	111	11
Vestfold	653	97	182	150	118	72	25	6	3
Telemark	1 288	66	158	298	242	269	182	61	12
Aust-Agder	700	:	64	136	124	172	168	20	:
Vest-Agder	648	19	79	199	195	124	30	:	-
Rogaland	246	28	31	59	67	46	14	:	-
Hordaland	288	34	75	104	60	12	:	:	-
Sogn og Fjordane	379	36	111	115	77	31	:	:	-
Møre og Romsdal	417	38	73	107	117	70	12	-	-
Sør-Trøndelag	854	45	114	194	243	189	57	5	7
Nord-Trøndelag	1 124	68	156	241	244	204	161	33	17
Nordland	345	:	50	72	103	71	28	6	:
Troms Romsa	80	:	6	13	24	21	10	:	3
Finnmark Finnmarku	..	..	..	..	..	..	..	..	..

¹ Data om hogstaktivitet kjem frå virkesdatabasen for skogfond og måleopplysningar (VSOP).

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2.5. Skogmark¹ i EU. 1 000 ha

Region og land	Skogmark	Region og land	Skogmark
EU-27	155 584	Nederland	365
Belgia	667	Polen	9 192
Bulgaria	3 625	Portugal	3 783
Danmark	500	Romania	6 370
Estland	2 284	Slovakia	1 929
Finland	22 500	Slovenia	1 264
Frankrike	15 554	Spania	17 915
Hellas	3 752	Storbritannia	2 845
Irland	669	Sverige	27 528
Italia	9 979	Tsjekkia	2 648
Kypros	174	Tyskland	11 076
Latvia	2 941	Ungarn	1 976
Litauen	2 099	Østerrike	3 862
Luxemburg	87	Noreg	9 387
Malta	..		

¹ Skogmark tilsvavar ECE/FAOs definisjon av skog.

Kjelde: FAOSTAT, 2008.

3.3. Hogst av tømmer for sal

- Den årlege hogsten av industrivirke har variert mellom 7 og 10 millionar kubikk-meter dei siste 60 åra
- I 2007 vart det hogge 8,2 millionar kubikk-meter til industriføremål
- Over ein fjerdedel av kvantumet vart hogge i Hedmark
- Tre fjerdedelar av hogstkvantumet var gran
- Litt over halvparten vart nytta til sagtømmer
- Forbruket av ved i hushald og hytter var på vel 2,8 millionar kubikk-meter i 2007

Bruttoverdien

For skogeigarane er sal av tømmer den viktigaste inntektskjelda frå skogbruken, og i 2007 utgjorde bruttobetalinga for tømmer om lag 3 milliardar norske kroner. I alt vart det hogge 8,2 millionar kubikk-meter tømmer til industriføremål dette året.

Mest hogst i Hedmark

Hedmark er det viktigaste skogfylket målt etter årleg hogstkvantum for sal. Over ein fjerdedel av all hogsten skjer i dette fylket. Oppland og Buskerud følgjer deretter. Desse tre fylka står for over halvparten

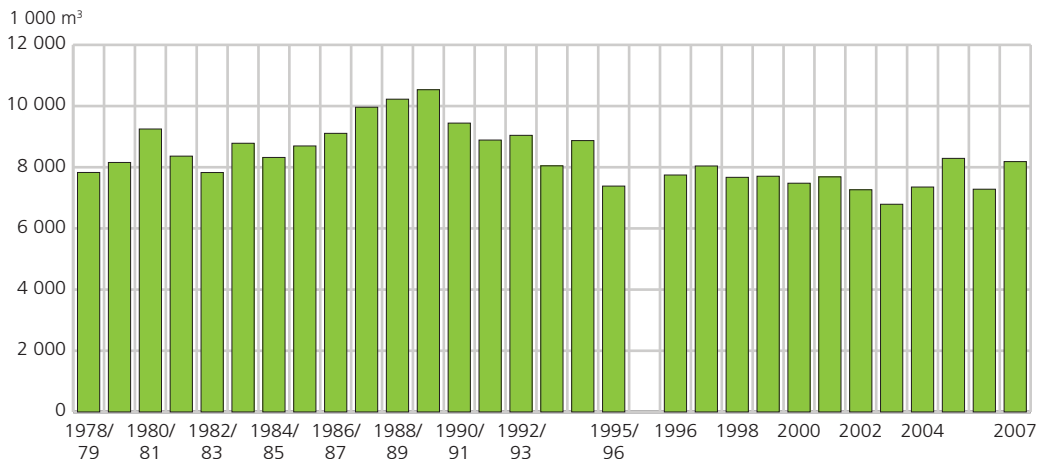
av det årlege hogstkvantumet i landet. I 2007 vart det hogge litt over 2,4 millionar kubikk-meter industrivirke i Hedmark. Til samanlikning er den samla årlege hogsten i dei fire vestlandsfylka på knapt 250 000 kubikk-meter. I dei tre nordlegaste fylka er hogsten endå noko mindre enn på Vestlandet.

Treslag og sortiment

Om lag tre fjerdedelar av tømmeret som blir avverka for sal, er gran, og ein knapp fjerdedel er furu. Lauvvirke utgjør berre om lag 1 prosent av det årlege hogstkvantumet. Dei siste ti åra har fordeling i hogstkvantum mellom treslaga vore stabil. Fordelinga mellom kvantum sagtømmer og massevirke har òg vore stabil. Om lag 55 prosent av hogstkvantumet i perioden 1996-2006 var sagtømmer, og 45 prosent var massevirke.

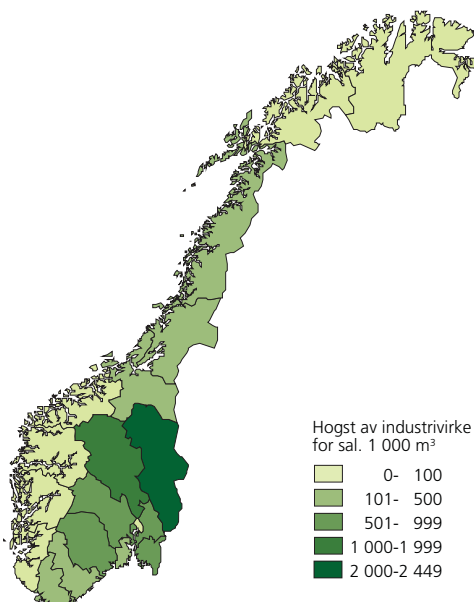
Om ein samanliknar med tilveksten, er det gran vi nyttar mest intensivt som råstoff. For furua er tilveksten fleire gonger så stor som årleg hogst. Lauvtre blir knapt nytta som råstoff til industrien, men situasjonen er ein annan om ein tek omsyn til uregist-

Figur 3.3.1. Hogst av industrivirke for sal. 1978/79-2007. 1 000 m³

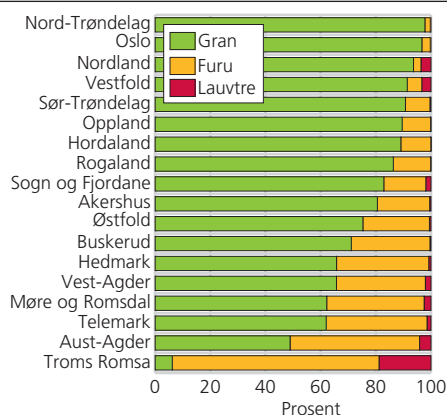
Kjelde: Skogavverksingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.2. Hogg av industrivirke for sal, etter kvantum og fylke. 2007. 1 000 m³

Kjelde: Skogaverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 3.3.3. Industrivirke for sal, etter treslag og fylke. 2006. Prosent

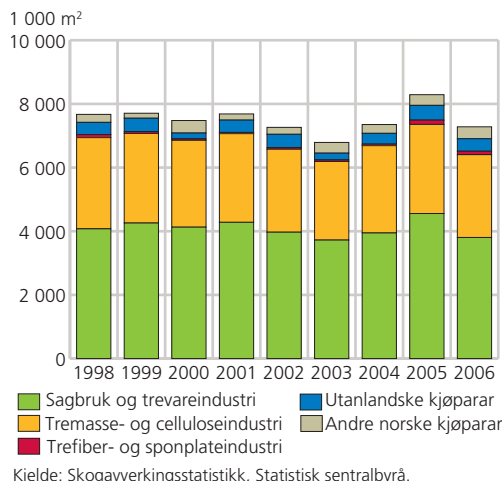

Kjelde: Skogaverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

rert kvantum nytta til ved. Mykje av det kjem frå lauvtré.

Det var berre i Troms det vart hogge ein større del furu enn gran i 2006. I Aust-

Figur 3.3.4. Industrivirke for sal, etter kjøpargruppe. 1998-2006

Kjelde: Skogaverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Agder hogge ein mest like mykje gran som furu. I dei andre fylka vart det hogge mest gran.

Seljarar og kjøparar av tømmer

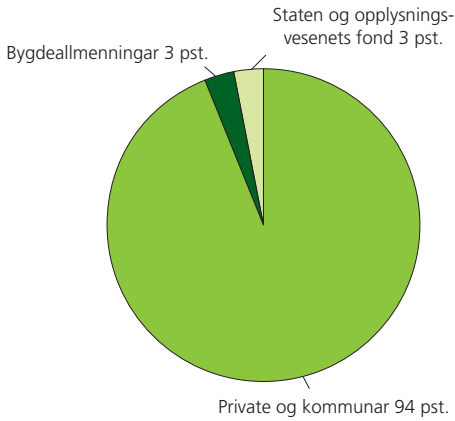
Sagbruka og trevareindustrien kjøper kvart år vel halvparten av tømmeret som blir hogge, medan tremasse- og celluloseindustrien kjøper noko over ein tredjedel. Trefiberplate- og sponplateindustrien kjøper berre eit lite kvantum tømmer; i 2006 utgjorde det 1 prosent av tømmeret. Resten av tømmeret, om lag 10 prosent, går til andre norske og utanlandske kjøparar.

Det meste av tømmeret som vart selt i 2006, kom frå private skogeigarar og kommunar. I alt leverte dei 94 prosent av tømmerkvantumet som gjekk til industrien dette året. Staten, Opplysningsvesenets fond og bygdeallmenningane stod for resten av tømmeret.

Tømmerprisar

Tømmeret har i heile perioden ein har tal ein kan samanlikne med, fått redusert verdi. Når ein samanliknar prisane på tømmer frå ulike år, og etter at ein har teke

Figur 3.3.5. Kvantum industrivirke for sal, etter type seljar. 2006. Prosent

Kjelde: Skogavverksingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

omsyn til den generelle prisstiginga (konsumprisindeksen), ser vi at skogeigarane får mindre for råstoffet no enn tidlegare. Samanliknar vi med prisane i 1980, fekk skogeigarane om lag to tredjedelar så godt betalt for tømmeret i 2007 som dei fekk i 1980. I 2003, som var eit botnår for skogeigarane, fekk dei berre betalt om lag halvparten så mykje for tømmeret sitt som i 1980 når ein tek omsyn til prisutviklinga elles.

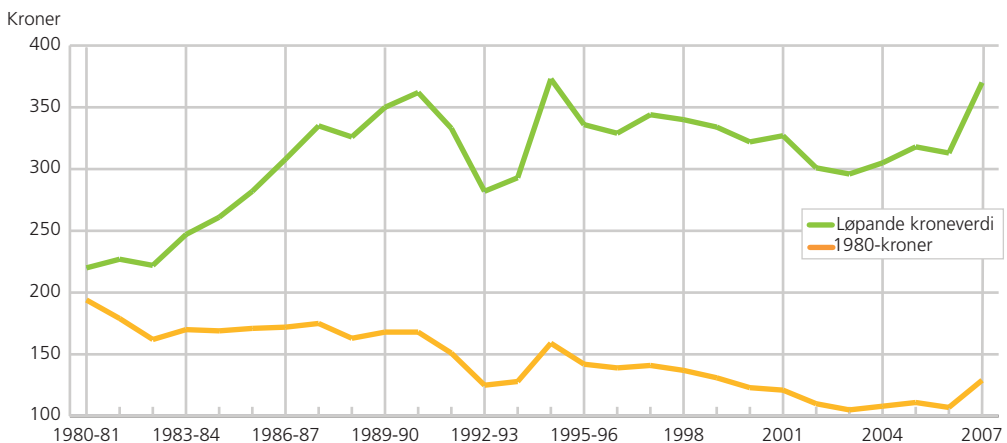
Ved til brensel

Hogst av ved er ein annan viktig bruk av trevirke, men her har ein ikkje like god oversikt over årleg hogstkvantum. Ei undersøking som kartlegg forbruket av ved, syner at i overkant av 2,8 millionar kubikkmeter ved vart nytta i hushald og fritidsbustader i 2007. Av dette var importen på 165 000 kubikkmeter.

Tilvekst og bruk

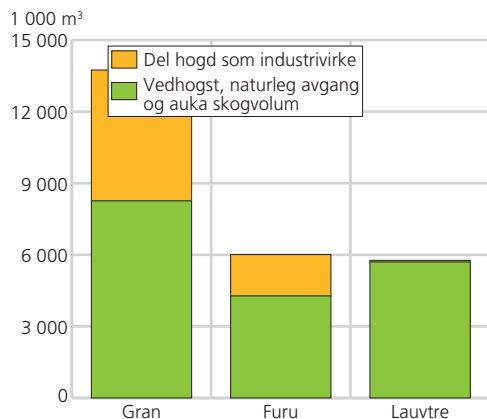
Den årlege tilveksten til dei ulike treslaga blir nytta i varierende grad. I 2006 vart 40 prosent av volumtilveksten av gran nytta til industrivirke, medan tilsvarende tal var om lag 30 prosent for furu. Av lauvtrea blir berre ein prosent av den årlege tilveksten nytta som industrivirke. For å få ei samla oversikt over korleis skogressursane blir nytta, må ein òg ta med vedforbruk og tømmer til eige bruk.

Figur 3.3.6. Gjennomsnittspris per kubikkmeter industrivirke for sal. 1980/81-2007. Kroner

Kjelde: Skogavverksingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3.7. **Utnytting av tilveksten, etter treslag.**
2006. 1 000 m³

Kjelde: Landsskogtakseringa og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.3.1. **Hogst av industrivirke for sal, etter fylke. 2006. Kubikkmeter**

	Gran	Furu	Lauv	I alt
Heile landet	5 482 730	1 731 641	68 106	7 282 477
Østfold	388 175	124 295	2 876	515 346
Akershus	443 260	104 278	2 589	550 127
Oslo	18 680	589	48	19 317
Hedmark	1 316 210	668 622	16 245	2 001 077
Oppland	870 462	100 150	1 264	971 876
Buskerud	612 059	245 436	3 167	860 662
Vestfold	237 632	13 667	8 668	259 967
Telemark	367 817	216 802	8 491	593 110
Aust-Agder	137 634	132 072	11 626	281 332
Vest-Agder	87 608	42 941	2 715	133 264
Rogaland	49 409	7 738	70	57 217
Hordaland	43 767	5 336	28	49 131
Sogn og Fjordane	41 088	7 540	930	49 558
Møre og Romsdal	37 652	21 374	1 502	60 528
Sør-Trøndelag	237 453	23 227	965	261 645
Nord-Trøndelag	476 966	9 497	1 216	487 679
Nordland	116 466	3 350	4 518	124 334
Troms Romsa	392	4 727	1 188	6 307

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.3.2. **Hogst av industrivirke i EU. 1 000 kubikkmeter**

Region og land	Bartre		Lauvtre	
	2005	2006	2005	2006
EU-27	293 948	263 857	74 681	74 654
Belgia	3 285	3 375	1 015	1 030
Bulgaria	1 929	1 855	1 255	1 252
Danmark	1 559	1 060	122	136
Estland	3 070	3 240	1 380	1 460
Finland	40 928	39 575	6 188	5 946
Frankrike	18 205	19 480	10 048	10 660
Hellas	329	329	189	189
Irland	2 625	2 649	4	6
Italia	1 221	1 341	1 796	1 672
Kypros	5	4	1	1
Latvia	7 935	7 772	3 958	4 093
Litauen	2 940	2 470	1 975	2 170
Luxemburg	120	132	117	123
Malta	0	0	0	0
Nederland	607	600	213	219
Polen	21 357	21 656	7 174	7 111
Portugal	3 268	3 501	6 878	6 704
Romania	5 262	4 838	6 280	6 377
Slovakia	6 077	4 643	2 928	2 919
Slovenia	1 541	1 776	248	420
Spania	8 191	7 710	5 160	6 399
Storbritannia	7 864	7 923	301	165
Sverige	88 100	53 200	4 200	2 900
Tsjekkia	13 163	15 298	1 122	1 035
Tyskland	41 837	45 213	9 068	8 787
Ungarn	683	703	2 121	1 964
Østerrike	11 846	13 514	940	916
Noreg	8 427	7 350	63	67

Kjelde: FAOSTAT, 2008.

3.4. Skogsvegar og skogkultur

- Skogsvegbygginga i 2007 utgjør berre ein tiandedel av det som vart bygd for 15 år sidan
- Skogsbilvegnettet utgjør om lag halve lengda av alle offentlege vegar
- Skogplanting og ungskogpleie er redusert med to tredjedelar på 15 år
- Dei siste 10 åra er grøfting av skog redusert til eit heilt ubetydeleg nivå
- Kjemisk ugraskontroll er redusert til 5 prosent av nivået for 15 år sidan
- Investeringane i skogsvegar og skogkultur utgjorde i 2007 høvesvis 84 millionar kroner og 170 millionar kroner.

Lite skogsvegbygging

Med få unntak har det vore nedgang i bygginga av skogsbilvegar sidan byrjinga av 1990-åra, men òg mellom 1970 og 1990 gjekk vegbygginga noko attende. I 2007 vart det ferdigstilt 59 kilometer nye vegar, og 195 kilometer veg vart ombygd eller omlagd. I 1971 vart over 1 000 kilometer skogsbilvegar ferdigstilte.

Vinterbilvegar og traktorvegar har lågare standard enn skogsbilvegane, og blir oftare bygde i samband med einskilddrifter. I 2007 vart det bygd 209 kilometer med nye vegar, og 79 kilometer vart omlagde eller ombygde. I åra rett før 1990 var det

ein topp for skogsvegbygginga, og det vart bygd over 2 000 kilometer traktorvegar årleg.

Totalt vart det bygd og ombygd skogsvegar for 84 millionar kroner i 2007. Offentlege tilskott dekkar 26 millionar kroner av kostnadene. Dei gjennomsnittlege byggjekostnadene per meter skogsbilveg var 247 kroner. Vinterbilvegar og traktorvegar kosta i gjennomsnitt 75 kroner per meter.

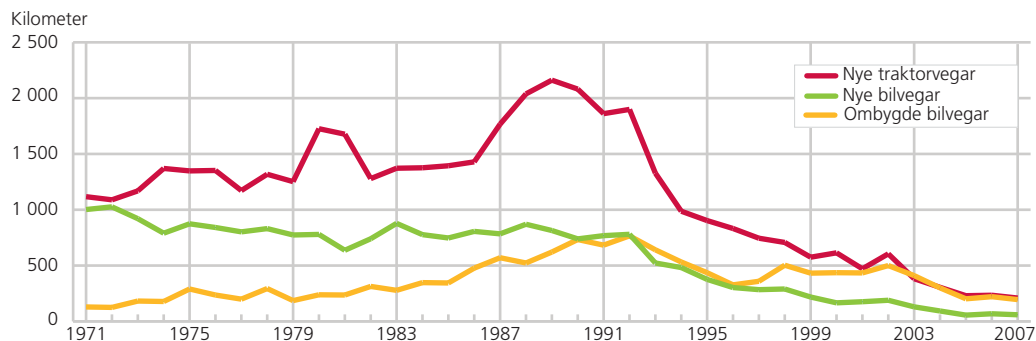
Skogsbilvegnettet er omfattande

Sjølv om det blir bygd få nye skogsbilvegar, er vegnettet i norske skogar likevel svært omfattande. Per 31. januar 2006 var det registrert 48 400 kilometer med skogsbilvegar. Til samanlikning er det om lag 93 000 kilometer med offentlege vegar i landet.

Skogplantinga

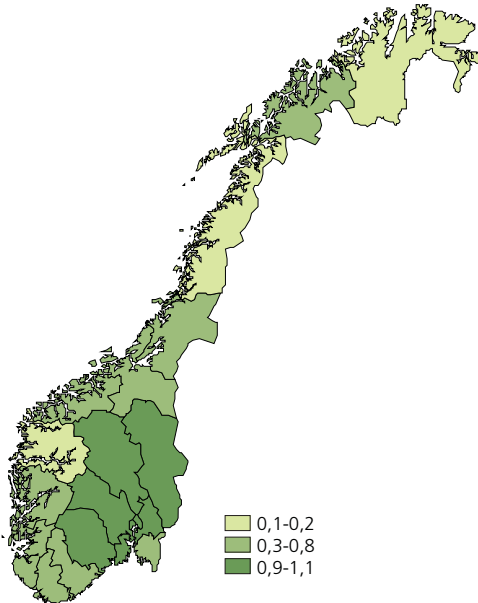
Etter andre verdskrigen vart flatehogst med etterfølgjande planting den dominerande måten å forynge skogen på. På Vestlandet vart det òg planta skog der det ikkje var skog frå før. Skogplantinga var på topp i midten av 1960-åra. Dei siste 15 åra har skogplantinga gått gradvis attende. I 1980-åra og fram til første halvdel av 1990-åra vart det årleg tilplanta om lag 300 000 dekar. I 1994 var dette arealet redusert til

Figur 3.4.1. Bygging av skogsvegar. 1971-2007. Kilometer

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.2. Kilometer skogsbilveg per kvadratkilometer produktivt skogareal.¹ 2006

¹ Offentlege vegar som går gjennom skog er ikkje inkludert.
Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

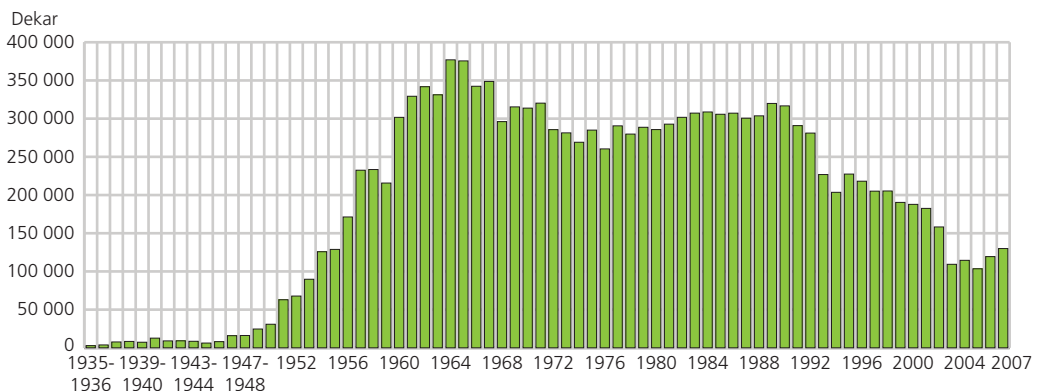
200 000 dekar, og etter det har nedgangen halde fram. Då statstilskotta vart fjerna i 2003, førde det til ein markert nedgang i plantinga dette året. Ein førebels botn vart nådd i 2005, då litt over 100 000 dekar vart tilplanta. I 2006 var det ein gryande

optimisme i skogbruket på grunn av von om gode tømmerprisar og rammevilkår, og nedgangen i plantinga snudde. Det var i første rekkje skogeigarane i Hedmark og i Trøndelagsfylka som planta meir skog. Denne oppgangen heldt fram i 2007, då 130 000 dekar vart tilplanta.

Mindre ungskogpleie

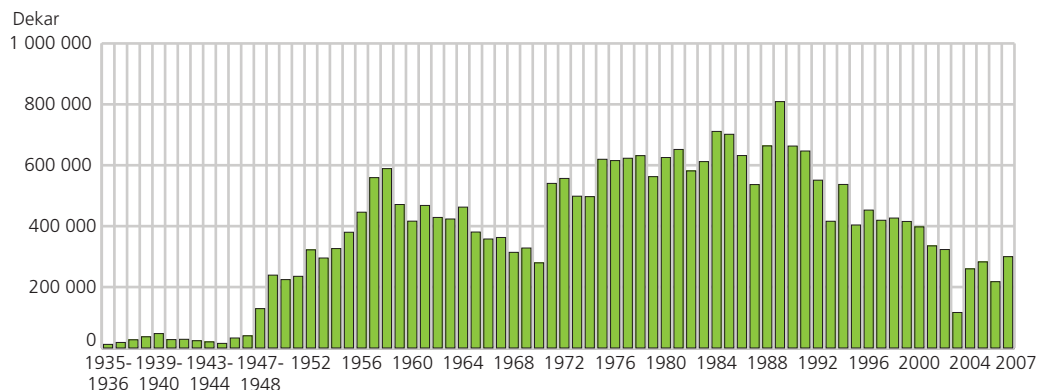
Ungskogpleie er stell av ungskogen fram til han skal tynnast første gongen. I hovudsak går arbeidet ut på å gje dei beste skogplantene plass slik at dei kan vekse utan at ugras og tett vegetasjon er til for stort hinder for veksten. Mest ungskogpleie vart utført frå midt i 1970-åra til ikring 1990. Det årlege arealet det vart utført ungskogpleie på i denne perioden, varierte rundt 600 000 dekar. Frå 1990 til 2003 var det med få unntak ein årleg nedgang i utført ungskogpleie. I 2003 forsvann statstilskotta, og arealet det vart utført ungskogpleie på, nådde eit historisk botnnivå på litt over 116 000 dekar. I åra etterpå vart det på nytt løyva tilskott til slikt arbeid, og arealet auka monaleg. I 2006 vart det utført ungskogpleie på 218 000 dekar. Det er ein nedgang på 65 000 dekar frå 2005. Det er grunn til å tru at noko av denne nedgangen kan forklarast med at arbeidet først vart registrert i 2007, då nye og meir

Figur 3.4.3. Skogplanting. 1935/36-2007. Dekar

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.4. Ungskogpleie. 1935/36-2007. Dekar

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

gunstige skattereglar kom. Tala for 2007 syner at det vart utført ungskogpleie på 300 000 dekar, ein auke på 82 000 dekar frå året før.

Grøfting

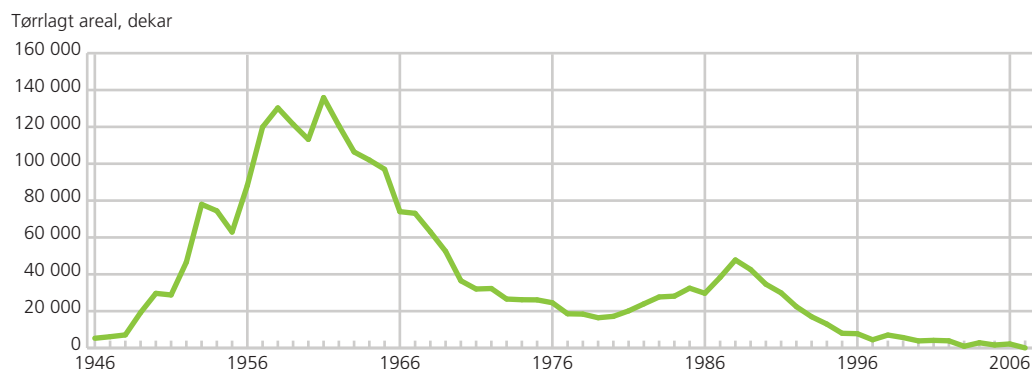
Både på grunn av miljøomsyn og låg lønsemd er grøftearealet redusert dei siste åra. I 2006 vart 2 200 dekar tørrlagt ved nygrøfting, 600 dekar meir enn året før. Vel halvparten av all grøfting vart utført i Nord-Trøndelag. I 2007 forsvann alle statstilskott, og det vart berre grøfta vel 50 dekar som vart finansiert med skogfondmidlar. Ser ein lenger bakover, hadde

grøfteaktiviteten ein topp rundt 1960. På det meste vart 136 000 dekar tørrlagde på eitt år.

Kjemisk ugraskontroll

I skogbruket blir kvart år noko areal sprøyt med kjemiske middel for å halde gras og uynskt lauvskog i sjakk i nyplantingar og ungskogfelt. Dei siste åra har det blitt sprøyt stadig mindre. I 2006 vart 4 800 dekar sprøytte med kjemiske middel, ein nedgang på 2 200 dekar frå 2005.

I 1990 vart omlag 100 000 dekar sprøytte, men året etter var arealet nesten halvert. I

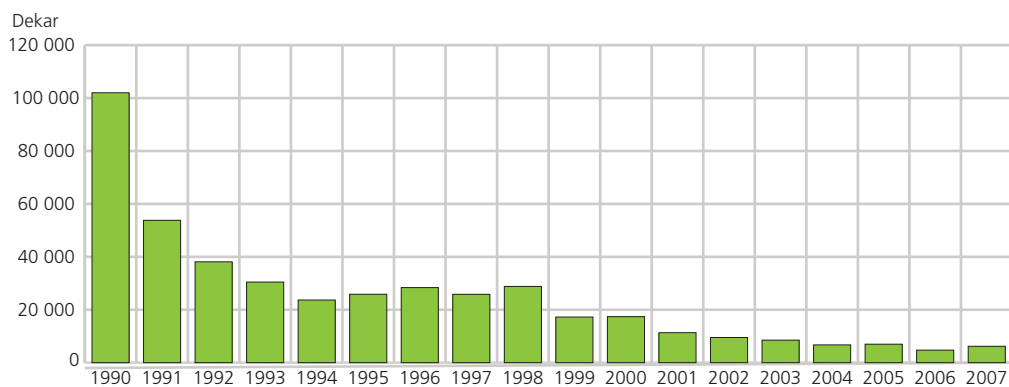
Figur 3.4.5. Tørrlagt areal^{1,2} ved grøfting av skogsmark og myr. 1946-2007. Dekar

¹ I perioden 1946/47-1970 gjeld tala berre nye anlegg. Frå og med 1971 gjeld dei også etterarbeid.

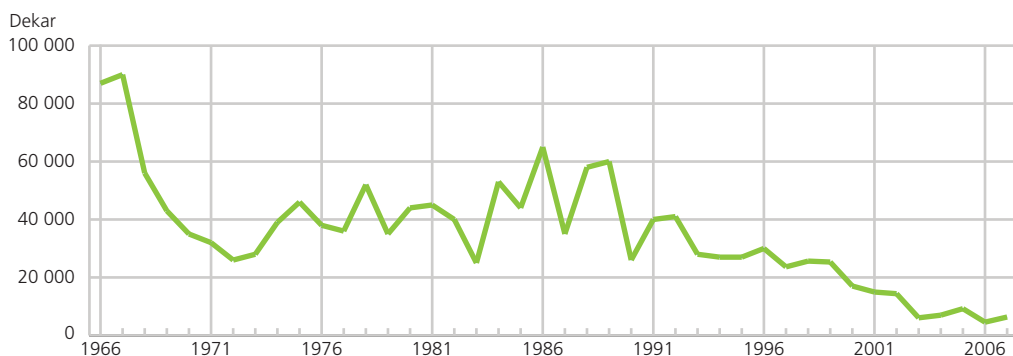
² Tal for Finnmark manglar.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.6. Kjemisk ugraskontroll. 1990-2007

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.4.7. Gjødsling av skog.¹ 1966-2007. Dekar

¹ Tala gjeld arbeid som er finansiert med skogfond og/eller statstilskott.

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

slutten av 1990-åra var det årlege arealet på om lag 25 000 dekar. Etter det har sprøyteaktiviteten i skogbruket gått gradvis attende. Miljøomsyn, kostnader og ein generell nedgang i skogkulturarbeid er dei viktigaste årsakene til denne nedgangen.

Gjødsling

Gjødsling av skog har vore rekna som ei lønsam investering. I 1966 vart 90 000 dekar gjødsla. Etter det vart arealet redusert år for år. I slutten av 1980-åra låg det årlege arealet ikring 50 000 dekar. Etter

det har det gått gradvis attende, og i 2007 vart knapt 6 340 dekar gjødsla.

215 millionar investerte i skogkultur

I alt vart det investert 215 millionar kroner i skogkultur i 2007, 26 prosent meir enn i 2006. Saman med 2005 er 2007 det einaste året at investering i skogplanting ikkje har vore største einskildinvestering. I 2007 investerte skogeigarane 92 millionar kroner i skogplanting og 94 millionar i ungskogpleie.

Tabell 3.4.1. Bygging og ombygging av skogsvegar for motorkøyrety, etter fylke, tal på anlegg og lengd. 2007

	Heilårs bilvegar og sommarbilvegar			Vinterbilvegar og traktorvegar		
	Tal på anlegg	Lengd, nybygde vegar	Lengd, omlegging og ombygging	Tal på anlegg	Lengd, nybygde vegar	Lengd, omlegging og ombygging
		km			km	
1991	1 132	768	683	2 936	1 861	61
1992	1 252	780	766	3 010	1 899	53
1993	865	523	641	1 934	1 328	50
1994	803	482	532	1 526	987	30
1995	778	376	436	1 466	903	43
1996	709	303	327	1 410	832	18
1997	721	284	359	1 361	745	79
1998	690	290	503	1 332	707	30
1999	656	218	432	925	575	29
2000	636	166	436	1 025	614	30
2001	511	176	434	761	470	25
2002	597	189	500	989	605	59
2003	480	130	410	703	382	63
2004	343	93	300	681	305	77
2005	270	56	202	525	230	63
2006	283	68	221	504	234	55
2007	320	58	196	553	209	79

Fylke

01 Østfold	7	-	4	1	0	-
02 Akershus og Oslo	13	1	3	7	1	2
04 Hedmark	15	0	31	31	19	2
05 Oppland	31	3	25	51	19	7
06 Buskerud	36	5	25	26	10	7
07 Vestfold	16	1	7	11	4	1
08 Telemark	100	7	62	190	47	40
09 Aust-Agder	29	7	11	34	13	2
10 Vest-Agder	13	2	3	60	16	4
11 Rogaland	2	1	1	19	7	0
12 Hordaland	13	9	4	9	4	0
14 Sogn og Fjordane	13	10	4	21	10	1
15 Møre og Romsdal	7	0	1	14	5	0
16 Sør-Trøndelag	5	7	0	23	10	-
17 Nord-Trøndelag	16	4	12	20	9	12
18 Nordland	2	-	2	18	19	0
19 Troms Romsa	2	2	0	18	14	1
20 Finnmark Finnmarku	-	-	-	-	-	-

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.4.2. **Ungskogpleie¹ og skogplanting, etter fylke. 2007**

	Ungskogpleie		Planting		Kostnad ²
	Areal	Kostnad	Areal	Tal på planter ²	
	Dekar	1 000 kr	Dekar	1 000 stk	1 000 kr
Heile landet	217 653	63 938	119 390	19 192	84 599
Fylke					
Østfold	14 930	4 563	3 940	752	3 368
Akershus og Oslo	19 525	5 374	6 294	1 120	4 880
Hedmark	49 514	14 919	29 869	4 646	18 388
Oppland	17 608	5 421	23 444	3 717	15 950
Buskerud	23 078	7 551	8 732	1 367	6 533
Vestfold	12 039	3 399	3 523	580	3 272
Telemark	16 278	4 650	7 177	936	4 869
Aust-Agder	13 693	3 778	2 780	457	2 157
Vest-Agder	6 904	2 061	2 121	337	1 896
Rogaland	1 716	646	979	228	1 258
Hordaland	1 242	731	526	130	570
Sogn og Fjordane	681	314	699	188	824
Møre og Romsdal	3 895	1 175	1 311	283	1 362
Sør-Trøndelag	7 422	1 952	8 463	1 306	5 652
Nord-Trøndelag	21 132	5 184	14 765	2 379	9 979
Nordland	6 402	1 651	4 268	649	3 015
Troms Romsa	1 594	569	499	119	628
Finnmark Finnmarku	-	-	-	-	-

¹ Tala gjeld skogkulturarbeid som er utført med skogavgiftsmiddel og/eller som har fått statstilskott.

² Suppleringsplanting er inkludert.

Kjelde: Skogkulturstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

3.5. Økonomien i skogbruket

- Nesten kvar fjerde personlege skogeigar hadde positiv næringsinntekt frå skogbruket i 2006
- I gjennomsnitt hadde personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk ei næringsinntekt på 30 000 kroner
- Skogeigarane i Hedmark hadde den største gjennomsnittlege inntekta frå skogbruket, med vel 51 000 kroner
- Samla tilskott til miljø- og næringsføremål i skogbruket i 2007 var på 131 millionar kroner
- Samla avsetjing frå skogeigarane til skogfondrekningskapen var på 379 millionar kroner i 2007
- Samla investeringar betalte med skogfond og statstilskott var på 349 millionar kroner, av dei utgjør tilskott 91 millionar kroner
- Skogeigarane hadde til saman bortimot ein milliard kroner ståande på skogfondkontoane sine i slutten av 2007

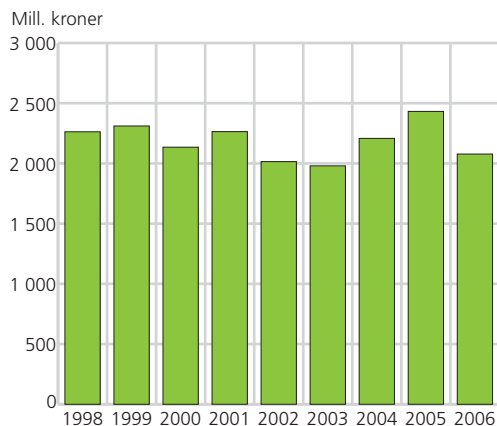
Totalrekneskap for skogbruket

Totalrekneskapen for skogbruket skal gje eit økonomisk bilete av skogbruket i Noreg. I 2006 var den samla verdien av tømmer og andre skogprodukt, medrekna inntekter frå jakt og fiske, på 3,44 milliardar kroner. Driftskostnadene var på 881 millionar kroner, og kjøp av varer og tenester frå andre næringer utgjorde

Boks 3.5.1. Bruttoprodukt skogbruk – to ulike utrekningsmodellar

Bruttoproduktet som blir rekna ut i totalrekneskapen for skogbruket, skil seg ein del frå bruttoproduktet for skogbruk som nasjonalrekneskapen kjem fram til. Grunnen til det er at nasjonalrekneskapen også har med bruttoinntektene til entreprenørane i skogbruket og verdien av den årlege nettoilveksten av tømmer. I totalrekneskapen for skogbruket tek ein omsyn til dei faktiske inntektene og kostnadene i primærskogbruket så langt det finst opplysningar.

Figur 3.5.1. **Bruttoproduktet i skogbruket. 1998–2006. Millionar kroner**

Kjelde: Totalrekneskap for skogbruk og tenester knytte til skogbruk, Statistisk sentralbyrå.

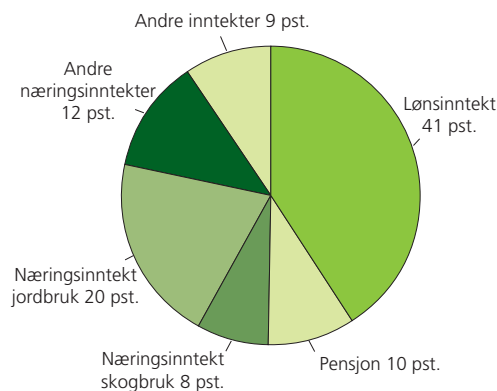
480 millionar kroner. Bruttoproduktet frå skogbruket, som er skogbruket sitt bidrag til bruttonasjonalproduktet, var på knapt 2,1 milliardar kroner. Etter at kapital slit og lønskostnader er trekt frå, og tilskotta til skognæringa er lagt til, sit ein att med eit driftsresultat i skogbruket på 531 millionar kroner i 2006.

Inntektstilhøva til skogeigarane

I alt har ein inntektsopplýsningar for om lag 109 000 personlege skogeigarar. Av dei hadde 25 900 positiv næringsinntekt frå skogbruket i 2006. Det gav ei samla næringsinntekt frå skogbruket på 784 millionar kroner, eller i gjennomsnitt 30 300 kroner til kvar skogeigar. I tillegg kjem 88 millionar kroner som er inntektsførte som næringsinntekt frå skogbruk hjå ektefellane til eigarane.

I 2006 var samla næringsinntekt frå skogbruket noko mindre enn normalt. Grunnen til det var at skattereglane vart endra med verknad frå 2006. Sidan dei nye reglane gav høgare skatteprosent for mange, førte det til at ein del skogeigarar nytta høvet til å auke inntektene sine frå skogbruk monaleg i 2005. Det var òg ein

Figur 3.5.2. Gjennomsnittlig inntektsfordeling for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk i 2006, etter type inntekt. Prosent

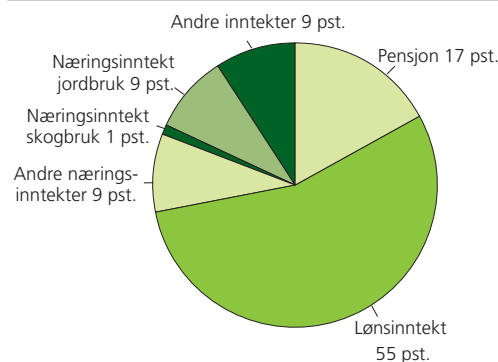

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

god del skogeigarar som auka inntektene sine i 2005 ved å selje tømmeret på rot i slutten av året. Samla næringsinntekt frå skogbruket i 2005 var over 1,8 milliardar kroner. I åra frå 2000 til 2005 har samla næringsinntekt frå skogbruket kvart år lege litt over nivået i 2006.

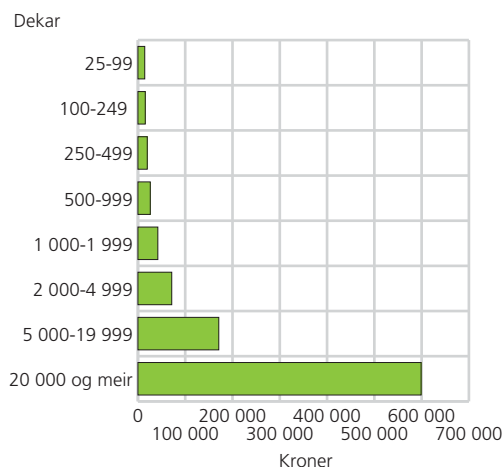
Det er berre eit fåtal som har store næringsinntekter frå skogbruket. Fire av fem skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruket har mindre enn 1 000 dekar produktivt skogareal. I gjennomsnitt

Figur 3.5.3. Fordelinga av samla inntekter¹ for personlege skogeigarar og deira ektefellar/sambuarar. 2006. 1 000 kroner

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5.4. Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket for personlege skogeigarar med positiv skoginntekt i 2006, etter storleiken på produktivt skogareal. Kroner

Kjelde: Inntektsstatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

hadde desse eigarane ei inntekt frå skogbruket på 19 500 kroner. Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket var 171 000 kroner for dei som har mellom 5 000 og 20 000 dekar stort produktivt skogareal. Denne gruppa utgjer vel 500 personar. Det er under 50 personlege eigarar som har meir enn 20 000 dekar produktiv skog. Desse eigarane hadde ei gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket på 599 000 kroner.

Skogeigarane i Hedmark med positiv skogbruksinntekt i 2006 hadde i gjennomsnitt 51 500 kroner i inntekt frå skogbruket. I alt hadde 37 prosent av dei personlege skogeigarane i dette fylket positiv inntekt frå skogbruket dette året. I Nord-Trøndelag hadde annankvar skogeigar positiv næringsinntekt frå skogbruket, medan dette i Nord-Noreg berre gjaldt nokre få prosent.

Dei personlege skogeigarane hadde ei gjennomsnittleg bruttoinntekt på 362 000 kroner i 2006. For personar over 17 år som var busette i Noreg, var gjennomsnittleg

bruttoinntekt 293 600 kroner. Gjennomsnittleg bruttoinntekt for skogeigarane og deira ektefellar og sambuarar var 540 000 kroner. Av denne inntekta utgjorde næringsinntekta frå skogbruket berre vel 1 prosent. Gjennomsnittleg samla hushaldsinntekt for alle husstandar i Noreg var til samanlikning på 535 100 kroner.

Utligna skatt for dei personlege skogeigarane med positiv skoginntekt auka frå 23 prosent av bruttoinntekta i 2005 til 26 prosent i 2006. For skogeigarane med mellom 5 000 og 20 000 dekar skog auka gjennomsnittleg skatt frå knapt 20 prosent av bruttoinntekta i 2005 til knapt 30 prosent i 2006. Det er for skogeigarane med mest skog endringane i skattesystemet har fått størst verknad. Den gjennomsnittlege skattepliktige bruttoformuen for denne gruppa auka med 14 prosent frå 2005 til 2006. Ei av årsakene til denne auken var at formuesverdien av skog vart fastsett på nytt i 2006. Dei nye verdiane var for mange mykje høgare enn tidlegare.

Prisar på tømmer

Sal av tømmer er den viktigaste inntektskjelda frå skogbruket. Tømmerprisane blir

fastsette lokalt, og varierer frå område til område i landet. Prisane varierer òg mellom treslag og ulike tømmer Sortiment. Hovudtrenden i prisutviklinga blir likevel påverka av prisutviklinga internasjonalt. Over tid vil prisane endre seg ulikt for industrivirke til sagbruk og industrivirke til papir og tremasseprodukt. I 2006 og 2007 auka dei internasjonale og nasjonale prisane på trelast mykje. Det påverka prisen på sagtømmer, som auka monaleg. I byrjinga av 2008 gjekk sagtømmerprisane ned att, medan etterspurnaden og prisane på massevirke auka.

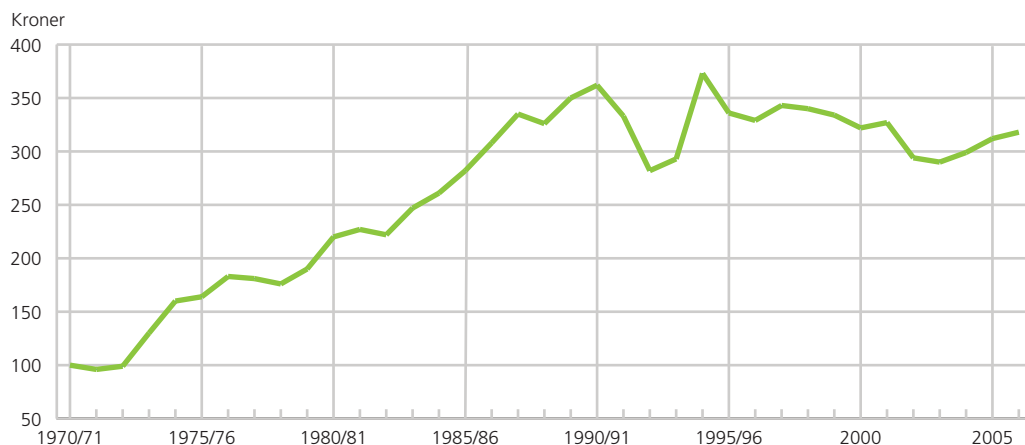
Driftskostnader

Driftskostnadene i skogbruket har gått ned etter at hogstmaskinene overtok. Frå 1990 til 1993 vart dei gjennomsnittlege kostnadene til hogst og framkøyring ved slutt-hogstar redusert frå 139 til 109 kroner per kubikkmeter for landet sett under eitt. Dei fylkesvise variasjonane har heile tida vore store.

Skogfondrekneskapen

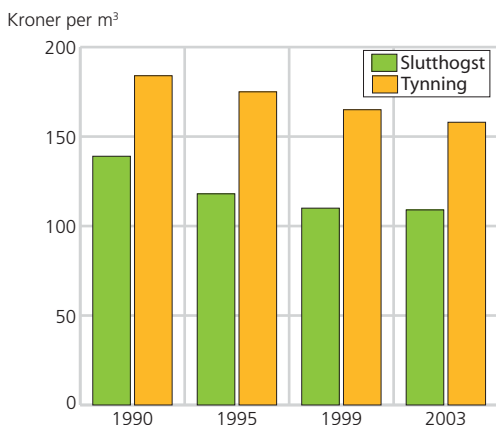
Kvar gong ein skogeigar hogg tømmer for sal, blir ein del av oppgjeret sett inn på ein skogfondkonto, vanlegvis ikring 10 pro-

Figur 3.5.5. Gjennomsnittleg tømmerpris per kubikkmeter under bork. 1970/71-2006. Kroner

Kjelde: Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5.6. Gjennomsnittlige driftskostnader til hogst og framdrift¹. 1990, 1995, 1999 og 2003. Kroner per m³

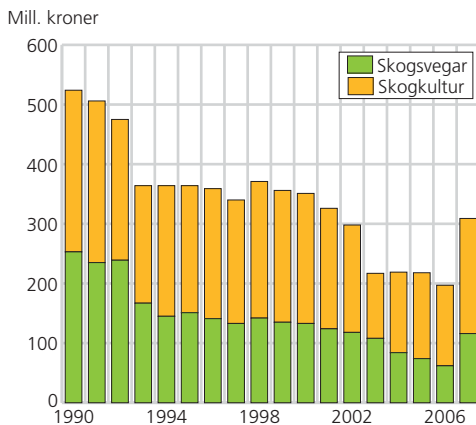
¹ Gjeld skogsdrifter der både hogst og framdrift er utført av entreprenør.

Kjelde: Utvalstelingjar i skogbruket, Statistisk sentralbyrå.

sent. Disse pengane skal nyttast til investeringar i planting og stell av ungsbogen, vedlikehald av skogsvegar, skogbruksplanar og andre investeringar i skogkultur. I 2007 vart det sett av 379 millionar kroner, medan 349 millionar kroner vart ført attende til skogeigarane. Av dei tilbakeførte midla var 91 millionar tilskott. Sidan innbetalingane var større enn utbetalingane, auka den samla skogfondsaldoen til 977 millionar ved utgangen av 2007.

Frå og med 1. januar 2007 vart skogfondordninga endra. Ein kunne no investere i skogkultur og planting og få skattefritak for 85 prosent av investeringa om ein nytta midlar frå eigen skogfondkonto. Pengane som står på skogfondkontoen, skal førast som inntekt når dei blir nytta. Frå 2007 betaler ein skatt berre av 15 prosent av det inntektsførte beløpet, mot 40 prosent året før. Målet med endringa var å auke investeringane i skogbruket, og frå 2006 til 2007 auka utbetalingane til investeringar i skogkultur og skogsvegar med høvesvis 43 og 87 prosent. Utbetalingane til skogkultur i 2007 var nesten på

Figur 3.5.7. Utbetaling av skogfondmidlar til investeringar i skogkultur og skogsvegar. 1992-2007. Millionar kroner

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

høgd med tala frå 1990-åra, men somme av utbetalingane er knytte til investeringar utførte i 2006.

Tilskott til nærings- og miljøforemål

I 2007 var samla beløp til nærings- og miljøtiltak i skogbruket på 131 millionar kroner, fordelt på 43 prosent til vegbygging, 41 prosent til skogkultur, 5 prosent til taubane og hest, 4 prosent til miljøtiltak og 1 prosent til førstegongstynning.

Tabell 3.5.1. Gjennomsnittlige inntekter, gjeld, bruttoformue og utlikna skatt for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk¹, etter fylke. 2006. Kroner

	Talet på skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk	Bruttoinntekt ²	Gjeld	Skattepliktig bruttoformue	Utlukka skatt	
Heile landet	25 920	393 400	991 700	2 124 200	102 700	
Fylke						
Østfold	2 064	426 500	1 172 200	2 340 100	114 100	
Akershus og Oslo	2 236	502 400	1 571 300	4 083 400	148 100	
Hedmark	3 329	404 700	1 176 400	2 314 600	103 300	
Oppland	3 442	355 000	867 200	1 941 100	89 300	
Buskerud	2 565	431 900	945 400	2 340 600	119 500	
Vestfold	1 391	468 800	1 198 000	2 701 900	129 900	
Telemark	1 619	365 800	643 600	1 504 600	95 700	
Aust-Agder	963	362 100	616 300	1 445 800	94 700	
Vest-Agder	825	373 700	772 900	1 467 000	95 500	
Rogaland	349	392 900	1 103 900	1 830 000	98 200	
Hordaland	728	332 500	680 000	1 330 900	81 800	
Sogn og Fjordane	688	351 900	747 900	1 693 800	86 900	
Møre og Romsdal	702	343 600	770 600	1 599 700	84 800	
Sør-Trøndelag	1 932	345 100	769 200	1 600 900	84 300	
Nord-Trøndelag	2 594	360 500	1 061 800	1 670 200	85 800	
Nordland	459	302 900	663 400	1 199 300	68 500	
Troms Romsa	31	338 300	802 300	1 234 400	80 400	
Finnmark Finnmarku	3	:	:	:	:	
	Personinntekt løn og pensjon	Av det lønsinntekt	Næringsinntekt i alt	Av det næringsinntekt frå skogbruk ³	Av det næringsinntekt frå jordbruk ⁴	Andre inntekter
Heile landet	198 300	160 700	157 700	30 300	79 400	36 900
Fylke						
Østfold	218 200	178 900	176 100	27 100	89 300	31 800
Akershus og Oslo	264 300	213 100	169 700	38 600	68 900	67 600
Hedmark	195 600	151 900	166 600	51 500	80 200	41 800
Oppland	172 400	140 600	158 500	30 000	79 400	23 700
Buskerud	211 800	171 400	163 400	40 300	58 300	55 800
Vestfold	234 800	195 000	177 000	30 400	82 000	56 100
Telemark	233 000	181 700	105 600	25 200	35 100	26 800
Aust-Agder	225 000	174 500	103 500	28 100	38 300	33 100
Vest-Agder	224 100	173 700	113 300	18 900	50 700	36 200
Rogaland	164 700	137 400	188 400	25 000	115 800	38 900
Hordaland	185 200	161 500	125 900	11 500	76 200	21 100
Sogn og Fjordane	172 100	151 200	134 600	11 300	81 200	45 000
Møre og Romsdal	146 800	122 100	168 100	14 100	103 400	28 300
Sør-Trøndelag	168 300	136 400	150 900	19 200	96 000	25 500
Nord-Trøndelag	151 400	131 000	188 700	22 000	125 200	19 900
Nordland	145 500	108 500	134 100	19 800	93 200	23 100
Troms Romsa	190 700	153 700	131 700	16 200	92 100	15 900
Finnmark Finnmarku	:	:	:	:	:	:

¹ Tabellen er basert på opplysningar frå skattestatistikken for personar og gir opplysningar etter likningskommune.

² Bruttoinntekt er summen av lønsinntekter, pensjonar, næringsinntekter og andre inntekter.

³ Næringsinntekt skogbruk omfattar også næringsinntekt frå primærnæring i andre kommunar.

⁴ Næringsinntekt jordbruk omfattar også sjukepengar frå primærnæring.

Kjelde: Skattestatistikk og skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.2. Gjennomsnittsprisar på tømmer, etter sortiment. 1970/71-2006. Kroner per kubikkmeter under bork

	Alt virke	Spesial-tømmer		Prima skurtømmer		Sekunda skurtømmer		Anna skurtømmer		Spesial- og sagtømmer			Massevirke	
		Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Gran	Furu	Lauv	Gran	Furu	Lauv	
1970/71	100	169	179	119	117	101	100	108	109	105	92	79	74	
1971/72	96	184	175	117	117	99	101	105	106	104	82	70	73	
1972/73	99	191	183	124	124	102	104	109	110	106	81	69	70	
1973/74	130	250	248	161	168	129	132	139	144	126	102	88	86	
1974/75	160	273	266	176	176	166	167	172	170	144	150	142	95	
1975/76	164	301	268	183	182	174	171	174	182	144	148	140	93	
1976/77	183	304	318	216	227	195	193	206	212	158	142	135	94	
1977/78	181	364	317	218	230	198	196	208	212	159	132	126	94	
1978/79	176	319	321	211	226	188	194	201	210	176	131	126	101	
1979/80	190	386	366	226	246	201	208	213	217	196	147	139	122	
1980/81	220	348	421	257	292	229	238	232	256	234	179	162	156	
1981/82	227	356	434	261	311	233	243	239	249	268	193	183	160	
1982/83	222	345	433	262	319	229	240	247	256	272	170	165	156	
1983/84	247	381	475	298	363	261	274	272	292	297	185	176	163	
1984/85	261	386	521	308	395	271	274	277	305	323	218	203	172	
1985/86	282	434	599	338	427	294	291	303	326	327	230	213	183	
1986/87	308	483	613	381	440	323	300	328	349	360	261	231	204	
1987/88	335	532	645	420	463	361	313	345	349	393	286	239	218	
1988/89	326	503	696	403	457	350	310	342	348	407	294	254	224	
1989/90	350	481	713	432	507	374	357	373	358	396	304	263	228	
1990/91	362	503	685	457	513	382	358	389	350	405	308	241	221	
1991/92	333	502	660	417	485	347	325	365	343	411	291	234	212	
1992/93	282	418	621	347	437	282	273	307	279	394	237	194	198	
1993/94	293	397	692	391	476	305	294	317	290	402	224	177	195	
1994/95	373	598	823	498	587	385	377	357	369	433	266	240	227	
1995/96	336	524	764	429	535	344	328	317	364	426	275	247	231	
1996	329	530	759	429	530	340	322	297	369	417	262	238	221	
1997	343	540	755	475	550	369	339	302	375	439	239	200	208	
1998	340	520	787	454	547	349	340	318	398	458	260	200	216	
1999	334	581	796	453	532	347	328	305	375	394	248	198	207	
2000	322	574	799	447	501	345	321	306	352	382	235	190	201	
2001	327	541	693	440	502	345	318	319	355	406	254	191	197	
2002	294	433	624	408	458	326	296	314	323	404	237	168	201	
2003	290	499	598	408	449	322	300	352	337	388	221	160	221	
2004	299	581	606	428	468	346	319	372	360	384	220	174	214	
2005	312	507	607	434	434	366	336	399	382	413	232	189	201	
2006	318	461	619	459	455	371	338	412	396	415	227	188	200	

Kjelde: Skogawverkingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.5.3. Skogfondrekneskap. Innbetaling og utbetaling av skogfond og statstilskott, etter føremål og fylke. 2007. 1 000 kroner

	Ut- betaling i alt	Etter føremål				Beholdning per 31.12
		Skogs- vegar	Skog- kultur	Skogbruks- planar	Andre føremål, inkl. mva.	
1992	570 154	239 013	236 347	22 157	72 637	575 465
1993	428 196	166 563	197 246	17 451	46 936	574 894
1994	420 229	145 437	218 893	18 263	37 637	552 836
1995	413 830	150 762	212 907	13 599	36 562	681 806
1996	414 046	140 531	218 461	16 906	38 149	674 874
1997	393 758	132 668	206 703	18 026	36 361	695 513
1998	425 551	141 850	228 559	19 393	35 749	701 880
1999	414 988	135 208	221 274	23 847	34 659	713 495
2000	412 228	133 476	217 706	24 957	36 088	702 084
2001	388 187	124 347	202 470	26 667	34 703	710 579
2002	351 406	117 550	179 605	19 848	34 403	700 207
2003	265 643	108 221	109 360	23 921	24 140	694 657
2004	267 309	84 102	135 097	22 357	25 753	712 626
2005	252 810	73 979	144 184	11 520	23 127	775 479
2006	223 828	62 169	134 761	7 866	19 032	852 477
2007	348 898	116 391	192 539	16 390	23 578	977 482
2007						
Fylke						
Østfold	20 679	7 100	11 729	244	1 606	74 381
Akershus og Oslo	19 688	4 219	10 952	2 688	1 829	85 603
Hedmark	95 935	23 047	53 951	10 098	8 838	193 593
Oppland	43 321	15 113	24 431	493	3 285	128 246
Buskerud	39 308	15 829	20 851	219	2 409	133 211
Vestfold	14 260	3 850	8 875	862	674	49 832
Telemark	25 355	12 616	10 557	508	1 674	80 567
Aust-Agder	17 328	8 616	7 774	0	939	48 038
Vest-Agder	7 498	2 258	4 988	0	251	22 564
Rogaland	5 108	1 720	3 187	66	135	6 753
Hordaland	5 929	4 423	1 462	0	43	10 379
Sogn og Fjordane	2 998	1 785	1 156	9	48	10 220
Møre og Romsdal	7 023	2 047	4 121	824	32	16 028
Sør-Trøndelag	13 148	3 560	8 792	156	640	39 094
Nord-Trøndelag	22 377	5 694	15 564	168	951	59 255
Nordland	8 856	4 477	4 100	55	223	18 275
Troms Romsa	86	38	47	0	2	1 443
Finnmark Finmárku	-	-	-	-	-	-

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 3.5.4. Skogfondrekneskap. Innbetaling av skogfondmiddel og statstilskott. Fylke. 1 000 kroner

	Skogfond- midlar ¹	Statstil- skott ²
1991	383 016	205 976
1992	331 216	230 185
1993	156 972	165 381
1994	179 251	193 294
1995	374 614	167 147
1996	245 637	160 712
1997	260 201	151 886
1998	246 525	184 957
1999	243 167	182 790
2000	225 073	174 336
2001	234 733	158 446
2002	203 607	134 754
2003	189 943	66 903
2005	202 179	80 714
2005	242 474	71 008
2006	224 473	73 814
2007	379 220	90 677
2007		
Fylke		
Østfold	18 344	2 888
Akershus og Oslo	15 170	1 621
Hedmark	64 856	10 182
Oppland	36 864	6 493
Buskerud	33 705	4 806
Vestfold	9 305	3 194
Telemark	16 717	8 001
Aust-Agder	13 080	4 017
Vest-Agder	4 986	3 433
Rogaland	1 519	1 447
Hordaland	1 087	4 116
Sogn og Fjordane	1 364	3 789
Møre og Romsdal	1 783	3 515
Sør-Trøndelag	8 486	4 621
Nord-Trøndelag	12 591	4 846
Nordland	2 324	4 039
Troms Romsa	293	-
Finnmark	-	-
Finnmárku	-	-

¹ Innbetalinger over skogfondkontoane av ikkje avgiftspliktige sal er ikkje teke med.

² Statstilskott godskrive skogeigaranes kontoar.

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

Tabell 3.5.5. Gjennomsnittsprisar for tømmer, etter treslag og fylke. 2006. Kroner per kubikk-meter under bork

	Alle treslag	Gran	Furu	Lauvtre
Heile landet	318	320	316	214
Østfold	307	317	277	249
Akershus	327	333	308	207
Oslo	341	343	283	217
Hedmark	328	327	333	207
Oppland	326	327	317	251
Buskerud	322	320	327	227
Vestfold	320	324	323	187
Telemark	295	302	286	189
Aust-Agder	301	314	296	212
Vest-Agder	295	298	294	243
Rogaland	277	273	303	300
Hordaland	266	258	330	314
Sogn og Fjordane	273	267	313	230
Møre og Romsdal	335	314	378	237
Sør-Trøndelag	328	324	372	232
Nord-Trøndelag	317	316	340	220
Nordland	298	300	269	268
Troms Romsa	219	259	217	213
Finnmark Finnmarku	.	.	.	.

Kjelde: Skogawerksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

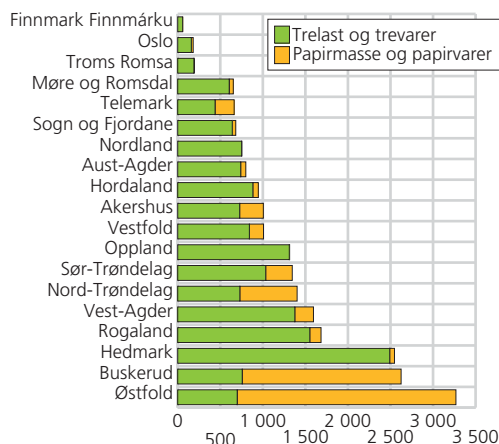
3.6. Skogindustrien

- Skogindustrien sysselsette 22 700 personar i 2006
- Same året var det vel 2 000 registrerte skogindustribedrifter
- Treforedlingsindustrien hadde 110 registrerte bedrifter
- Samla omsetnad frå skogindustrien i 2007 var på 44 milliardar kroner
- Samla verdi av dei eksporterte varene frå skogindustrien var på 13,9 milliardar kroner i 2007
- Verdien av eksporten frå treforedlingsindustrien var på 10,7 milliardar kroner i 2007
- Hedmark har flest bedrifter i trelast- og trevareindustrien, medan Østfold har flest bedrifter i treforedlingsindustrien

Sysselsetjing

Skogindustrien har lange tradisjonar. Alt for hundre år sidan arbeidde 30 000 personar i denne næringa. I dag er tilsvarande tal vel 22 700. Det utgjør nesten kvar tiande som er sysselsett i norsk industri. I byrjinga av 1970-åra var sysselsetjinga i norsk industri høg, og omkring dobbelt så mange som det er i dag, var sysselsette i skogindustrien; i alt 46 000 personar. Skogindustrien hadde den gongen 13 pro-

Figur 3.6.2. Sysselsette i skogindustrien, etter fylke. 2006

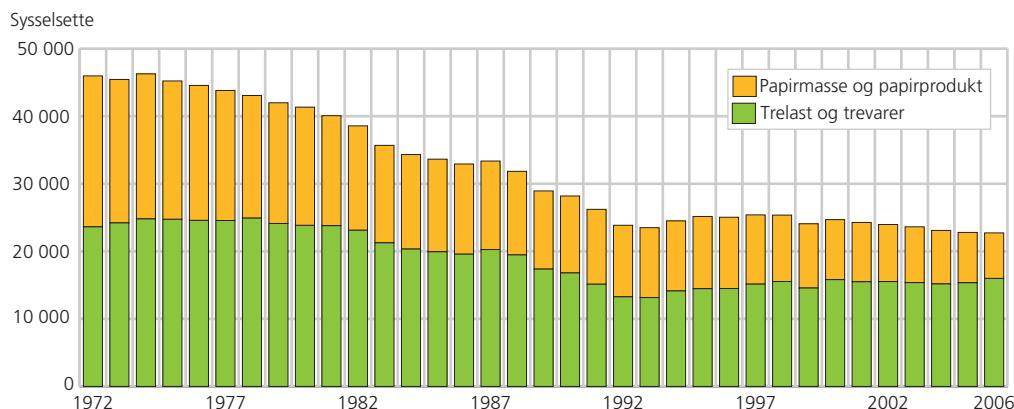
Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

sent av den samla arbeidsstyrken i industrien. Om ein følgjer utviklinga i sysselsetjinga, ser ein at det særleg er sysselsette i papirmasse- og papirindustrien som har vorte borte sidan den gongen.

Flest trelast- og trevarebedrifter

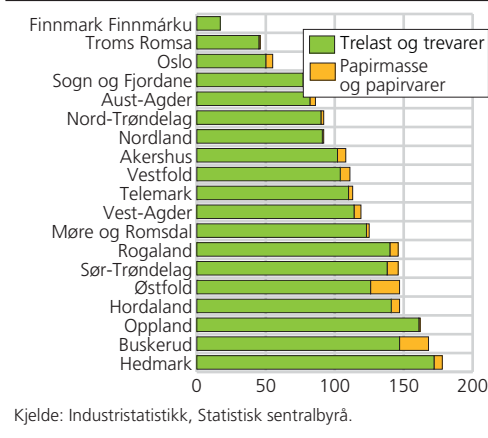
I 2006 var det registrert 2 030 bedrifter i trelast- og trevareindustrien. Flest hadde Hedmark med 172 bedrifter. I røynda er talet på bedrifter noko høgare om ein tek med bygdesager, små laftebedrifter og

Figur 3.6.1. Sysselsette i skogindustrien. 1972-2006

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.3. **Bedrifter i skogindustrien, etter fylke og type industri. 2006**

andre småbedrifter som ikkje blir fanga opp i statistikken. Papirmasse- og papirvareindustrien har om lag 110 bedrifter i Noreg, og nesten kvar femte ligg i Østfold.

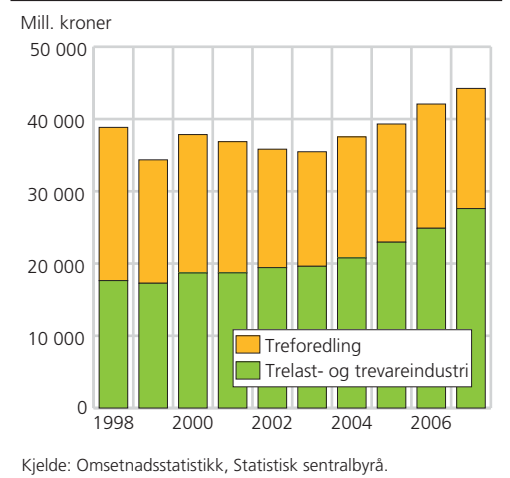
Omsetnaden i skogindustrien

I 2007 passerte samla omsetnad i skogindustrien 44 milliardar norske kroner. Det svarar til 5,6 prosent av omsetnaden i norsk industri. Trelast- og trevareindustrien utgjer ein veksande del av samla omsetnad i skogindustrien. I 2006 stod denne delen av industrien for tre femtedelar av omsetnaden, medan treforedlingsindustrien hadde godt over halvparten av omsetnaden i slutten av 1990-åra.

Verdiskapinga i skogindustrien

Skogindustrien sin del av bruttonasjonalproduktet (BNP) utgjer vel ein halv prosent. Denne halve prosenten svarer til eit bruttoprodukt frå næringa på vel 10 milliardar norske kroner. Sjølv om dette berre er ein liten del av bruttonasjonalproduktet, må ein òg ta med at skogindustrien forsyner annan industri med råstoff. Ser ein lenger bakover i tid, utgjorde skogindustrien 1,9 prosent av bruttonasjonalproduktet i 1979.

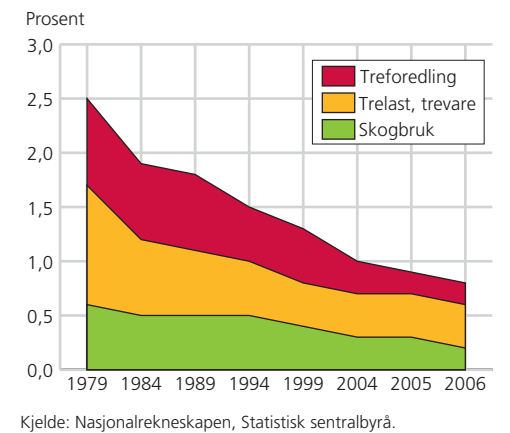
Figur 3.6.4. **Omsetnad i trelast-, trevare- og treforedlingsindustrien. 1998-2007. Millionar kroner**

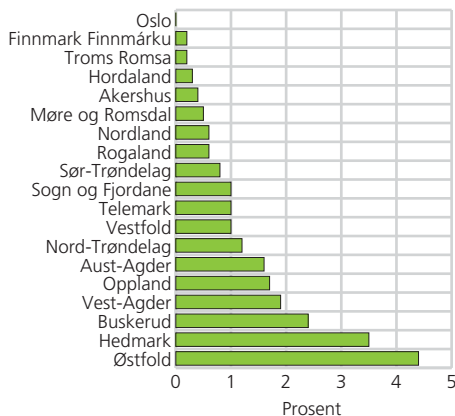
Verdiskaping i fylka

Skogindustrien sin del av verdiskapinga varierer mykje mellom fylka. I Østfold, som har flest skogindustribedrifter, var skogindustrien sin del av verdiskapinga 4,4 prosent i 2005. Om ein tek omsyn til primærskogbruket og ringverknaden av skogindustrien, utgjer skogbruket og skogindustrien ein ikkje ubetydeleg del av verdiskapinga i dette fylket. I Hedmark utgjorde skogindustrien 3,5 prosent av

Figur 3.6.5. **Skogbruk og skogindustrien som del av BNP. 1979, 1984, 1989, 1994, 1999, 2004, 2005 og 2006. Prosent**

Figur 3.6.6. Skogindustrien sin del av verdiskapinga (BNP), etter fylke. 2005. Prosent

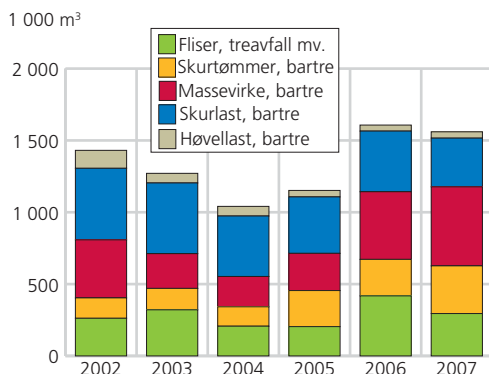

Kjelde: Nasjonalregneskapen, Statistisk sentralbyrå.

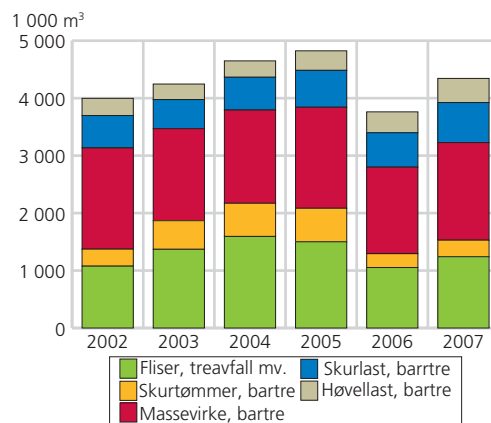
verdiskapinga. I dette fylket er det nesten berre trelast- og trevareindustri, og ringverknadene her er òg betydelege.

Utanrikshandel med varer

Det er papirmasse- og papirindustrien som eksporterer dei største verdiane. I 2007 utgjorde eksportverdien av produkt frå denne industrien nesten 10 milliardar kroner. Til samanlikning var verdien av eksportert skurlast og høvellast på til saman 0,8 milliardar kroner.

Figur 3.6.7. Utførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2007. 1 000 m³

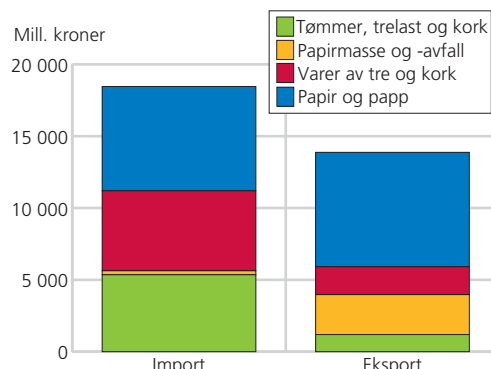
Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.8. Innførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2007. 1 000 m³

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

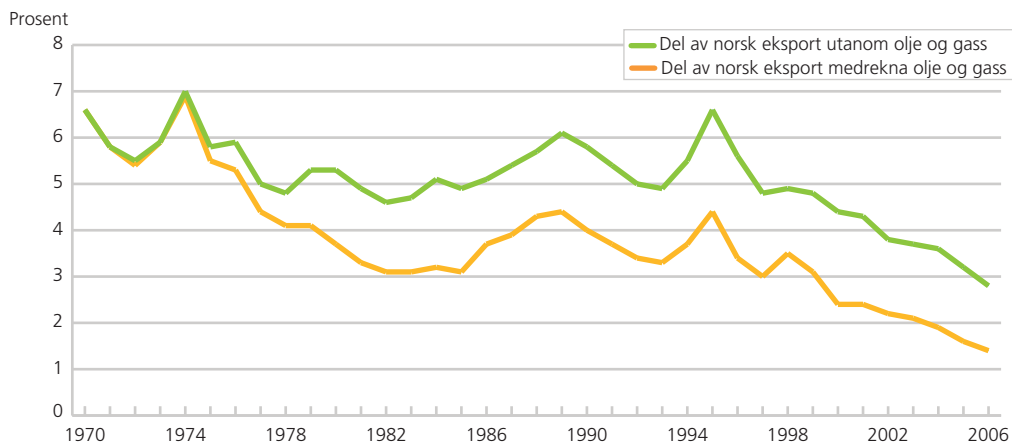
Noreg importerte 1,7 millionar kubikkmeter massevirke og 288 000 kubikkmeter sagtømmer i 2007. Same året eksporterte vi 550 000 kubikkmeter massevirke og 332 000 kubikkmeter sagtømmer. Det vart òg importert 1,2 millionar kubikkmeter flis og treavfall til industrien, medan eksporten av flis var på 295 000 kubikkmeter.

Figur 3.6.9. Utanrikshandel med varer, etter varegrupper. Millionar kroner. 2007

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6.10. Eksportverdien av skogindustrivarer som del av samla norsk eksportverdi. 1970-2006. Prosent

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.1. Hovudtal for skogindustribedriftene. 1999-2006

	Produksjon av trelast og trevarer				Produksjon av papirmasse, papir og papirvarer			
	Bedrifter	Sysselsette	Omsetnad (mill. kr)	Produksjonsverdi (mill. kr)	Bedrifter	Sysselsette	Omsetnad (mill. kr)	Produksjonsverdi (mill. kr)
1999	966	14 566	17 189	16 556	102	9 514	19 895	19 717
2000	998	14 634	18 577	17 846	98	8 855	20 496	20 342
2001	949	14 309	19 331	18 767	95	8 747	20 849	20 626
2002	956	14 320	18 804	17 798	88	8 402	17 356	17 008
2003	901	14 375	19 281	18 033	88	8 244	17 395	17 078
2005	865	14 377	23 162	21 801	86	7 431	19 257	19 036
2006	971	15 119	25 523	23 542	86	6 724	19 416	18 965

Kjelde: Industristatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.2. Innførsel og utførsel av skogvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2007

Vareslag	Eining	Innførsel						Utførsel					
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ved til brensel	1 000 m ³ fast mål	95	281	164	113	175	164	1	2	2	2	5	3
Fliser, treavfall mv.	"	1 077	1 370	1 594	1 501	1 053	1 241	262	321	207	204	418	295
Fliser og spon	"	786	1 000	1 097	1 101	781	929	151	125	106	85	23	27
Treavfall og sagflis	"	279	350	472	383	251	260	97	168	94	108	376	238
Skurtømmer, barte	"	296	498	577	583	241	288	142	149	135	251	254	332
Massevirke, barte	"	1 761	1 601	1 623	1 758	1 506	1 698	404	242	211	259	471	550
Trelast barte													
Skurlast	"	564	507	570	642	598	697	498	492	421	393	422	339
Høvellast	"	299	270	285	340	364	420	125	67	67	45	42	44
Sponplater	1 000 tonn	90	89	91	106	63	:	210	194	225	208	144	:
Kryssfiner	"	50	47	57	56	64	76	2	2	1	1	2	3
Trefiberplater	"	67	66	79	93	123	128	37	42	36	40	46	43
Tremasse													
Mekanisk tremasse ¹	"	0	1	1	2	1	0	169	194	203	205	199	194
Halvkjemisk tremasse ¹	"	1	0	0	0	0	22	19	31	44	42	24	6
Avfall av papir eller papp	"	87	83	64	52	60	0	161	153	199	232	261	28
Cellulose ¹	"	92	96	91	77	72	64	426	415	411	424	421	414
Dissolvingmasse ¹	"	0	0	0	0	0	0	129	134	139	134	154	148
Kjemisk soda- eller sulfattremasse ¹	"	74	82	81	63	48	42	270	264	260	281	257	260
Kjemisk sulfittremasse ¹	"	17	14	10	14	24	22	27	17	13	8	11	6
Papir og papp mv.	"	648	669	659	691	708	740	1 932	1 934	2 069	1 974	1 889	1 784
Avispapir	"	36	56	50	64	67	79	691	673	775	686	669	648
Skrivepapir og trykkipapir	"	86	80	87	92	100	109	613	637	673	660	576	522
Kraftpapir og kaftpapp	"	66	63	60	63	62	58	262	282	273	276	286	270

¹ Utrekna som vekt med 10 prosent vatninnhald.

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6.3. **Verdien av innførsel og utførsel av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2007.**
Millionar kroner

Vareslag	Innførsel							Utførsel				
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ved til brensel	45	147	81	58	103	96	0	1	1	0	1	1
Fliser, treavfall mv.	200	291	357	335	236	341	40	31	33	44	77	59
Fliser og spon	152	217	267	270	186	252	20	12	11	9	2	7
Treavfall og sagflis	44	68	84	60	43	76	14	12	16	30	70	50
Skurtømmer, bartre	128	220	283	267	122	166	58	56	56	121	126	180
Massevirke, bartre	537	520	606	658	540	756	89	45	41	59	141	174
Trelast, bartre												
Skurlast	956	927	1 041	117	1 109	1 593	608	627	567	512	620	612
Høvellast	607	598	655	724	805	1 131	181	120	124	87	84	90
Sponplater	190	259	267	272	265	:	279	288	327	326	348	:
Kryssfiner	338	323	386	403	500	612	38	38	19	13	21	34
Trefiberplater	339	342	388	453	612	708	208	234	254	288	352	373
Tremasse	80	72	60	47	55	72	555	687	806	803		865
Mekanisk tremasse	1	3	2	4	5	0	399	485	524	503	519	552
Halvkjemisk tremasse	2	0	0	0	3	2	60	101	138	133	81	96
Avfall av papir eller papp	78	68	58	42	48	70	96	101	145	167	165	216
Cellulose	306	328	353	275	215	197	:	:	:	:	1 893	1 916
Dissolvingmasse	1	1	1	0	1	0	791	776	790	779	878	870
Kjemisk soda- eller sulfattremasse	257	279	305	218	170	150	:	:	:	:	962	1 016
Kjemisk sulfit-tremasse	48	48	47	57	44	47	113	67	63	43	53	29
Papir og papp mv.	6 383	6 502	6 712	6 772	6 986	7 483	:	:	:	:	8 432	8 061
Avispapir	161	216	186	253	255	326	:	:	:	:	2 435	2 460
Skrivepapir og trykkipapir	667	606	652	657	674	720	2 689	2 626	2 840	2 789	2 473	2 197
Kraftpapir og kraftpapp	325	317	320	311	316	310	1 124	1 130	1 099	1 036	1 081	1 108

Kjelde: Utanrikshandelstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjonar og omgrep

Attåttnæringar i skogbruket

Næring som nyttar areal og andre ressursar enn tømmer i skog og anna utmark på eigedomen.

Bonitet

Eit uttrykk for marka si evne til å produsere trevirke når ho er bestokka med eit treslag som høver for veksttilhøva på denne staden. Boniteten i H40-systemet blir gitt ved overhøgda (gjennomsnittshøgda til dei ti trea per dekar med størst diameter) ved 40-årsalder i brysthøgda (1,3 meter over bakken). Skalaen for produktiv skog går frå bonitet 6 til bonitet 26. Bonitet 6 og 8 er definert som låg, bonitet 11 og 14 som middels bonitet og 17, 20, 23 og 26 som høg eller svært høg bonitet.

Bruttoinntekt

Omfattar løsinntekter, næringsinntekter, pensjonar og kapitalinntekter.

Bruttonasjonalproduktet (BNP)

Verdien av alt som vert skapt/produsert i eit land. BNP omfattar verdiskapinga i all marknadsretta næringsverksemd, dessutan offentleg forvaltning, ideelle organisasjonar og produksjon for eigen bruk. BNP per innbyggjar blir ofte nytta som eit mål på velstandsnivået i eit land.

Bruttoprodukt, skogbruk

Verdiskaping og opptent bruttoinntekt frå innanlandsk produksjonsaktivitet i ei næring eller ein sektor, avleda og definert som produksjon minus produktinnsats. Bruttoprodukt blir publisert i basisverdi, det vil seie at produktsubsidiar er inkluderte, men ikkje meirverdiavgift eller andre produktskattar.

Driftsresultat

Driftsresultatet i ei næring er definert som summen av bruttoprodukt og næringssub-

sidiar minus summen av lønskostnader, næringskattar og kapitalslit.

Gjennomsnittsinntekt i skogbruket

Den skattbare næringsinntekta frå skogbruket er eit gjennomsnitt av næringsinntekta i skogbruket dei siste fem åra.

Industrivirke

Alt hogd skogsvirke ein kan foredle, det vil seie alt virke med unntak av ved til brensel.

Kapitalslit

Reduksjon i verdien av fast realkapital (maskiner, bygningar og anna) på grunn av normal slitasje, skade og elde.

Næringsinntekt, skogbruk

Skattbar næringsinntekt frå skogbruket.

Personlege skogeigarar

Personleg eigar eig skog i eige namn med personleg ansvar. Dei fleste skogeigarar er personleg eigar, også dei som eig skog saman med andre einskildpersonar i eit sameige. Upersonlege skogeigarar er staten, kommunar, aksjeselskap med fleire.

Produktivt skogareal

Skogareal der den årlege produksjonen i gjennomsnitt er større enn 0,1 kubikkmeter trevirke per dekar ved optimalt tretettleik og optimal skogskjøtsel.

Skogeigedom

Landbrukseigedom med minst 25 dekar produktivt skogareal. Skogeigedomane er avgrensa av kommunegrensene. Alt produktivt skogareal som tilhøyrer same eigar innanfor grensene til ein kommune, blir rekna som ein eigedom.

Skogfondrekneskap

Sentral rekneskap over alle investeringar som er dekte med skogfondmidlar og tilskott.

Stående volum under bork

Volumet av tømmeret som står i skogen, oppgitt utan bork.

Treforedlingsindustri

Omfattar papir- og celluloseindustri, og sponplate- og trefiberplateindustrien.

Trelast og trevareindustri

Omfattar sagbruka og annan industri som produserer trebaserte produkt.

Ungskogleie

Stell av skogen etter han er forynga, fram til tidspunktet for første tynning.

Årleg tilvekst under bork

Den årlege volumtilveksten til skogen utanom borken.

Litteratur

Landbruks- og matdepartementet (2006): Verdiskapingsprogrammet for bruk og foredling av trevirke, Rapport.

Landbruksdepartementet (1999:) Stortingsmelding nr. 17. (1998-1999). Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren.

Landbruks- og matdepartementet: (2008): St. prp. nr. 1. (2007-2008) – Næringsutvikling, ressursforvaltning og miljøtiltak.

Maskinentreprenørenes Forbund: (2007): Fakta om MEF. www.mef.no.

Statens landbruksforvaltning: (2007): Norsk landbruk – en situasjonsbeskrivelse, Rapport nr. 11. 2007.

Østlandsforskning: (2004): Skogindeksen 2004, Rapport, 25 sider.

Nyttige nettadresser

Skogstatistikk, Statistisk sentralbyrå: www.ssb.no/skog/

Norsk institutt for skog og landskap: www.skogoglandskap.no

Landbruks- og matdepartementet: www.lmd.dep.no

Statens landbruksforvaltning: www.slf.dep.no

Maskinentreprenørnes Forbund: www.mef.no

Artsdatabanken: www.artsdatabanken.no

4. Jakt

Jakt er og har vore ein viktig del av naturbruken, og om lag kvar tiande mann over 16 år går på jakt. Talet på kvinner som jaktar er veksande, men dei utgjør enno berre om lag 6 prosent av jegerane. Hjorteviltjakt betyr mest økonomisk, men det er fleire som tek del i småviltjakt.

Vekst og utbreiing

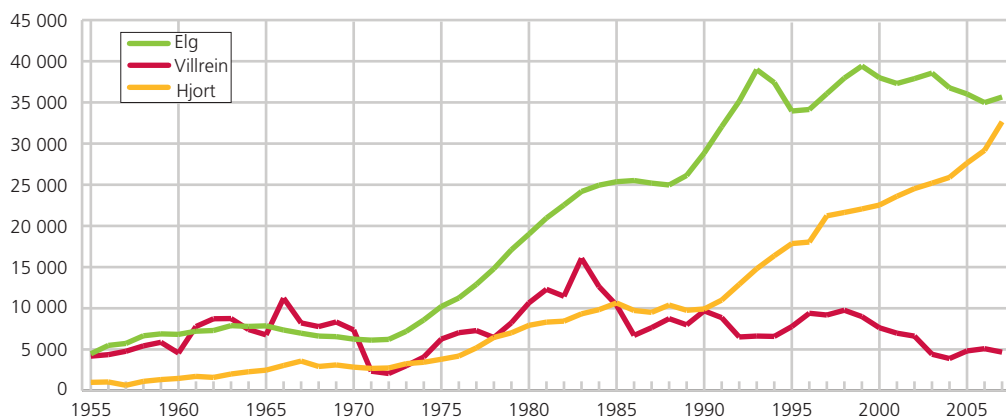
Det har vore jakt på hjortevilt langt attende i tid, men dei siste tiåra har omfanget av denne jakta og utbyttet vorte monaleg større. Det er peikt på fleire grunnar til veksten i hjorteviltstammene. Med innføring av ny og strengare praktisert viltlov frå 1951 vart avskytinga mindre enn tilveksten. Hjorteviltstammene tok til å auke. Etter det har moderne skogbruk

ført til god tilgang på lauvskogbeite samstundes som konkurransen frå beitende husdyr har vorte mindre, og stammene av store rovdyr har vore relativt små. Målretta viltforvaltning med retta avskyting og ei rekkje milde vintrar har òg verka positivt på bestandsutviklinga. For hjorteviltet er tilgangen på beite ofte ein avgjerande faktor for kor stor bestanden blir, men utan målretta jakt kan bestanden vekse langt over bereevna til beitet før han bryt saman.

Frå matauk til rekreasjon

Fangst og jakt har vore viktig så lenge det har budd folk i landet vårt. Heilt opp til vår tid har det vore viktig matauk for mange. Med stadig høgare velstand er ikkje

Figur 4.1. Hjortevilt. Felt elg, hjort og villrein. 1955-2007

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

matauken ein så viktig del av jakta lenger. No er rekreasjon og naturopplevingar viktigare, og for somme gjev jakta sosial status. Dette gjev seg utslag i at talet på jegerar har auka, og at ein stor del av jegerane reiser langt for å gå på jakt. For landet sett under eitt vart til dømes 43 prosent av rypene felte av jegerar som jakta utanfor fylket dei var busette i. Dei siste tretti åra har talet på jegerar som årleg løyser jegeravgiftskort, auka med om lag 50 000, og det ligg no rundt 190 000.

Økonomisk verdi

Utleige av jakt er attåttnæring for mange grunneigarar. I Landbruksundersøkinga 2003 gav skogeigarane opp at bruttoinntektene frå jaktutleige var på 126 millionar kroner, medan inntekter frå anna tilrettelegging av jakt var på 22 millionar kroner.

Kjötverdien av hjorteviltjakta utgjer årleg grovt rekna 500 millionar kroner. I tillegg kjem kjötverdien av småviltjakta, som òg utgjer fleire tital millionar. Det er derfor inga tvil om jakta gjev ei attåttnæring for eigarar av skog og utmark.

4.1. Jaktutbyte og annan avgang av vilt

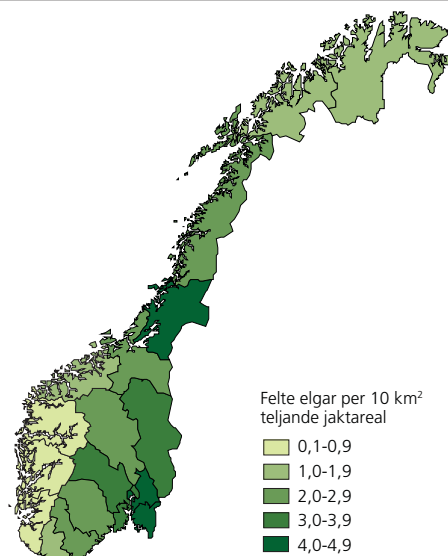
- Det vart skote 35 600 elgar og 32 600 hjortar hausten 2007
- Same året vart det skote 4 670 villrein og 25 100 rådyr
- Samla verdi av kjøtet frå hjorteviltjakta er no om lag ein halv milliard kroner
- Det vart skote 312 000 ryper i jaktåret 2007/08
- Det vart skote 34 jervar under lisensfellinga og 56 gauper under kvotejakta i jaktåret 2006/07
- Til saman 8 900 hjortevilt vart registrert drepne eller omkomne utanom ordinær jakt dette jaktåret

Hjorteviltjakt

Fram til midten av 1970-åra var årleg utbyte frå elgjakta mellom 5 000 og 10 000 felte dyr kvart år. Etter det vart det årlege utbyttet fort større, og i løpet av tjuo år hadde det nådd nesten 40 000 dyr. Dei siste ti åra har utbyttet variert mellom 35 000 og 40 000 felte elgar. Hausten 2006 vart det i alt felt 35 600 elgar. Flest elgar per 10 kvadratkilometer jaktareal vart felte i Akershus og Østfold, med høvesvis 4,8 og 4,6 elgar. Sjølv om veksten i elgstammen stort sett har stogga opp der det har vorte mest elg, søker elgen gjerne til nye område. Dei siste åra har til dømes talet på felte dyr i Finnmark auka raskt.

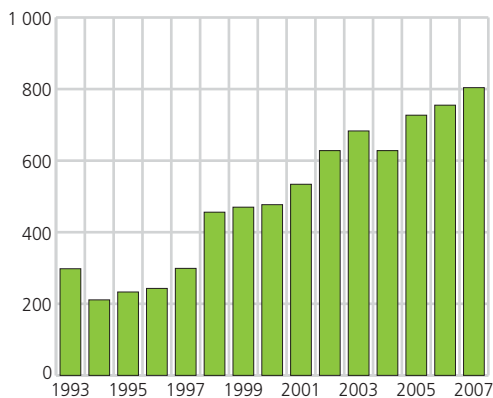
Utbyttet frå hjortejakta har òg auka mykje dei seinare åra, men det steig nokså sakte frå midten av 1970-åra og nådde eit årleg uttak på 10 000 dyr rundt 1990. Etter det har veksten i utbyttet vore årviss, og i 2007 vart det skote over 32 600 dyr. Om

Figur 4.1.1. Felte elgar per 10 km² teljande jaktareal, etter fylke, 2007

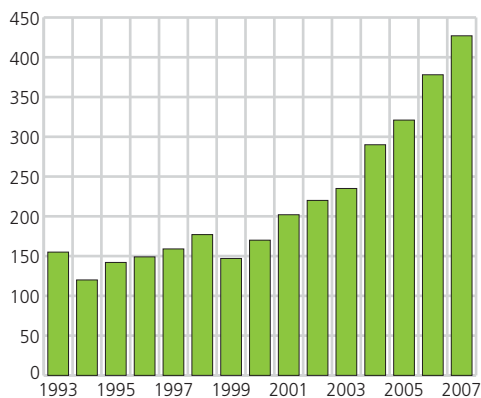
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 4.1.2. Felte elgar i Finnmark. 1993-2007

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.1.4. Felte hjortar i Oppland. 1993-2007

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

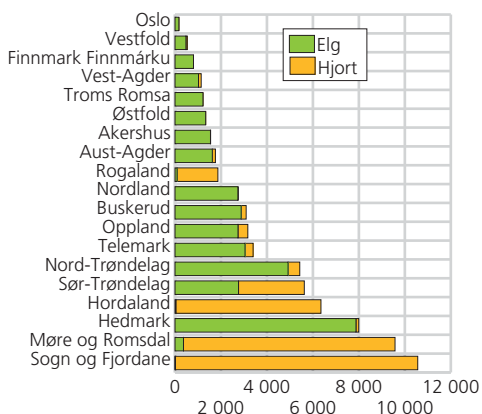
utviklinga held fram, blir det om eit par år felt fleire hjortar enn elgar. Hjorten blir no stadig vanlegare på Austlandet, og sjølv om stammen framleis er liten i høve til på Vestlandet, blir det kvart år felt fleire hjortar på Austlandet enn tidlegare. I Oppland er talet på hjort som blir skote i jakta, mest tredobla på snautt ti år.

beiting som resultat. Etter kraftig nedbeiting kan det gå fleire tiår før lavet produserer like mykje beite som før. Villreinjakta har gått mykje attende dei seinare åra, og denne tilbakegangen kan, i tillegg til det vi har nemnt, forklarast med at jakta har vore for intensiv i nokre område.

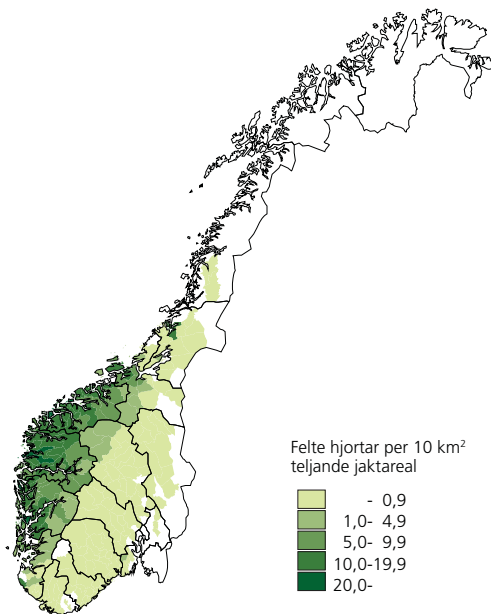
Villreinen er døme på ein art som har fått dårlegare kår med stadig aukande utbygging og bruk av naturområde som før var bortimot urørte. Villreinstammen er også utsett når stammen blir for stor med over-

Figur 4.1.5. Felte hjortar per 10 km² teljande jaktareal. 2007

Figur 4.1.3. Felte elgar og hjortar, etter fylke. 2007/08

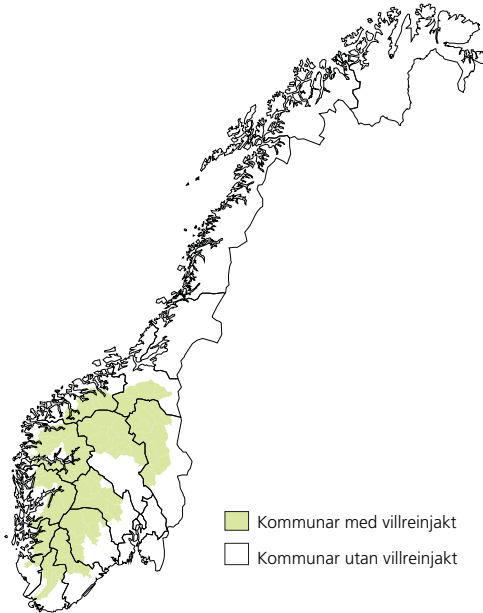

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kjelde: Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

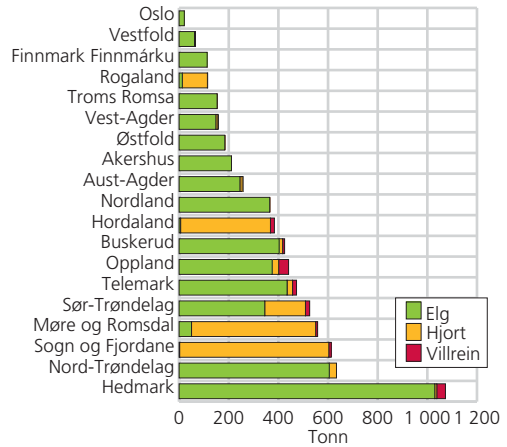
Figur 4.1.6. Kommunar med villreinjakt. 2007

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Villreinjakta hadde ein topp i jaktutbyte i byrjinga av 1980-åra. I 1983 vart det skote litt over 16 000 villrein. Etter det har uttaket gått ned. Det har likevel i det store og heile svinga mellom 6 000 og 10 000 dyr i året. I 2004 vart botn nådd, og det

Figur 4.1.8. Hjørtevilt, berekna slaktevekt av elg, hjort og villrein, etter fylke. 2007. Tonn

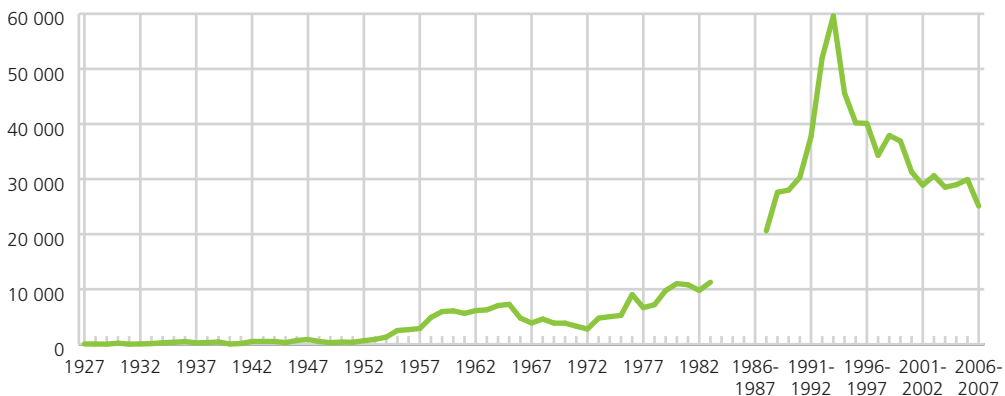

¹ Utrekna på grunnlag av gjennomsnittsvæktar.

vart berre felt 3 895 villrein. Deretter har det auka litt att, og hausten 2007 vart det skote 4 670 villrein. Det var særleg på Hardangervidda at fellingstala gjekk ned, og i 2004 vart det så godt som ikkje jakta villrein på Hardangervidda.

Utbytet frå rådyrjakta har òg auka dei siste tiåra. I 1980 vart det felt 11 025 rådyr. I jaktåret 2006/07 var utbytet 25 100 rådyr,

Figur 4.1.7. Felte rådyr¹ 1927-2007

¹ I åra 1940-1945 vart storviltjakta administrert og i stor utstrekning utført av tyskarar. Tala for åra 1983-1987 manglar i statistikken.
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

5 000 færre enn året før. Mykje av veksten for rådyrjakta kom i 1980-åra. På ti år vart årleg utbytte tredobla. Etter det har utbyttet stort sett vore omkring 30 000 dyr.

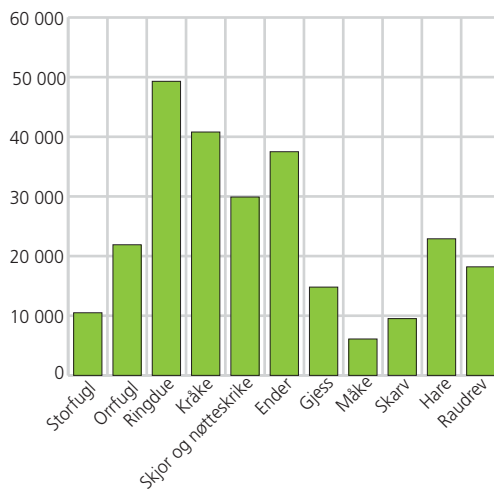
Den økonomiske verdien av jakta er vanskeleg å fastsetje, men verdien av kjøtet kan ein rekne ut. I 2007 var samla slaktevekt for elg, hjort og villrein 6 770 tonn. Om ein reknar kjøtverdien til 75 kroner kiloen, blir samla kjøtverdi frå hjorteviltjakta 508 millionar kroner.

Småviltjakta

Statistikken over småviltjakta omfattar dei fleste av dei artene det er lov å jakte på. Rypa er den viltarten som flest småviltjegerar jaktar på, men ikkje alle bur slik til at dei kan jakte rype i heimfylket sitt.

Dei siste åra har det vorte skote færre li- og fjellryper, men nedgangen har vore størst for fjellrypene. I jaktåret 2006/2007 skaut jegerane 95 000 fjellryper og 217 000 liryper. Det er ein nedgang på høvesvis 54 og 37 prosent sidan jaktåret 1999/2000, då fellingstala nådde ein topp. Dette jaktåret vart det felt 208 000 fjellryper og 343 600 liryper. Etter det har utbyttet gått ned, sjølv om det har vore ein del fylkes-

Figur 4.1.10. Felte småvilt. Utvalde arter. 2006/07

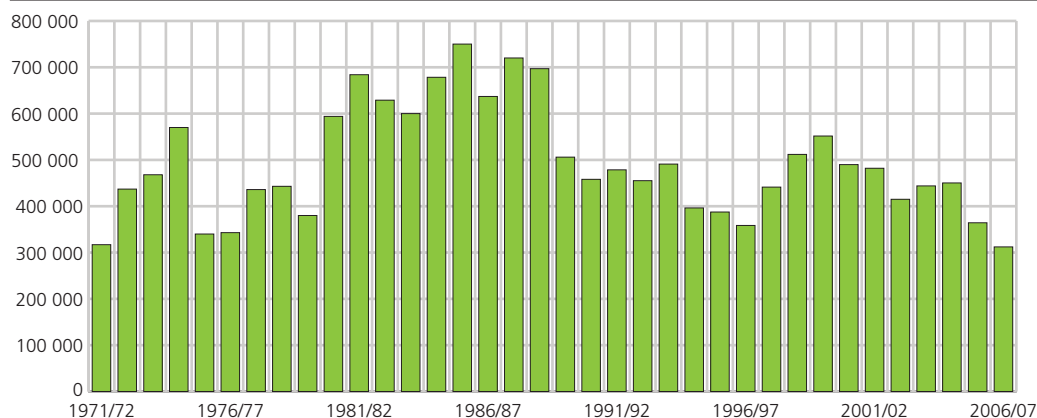

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

vise variasjonar. I eit lenger perspektiv ser ein store svingingar i utbyttet frå rypejakta, men eit så lågt utbytte som det var i jaktåret 2006/07, skal ein tilbake til byrjinga av 1970-åra for å finne.

Småviltjakta er ikkje berre rypejakt. I alt blir det samla inn årleg fellingsstatistikk for 35 ulike småviltartar det er opna for jakt på. I jaktåret 2006/07 vart det mel-

Figur 4.1.9. Utbytte av rypejakta. 1971/72-2006/07

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

lom anna skote nesten 50 000 ringduer og 40 000 kråker. Skogsfugl og ender vart det òg jakta mykje på, og det vart felt over 30 000 skogsfugl og bortimot 40 000 ender.

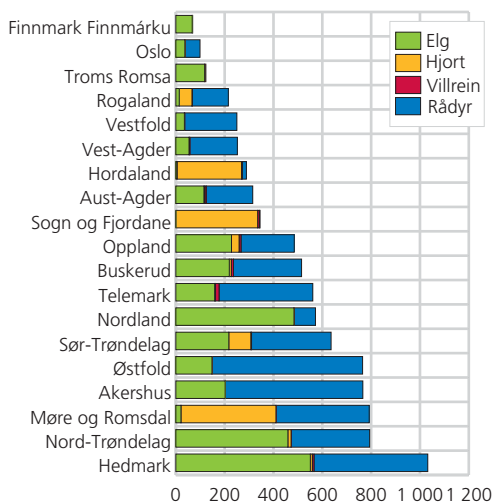
Felte rovdyr

Frå midten av 1800-talet og fram til 1900 vart det kvart år felt mange rovdyr og rovfuglar. I dei første tiåra på 1900-talet hadde rovdyrbestanden vorte relativt liten, og den årlege rovdyrfellinga var mykje mindre. I 1960- og 1970-åra vart dei fleste av rovdyra verna, men tidleg i 1990-åra vart det igjen innført kvotejakt på gaupe og lisensjakt på jerv. Kvotejakta på gaupe hadde ei samla kvote på 74 dyr i jaktåret 2006/07, og 56 vart felte. Same året vart 34 jervar av ei kvote på 91 felte i samband med lisensfelling. Ein ulv vart òg felt under lisensjakta.

Registrert avgang utanom ordinær jakt

Mange hjortevilt dør av ulike årsaker utanom jakta. Det er trafikken som tek flest liv. I jaktåret 2006/07 omkom 6 300 hjortevilt i trafikken. Til saman døydde 8 900 hjortevilt av andre årsaker enn jakt.

Figur 4.1.11. Registrert avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt, etter fylke. 2006/07

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.1. Hjorteviltjakt. 1952-2007

	Elg			Hjort			Villrein		
	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellingsprosent ¹
1952	5 258	3 571	68	1 724	562	33	3 968	2 632	66
1953	6 038	4 228	70	1 794	637	36	4 000	3 030	76
1954	6 354	4 427	70	2 011	786	39	5 760	3 921	68
1955	6 580	4 469	68	2 547	1 002	39	5 589	4 186	75
1956	7 649	5 489	72	2 694	1 048	39	5 627	4 365	78
1957	8 164	5 728	70	2 908	647	22	6 318	4 777	76
1958	9 241	6 659	72	3 001	1 123	37	6 867	5 432	79
1959	9 399	6 889	73	3 182	1 340	42	7 660	5 868	77
1960	9 647	6 829	71	3 589	1 479	41	7 864	4 557	58
1961	10 136	7 213	71	4 081	1 726	42	11 594	7 785	67
1962	10 416	7 300	70	4 660	1 604	34	12 330	8 725	71
1963	11 183	7 889	71	5 169	2 014	39	12 413	8 751	70
1964	11 108	7 795	70	5 536	2 288	41	12 068	7 417	61
1965	11 289	7 864	70	6 861	2 484	36	11 317	6 768	60
1966	10 859	7 357	68	7 473	3 050	41	15 435	11 233	73
1967	10 339	6 969	67	8 472	3 586	42	16 330	8 218	50
1968	9 672	6 623	68	8 342	2 932	35	15 333	7 777	51
1969	9 330	6 553	70	8 223	3 115	38	14 299	8 335	58
1970	9 284	6 251	67	7 993	2 849	36	12 681	7 362	58
1971	9 069	6 130	68	7 334	2 695	37	3 224	2 357	73
1972	9 403	6 220	66	6 910	2 749	40	2 912	2 076	71
1973	10 324	7 198	70	7 527	3 272	43	4 713	3 016	64
1974	11 629	8 581	74	8 250	3 443	42	6 666	4 075	61
1975	13 519	10 218	76	9 159	3 807	42	10 010	6 256	62
1976	14 741	11 251	76	9 904	4 192	42	11 269	7 034	62
1977	16 935	12 898	76	11 575	5 189	45	11 395	7 291	64
1978	18 667	14 808	79	13 112	6 453	49	11 795	6 446	55
1979	21 967	17 101	78	14 631	7 016	48	15 710	8 236	52
1980	23 925	18 999	79	15 478	7 927	51	19 068	10 652	56
1981	26 581	20 957	79	16 848	8 316	49	22 179	12 302	55
1982	28 779	22 542	78	17 357	8 436	49	22 004	11 457	52
1983	29 677	24 181	81	18 268	9 320	51	23 893	16 069	67
1984	30 943	24 949	81	18 842	9 832	52	22 652	12 626	56
1985	32 148	25 372	79	20 467	10 644	52	18 409	10 371	56
1986	32 406	25 513	79	20 735	9 732	47	13 032	6 706	51
1987	31 739	25 199	79	20 383	9 502	47	15 491	7 647	49
1988	31 453	24 972	79	20 042	10 394	52	16 183	8 739	54
1989	31 472	26 127	83	20 368	9 753	48	16 292	7 988	49
1990	33 998	28 841	85	19 765	9 911	50	18 396	9 686	53
1991	37 312	32 053	86	20 409	10 990	54	17 987	8 859	49
1992	39 544	35 145	89	21 893	12 900	59	12 753	6 514	51
1993	44 854	38 980	87	25 076	14 803	59	12 754	6 625	52
1994	44 964	37 401	83	27 489	16 380	60	15 862	6 581	41
1995	40 005	33 955	85	28 982	17 855	62	18 087	7 777	43
1996	39 785	34 141	86	28 544	18 043	63	19 769	9 395	48

Tabell 4.1.1. (forts.). **Hjorteviltjakt. 1952-2007**

	Elg			Hjort			Villrein		
	Tillate felt	Felte Fellings-dyr prosent ¹		Tillate felt	Felte dyr	Fellings-prosent ¹	Tillate felt	Felte dyr	Fellings-prosent ¹
1997	41 743	36 059	86	31 570	21 226	67	20 411	9 179	45
1998	43 822	37 957	87	32 268	21 636	67	21 933	9 761	45
1999	45 952	39 423	86	33 943	22 063	65	22 081	8 992	41
2000	45 210	38 000	84	35 463	22 534	64	21 287	7 631	36
2001	44 437	37 300	84	35 810	23 599	66	13 821	6 976	50
2002	44 486	37 892	85	36 576	24 533	67	11 367	6 617	58
2003	46 733	38 564	83	37 028	25 195	68	8 601	4 417	51
2004	45 597	36 770	81	38 368	25 896	67	7 102	3 895	55
2005	45 096	36 026	80	40 503	27 635	68	10 214	4 817	47
2006	44 460	34 978	79	41 869	29 173	70	10 986	5 091	46
2007	44 280	35 657	81	43 518	32 646	75	9 302	4 670	50

¹ Delen felte dyr av tillate felte dyr.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.2 **Felte småvilt. 2000/01-2006/07**

Viltart	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
Alle småviltarter¹	846 700	819 900	788 700	830 800	825 400	702 500	624 354
Av dette							
Storfugl	13 600	10 500	10 100	9 900	10 500	7 200	10 500
Orrfugl	31 300	27 200	27 400	28 200	23 400	16 900	21 900
Ryper	489 900	482 000	414 900	443 900	450 300	364 300	312 000
Ringduer	43 100	44 700	53 600	58 600	61 700	56 500	49 300
Kråke	43 200	40 900	46 600	47 800	46 200	42 300	40 800
Skjor og nøtteskrike	34 100	30 200	35 600	34 400	31 800	33 100	29 900
Ender	49 500	49 400	57 400	57 300	55 400	45 300	37 500
Gjess	12 700	14 700	13 900	14 500	14 900	15 500	14 800
Måke	18 200	17 100	18 000	20 700	19 500	16 500	6 100
Skarver	11 100	11 100	13 900	15 000	12 700	9 700	9 517
Hare	32 800	28 600	24 200	28 500	29 400	25 000	22 900
Raudrev	16 800	16 200	19 300	18 300	19 600	21 100	18 200

¹ Omfatter òg arter som ikkje er spesifiserte i tabellen.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.3. Felte rovdyr¹. Årleg gjennomsnitt. 1846-2007

	Bjørn	Ulv	Jerv	Gaupe	Ørn
1846-50	265	226	67	118	2 143
1851-55	210	224	51	113	3 738
1856-60	222	213	43	129	3 790
1861-65	196	116	48	109	2 561
1866-70	143	39	55	175	..
1871-75	100	44	63	138	1 068
1876-80	149	48	90	121	993
1881-85	99	32	64	87	975
1886-90	82	26	43	70	893
1891-95	63	55	43	60	959
1896-1900	39	73	49	33	693
1901-05	41	42	43	27	823
1906-10	24	35	34	25	721
1911-15	15	40	41	26	535
1916-20	6	32	31	19	389
1921-25	3	13	39	16	404
1926-30	3	5	19	8	465
1931-35 ²	2	3	5	1	272
1936-40	1	-	9	1	199
1941-45	1	2	12	2	153
1946-50	2	10	53	6	307
1951-55	1	2	14	7	217
1956-60	3	-	19	6	198
1961-65	2	1	25	27	190
1966-70 ³	2	-	26	50	69
1971-75 ³	2	-	9	35	-
1976-80	1	-	5	43	..
1981/82-1985/86 ³	2	-	3	13	18
1986/87-1990/91	1	1	4	32	37
1991/92-1995/96 ³	2	1	12	55	47
1996/97-2000/01	4	4	26	109	51
2001/02	3	2	48	102	42
2002/03	1	7	38	71	59
2003/04	4	6	39	46	34
2004/05	1	7	50	58	43
2005/06	6	5	63	51	53
2006/07	4	2	79	82	58

¹ Statistikken syner talet på utbetalte rovviltpremiar. Etter at artene vart freda, er all registrert avgang med.

² Frå perioden 1933-1940 kjem i tillegg 40 ulvar og 56 ørnar. Etter 1961 er også bjørn som det ikkje er utbetalt premie for, teke med.

³ Ørn vart freda frå og med 1969, ulv frå og med 1972 og bjørn frå og med 1974. Jerv vart freda i Sør-Noreg frå 1975 og i heile landet frå 1981, inntil lisensjakt vart innført i 1993. Gaupe vart freda i Sør-Noreg frå 1992, inntil kvotejakt vart innført i 1994.

Kjelde: Statistiske oversikter 1948, Historisk statistikk 1968, 1978 og jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.4. Villreinjakt, etter villreinområde og fellingsprosent. 2007

Villreinområde	Felte dyr i alt	Felte dyr i prosent av tillate felt
Setesdal Ryfylke	67	26
Skaulen Etnefjella	1	3
Setesdal Austhei	164	49
Hardangervidda	694	38
Nordfjella (Hallingskarvet)	253	39
Oksenhalvøya	3	60
Fjellheimen	86	54
Brattfjell-Vindeggen	156	47
Lærdal-Årdal	33	45
Ottadalsområdet	660	61
Førdefjella	10	100
Sunnfjord	18	78
Snøhetta	342	41
Rondane	887	54
Sølnkletten	308	51
Forelhogna	652	82
Knutshø	223	47
Norefjell-Reinsjøfjell	106	84
Tolga Østfjell	7	14

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1.5. Avgang av hjortevilt utanom ordi-nær jakt, etter art og årsak. 2006/07

	Dyr i alt	Felt som skade- dyr	Felt i nød- verge	Felt ulov- lig	På- kjørt av bil	På- kjørt av tog	Om- komme av andre årsaker
Elg	3 133	21	12	25	1 321	650	1 104
Hjort	1 201	41	2	31	690	47	390
Villrein	59	0	0	1	4	2	52
Rådyr	4 482	36	3	10	3 461	91	881

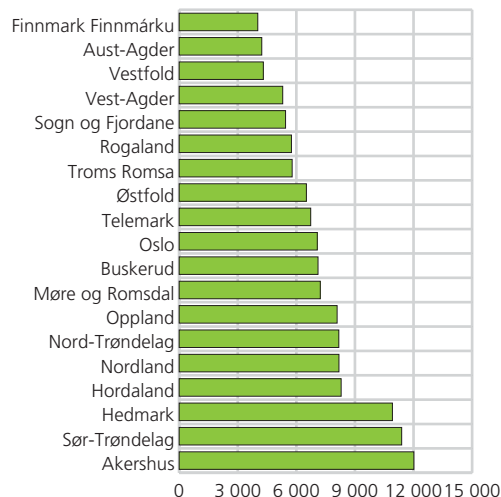
Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

4.2. Jegerar

- 417 400 jegerar står no oppførde i Jegerregisteret
- 194 300 betalte jegeravgift i jaktåret 2007/08
- 137 600 gjekk på jakt i jaktåret 2007/08
- 6,5 prosent av dei som betalte jegeravgift, var kvinner, medan ein knapp fjerdedel av dei som tok jegerprøva, var kvinner
- 7 prosent av alle menn i Noreg var på jakt i 2007/08

I jaktåret 2007/08 var det 194 300 personar som betalte jegeravgifta. Vanlegvis er det ein del av desse som likevel ikkje går på jakt. Etter jaktåret 2006/07 var det 137 600 som gav opp at dei hadde vore på jakt. I alt er det 417 400 personar som står oppførde i Jegerregisteret, og som har høve til å jakte om dei betaler jegeravgift. Av dei er 6 300 utanlandske.

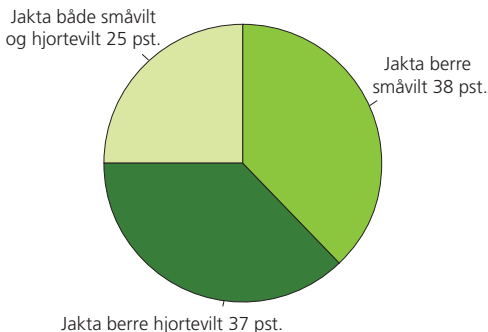
Figur 4.2.1. Talet på jegerar som deltok på ein eller fleire former for jakt, etter bustadfylke, 2006/07

¹ Omfattar ikkje nordmenn busette på Svalbard og i utlandet og personar med ukjent bustadadresse.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.2.2. Delen jegerar på småviltjakt eller hjorteviltjakt. 2006/07

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Kva jaktar vi på?

Det har til no vore noko fleire småviltjegerar enn storviltjegerar, men dei siste åra har det vore lite rype i mange fylke, og talet på småviltjegerar har gått noko ned. I jaktåret 2006/07 gav 86 100 jegerar opp at dei hadde vore på småviltjakt, 5 prosent færre enn året før. Akershus er det fylket som har flest småviltjegerar, og her var i alt 8 900 personar på småviltjakt i 2006/07. Av småviltartene er det rype som er mest populært å jakte på. 54 000 jegerar gav opp at dei hadde jakta rype.

Det er litt færre som har jakta hjortevilt. I 2006/07 gav 85 900 opp at dei hadde vore på hjorteviltjakt. Av desse jegerane var det elgjakta flest tok del i. I alt 57 400 jakta elg. Rådyr- og hjortejakta er òg populær, og høvesvis 33 600 og 37 400 personar tok del i denne jakta.

Fleire kvinner går på jakt

Kvinnene har tradisjonelt vore i klart mindretal blant jegerane. I jaktåret 2007/08 var delen kvinner av dei som betalte jegeravgift på 6,5 prosent. Sjølv om det er lenge att før kjønna er jamstelte, er talet på kvinnelege jegerar mest blitt dobla på ti år. Delen kvinner som gjekk på småviltjakt, var på om lag 5 prosent, medan delen som

tok del i hjorteviltjakt, var om lag 4 prosent. Av dei som tok jegerprøva i 2007/08, var 23 prosent kvinner.

Tabell 4.2.1. **Jegerar¹ som har løyst jegeravgift. 1995/1996-2007/2008**

	I alt	Prosent	
		Menn	Kvinner
1995/1996	173 200	96,7	3,3
1996/1997	173 200	96,5	3,5
1997/1998	177 100	96,2	3,8
1998/1999	177 600	96,0	4,0
1999/2000	188 100	95,5	4,5
2000/2001	188 900	95,0	5,0
2001/2002	187 900	94,8	5,2
2002/2003	189 200	94,5	5,5
2003/2004	189 400	94,4	5,6
2004/2005	194 170	94,1	5,9
2005/2006	192 250	93,9	6,1
2006/2007	188 520	93,7	6,3
2007/2008	191 300	93,5	6,5

¹ Omfattar ikkje utanlandske jegerar og nordmenn busette i utlandet.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Størst jegerrett i Nord-Trøndelag og Hedmark

For landet sett under eitt hadde 10 prosent av mennene betalt jegeravgift medan 7 prosent faktisk gjekk på jakt i 2006/07. Det er likevel store skilnader mellom fylka. Den største delen jegerar finn ein i Nord-Trøndelag og Hedmark, der høvesvis 15 og 14 prosent av dei mannlege innbyggjarane var på jakt. I Oslo var 3 prosent av mennene på jakt.

Tabell 4.2.2. **Jegerar¹ som har løyst jegeravgift, etter alder og kjønn. 1995/1996-2007/2008. Prosent**

	Under 20 år		20-29 år		30-39 år		40-49 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Jegerar på jakt	92	8	91	9	93	7	94	6
Småviltjakt	94	6	92	8	94	6	94	6
Hjorteviltjakt	91	9	92	8	94	6	95	5
Elgjakt	90	10	91	9	93	7	95	5
Hjortejakt	92	8	94	6	95	5	97	3
Villreinjakt	88	12	90	10	93	7	94	6
Rådyrjakt	94	6	95	5	96	4	97	3
Rypejakt	94	6	91	9	93	7	93	7

	50-59 år		60-69 år		70 år og over	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Jegerar på jakt	97	3	99	1	100	0
Småviltjakt	96	4	98	2	100	0
Hjorteviltjakt	98	2	99	1	100	0
Elgjakt	98	2	99	1	100	0
Hjortejakt	99	1	100	0	100	0
Villreinjakt	97	3	99	1	100	0
Rådyrjakt	98	2	100	0	100	0
Rypejakt	96	4	98	2	99	1

¹ Omfattar ikkje utanlandske jegerar og nordmenn busette i utlandet.

Kjelde: Jaktstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjonar og omgrep

Avgang

Omfattar dyr som døyr eller blir avliva utanom ordinær jakt, til dømes ved at dei blir påkøyrde eller omkjem i andre ulykker, blir skote som skadedyr eller i naudverje, blir avliva av humanitære årsaker eller ulovleg skote. Kvotejakt på gaupe og lisensfelling på jerv og ulv inngår òg i omgrepet «avgang».

Fellingsprosent

Fellingsprosent er delen felte dyr av dyr som var tillate felte dyr.

Hjortevilt

Hjortevilt omfattar elg, hjort, villrein og rådyr.

Jaktår

Jaktåret går frå 1. april til 31. mars året etter.

Jegeravgift

For å få lov til å utøve jakt må ein først betale jegeravgift.

Jegerprøve

For å få lov til å utøve jakt må ein ha gyldig jegerprøve.

Retta avskyting

Ved retta avskyting følgjer jegarane ein plan for kva slags dyr ein skal skyte ved jakta.

Småvilt

Omfattar dei jaktbare småviltartene som inngår i statistikken over småviltjakt.

Teljande areal

Det jaktarealet som kommunane har lagt til grunn ved tildeling av fellingsløyve.

Litteratur

Hjeljord, Olav (2008): Viltet. Biologi og forvaltning, Tun forlag, 352 sider.

Nyttige nettadresser

Hjorteviltregisteret: www.hjortevilt.no

Direktoratet for naturforvaltning: www.dirnat.no

Norsk institutt for naturforskning: www.nina.no

Figurregister

1. Landbruk	
1.1. Landbrukseiendommer, etter fylke. 2006.....	8
1.2. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på jordbruksarealet. 2006	8
1.3. Landbrukseiendommer, etter størrelsen på produktivt skogareal. 2006.....	9
1.4. Landbrukseiendommer med boligbygning, og som er uten fast bosetting. 2006. Prosent ..	10
1.5. Jordbruksbedrifter eid av personlig bruker med/uten odelsrett ved overtakelse. 1999. Prosent.....	10
1.6. Omsetning av landbrukseiendommer. 2000-2005	11
1.7. Landbrukseiendommer med bygning omsatt i fritt salg, etter eiendommens formål. 2000-2005.....	11
2. Jordbruk	
2.1. Norge og EU. Jordbruksareal i drift i prosent av totalt landareal. 2005	19
2.2. Andel jordbruksbedrifter med ymse husdyr og vekster. 1959 og 2007. Prosent.....	21
2.1.1. Antall jordbruksbedrifter og gjennomsnittlig jordbruksareal per bedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	22
2.1.2. Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksarealet i drift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	22
2.1.3. Jordbruksbedrifter, etter fylke. 1959 og 2007.....	22
2.1.4. Jordbruksbedrifter uten og med leie av jordbruksareal. 1959 og 1999. Prosent.....	22
2.1.5. Andel leid jordbruksareal, etter fylke. 2007. Prosent	23
2.1.6. Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2007. Prosent	23
2.1.7. Jordbruksbedrifter med økologisk drift. 1993-2007. Antall og andel.....	24
2.1.8. Jordbruksbedrifter, etter brukertype og kjønn for personlig bruker. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Prosent.....	25
2.1.9. Jordbruksbedrifter der bruker og/eller ektefelle/samboer har landbruksutdanning. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005. Prosent.....	25
2.2.1. Jordbruksareal i drift, etter fylke. 1959 og 2007. Dekar	35
2.2.2. Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	36
2.2.3. Jordbruksareal i drift, fordelt etter hovedgrupper av vekster og fylke. 2007	36
2.2.4. Økologisk jordbruksareal og karensareal i prosent av jordbruksareal i drift, etter fylke. 2007	37
2.2.5. Avling av korn og poteter. 1959-2007. 1 000 tonn.....	37
2.2.6. Avling av hvete, bygg og havre. 1959-2007. 1 000 tonn	38
2.2.7. Avling per dekar av hvete, bygg og havre. 1959-2007. Kilo	38
2.2.8. Omdisponering av dyrka jord, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven. 1967-2007. Dekar	39
2.2.9. Fulldyrka jordbruksareal i drift per gjødseldyrenhet, etter fylke. 2007. Dekar.....	41
2.2.10. Areal med utbetalt tilskudd for endret jordarbeiding, etter fylke. 2006/07. 1 000 dekar.....	41
2.2.11. Andel areal av ulike vekster som ble behandlet med plantevernmidler. 2001, 2003 og 2005. Prosent.....	42
2.2.12. Gjennomsnittlig antall behandlinger med plantevernmidler for ulike vekster. 2001, 2003 og 2005	42

2.3.1.	Produksjon av kumelk. 1959-2007. Millioner liter	57
2.3.2.	Melkekyr og ammekyr, etter fylke. 2007.....	57
2.3.3.	Produksjon av storfekjøtt og andel storfekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Tonn og prosent.....	58
2.3.4.	Sauer over ett år, etter fylke. 2007	58
2.3.5.	Produksjon av saue- og lammekjøtt og andel saue- og lammekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Tonn og prosent	59
2.3.6.	Melkegeiter, etter fylke. 2007.....	59
2.3.7.	Produksjon av geitemelk. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Millioner liter.....	60
2.3.8.	Avlspurker, etter fylke. 2007.....	60
2.3.9.	Produksjon av svinekjøtt og andel svinekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Tonn og prosent.....	60
2.3.10.	Høner og slaktekyllinger, etter fylke. 2007	61
2.3.11.	Produksjon av fjørfekjøtt og andel fjørfekjøtt av total kjøttproduksjon. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Tonn og prosent.....	61
2.4.1.	Investering i driftsbygninger for jordbruk. 1988, 1997, 2001 og 2005. Faste 2005-kroner.....	74
2.4.2.	Andel jordbruksbedrifter med firehjulstraktor, arbeidshest og skurtresker. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2005. Prosent.....	75
2.4.3.	Investering i maskiner og redskap for jordbruk. 1988, 1997, 2001 og 2005. Faste 2005-kroner	75
2.4.4.	Andel jordbruksareal som kan vannes med eksisterende vanningsanlegg, etter fylke. 2007. Prosent.....	76
2.4.5.	Omsetning av nitrogen, fosfor og kalium i handelsgjødsel. 1958/1959-2006/2007. Tonn verdistoff.....	77
2.4.6.	Omsetning av plantevernmidler. 1967-2007. Tonn aktivt stoff.....	77
2.4.7.	Forbruk av plantevernmidler i jordbruket. 2001, 2003 og 2005. Tonn aktivt stoff	78
2.4.8.	Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister, etter type fôr. 2007. 1 000 tonn.....	78
2.5.1.	Andel sysselsatte i jordbruket av total sysselsetting. 1959-2007. Prosent.....	82
2.5.2.	Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring. 2006/07. 1 000 timer.....	83
2.5.3.	Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Millioner timer og timer.....	83
2.5.4.	Total arbeidsinnsats i jordbruket og arbeidsinnsats per jordbruksbedrift, etter fylke. 2006/07. 1 000 timer og timer	84
2.5.5.	Arbeidsinnsats i jordbruket, etter driftsform. 2006/07. 1 000 timer.....	84
2.5.6.	Arbeidsinnsats i jordbruket per jordbruksbedrift, etter driftsform. 2006/07. Timer.....	84
2.5.7.	Arbeidsinnsats i jordbruket, etter type arbeidskraft og kjønn. 2006/07. Prosent	85
2.5.8.	Antall jordbruksbedrifter med de mest vanlige tilleggsnæringene. 2007	86
2.6.1.	Jordbrukets andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). 1970-2007. Prosent	92
2.6.2.	Produksjonsinntekter i jordbruket, fordelt på hovedprodukter. 2007. Prosent	93
2.6.3.	Godtgjøring til arbeid og egenkapital. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Kroner per årsverk	93
2.6.4.	Gjennomsnittlig bruttoinntekt for brukere med utvalgte driftsformer, etter sammensetningen av bruttoinntekta. 2006. Kroner	94
2.6.5.	Bevilgninger til jordbruket for gjennomføring av jordbruksavtalen. 2001-2007. Millioner kroner	94

2.7.1.	Eksport og import av jordbruksvarer. 2003-2007. Milliarder kroner.....	106
2.7.2.	Import av storfekjøtt, svinekjøtt og saue-/lammekjøtt. 1998-2007. Tonn.....	107
2.7.3.	Salg av mink- og reveskinn. 1989-2007.....	107
2.8.1.	Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. 1979, 1989, 1999, 2003 og 2007. Prosent.....	112
2.8.2.	Norskprodusert andel av forbruket av ulike matvarer på energibasis. 2007. Prosent.....	112
2.8.3.	Forbruket av melk per innbygger per år. 1953-1955, 1970, 1979, 1989, 1999 og 2006. Kilo	113
2.8.4.	Forbruket av friske poteter og grønnsaker per innbygger per år. 1953-1955, 1970, 1979, 1989, 1999 og 2006. Kilo	113
3.	Skogbruk	
3.1.	Produktivt skogareal, etter bonitet. 2002-2006.....	121
3.2.	Prisutviklinga på tømmer i gjeldande kroner og i 2006-kroner. 1965-2006. Kroner.....	122
3.1.1.	Produktivt skogareal, etter fylke. 2006. km ²	124
3.1.2.	Ståande kubikkmasse under bork, etter treslag. 1933-2006. 1 000m ³	125
3.1.3.	Årleg tilvekst under bork, etter treslag. 1933-2006. 1 000 m ³	125
3.1.4.	Ståande kubikkmasse under bork, etter treslag og takserte regionar. 2002-2006. 1 000 m ³	125
3.2.1.	Skogavverking for sal og talet på skogeigedomar, etter storleiken på produktivt skogareal. 2006	129
3.2.2.	Gjennomsnittleg storleik på det produktive skogarealet på skogeigedomane, etter fylke. 2006. Dekar	130
3.2.3.	Personlege skogeigarar, etter kjønn og alder. 2005	130
3.2.4.	Del av hogstkvantum felt og kvista med hogstmaskin. 1978, 1988, 1999 og 2003	131
3.2.5.	Gjennomsnittleg hogstkvantum for sal og delen eigedomar med tømmer for sal. Utvalde år	131
3.2.6.	Sysselsetjinga i skogbruket, etter normalårsverk. 1970-2006.....	133
3.2.7.	Delen av hogst og framkøyring utført av skogeigaren og familiemedlemmer. 1979, 1989, 1999, 2003. Prosent.....	133
3.2.8.	Attåtnæringar i skogbruket etter bruttoomsetnad. 2003. Prosent.....	134
3.3.1.	Hogst av industrivirke for sal. 1978/79-2007. 1 000 m ³	136
3.3.2.	Hogst av industrivirke for sal, etter kvantum og fylke. 2007. 1 000 m ³	137
3.3.3.	Industrivirke for sal, etter treslag og fylke. 2006. Prosent	137
3.3.4.	Industrivirke for sal, etter kjøpargruppe. 1998-2006.....	137
3.3.5.	Kvantum industrivirke for sal, etter type seljar. 2006. Prosent	138
3.3.6.	Gjennomsnittspris per kubikkmeter industrivirke for sal. 1980/81-2007. Kroner.....	138
3.3.7.	Utnytting av tilveksten, etter treslag. 2006. 1 000 m ³	139
3.4.1.	Bygging av skogsvegar. 1971-2007. Kilometer	141
3.4.2.	Kilometer skogsbilveg per kvadratkilometer produktivt skogareal. 2006.....	142
3.4.3.	Skogplanting. 1935/36-2007. Dekar.....	142
3.4.4.	Ungskogpleie. 1935/36-2007. Dekar	143
3.4.5.	Tørrelagt areal ved grøfting av skogsmark og myr. 1946-2007. Dekar	143
3.4.6.	Kjemisk ugraskontroll. 1990-2007	144
3.4.7.	Gjødsling av skog. 1966-2007. Dekar.....	144

3.5.1.	Bruttoproduktet i skogbruket. 1998-2006. Millionar kroner.....	147
3.5.2.	Gjennomsnittlig inntektsfordeling for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk i 2006, etter type inntekt. Prosent.....	148
3.5.3.	Fordelinga av samla inntekter for personlege skogeigarar og deira ektefellar/sambuarar. 2006. 1 000 kroner	148
3.5.4.	Gjennomsnittleg næringsinntekt frå skogbruket for personlege skogeigarar med positiv skoginntekt i 2006, etter storleiken på produktivt skogareal. Kroner.....	148
3.5.5.	Gjennomsnittleg tømmerpris per kubikkmeter under bork. 1970/71-2006. Kroner	149
3.5.6.	Gjennomsnittlege driftskostnader til hogst og framdrift. 1990, 1995, 1999 og 2003. Kroner per m ³	150
3.5.7.	Utbetaling av skogfondmidlar til investeringar i skogkultur og skogsvegar. 1992-2007. Millionar kroner.....	150
3.6.1.	Sysselsette i skogindustrien. 1972-2006.....	155
3.6.2.	Sysselsette i skogindustrien, etter fylke. 2006	155
3.6.3.	Bedrifter i skogindustrien, etter fylke og type industri. 2006	156
3.6.4.	Omsetnad i trelast-, trevare- og treforedlingsindustrien. 1998-2007. Millionar kroner.....	156
3.6.5.	Skogbruk og skogindustrien som del av BNP. 1979, 1984, 1989, 1994, 1999, 2004, 2005 og 2006. Prosent.....	156
3.6.6.	Skogindustrien sin del av verdiskapinga (BNP), etter fylke. 2005. Prosent	157
3.6.7.	Utførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2007. 1 000 m ³	157
3.6.8.	Innførsel av skogsvirke og nokre viktige skogindustrivarer. 2002-2007. 1 000 m ³	157
3.6.9.	Utanrikshandel med varer, etter varegrupper. Millionar kroner. 2007.....	157
3.6.10.	Eksportverdien av skogindustrivarer som del av samla norsk eksportverdi. 1970-2006. Prosent.....	158
4.	Jakt	
4.1.	Hjortevilt. Felt elg, hjort og villrein. 1955-2007	163
4.1.1.	Felte elgar per 10 km ² teljande jaktareal, etter fylke. 2007	164
4.1.2.	Felte elgar i Finnmark. 1993-2007	165
4.1.3.	Felte elgar og hjortar, etter fylke. 2007/08.....	165
4.1.4.	Felte hjortar i Oppland. 1993-2007.....	165
4.1.5.	Felte hjortar per 10 km ² teljande jaktareal. 2007.....	165
4.1.6.	Kommunar med villreinjakt. 2007.....	166
4.1.7.	Felte rådyr 1927-2007	166
4.1.8.	Hjortevilt, berekna slaktevekt av elg, hjort og villrein, etter fylke. 2007. Tonn.....	166
4.1.9.	Utbyte av rypejakta. 1971/72-2006/07	167
4.1.10.	Felte småvilt. Utvalde arter. 2006/07.....	167
4.1.11.	Registrert avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt, etter fylke. 2006/07	168
4.2.1.	Talet på jegerar som deltok på ein eller fleire former for jakt, etter bustadfylke. 2006/07	172
4.2.2.	Delen jegerar på småviltjakt eller hjorteviltjakt. 2006/0	172

Tabellregister

1. Landbruk

1.1.	Landbrukseiendommer og jordbruksbedrifter. 1949, 1957, 1959, 1967, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2006	8
1.2.	Landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting, etter type eiendom. 2006.....	10
1.3.	Landbrukseiendommer med ulike kombinasjoner av jordbruksareal og produktivt skogareal, etter fylke, eid jordbruksareal og produktivt skogareal. 2006.....	13
1.4.	Landbrukseiendommer med bebyggelse, boligbygning og bosetting, etter fylke, eiers kjønn, jordbruksdrift, eid jordbruksareal og eid produktivt skogareal. 2006	14
1.5.	Omsatte landbrukseiendommer, etter type omsetning. 2000-2005.....	16
1.6.	Landbrukseiendommer med bygning omsatt i fritt salg, etter fylke. 2000-2005	16

2. Jordbruk

2.1.1.	Jordbruksbedrifter, etter størrelsen på jordbruksareal i drift og fylke	27
2.1.2.	Jordbruksareal per jordbruksbedrift, etter fylke. 1949, 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2006 og 2007. Dekar	28
2.1.3.	Jordbruksbedrifter, etter driftsform og fylke. 2007.....	29
2.1.4.	Jordbruksbedrifter i alt og jordbruksbedrifter, etter brukertype	31
2.1.5.	Personlige brukere, etter alder. Prosent. Gjennomsnittsalder.....	32
2.1.6.	EU og Norge. Jordbruksbedrifter, etter størrelse på jordbruksareal i drift og gjennomsnittlig jordbruksareal i drift. 2005	33
2.1.7.	EU og Norge. Jordbruksbedrifter, etter driftsform. 2005	34
2.2.1.	Avling av grønnsaker, hagebær og frukt. 1996-2007. Tonn.....	39
2.2.2.	Jordbruksbedrifter som dyrker ymse vekster og gjennomsnittlig areal av vedkommende vekst, etter fylke og etter jordbruksareal i drift.....	43
2.2.3.	Jordbruksbedrifter med korn og oljevekster til modning, etter korn- og oljevekstareal.....	44
2.2.4.	Jordbruksbedrifter med poteter, etter potetareal	44
2.2.5.	Jordbruksareal, etter bruken. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2006 og 2007. Dekar.....	45
2.2.6.	Jordbruksareal, etter fylke og bruken av arealet. 2007. Dekar	46
2.2.7.	Økologisk godkjent jordbruksareal, etter bruken og areal under omlegging til økologisk drift . 1995, 2000, 2005, 2006 og 2007. Dekar.....	47
2.2.8.	Avling i jordbruket. 2005-2007	48
2.2.9.	Avling i jordbruket, etter fylke. 2007. 1 000 tonn	48
2.2.10.	Avling per dekar av forskjellige jordbruksvekster, etter fylke. 2007. Kilo.....	49
2.2.11.	Avling av forskjellige hagebruksvekster. 2007	50
2.2.12.	Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord, etter jordloven og etter plan- og bygningsloven. Fylke	51
2.2.13.	Bruk av plantevernmidler på areal av forskjellige vekster, etter type middel. 2001, 2003 og 2005	52
2.2.14.	EU og Norge. Jordbruksareal i drift, etter bruken og annet areal tilhørende jordbruksbedrifter. 2005. Hektar.....	54
2.2.15.	EU og Norge. Areal av forskjellige jordbruksvekster. 2005. Hektar	55
2.3.1.	Storfehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	56

2.3.2.	Kumelkproduksjon drevet i samdrift og utenom samdrift. 1999 og 2007	56
2.3.3.	Melk per årsku. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007. Kilo	57
2.3.4.	Sauehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	58
2.3.5.	Svinehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	59
2.3.6.	Hønehold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	61
2.3.7.	Pelsdyrhold. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 og 2007	62
2.3.8.	Reindrifft. 31. mars 2007	62
2.3.9.	Andel økologiske husdyr og husdyr i karens. 2007. Prosent	63
2.3.10.	Husdyr som var minst åtte uker på utmarksbeite. 1985, 1995, 2005 og 2007	63
2.3.11.	Jordbruksbedrifter med ymse husdyrslag, etter fylke og bruksstørrelse	64
2.3.12.	Husdyr. 1959, 1969, 1979, 1989, 1999, 2006 og 2007	65
2.3.13.	Husdyr, etter fylke. 2007	66
2.3.14.	Dyretall per jordbruksbedrift med vedkommende husdyr, etter fylke og bruksstørrelse	67
2.3.15.	Husdyr på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. 2000-2007	68
2.3.16.	Tamrein, etter reinbeiteområde. 2000-2007	68
2.3.17.	Produksjon av kjøtt til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989 og 1999-2006. Tonn	69
2.3.18.	Produksjon av melk, egg, ull, honning og pelsskinn til salg og hjemmeforbruk. 1959, 1969, 1979, 1989 og 1999-2006	69
2.3.19.	EU og Norge. Storfehold. 2005	70
2.3.20.	EU og Norge. Jordbruksbedrifter med melkekyr, etter buskapsstørrelse. 2005	71
2.3.21.	EU og Norge. Saue- og geitehold. 2005	72
2.3.22.	EU og Norge. Svin- og fjørfehold. 2005	73
2.4.1.	Forbruk av elektrisk energi og diesel i jordbruket. 2001 og 2005	79
2.4.2.	Jordbruksbedrifter med driftsbygning, antall driftsbygninger og grunnflate av drifts- bygningene, etter fylke. 1999	79
2.4.3.	Firehjulstraktorer og skurtreskere, etter fylke og jordbruksareal i drift. 2005	80
2.4.4.	Omsetning av handelsgjødsel. 1958/59, 1968/69, 1978/79, 1988/89 og 1998/99- 2006/07. Tonn verdistoff	81
2.4.5.	Omsetning av plantevernmidler. 1969, 1979, 1989 og 1999-2007. Tonn aktivt stoff	81
2.4.6.	Salg av kraftfôr til husdyrbrukere og detaljister. 1998-2007. Tonn	81
2.5.1.	Landbruksvikarvirksomhet. 1969, 1974, 1979, 1989, 1999 og 2006	86
2.5.2.	Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene. 1958/59-2006/07. Millioner timeverk	87
2.5.3.	Arbeidsinnsats i jordbruksbedriftene, etter næring og type arbeidskraft, etter fylke og driftsform. 1 000 timeverk	88
2.5.4.	Jordbruksbedrifter, etter årsverk i jordbruket, etter fylke, driftsform og brukers kjønn. 2006/2007	89
2.5.5.	Jordbruksbedrifter med personlig bruker, etter brukers arbeidstimer i jordbruksbedriften, etter fylke, driftsform og brukers kjønn. 2006/2007	90
2.5.6.	Jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer, etter fylke. 2007	91
2.6.1.	Totalregnskapet for jordbruket. 1969, 1979, 1989, 1999 og 2006-2007	96
2.6.2.	Næringsinntekt fra jordbruk for brukere, etter driftsform og brukers kjønn	97
2.6.3.	Gjennomsnittlige bruttoinntekter for brukere, etter driftsform og brukers kjønn. Kroner	98

2.6.4. Brukere, etter næringsinntekt fra jordbruk i prosent av bruttoinntekt, etter driftsform og brukers kjønn. Prosent.....	99
2.6.5. Regnskapsresultater i jordbruken for bedrifter som deltok i driftsgranskningene, etter landsdel og jordbruksareal i drift.....	100
2.6.6. Nettoinntekt til jordbruksbedrifter som deltok i driftsgranskningene. 2000-2006. Kroner per familie og per årsverk.....	101
2.6.7. Bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen. Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150. 2002-2007. Millioner kroner	102
2.6.8. Bruttoinvesteringer i jordbruken. 2000-2007. Millioner kroner.....	103
2.6.9. Prisindekser for jordbruken. 2000-2007. 2006=100	103
2.6.10. Pris til produsent for norsk korn og oljevekster til modning. 1992-2007. Kroner per 100 kilo.....	104
2.6.11. Pris til produsent for matpoteter og utvalgte hagebruksprodukter. 2002/2003-2007/2008. Kroner per kilo	104
2.6.12. Engrospriser for kjøtt, egg og melk. 2002/2003-2007/2008. Kroner per kilo.....	105
2.7.1. Eksport og import av matvarer fra jordbruken. 2003-2007. Tonn og millioner kroner	108
2.7.2. Eksport og import av kjøtt. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner	108
2.7.3. Eksport og import av smør, ost, egg og honning. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner	109
2.7.4. Import av korn. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner.....	110
2.7.5. Import av frukt og bær. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner.....	110
2.7.6. Import av poteter og grønnsaker. 2003-2007. Tonn og 1 000 kroner	111
2.7.7. Import av landbruksmaskiner. 2003-2007.....	111
2.8.1. Forbruk av matvarer på engrosnivå. 1979, 1989, 1999, 2003 og 2005-2007. TJ (terajoule) og MJ (megajoule)	115
2.8.2. Norskprodusert del av matvareforbruket på energibasis. 1979, 1989, 1999 og 2003-2007. Prosent	116
2.8.3. Forbruk av matvarer på engrosnivå. Kilo per innbygger per år. 1953-1955, 1970, 1979, 1989, 1999, 2005 og 2006	117

3. Skogbruk

3.1.1. Stående kubikkmasse under bork og årleg tilvekst under bork. Heile landet. 1933-2006. 1 000 m ³	126
3.1.2. Totalareal, etter markslag og takserte regionar. 2000-2004. km ²	127
3.1.3. Produktivt skogareal, etter hogstklasse, bonitetsklasse og takserte regionar. 2002-2006. Prosent.....	127
3.1.4. Produktivt skogareal, etter fylke og storleiksklasser i dekar. 2006.....	128
3.2.1. Utviklinga i talet på kvinnelege skogeigarar. 1979-2006	130
3.2.2. Skogeigedomar i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift. 1979, 1989, 1999 og 2006.....	132
3.2.3. Skogeigedomar, etter type eigar og fylke. 2006	134
3.2.4. Skogeigedomar med industrivirke for sal, etter fylke og produktivt skogareal. 2006.....	135
3.2.5. Skogmark i EU. 1 000 ha.....	135
3.3.1. Hogst av industrivirke for sal, etter fylke. 2006. Kubikkmeter.....	139
3.3.2. Hogst av industrivirke i EU. 1 000 kubikkmeter	140
3.4.1. Bygging og ombygging av skogsveggar for motorkøyrety, etter fylke, tal på anlegg og lengd. 2007	145

3.4.2.	Ungskogpleie og skogplanting, etter fylke. 2007	146
3.5.1.	Gjennomsnittlige inntekter, gjeld, bruttoformue og utlikna skatt for personlege skogeigarar med positiv næringsinntekt frå skogbruk, etter fylke. 2006. Kroner	151
3.5.2.	Gjennomsnittsprisar på tømmer, etter sortiment. 1970/71-2006. Kroner per kubikkmeter under bork	152
3.5.3.	Skogfondrekneskap. Innbetaling og utbetaling av skogfond og statstilskott, etter føremål og fylke. 2007. 1 000 kroner	153
3.5.4.	Skogfondrekneskap. Innbetaling av skogfondmiddel og statstilskott. Fylke. 1 000 kroner	154
3.5.5.	Gjennomsnittsprisar for tømmer, etter treslag og fylke. 2006. Kroner per kubikkmeter under bork	154
3.6.1.	Hovudtal for skogindustribedriftene. 1999-2006	158
3.6.2.	Innførsel og utførsel av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2007	159
3.6.3.	Verdien av innførsel og utførsel av skogsvirke og viktige skogindustrivarer. 2002-2007. Millionar kroner	160
4. Jakt		
4.1.1.	Hjorteviltjakt. 1952-2007	169
4.1.2.	Felte småvilt. 2000/01-2006/07	170
4.1.3.	Felte rovdyr. Årleg gjennomsnitt. 1846-2007	171
4.1.4.	Villreinjakt, etter villreinområde og fellingsprosent. 2007	171
4.1.5.	Avgang av hjortevilt utanom ordinær jakt, etter art og årsak. 2006/07	171
4.2.1.	Jegerar som har løyst jegeravgift. 1995/1996-2007/2008	173
4.2.2.	Jegerar som har løyst jegeravgift, etter alder og kjønn. 1995/1996-2007/2008. Prosent...173	